

Медіаграмотність та технології проти мови ворожнечі: посібник із розвитку інклюзивності молоді

Erasmus+ Cooperation partnerships in youth
2024-1-DE04-KA220-YOU-000244181

Co-funded by
the European Union

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

hateless

НАБІР НАВЧАЛЬНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ З МОЛОДДЮ, ТРЕНЕРІВ ТА МОЛОДІ

Цей проєкт фінансовано Європейським Союзом. Висловлені в матеріалі погляди належать виключно авторам і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу. Ні Європейський Союз, ні орган, що надав фінансування, не несуть відповідальності за зміст цього матеріалу.

ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

8

Німеччина

Кіпр

Естонія

Франція

Люксембург

Іспанія

МОДУЛЬ 1

20

Розуміння учасників та створення етичних основ діяльності

Вправа 1. Дилеми: «Що б я зробив, якби...?»

Вправа 2. Прогулянка-бесіда

Вправа 3. Спільне створення Кодексу поведінки: «Наші цінності, наш голос»

Вправа 4. Зобов'язання щодо етичного та відповідального використання ШІ та соціальних мереж

МОДУЛЬ 2

31

Емоційні алгоритми: вплив соціальних мереж на почуття та радикалізацію

Вправа 1. Карти настрою та медіа

Вправа 2. Гра в алгоритми

Вправа 3. Зламати стрічку новин

Вправа 4. Механізм провокацій

МОДУЛЬ 3

86

Фаза дослідження та вивчення

Вправа 1А. Щоденні істини

Вправа 1В. Щоденні істини: молодіжне дослідження за допомогою мови фотографії

Вправа 1С. «Голоси меншин». Мапування звукового середовища

Вправа 2. Громадянська перспектива: досліджуємо громаду через мову фотографії

Вправа 3А. «Руйнування бар'єрів». Анімовані пояснення, створені молоддю

Вправа 3В. «Відлуння в мережі». Аудіощоденники про радикалізацію та спротив

Вправа 4. «Мова об'єктиву». Молодіжна лабораторія партисипативного інтерв'ю

МОДУЛЬ 4 117

Основи партисипативної дії

Вправа 1. ШІ проти людини.
Впізнай бота!

Вправа 2. Chatterpix: контрмова
«Якби картинки могли
говорити... Виступай проти
ненависті!»

Вправа 3. PromptCraft

Вправа 4. Дивись, хто говорить

Вправа 5. CheckGPT

Вправа 6. Тест на емоційні
звернення: розпізнавання
упереджень у мові ненависті та
дезінформації

Вправа 7. Декодування
переконання: розпізнавання
упереджень та маніпуляцій

МОДУЛЬ 5 154

Технічні рекомендації зі створення
партисипативного відео

Вправа 1. Створення фотоісторії

Вправа 2. Інтерв'ю з другом

Вправа 3. Створення 1-хвилинного
фільму.

Вправа 4. Поширення вашого
відео

Вправа 5. Відеознайомство

МОДУЛЬ 6 177

Навчання через рефлексію

Вправа 1. Настільна гра

Вправа 2. Роздуми про світ
соціальних мереж

Вправа 3. Оцінювання фотографій

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА 191

ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ 195

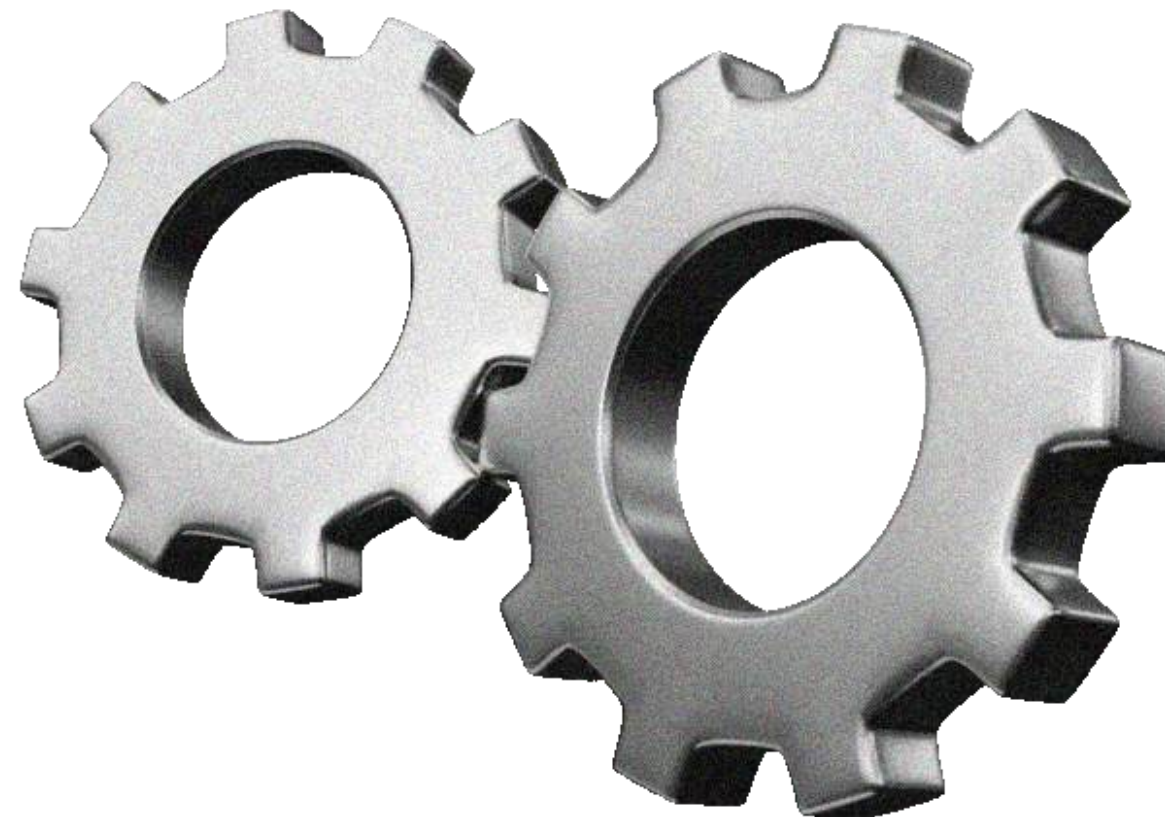
ВСТУП

Цей навчальний комплекс є частиною ширшого проєкту **HATE-LESS**, розробленого у співпраці партнерів із шести європейських країн. Він ґрунтується на висновках місцевих консультативних груп і спрямований на поєднання політики, досліджень та практики шляхом їх інтеграції в основні види діяльності. Комплекс пропонує інноваційні методи та інструменти для підтримки партисипативних досліджень (досліджень за участю громадськості) та створення відеоконтенту, перетворюючи їх на захопливий навчальний матеріал та вправи для практичного навчання. Вони розроблені для того, щоб надати молодіжним працівникам, тренерам та молоді навички цифрової та медіаграмотності, необхідні для протидії мові ворожнечі, дезінформації та расизму, водночас сприяючи інклюзії та різноманітності.

Цей посібник слугує одночасно освітнім ресурсом і практичним керівництвом із впровадження інклюзивних, технологічних та партисипативних підходів у молодіжній роботі. Він орієнтований на розширення можливостей молоді та тих, хто з нею працює, для активної протидії ненависті та розбудови стійких громад.

Ключові особливості посібника:

- Сучасний та актуальний контент.
- Шість комплексних модулів із практичними вправами.

Розширення можливостей молоді: право розповісти власну історію

Головна мета цього комплексу — надати молодіжним працівникам, тренерам та освітянам практичні методи підтримки молодих людей у розповіді власних історій через партисипативне відео та інші медіаінструменти. Замість того, щоб зосереджуватися лише на визначенні мови ворожнечі, цей ресурс наголошує на наступному кроці: наданні інструментів, структур і креативних підходів для активного реагування молоді на шкідливі наративи. Створюючи контр- та альтернативні наративи, молодь заохочується критично осмислювати свій досвід, розвивати сильний особистий голос і робити внесок у культуру інклюзії та стійкості у своїх громадах.

Від розуміння ненависті до практичних інструментів

Хоча розуміння форм і наслідків мови ворожнечі, дезінформації та радикалізаційного контенту є важливим, посібник не має на меті надати вичерпні теоретичні визначення. Натомість він пропонує практичний, орієнтований на дію підхід, допомагаючи освітянам та молодіжним працівникам трансформувати знання в конкретні дії. Через створення партисипативних медіа молодь отримує можливість формувати власні наративи, кидати виклик стереотипам і протистояти мові ненависті у значущий для них спосіб. Акцент робиться на розширенні можливостей, участі та рефлексії, що дозволяє учням перейти від пасивного розуміння до активного залучення.

Контекстуалізація тем у країнах-партнерах

Автори посібника визнають, що мова ворожнечі, фейкові новини та дезінформація проявляються по-різному залежно від соціального, культурного та політичного контексту. Розділ «Сучасний стан питання» (State-of-the-Art) включено для того, щоб надати глибше розуміння цих тем у контексті всіх країн-партнерів. Це дозволяє тренерам адаптувати дискусії та вправи до місцевих умов, водночас усвідомлюючи ширший європейський та глобальний виміри проблем. Проте ідея посібника полягає не в детальному розгляді статичних визначень чи абстрактної теорії, а у використанні цих знань як основи для творчого самовираження та партисипативного навчання.

Комплементарність та гнучкість вправ

Деякі вправи у посібнику можуть частково збігатися, часто використовуючи подібні інструменти, як-от інтерв'ю, фотоісторії або цифровий сторітелінг. Це зроблено навмисно: кожен модуль розроблений як доповнення до інших, що дозволяє молодіжним

працівникам обирати та адаптувати завдання відповідно до потреб, інтересів та контексту учасників. Перелік інструментів не є вичерпним, що дає тренерам свободу експериментувати, комбінувати методи або доповнювати їх місцевими ресурсами. Такий підхід підкріплює ідею про те, що партисипативне навчання є динамічним, ітеративним і адаптивним, а не жорстко регламентованим, і зосереджене на розвитку емпатії та підвищенні обізнаності.

Партисипативний дух як основа

В основі цього посібника лежить створення простору, де молоді люди можуть знайти та посилити свій голос. Він заохочує до експериментів, творчості та критичного мислення, сприяючи інклюзивній участі. Поєднуючи контекстуальні знання, практичні інструменти та вправи на рефлексію, молодіжні працівники та освітяни отримують можливість створювати навчальне середовище, де молодь може кидати виклик шкідливим наративам, конструювати альтернативні історії та робити активний внесок у культуру емпатії, справедливості та соціальної згуртованості.

Структура посібника

- **Модуль 1: Розуміння учасників та створення етичних основ діяльності.** Дослідження групової динаміки, спільних цінностей та очікувань щодо поведінки в інклюзивному просторі.
- **Модуль 2: Емоційні алгоритми: вплив соціальних мереж на почуття та радикалізацію.** Вивчення того, як цифрові платформи впливають на емоції та сприяють процесам радикалізації.
- **Модуль 3: Фаза дослідження та вивчення.** Пропонує практичні вправи, такі як мапування звукового ландшафту, дослідження за допомогою методу Photovoice, створення анімації молоддю, аудіощоденники та партисипативні інтерв'ю. Включає рекомендації щодо етичного мапування та проведення інтерв'ю на чутливі теми.
- **Модуль 4: Основи партисипативної дії.** Заохочує молодь висловлювати свою позицію проти ненависті та брати активну участь у соціальних змінах.
- **Модуль 5: Технічні рекомендації зі створення партисипативного відео.** Містить технічні поради щодо створення якісного відеоконтенту, фотоісторій та інтерв'ю. Охоплює найкращі практики роботи зі звуком, візуальним рядом, отримання згоди та поширення в соціальних мережах, включаючи відстеження впливу контенту.
- **Модуль 6: Навчання через рефлексію.** Містить інтерактивні інструменти, такі як настільні ігри та вправи з оцінювання для підтримки рефлексивного навчання.

СУЧАСНИЙ СТАН ПИТАННЯ

ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД

Розділ «Сучасний стан питання» (State of the Art) визначає місце навчального комплексу HATE-LESS у ширшому соціальному, цифровому та політичному ландшафті, що формує сучасний досвід молоді. Він синтезує поточні дослідження, європейські дискусії та реалії життя молодих людей у країнах-партнерах, створюючи контекстуальну основу для наступних модулів.

Замість того, щоб пропонувати статичні дефініції, цей розділ має на меті проілюструвати, як мова ворожнечі, дезінформація та расизм взаємодіють у цифровій екосистемі, і чому підходи, орієнтовані на молодь, партисипативність та медіаграмотність, є нагально необхідними. Він пропонує перспективу, через яку тренери та молодіжні працівники можуть зрозуміти виклики, з якими стикається молодь, водночас визнаючи трансформаційний потенціал технологій, креативності та інклюзивних освітніх практик.

1. Виклики цифрової епохи

Стрімкий розвиток соціальних мереж та цифрових технологій змінив способи взаємодії, спілкування та участі людей у житті суспільства. Ці платформи стали невід'ємною частиною повсякдення, надаючи безпрецедентні можливості для низового активізму, публічного дискурсу та громадянського залучення. Водночас вони створили нові вразливості (Wardle & Derakhshan, 2017). Ті самі інструменти, що здатні зміцнювати демократію, можуть посилювати мову ворожнечі, токсичні наративи та скоординовану дезінформацію. Соціальні медіа слугують як платформою для розширення можливостей, так і живильним середовищем для маніпуляцій, де дезінформація співіснує з правдою, а маргіналізовані групи, зокрема мігранти, стають легкою мішенню для онлайн-агресії (Рада Європи, 2022). Переваги та ризики цифрової ери нерозривно пов'язані, про що свідчить дедалі частіше використання дезінформації як зброї для поляризації суспільств та посилення упереджень.

2. Мова ворожнечі, дезінформація та расизм

Расизм, мова ворожнечі та дезінформація утворюють потужну «трійку», яка підриває соціальну згуртованість і підживлює ворожість до меншин по всій Європі. Неправдиві наративи легітимізують дискримінацію, а расистські ідеології сприяють поширенню недостовірної інформації. Ці явища не існують ізольовано — вони підживлюють одне одного (Leets, 2002). Скоординовані кампанії з дезінформації становлять пряму загрозу демократичним процесам і безпеці вразливих громад, що неодноразово визнавав Європейський Парламент (European Parliament, 2020). Потреба у заходах захисту стає критичною в умовах, коли онлайн-агресія може швидко трансформуватися у реальну шкоду. Задля збереження демократичних цінностей та розбудови інклюзивних суспільств сьогодні вкрай важливо зупинити радикалізацію, протидіяти пропаганді та боротися з нормалізацією ненависті.

3. Міграція та хибні уявлення

У сучасній Європі міграція залишається однією з найбільш суперечливих і невірно витлумачених тем. На публічний дискурс часто більше впливають страхи, припущення та сенсаційні медіа-наративи, ніж факти. Таке невігластво сприяє вкоріненню расистських стереотипів, які змальовують мігрантів як загрозу, а не як людей зі своєю складною історією, навичками та прагненнями (FRA, 2019). Ці хибні уявлення перетворюють людей на карикатури, що служать політичним чи ідеологічним цілям, затьмарюючи структурні чинники міграції. Використання альтернативних технік сторітелінгу є ключовим для спростування таких наративів. Гуманізація поглядів — через висвітлення реального досвіду, контекстуальних обставин та різноманіття всередині міграційних спільнот — допомагає розвіювати дезінформацію та сприяє глибшому розумінню питань мобільності та приналежності (UNHCR, 2021).

4. Медіаграмотність та розширення можливостей молоді

У цифровому середовищі, де неправдива інформація поширюється миттєво, медійна та цифрова грамотність стають критично важливими навичками для молоді та тих, хто з нею працює (Bulger & Davison, 2018). Допомога молодим учасникам у розвитку навичок критичного мислення, необхідних для розпізнавання маніпуляцій, оцінки джерел та розуміння механізмів поширення ненависницького контенту, є зростаючим викликом для молодіжних працівників. Розширення можливостей — це не лише технічні знання, а й надання молоді впевненості та ресурсів для створення власних контр-нарративів. Через партисипативні медіа-техніки, такі як сторітелінг, створення відео та цифрова творчість, молодь може відновити свою суб'єктність і впливати на діалоги, що стосуються їхнього життя (Hobbs, 2017). Застосовуючи ці стратегії, молоді люди можуть активно протидіяти шкідливим нарративам, зміцнюючи власну ідентичність та почуття приналежності.

5. Інклюзивне використання технологій

За умови вдумливого та інклюзивного використання технології можуть стати потужним інструментом розвитку громадянської активності, різноманітності та діалогу. Цифрові та мультимедійні засоби дозволяють молодим людям самовиражатися, досліджувати свою ідентичність та брати участь у міжкультурній взаємодії. Для багатьох молодих іммігрантів технології є не лише засобом навчання, а й культурним мостом, що дозволяє їм долучатися до демократичного життя та виступати від імені своїх громад (ЕС, 2022). Молодіжна робота може використовувати потенціал цифрових технологій для сприяння інклюзії та посилення голосів маргіналізованих груп, визнаючи їхній досвід і дозволяючи їм брати на себе лідерство. У цьому сенсі молоді мігранти є не просто отримувачами допомоги, а важливими агентами змін у своїх сім'ях, групах однолітків та суспільстві загалом (Gilbert & Karam, 2021).

6. Інновації в освіті та молодіжній роботі

З огляду на динамічні соціальні зміни, молодіжні працівники та освітяни мають переглянути традиційні методи, особливо при роботі з маргіналізованими категоріями чи групами, які важко залучити. Молодим людям, чий життєвий досвід виходить за межі класичного освітнього контексту, часто важко знайти точки дотику з конвенційними підходами. Тому інноваційні, інклюзивні та партисипативні підходи є надзвичайно важливими (CoE, 2018). Поєднуючи медіаграмотність з освітою в галузі прав людини, міжкультурною комунікацією та художнім вираженням, молодіжна робота може ефективно реагувати на складні реалії життя молоді. Ці методи сприяють розвитку емпатії, стимулюють активне навчання та зміцнюють зв'язки між особистістю та громадою. Зрештою, інновації в молодіжній роботі полягають не лише у впровадженні нових інструментів, а у створенні середовища, де кожна молода людина відчуває, що її бачать, цінують і що вона здатна зробити свій внесок у соціальну згуртованість (Serrano & Teixeira, 2019).

Правова база Німеччини для боротьби з мовою ворожнечі та злочинами на ґрунті ненависті є однією з найповніших у Європі. Основною юридичною підставою є **§130 Кримінального кодексу (Strafgesetzbuch)**, який криміналізує підбурювання до ненависті, насильства або дискримінації стосовно груп, визначених за ознаками раси, етнічного походження, релігії, національності або сексуальної орієнтації, а також заперечення Голокосту та героїзацію нацистського режиму. Правопорушення караються позбавленням волі на строк до п'яти років або штрафом (OSCE ODIHR, н.д.).

Німецький підхід був додатково посилений **Законом про покращення правозастосування в соціальних мережах (Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG, 2018)**. Він зобов'язує великі платформи соціальних медіа видаляти «очевидно протиправний» контент протягом 24 годин, а інший незаконний контент — протягом семи днів. Невиконання цих вимог може призвести до адміністративних штрафів у розмірі до 50 мільйонів євро. Поправки 2021 та 2023 років розширили зобов'язання щодо прозорості та звітності, а також узгодили закон із **Актом ЄС про цифрові послуги (DSA)**.

Хоча законодавство Німеччини вважається європейською моделлю, правознавці та представники громадянського суспільства продовжують дискутувати щодо балансу між захистом свободи вираження поглядів та забезпеченням ефективної модерації контенту. Критики застерігають від «надмірного блокування» (over-blocking), коли платформи превентивно видаляють законний контент, щоб уникнути санкцій. Тим не менш, позиція німецького уряду, підтверджена рішеннями Федерального суду, полягає в тому, що мова ворожнечі підриває людську гідність і демократичний порядок, а тому не підпадає під захист **Статті 5 Основного закону (Grundgesetz)**.

Дані **Федерального відомства кримінальної поліції (Bundeskriminalamt, ВКА)** свідчать, що злочини на ґрунті ненависті залишаються значущою суспільною проблемою. У 2024 році було зафіксовано понад 12000 політично мотивованих злочинів екстремістського або ненависницького спрямування, зокрема 5164 злочини, класифіковані безпосередньо як злочини на ґрунті ненависті. Цей показник корелює з даними попереднього року, проте спостерігається помітне зростання антисемітських злочинів та правопорушень проти ЛГБТК+ спільноти. Згідно зі звітами ВКА, домінуючою мотивацією залишається правий екстремізм, за яким слідує антиісламські та антимігрантські настрої (ВКА, 2025).

Стратегія Німеччини інтегрує правовий, технологічний та освітній виміри. Громадянські ініціативи, такі як **HateAid**, надають юридичні консультації та забезпечують стратегічний судовий захист постраждалих від онлайн-ненависті, тоді як центр моніторингу **REspect!**, що нині має статус «Довіреного прапорносця» (Trusted Flagger) згідно з DSA, забезпечує швидке видалення незаконного контенту на різних платформах.

Центр безпечного інтернету в Німеччині (klicksafe) та Фонд Амадеу Антоніо (Amadeu Antonio Stiftung) сприяють цифровій грамотності, емпатії та демократичній стійкості через вільний доступ до навчальних модулів, таких як «Медіа в школі – дезінформація та мова ворожнечі» (2023).

На рівні досліджень та державної політики Німеччина запустила кілька інноваційних програм, що поєднують освіту та технології. Шкільна програма **HateLess – Gemeinsam gegen Hass** продемонструвала вимірюване покращення рівня емпатії та навичок контр-спічу (протидії мові ворожнечі) серед учнів (Wachs et al., 2023).

Проєкти на кшталт **CYLENCE** та **Cyber Hate Awareness** (Bäumler et al., 2025) вдосконалюють процеси звітування про порушення за допомогою автоматизації та інструментів модерації на основі штучного інтелекту. Водночас набір даних **GAHD** (Goldzycher et al., 2024) сприяє підвищенню точності машинного навчання для виявлення нюансів мови ворожнечі німецькою мовою.

Загалом, багаторівнева стратегія Німеччини, заснована на суворому законодавстві, проактивному правозастосуванні, освітньому розширенні можливостей та технологічних інноваціях, демонструє цілісний підхід до протидії мові ворожнечі при збереженні демократичних свобод та цифрових прав.

У цифрову епоху Кіпр посилює боротьбу з онлайн-мовою ворожнечі, застосовуючи багаторівневий підхід. В основі цих зусиль лежить національне законодавство, що базується на правових нормах ЄС: наприклад, Закон 134(I)/2011 «Про боротьбу з певними формами та проявами расизму та ксенофобії засобами кримінального права» імплементував Рамкове рішення Ради 2008/913/ПВД у національне право. Цей документ криміналізує публічне підбурювання до ненависті або насильства проти груп за ознаками раси, кольору шкіри, релігії, національного або етнічного походження.

У 2015 році поправка (Закон 87(I)/2015) розширила цей захист, включивши мову ворожнечі, спрямовану проти осіб на основі їхньої сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності (Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2021).

Проте кіпрські суди схильні встановлювати занадто високий поріг для кваліфікації інцидентів як мови ворожнечі, внаслідок чого особи, які вчиняють такі злочини, часто залишаються непокараними. Згідно зі статтею 47 (1)(b) Кримінального кодексу (Гл. 154), будь-який прояв мови ворожнечі, що провокує конфлікти, підриває громадський порядок або створює несправедливий дисбаланс влади між громадянами, має бути криміналізований. У демократичному суспільстві неприпустимі будь-які коментарі чи висловлювання, спрямовані на заподіяння шкоди, дискримінацію та маргіналізацію певних груп людей (UNCRC Policy Centre Cyprus, 2024).

Окрім специфічних законів, Кіпр дотримується загальноєвропейського регулювання. У 2022 році набув чинності **Акт про цифрові послуги (DSA)**, який накладає на онлайн-платформи зобов'язання боротися з незаконним контентом, включаючи мову ворожнечі та дезінформацію, підкріплюючи принцип: те, що є незаконним офлайн, має також припинятися в онлайні. Крім того, оновлений Кодекс поведінки ЄС щодо протидії мові ворожнечі в інтернеті (грудень 2023 р.) спрямований на поглиблення співпраці між урядами, громадянським суспільством та онлайн-платформами (EU Commission Cyprus, 2023).

На інституційному рівні поліція Кіпру в жовтні 2023 року впровадила оновлені процедури (Постійний наказ №3/38), що зобов'язують офіцерів розпізнавати мотиви упередженості, чуйно ставитися до постраждалих і передавати дані про інциденти на ґрунті ненависті до Офісу з прав людини та боротьби з дискримінацією (OSCE ODIHR, 2024). Ці структурні вдосконалення отримали позитивну оцінку, хоча контролюючі органи, такі як Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ECRI), зазначають, що певні прогалини залишаються — особливо у сфері збору даних, розмежування мови ворожнечі та інших правопорушень, а також передачі справ до суду (ECRI, 2023).

Громадянське суспільство Кіпру відіграє вирішальну роль у заповненні цих прогалин. Наприклад, на конференції «Визнання та протидія мові ворожнечі» у червні 2024 року було відзначено молодіжні ініціативи під егідою неурядових організацій, такі як проекти **«Hate Trackers Into Action»** та **«Hate Trackers Beyond Borders»**. Вони навчають молодь та активістів виявляти онлайн-мову ворожнечі, створювати альтернативні наративи та мобілізувати однолітків (UNCRC Policy Centre Cyprus, 2024).

Попри це, низка викликів зберігається. Законодавство Кіпру все ще забезпечує комплексний захист лише за обмеженим переліком ознак (етнічна приналежність, релігія, раса); новіші підстави (гендерна ідентичність, інвалідність, вік) охоплені меншою мірою (FES, 2021). Рівень повідомлень про онлайн-ненависть та кількість судових переслідувань залишаються низькими. Громадянський сектор зауважує: попри наявність правової бази, лише одиниці справ завершуються обвинувальними вироками (ECRI, 2023).

Нарешті, міграційна динаміка додає складності екосистемі онлайн-ненависті. Кіпр, як країна транзиту та призначення для мігрантів і шукачів притулку, стикається з наративами в соціальних мережах та месенджерах, що змальовують новоприбулих як загрозу безпеці або «чужинців». Такі наративи підживлюють мову ворожнечі як онлайн, так і офлайн. Тому вищеописані законодавчі, регуляторні та громадські зусилля є особливо критичними для протидії ксенофобським, расистським та дезінформаційним наративам, пов'язаним із міграцією та інтеграцією. Іншими словами: технології, закон і суспільство повинні діяти спільно, щоб Кіпр зміг побудувати стійкий та інклюзивний цифровий простір, який захищає меншини, новоприбулих та демократичний устрій загалом.

Естонія веде боротьбу з онлайн-мовою ворожнечі через національне законодавство, регуляторні акти ЄС та ініціативи громадянського суспільства. Естонське антидискримінаційне законодавство базується на **§12 Конституції**, який забороняє дискримінацію та розпалювання етнічної, расової, релігійної або політичної ворожнечі. **Стаття 151 Пенітенціарного кодексу** криміналізує публічне підбурювання до ненависті, насильства або дискримінації за такими ознаками, як етнічна приналежність, релігія, стать або сексуальна орієнтація, якщо це створює загрозу життю, здоров'ю або майну особи. Редакція Пенітенціарного кодексу 2023 року розширила цю норму, включивши погрози громадському порядку, а поточні законопроекти спрямовані на явний захист гендерної ідентичності та статевих ознак.

Виклики в цій сфері включають складність доведення факту заподіяння шкоди та обмежений перелік захищених ознак, що ускладнює правозастосування. Зусилля громадянського суспільства, очолювані **Естонським центром з прав людини**, спрямовані на підтримку потерпілих та адвокацію розширення правового захисту. Центр є партнером Європейської Комісії з моніторингу тенденцій розпалювання ворожнечі на всіх платформах соціальних мереж. Наразі правова база щодо мови ворожнечі в межах кримінального права є досить обмеженою, а кримінальні переслідування трапляються рідко. Через це боротьба з ненавистю в Естонії залишається складним завданням. Крім того, поширення фейкових новин останніми роками сприяло зростанню обсягів мови ворожнечі в соціальних медіа.

Центр ініціював дослідження в межах проєкту **«Досліджуй. Бери участь. Змінюй» (Examine. Participate. Change)**, метою якого є підвищення стійкості, соціальної згуртованості та інтеграції шляхом підтримки доказових медіа, розвитку медіаграмотності та активізації громадянської участі й співпраці у сфері освіти та обмінів. Проєкт був профінансований Посольством Федеративної Республіки Німеччина в Естонії.

Також Естонія впроваджує **Акт ЄС про цифрові послуги (DSA)**, який вимагає від платформ оперативного видалення незаконного контенту. Знакові судові рішення, як-от справа **«Delfi AS проти Естонії»**, підкреслюють відповідальність платформ за поширення контенту з мовою ворожнечі, створеного користувачами. У сукупності ці заходи спрямовані на зменшення проявів ненависті в мережі за умови дотримання свободи вираження поглядів.

ФРАНЦІЯ

Франція протидіє онлайн-мові ворожнечі через поєднання законодавства, регуляторного нагляду та ініціатив громадянського суспільства. Метою такого підходу є захист осіб і груп від дискримінації за ознаками етнічного походження, релігії, статі, сексуальної орієнтації чи інвалідності при одночасному забезпеченні свободи вираження поглядів. Ця стратегія прагне збалансувати боротьбу зі шкідливим контентом та збереження демократичної дискусії та фундаментальних прав у цифровому публічному просторі.

Ключові правові межі включають «**Закон Авіа» (2020)**, який спочатку вимагав від платформ видаляти «очевидно незаконний» контент протягом 24 годин. Хоча частина положень закону була скасована Конституційною радою через побоювання щодо обмеження свободи слова, цей документ все ж сприяв створенню спеціалізованої прокуратури та Обсерваторії онлайн-ненависті, що зміцнило інституційну спроможність моніторити онлайн-зловживання та реагувати на них. **Закон SREN (2021)** додатково посилив безпеку в інтернеті, дозволивши судам призупиняти дію акаунтів, що поширюють незаконний контент, на строк до шести місяців (або до одного року за повторні порушення), що стало чітким стримувальним сигналом для правопорушників.

Попри ці заходи, расистська, ксенофобська та гендерно обумовлена мова ворожнечі залишається поширеною в мережі, особливо під час політично чутливих моментів або публічних дебатів. У відповідь на це Франція бере активну участь у загальноєвропейських ініціативах, таких як **Акт про цифрові послуги (DSA)** та оновлений **Кодекс поведінки+ (Code of Conduct+)**, які встановлюють чіткіші зобов'язання для платформ. У межах цих структур компанії, включаючи Meta, X, TikTok та YouTube, зобов'язуються розглядати більшість скарг на мову ворожнечі протягом 24 годин, вдосконалювати оцінку ризиків та підвищувати прозорість через незалежний сторонній моніторинг.

Зусилля громадянського суспільства доповнюють правові та регуляторні дії, зосереджуючись на превенції, освіті та підтримці постраждалих. **Проект CHASE** спрямований на боротьбу з онлайн-ненавистю за гендерною ознакою через кампанії з медіаграмотності та навчальні програми, тоді як **Тиждень протидії мові ворожнечі (No Hate Speech Week)** підвищує обізнаність громадськості та сприяє багатосторонній співпраці.

У сукупності ці ініціативи підкреслюють важливість довгострокових культурних змін, цифрового громадянства та колективної відповідальності у створенні безпечнішого та інклюзивнішого онлайн-простору.

ЛЮКСЕМБУРГ

Люксембург протидіє мові ворожнечі та дискримінаційним правопорушенням через поєднання норм кримінального права, інституцій з питань рівності та нещодавно прийнятих тематичних планів дій. **Стаття 454 Кримінального кодексу** дає широке визначення дискримінації (походження, колір шкіри, національність, родовід, стать, сексуальна орієнтація, інвалідність, релігія або переконання тощо). Закон від 28 березня 2023 року дозволяє подвоювати покарання, якщо злочин скоєно з одним із таких мотивів упередженості, що посилює відповідальність за дії, вчинені на ґрунті ненависті.

Публічне підбурювання до ненависті або насильства в онлайні чи офлайні підлягає судовому переслідуванню, проте практика демонструє певний розрив: у 2024 році поліція зареєструвала 194 випадки «підбурювання до ненависті або насильства», проте прокуратура відкрила розслідування лише у 43 справах. Дані ОБСЄ за 2022 рік вже вказували на 76 інцидентів злочинів на ґрунті ненависті, жоден з яких не призвів до судового переслідування. Це свідчить про труднощі у зборі доказів, класифікації злочинів та низький рівень повідомлень від постраждалих.

Забезпечення рівності та підтримка жертв здійснюються через незалежний **Центр рівного ставлення (СЕТ)**, створений законом від 28 листопада 2006 року. У 2024 році Центр розглянув близько 200 нових випадків дискримінації, переважна частина яких стосувалася сфери працевлаштування та доступу до послуг.

На рівні державної політики Люксембург у 2023 році ухвалив **Національний план дій проти антисемітизму**. Крім того, у межах концепції «міжкультурного співжиття» (*vivre-ensemble interculturel*) було оголошено, що результати досліджень расизму та етнорасової дискримінації (CEFIS/LISER) за 2022–2023 роки ляжуть в основу ширшої антирасистської стратегії, що включатиме просвітницьку роботу та навчання на місцевому рівні.

Люксембург застосовує загальноєвропейські інструменти, такі як **Акт про цифрові послуги (DSA)** та Рамкове рішення 2008 року. Проте представники громадянського суспільства, зокрема організація **respect.lu**, повідомляють про зростання онлайн-поляризації та закликають до пришвидшення модерації контенту й систематизації даних про інциденти на ґрунті ненависті.

Законодавство Іспанії щодо злочинів на ґрунті ненависті, зокрема **Стаття 510 Кримінального кодексу**, криміналізує публічне підбурювання до дискримінації, ненависті або насильства проти груп, визначених за ознаками раси, етнічного чи національного походження, релігії або переконань, статі, сексуальної орієнтації чи інвалідності. Покарання у вигляді позбавлення волі на строк від одного до трьох років та штрафу, розмір якого обчислюється за ставкою від шести до дванадцяти місяців доходу (OSCE ODIHR, н.д.).

Згідно з Циркуляром 7/2019 **Генеральної прокуратури держави (Fiscalía General del Estado)**, мова ворожнечі в Іспанії переслідується за Статтею 510 Кримінального кодексу як злочин проти людської гідності та рівності. Офіційний державний бюлетень (BOE) роз'яснює, що свобода вираження поглядів не захищає висловлювання, які підбурюють до ненависті, дискримінації чи ворожнечі, і що навіть потенційна шкода (а не лише фактична) може стати підставою для відповідальності. Таким чином, іспанські суди продовжують шукати баланс між свободою слова та санкціями за підбурювання.

Останні дані підкреслюють стійкість мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті в Іспанії. За даними Міністерства внутрішніх справ, у 2024 році було зафіксовано **1 955 інцидентів** злочинів на ґрунті ненависті, що на 13,8% менше, ніж у 2023 році, проте спостерігається значне зростання антисемітизму та незмінно високий рівень расистських і ксенофобських злочинів.

Расистські та ксенофобські злочини залишаються найпоширенішими — зафіксовано **804 інциденти** (хоча це на 6% менше, ніж минулого року). Далі йдуть злочини на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (**528 інцидентів**) та дискримінація за ознакою статі/гендеру (**181 інцидент**). Вперше у звіті також задокументовано злочини, пов'язані з ісламофобією (13 випадків), відповідно до рекомендацій Агентства ЄС з питань основоположних прав.

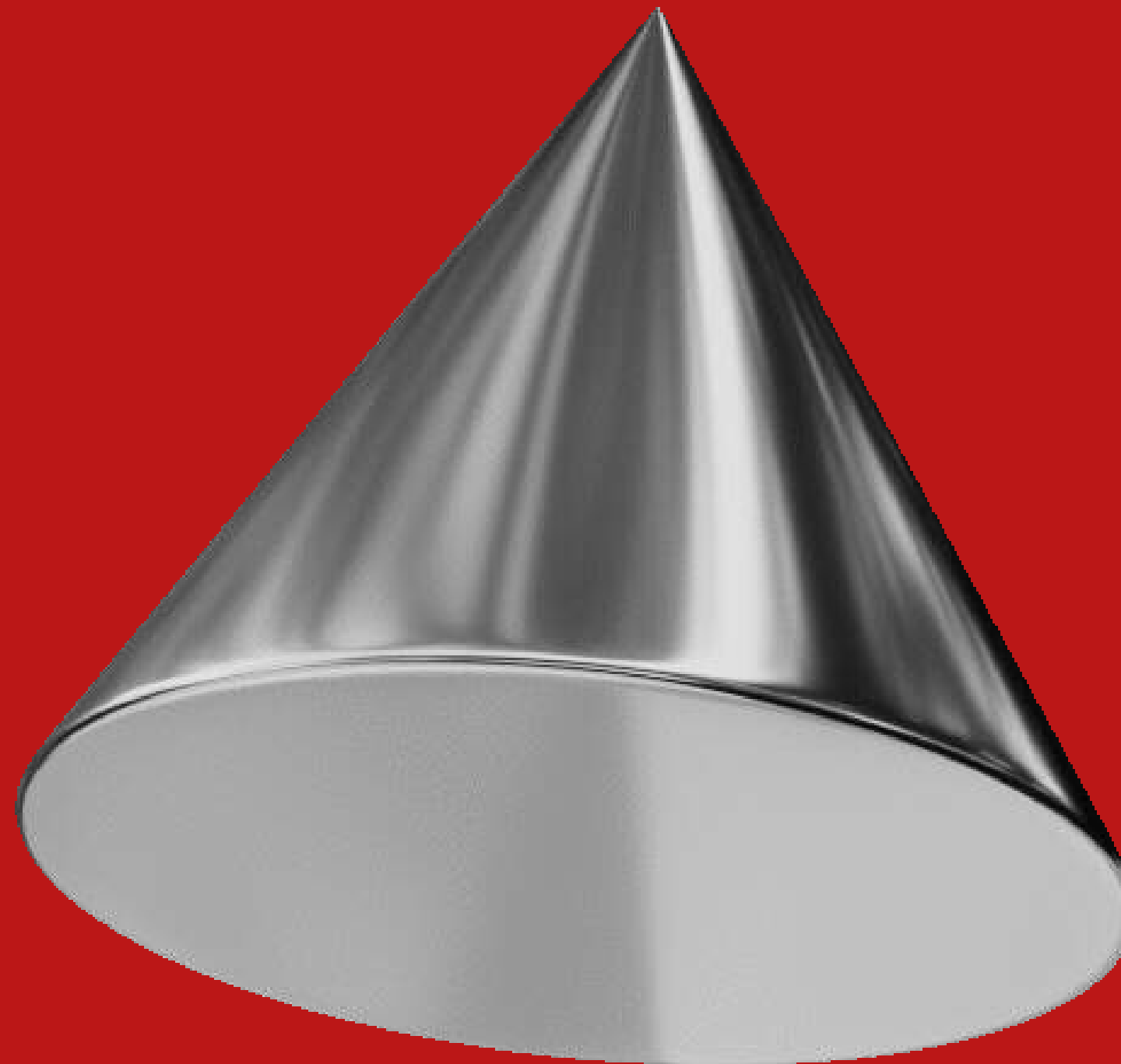
У річному обчисленні найрізкіше зростання продемонстрували антисемітизм (**на 60,9%**) та **апорофобія** — ненависть до бідних (**на 33,3%**). Водночас кількість інцидентів, пов'язаних з ідеологією та упередженням щодо ромів, зменшилася на 58,2% та 51,3% відповідно. Щодо типології злочинів, найчастішими були фізичні напади (385 випадків) та погрози (358), за якими йдуть пропаганда дискримінації (217), приниження гідності (107) та образи (106) (La Moncloa 2025).

У липні 2025 року Іспанія посилила свою політику реагування. Уряд запустив **III План дій проти злочинів на ґрунті ненависті (2025–2028)** із бюджетом 1,4 млн євро та 109 заходами для покращення профілактики, розслідування та підтримки жертв (Європейська Комісія, DG HOME 2025).

Обсерваторія расизму та ксенофобії (**OBERAXE**) у партнерстві з LaLiga запровадила систему **FARO** на базі штучного інтелекту. Вона сканує Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та X для виявлення мови ворожнечі. Згідно зі звітом Міністерства інклюзії, FARO ідентифікувала понад 2 000 випадків мови ворожнечі протягом першого тижня роботи.

Крім того, зусилля Іспанії на правовому, цифровому та суспільному рівнях підтримують неурядові організації. Наприклад, проект **CLARA** організації Ассет, що фінансується ЄС, формує стійкість молоді до дискримінаційного дискурсу, а дослідження **Provivienda** щодо дискримінації в житловій сфері в Мадриді та Барселоні разом із рекомендаціями **CEAR** щодо інтеграції біженців сприяють комплексному вирішенню проблеми.

МОДУЛЬ 1

**РОЗУМІННЯ УЧАСНИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ
ЕТИЧНИХ ОСНОВ ВЗАЄМОДІЇ**

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

Навчальні вправи для розвитку емпатії, уміння приймати чужу точку зору та навичок використання мови протидії ненависті

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Основні результати:

- Спільно розроблені статuti (зокрема Кодекс поведінки) та Етичне зобов'язання.
- Підвищення обізнаності щодо інклюзивної та шанобливої поведінки.
- Покращення групової динаміки та спільна відповідальність за запобігання конфліктам.
- Рефлексія над індивідуальними й колективними цінностями та потребами.
- Впровадження протоколів безпеки та процедур отримання інформованої згоди.

Навички:

- Алгоритми реагування у специфічних ситуаціях.
- Емпатія, усвідомленість та підзвітність.
- Тактики деескалації конфліктів.

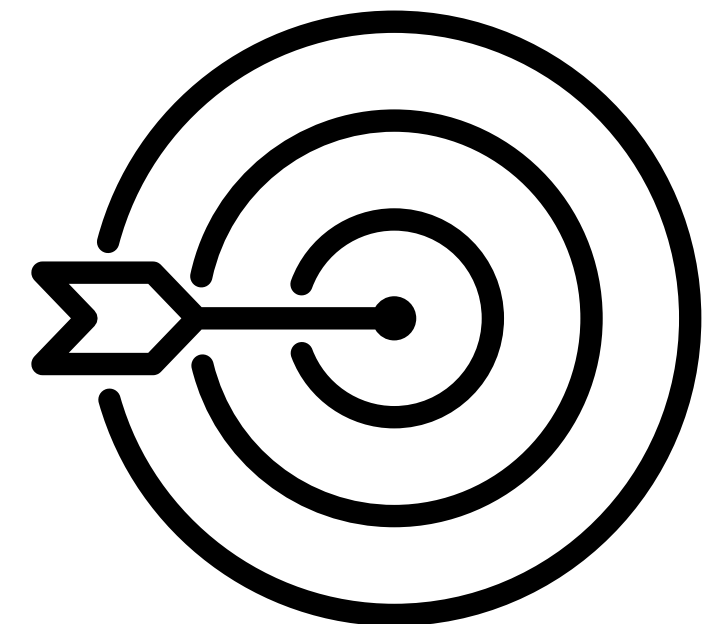
СТРУКТУРА МОДУЛЯ

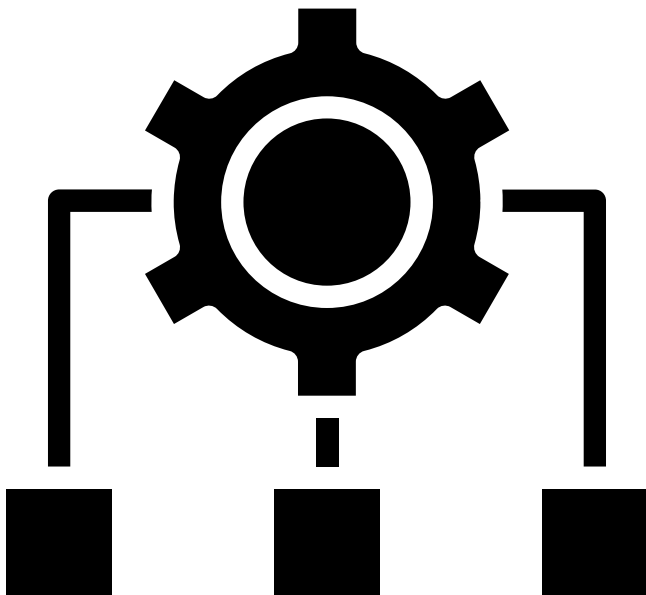
Вправа 1. Дилеми: «Що б я зробив, якби...?»

Вправа 2. Прогулянка-бесіда

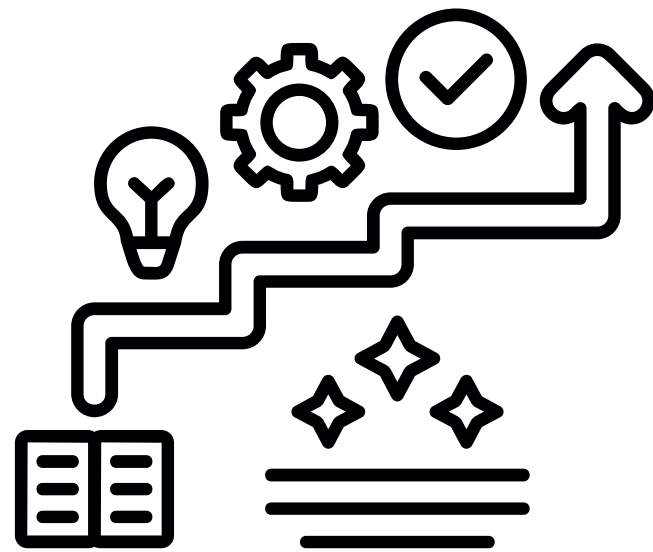
Вправа 3. Спільне створення Кодексу поведінки: «Наші цінності, наш голос»

Вправа 4. Зобов'язання щодо етичного та відповідального використання ШІ та соціальних мереж

<p>ЦІЛІ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Допомогти учасникам проаналізувати власні цінності, упередження та реакції на конфлікт, ненависть або виключення через занурення в реальні чи гіпотетичні ситуації. • Сприяти розумінню принципів шанобливого та інклюзивного спілкування. • Посилити критичне мислення щодо справедливості, емпатії та особистих кордонів.
<p>ТРИВАЛІСТЬ</p>	<p>40-60 хвилин</p>
<p>НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Картки зі сценаріями або роздруковані приклади (можуть бути адаптовані відповідно до вікової групи чи контексту) • Стікери або цифрові інструменти для спільної роботи (наприклад, Padlet, Jamboard) • Робочий аркуш • Ручка / Папір
<p>ЕТАПИ ВПРАВИ</p> 	<p>Обговорення «реальних сценаріїв», що стосуються дискримінації та мови ворожнечі</p> <p>Метод: Кейс-стаді / картки з дилемами</p> <ul style="list-style-type: none"> • Презентуйте 3–5 коротких сценаріїв (наприклад: хтось постійно перериває іншого; дискримінаційний жарт; використання расистських образ; ескалація конфлікту). • Запитайте: Що пішло не так? Як можна було цьому запобігти? Якого правила чи цінності бракувало в цій ситуації? <p>Використовуйте це для рефлексії щодо важливості спільних цінностей.</p>

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Саморефлексія

Після обговорення сценаріїв у малих групах учасники індивідуально заповнюють робочий аркуш для саморефлексії або відповідають на запитання для щоденника, ґрунтуючись на розібраних дилемах.

Приклади запитань для рефлексії (можуть бути змінені або адаптовані):

1. Моя перша реакція

- Якою була моя миттєва реакція на цей сценарій?
- Що я відчув(-ла): гнів, невпевненість, рішучість, байдужість тощо? Чому?

2. Що б я сказав(-ла) або зробив(-ла)?

- Чи став(-ла) би я висловлюватися? Підтримав(-ла) би когось? Чи промовчав(-ла) би?
- Що могло б завадити мені діяти? Що могло б мене підштовхнути до дії?

3. Хто постраждав у цьому сценарії?

- Чиї почуття або права були порушені?
- Як би я почувався(-лася) на їхньому місці?

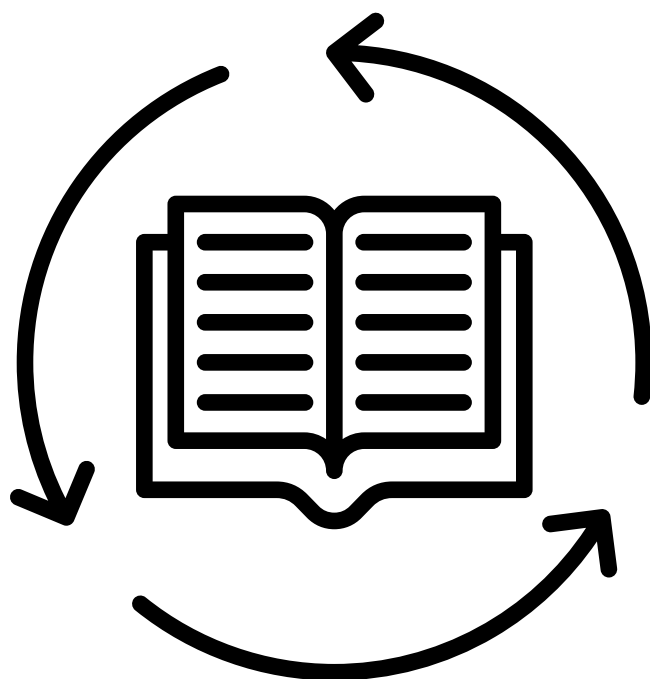
4. Чи бракувало в цій ситуації певного правила або цінності?

- Які з наших спільних цінностей чи статутів були доречними в цьому контексті?
- Що могло б запобігти виникненню цієї ситуації?

5. Що я міг би (могла б) зробити інакше наступного разу?

- Чи можу я знайти ненасильницький, шанобливий спосіб діяти або реагувати?
- Чи потрібні мені додаткові інструменти, сміливість або підтримка, щоб втрутитися?

ЦІЛІ	Надати можливість поділитися власною історією в конфіденційному та довірливому середовищі, щоб знайти рішення або рекомендації для особистих чи загальних проблем, пов'язаних із мовою ворожнечі.
ТРИВАЛІСТЬ	40 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	Приємне місце для прогулянки (парк, ліс тощо).
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Тренер пояснює правила вправи. Учасники прогулюються парами. Один із них протягом 10 хвилин розповідає власну історію про досвід зіткнення з мовою ворожнечі. Другий слухає мовчки. Потім вони міняються ролями: розповідає другий, перший — мовчить. Після цього обидва ставлять один одному запитання та обмінюються порадами (близько 10 хвилин).</p> <p>Запитання для вправи «Прогулянка-бесіда»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи стикалися ви особисто з мовою ворожнечі? • Чи ставали ваші друзі жертвами мови ворожнечі? • Розкажіть історію про ваш досвід або досвід ваших друзів. <p>Усі учасники діляться враженнями від вправи «Прогулянка-бесіда», описують свої емоції та розповідають, чого вони навчилися і як цю вправу можна використовувати у молодіжній роботі.</p>

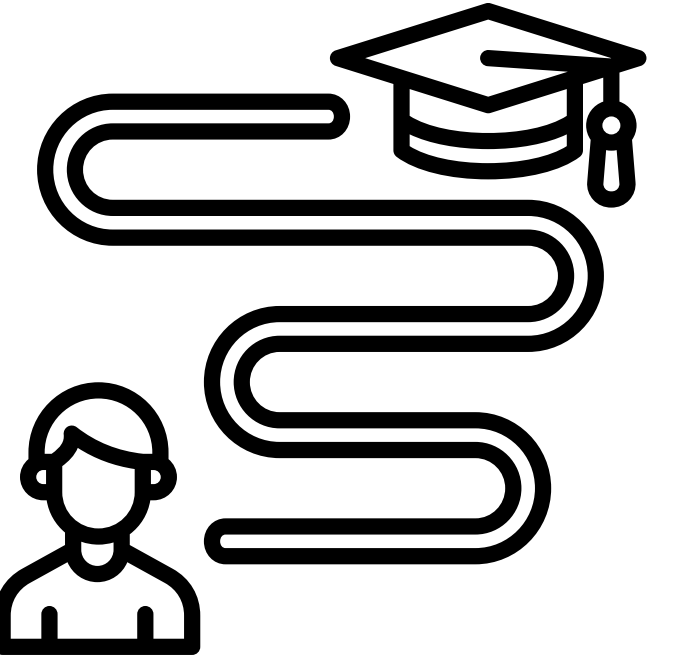
САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Індивідуальна перевірка знань

Оцініть свої знання за шкалою від 1 до 5 (1 = зовсім ні, 5 = дуже сильно) відповідно до наведених тверджень:

- Я дізнався про процес сторітелінгу та про те, як бути щирим і відкритим до досвіду, пов'язаного з мовою ворожнечі.
- Я брав(-ла) активну участь у цій вправі: розповів(-ла) свою історію та вислухав(-ла) історію свого напарника/напарниці, ставив(-ла) запитання та відповідав(-ла) на них.
- Я дізнався більше про мову ворожнечі та підхід, вільний від ненависті (комунікація без ненависті).
- Я став(-ла) більш упевненим(-ою) у собі.
- Я став(-ла) з більшою повагою ставитися до історій інших людей.
- Я ціную безпечне середовище, створене під час цієї вправи.
- Я дізнався про силу спільного аналізу та взаємного зворотного зв'язку.
- Я використовуватиму цей метод у своїй роботі з молоддю.

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяти формуванню почуття відповідальності та залученості всередині групи через рефлексію над цінностями та протоколами безпеки. • Заохочувати групу до прийняття спільних цінностей та очікувань щодо поведінки як власних.
ТРИВАЛІСТЬ	40-60 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Фліпчарт або маркерна дошка • Стікери або цифрові інструменти для спільної роботи (наприклад, Padlet, Jamboard) • Маркери, папір або цифровий документ для фінальної версії Кодексу
	<p style="text-align: center;">Частина 1. Рефлексія над цінностями</p> <p>Метод: мовчазний мозковий штурм + обговорення в парах або малих групах</p> <ul style="list-style-type: none"> • Попросіть кожного учасника відповісти на запитання: «Що робить групу безпечною, справедливою та сповненою поваги саме для вас?» • Запишіть відповіді на стікерах або у цифрових інструментах (Jamboard, Padlet). • Згрупуйте відповіді за категоріями (наприклад: комунікація, межі, справедливість, відповідальність). <p style="text-align: center;">Частина 2. Спільне створення — розробка Статуту та «Кодексу поведінки»</p> <p>Метод: робота в малих групах + синтез у загальній групі</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поділіть учасників на групи по 3–5 осіб. Кожна група розробляє 3–5 принципів шанобливої поведінки в групі. <p>Підказки:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Як ми маємо ставитися один до одного?</i> • <i>Як ми вирішуємо конфлікти?</i> • <i>Яка поведінка тут є неприйнятною?</i>

- Об'єднайте та обговоріть напрацювання всіх груп.
- Разом узгодьте фінальну версію вашого Кодексу (вона може містити права, обов'язки та наслідки).
- Чітко запишіть його на плакаті або у спільному документі.

Прийняття та зобов'язання

Метод: символічне підтвердження

- Попросіть усіх учасників підписати Кодекс (реально або цифровим підписом).
- Додатково: створіть разом візуальні елементи (символи, заголовки, іконки).
- Розмістіть його на видному місці в кімнаті або надішліть у цифровому форматі.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Запитання для рефлексії (індивідуально або в парах)

- Які цінності є для мене найважливішими в групі?
- Чи відчував(-ла) я, що мене почули та залучили до процесу?
- Чи є правило або цінність, яких я особисто намагатимуся дотримуватися більш свідомо?

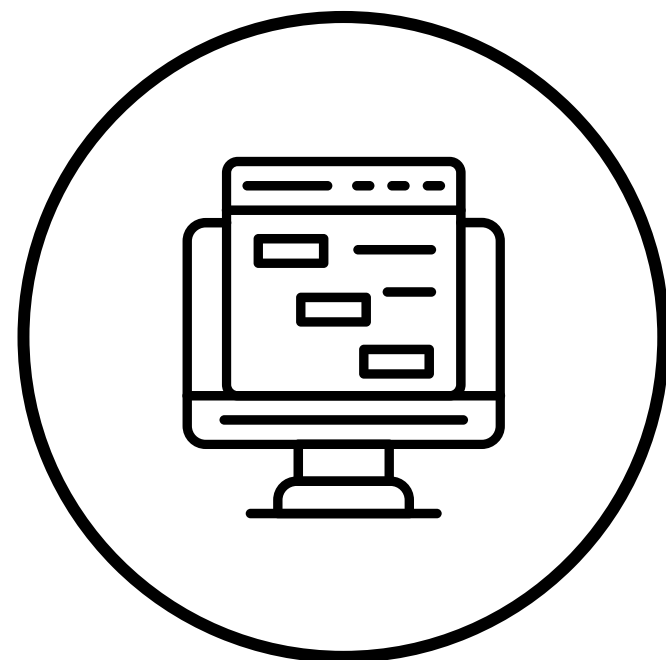
Групове обговорення (10–15 хвилин)

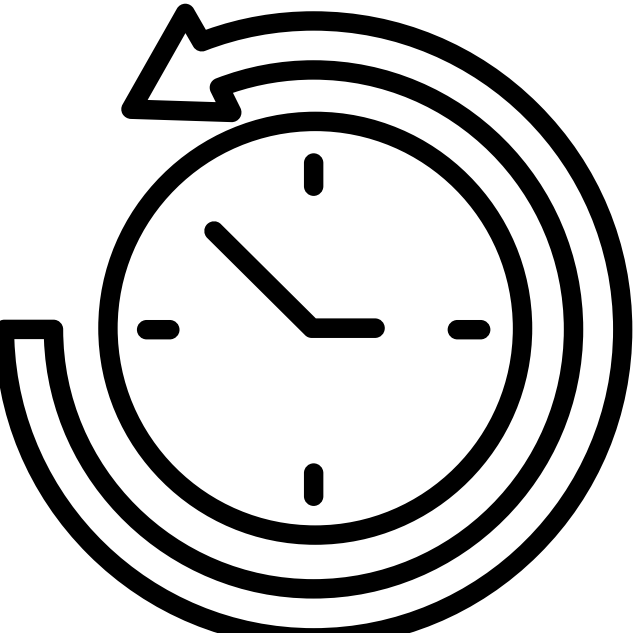
- Що було легким, а що складним під час спільного створення правил?
- Чи вважаємо ми, що ці правила дійсно допоможуть запобігти конфліктам або ненависті?
- Як ми можемо переконатися, що цей Кодекс — не просто слова?

Стіна відгуків або «вихідний квиток»

Учасники залишають по одному коментарю щодо:

- Що мені сподобалося в сьогоднішній вправі.
- Правило, яке я хочу запам'ятати...
- Пропозиція щодо вдосконалення Кодексу.

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Заохочувати до особистої рефлексії щодо цифрової поведінки, а також етики медіа та ШІ. • Формувати прихильність до принципів справедливості, поваги та інклюзивності в цифровому просторі. • Сприяти усвідомленню сили та ризиків соціальних мереж та інструментів ШІ. • Посилювати індивідуальну та групову відповідальність за протидію ненависті та дезінформації в мережі.
ТРИВАЛІСТЬ	<p>45–60 хвилин (Може бути адаптовано як коротку рефлексійну сесію або розширено до творчого воркшопу)</p>
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Фліпчарт або маркерна дошка + маркери • Роздрукований шаблон зобов'язання (або чистий папір для нових чернеток) • Пристрої для створення цифрових зобов'язань (опціонально) • Приклади зобов'язань або хартій із молодіжних проєктів чи онлайн-кампаній з етики, наприклад: Better Internet for Kids Youth Pledge https://better-internet-for-kids.europa.eu/en
ЕТАПИ ВПРАВИ 	<p>1. Особиста рефлексія (10–15 хвилин) Учасники роздумують над попередніми вправами.</p> <p>Використовуйте наступні підказки для рефлексії та групового обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Як я хочу, щоб до мене ставилися в мережі, і як я ставлюся до інших? • У яких випадках я використовую інструменти ШІ або соціальні мережі так, що це може вплинути на інших? • Чи доводилося мені колись діяти імпульсивно або ділитися чимось, про що я згодом пошкодував(-ла)? Заохочуйте щирі записи в щоденнику або спокійні обговорення в парах.

2. Груповий мозковий штурм: спільні цінності (10–15 хвилин)

Зберіть разом із групою слова, ідеї або принципи, які слід включити до зобов'язання (pledge).

Рекомендовані запитання:

- Що для нас важливо, коли ми перебуваємо в мережі?
- Якій шкоді ми хочемо запобігти?
- Який онлайн-світ ми хочемо побудувати? Зафіксуйте ці ідеї на видному місці (дошка, Jamboard, плакат тощо).

3. Складання тексту зобов'язання (10–15 хвилин)

Варіант А: Використовуйте готовий шаблон та адаптуйте його.

Варіант Б: Дозвольте учасникам скласти текст зобов'язання з нуля.

Приклад зобов'язання:

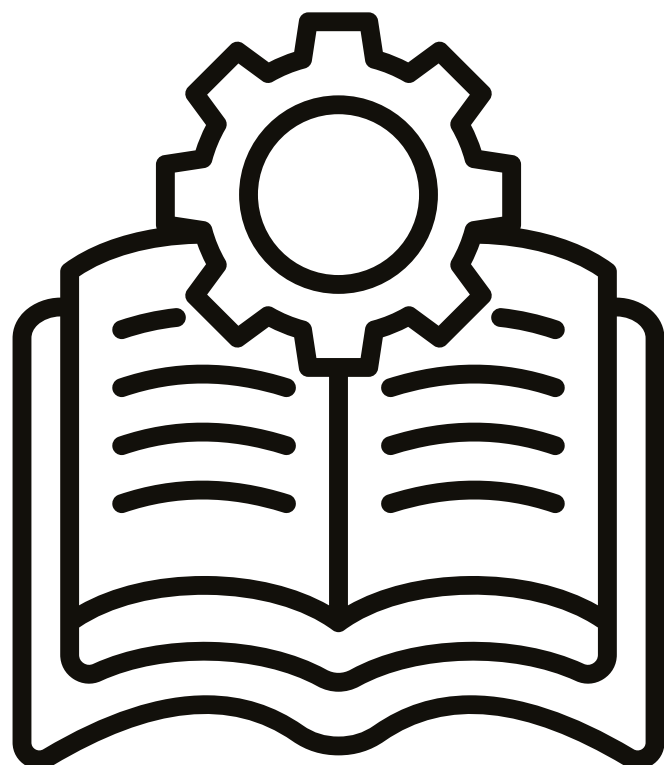
- Ethical AI Pledge: Building Ethical & Safe Artificial Intelligence (<https://www.ethical.marketing/ethical-ai-pledge>)

4. Підписання та поширення (5–15 хвилин)

Учасники підписують зобов'язання групою або індивідуально.

Креативні варіанти:

- Оформити настінний плакат.
- Записати короткі відеозаяви.
- Поділитися цифровими підписами та аватарами.
- Розмістити зобов'язання в класі, молодіжному просторі або в мережі.

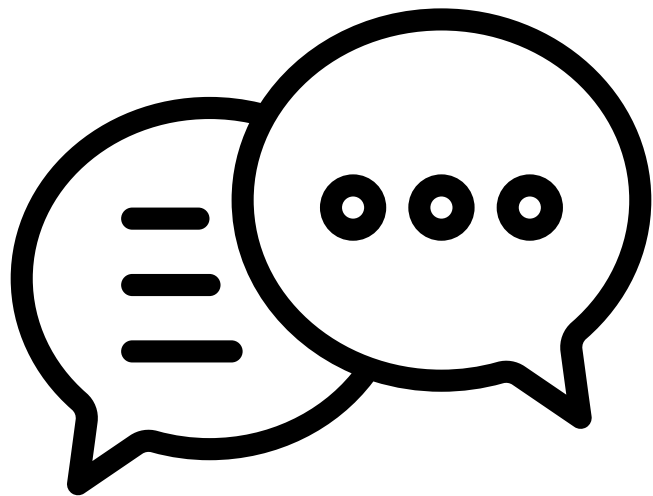
САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Учасники дають швидкі відповіді на 3 запитання (письмово, усно або на анонімних стікерах):

- Що я зрозумів(-ла) сьогодні про свою поведінку в мережі?
- Яка частина зобов'язання є найважливішою для мене? Чому?
- Як я можу допомогти іншим бути більш етичними або добрішими в інтернеті?

Додаткове опитування на виході за допомогою емодзі:

- 😊 Я відчуваю готовність прийняти зобов'язання та дотримуватися його.
- 😐 Я все ще роздумую над цим.
- 😞 Це було складно для мене, але я хочу дізнатися більше.

МОДУЛЬ 2

**ЕМОЦІЙНІ АЛГОРИТМИ:
ЯК СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ФОРМУЮТЬ
ПОЧУТТЯ ТА РАДИКАЛІЗАЦІЮ**

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

- Розвивати розуміння емоційного впливу платформ, керованих алгоритмами, та їхньої ролі у сприянні радикалізації.
- Зміцнювати здатність молоді критично взаємодіяти з цифровим контентом.
- Сприяти розвитку суб'єктності (agency) у цифровому просторі через рефлексивний та спільний творчий досвід навчання.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Знання

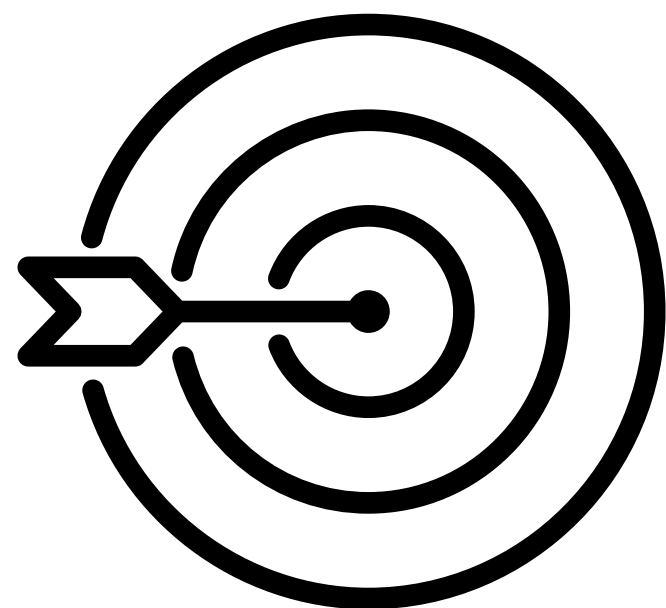
Учасники здобудуть наступні знання, що відповідають принципам неформальної освіти (за моделлю [nonformal-education.eu](https://www.nonformal-education.eu/)):

- **Усвідомлення.** Розуміння того, що алгоритми впливають на емоції в мережі.
- **Розуміння.** Осягнення того, як емоційні маніпуляції пов'язані з радикалізацією.
- **Застосування.** Використання цього розуміння під час аналізу стрічок соціальних мереж.
- **Аналіз.** Аналіз патернів алгоритмічних рекомендацій.
- **Синтез.** Узагальнення отриманих результатів у рекомендації для більш здорової взаємодії.
- **Оцінка.** Оцінювання різних типів контенту за ступенем їхнього впливу.
- **Перенос знань.** Застосування отриманих знань у нових контекстах, таких як новини або групові чати.

Навички

Учасники здобудуть наступні навички, що відповідають принципам неформальної освіти (за моделлю [nonformal-education.eu](https://www.nonformal-education.eu/)):

- **Спостереження.** Розпізнавання емоційного тону в цифровому контенті (наприклад, меми, Reels, заголовки, розділи коментарів).
- **Дослідження.** Пробний аналіз стрічок соцмереж та дописів для виявлення алгоритмічних закономірностей та емоційних тригерів.
- **Практика під супроводом.** Керована участь у таких вправах, як «Карти настрою» або «Гра в алгоритми», для відпрацювання навичок критичної взаємодії з контентом.

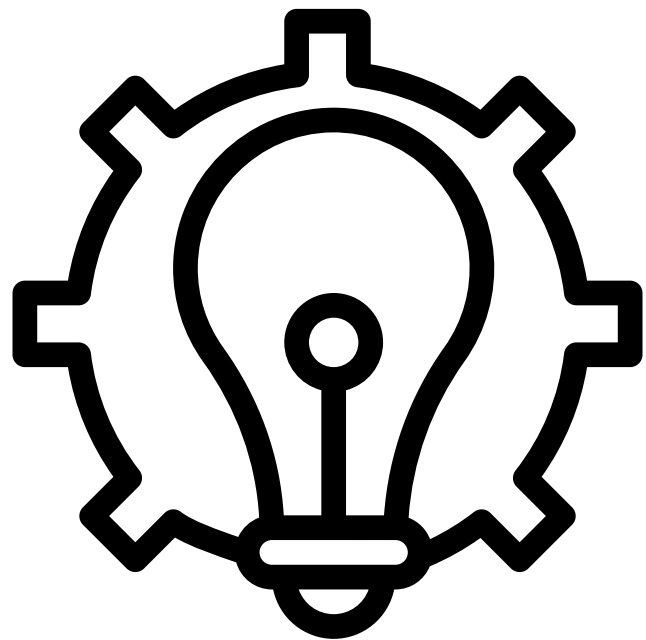

- **Самостійна практика.** Індивідуальне застосування навичок аналізу: розрізнення маніпулятивного та конструктивного контенту в реальних стрічках.
- **Повсякденна практика.** Інтеграція стратегій усвідомленого скролінгу в щоденні цифрові звички (наприклад, приховування сповіщень, відписка від токсичних сторінок або балансування стрічки).
- **Вирішення проблем.** Розробка практичних стратегій для протидії негативному досвіду, такому як «клікбейт на гніві» (outrage bait) або дезінформація.
- **Творча модифікація.** Переосмислення або переробка цифрового контенту в позитивні контрнаративи та їх поширення серед однолітків.

Ставлення

Учасники сформулюють наступне ставлення, що відповідає принципам неформальної освіти (за моделлю [nonformal-education.eu](https://www.nonformal-education.eu/)):

- **Усвідомлення важливості.** Розуміння того, що емоції та реакції в соціальних мережах можуть впливати на взаємодію як онлайн, так і офлайн.
- **Зваженість.** Рефлексія над тим, як реакції людей (лайки, поширення, коментарі) формують тон цифрового простору та групову динаміку.
- **Наслідування.** Прийняття шанобливих і конструктивних моделей поведінки (наприклад, активне слухання, визнання ідей інших).
- **Пріоритетність.** Свідомий вибір такої взаємодії з однолітками та цифровим контентом, яка сприяє емпатії, розумінню та позитивному діалогу.
- **Самоідентифікація.** Сприйняття себе як відповідального цифрового громадянина та надійного члена групи, який сприяє створенню безпечного та конструктивного середовища.
- **Адвокація.** Готовність виступати за шанобливе спілкування та протистояти токсичним або маніпулятивним цифровим практикам.
- **Поширення.** Трансляція конструктивних практик за межі воркшопу, заохочення однолітків та спільнот до більш здорової взаємодії онлайн та офлайн.

НАСТАНОВИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ

- Учасникам рекомендується мати при собі власні пристрої (телефони/ноутбуки/планшети).
- Учасники орієнтуються в роботі каналів соціальних мереж.
- Учасники відкриті до аналізу соцмереж та дискусій.
- Воркшопи базуються на підході неформальної освіти: інтерактивність, рефлексія та спільна творчість.
- Участь в обговореннях та вправах є добровільною; внесок кожного вітається, але не є обов'язковим.
- Підтримується конструктивне середовище: від учасників очікується повага, активне слухання та приязне, підтримуюче спілкування.
- Критичне обговорення зосереджується на контенті, а не на особистостях, що забезпечує безпечну та інклюзивну атмосферу.

СТРУКТУРА МОДУЛЯ

Вправа 1. Карти настрою та медіа

Вправа 2. Гра в алгоритми

Вправа 3. Зламай стрічку (Disrupt the Feed)

Вправа 4. Машина гніву (Outrage Machine)

ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛЯ

Анкетування для оцінювання

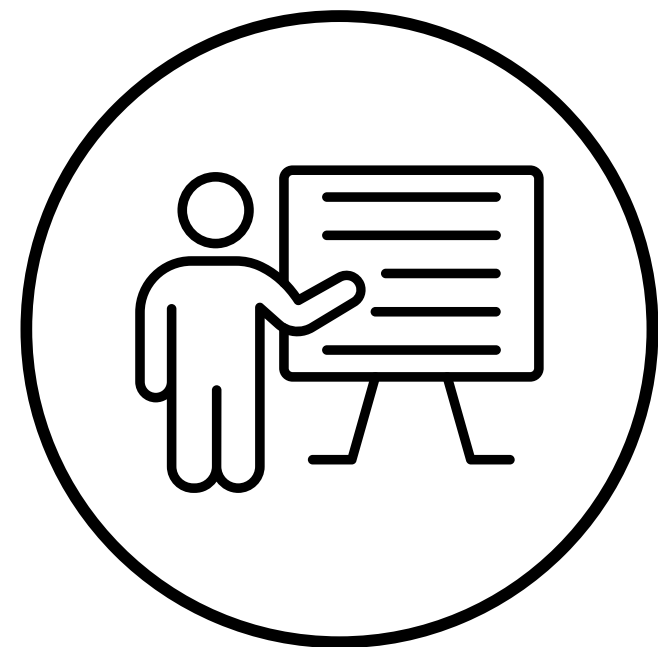
Наступну анкету тренер може адаптувати для кожної окремої вправи: Шаблон Google Forms: [HATE-LESS Module 2 - Emotional Algorithms - Evaluation Form Template](#). QR-код до шаблону:

Після кожної вправи учням пропонується відповісти на такі запитання (Так/Ні):

- Чи дізналися ви про щось нове?
- Чи була ця вправа корисною для переосмислення ваших поглядів?
- Чи була інформація зрозумілою для вас?
- Чи сприяє це вашій місії? / Чи відчуваєте ви себе більш впевненими у власних силах?
- Чи покращать ці знання/навички ваше життя?
- Чи сподобалася вам ця вправа?
- Чи отримали ви відповідь на своє запитання?

Тренер може створити QR-коди для форм оцінювання, щоб учасники могли відповісти зі своїх телефонів, за допомогою безкоштовного генератора QR-кодів Canva: www.canva.com/qr-code-generator/

Учасники здобудуть наступні навички, знання та ставлення:

Знання

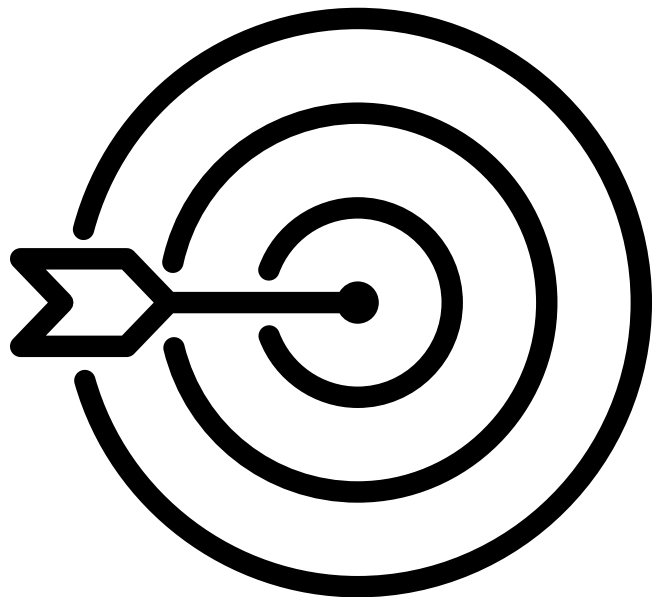
- **Усвідомлення.** Розуміння того, що контент у соціальних мережах викликає емоції, які можуть впливати на настрій людей.
- **Розуміння.** Усвідомлення простих зв'язків між патернами у стрічках (наприклад, повторювані теми, тон) та емоційними реакціями.
- **Застосування.** Використання цього розуміння за допомогою «карти настрою» для встановлення зв'язку між контентом та емоціями.

Навички

- **Спостереження.** Визначення емоційного забарвлення дописів (гумор, обурення, лайфстайл тощо).
- **Дослідження.** Експериментування з аналізом стрічки, щоб побачити, які емоції вона викликає.
- **Практика під супроводом.** Участь у керованій діяльності (створення карт настрою, групова рефлексія) для відпрацювання навички розпізнавання емоцій.
- **Вирішення проблем.** Пропонування простих практичних стратегій для балансування або покращення емоційного впливу (наприклад, вимкнення сповіщень, перерви, підписка на надихаючі акаунти).

Ставлення

- **Усвідомлення важливості.** Розуміння того, що емоції в онлайн впливають на те, як люди почуваються і в реальному житті (офлайн).
- **Зваженість.** Рефлексія над тим, як реакції (лайки, поширення, коментарі) формують цифрові простори.
- **Пріоритетність.** Початок свідомого вибору більш конструктивних способів взаємодії з контентом та однолітками.
- **Поширення.** Готовність поділитися однією простою конструктивною порадою з групою чи спільнотою.

ТРИВАЛІСТЬ

30 хвилин – підготовка
35-60 хвилин - проведення

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

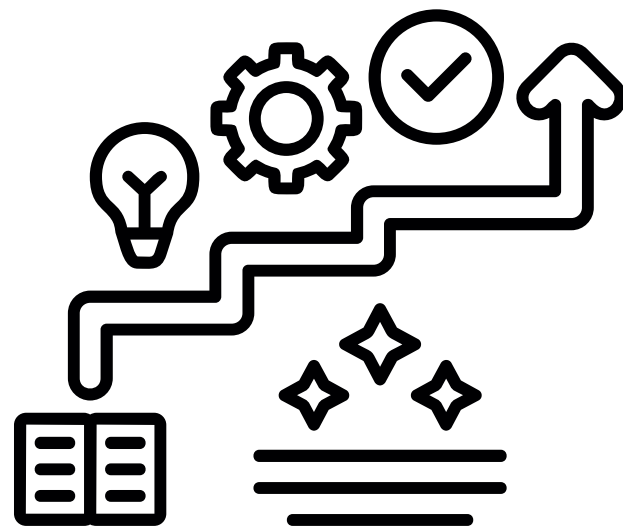
- Доступ до Wi-Fi
- Цифрові пристрої учасників (телефон, ноутбук, планшет) або ручка та папір
- Робочий аркуш «Карта настрою» або дошка [Miro](#) для спільної візуалізації
- Проектор або великий телеекран для показу макетів дописів ([HATE-LESS Module 2 - Activity 1 - Social Media Feed](#))
- Заздалегідь створені [QR-коди](#) для [Форми оцінювання](#)
- Посилання на дошку [Miro](#) у вигляді [QR-коду](#) (можна демонструвати через проектор або роздати роздруковані коди учасникам)
- Винагорода

Додаткові опції:

- Заспокійлива або енергійна музика для створення мотивуючої атмосфери
- Фліпчарти та маркери для групового узагальнення виявлених патернів

Література:

- Social media use, loneliness and emotional distress among young people in Europe
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/308605/1/GLO-DP-1551.pdf>
- The JRC explains - Why are children and adolescents vulnerable to social media?
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/308605/1/GLO-DP-1551.pdf>
- Social Media and Youth Mental Health: The U.S. Surgeon General's Advisory [Internet].
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK594763/>

Підготовка ресурсів:

- Тренер перевіряє наявність усіх необхідних матеріалів, зазначених у розділі «НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ»
- Тренер створює [QR-код](#) для оцінювання, використовуючи шаблон: [HATE-LESS Module 2 - Emotional Algorithms - Evaluation Form Template](#)

Підготовка симуляції стрічки соцмереж:

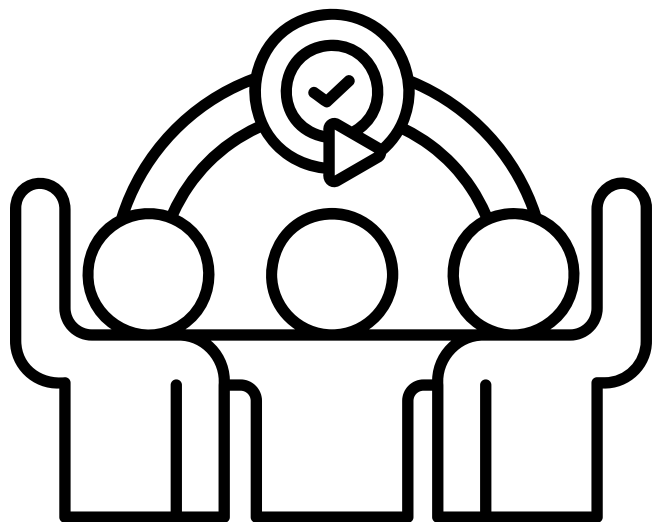
- Використовуйте готову симуляцію: [HATE-LESS Module 2 - Activity 1 - Social Media Feed](#)
- **АБО** Створіть власні приклади дописів для демонстрації

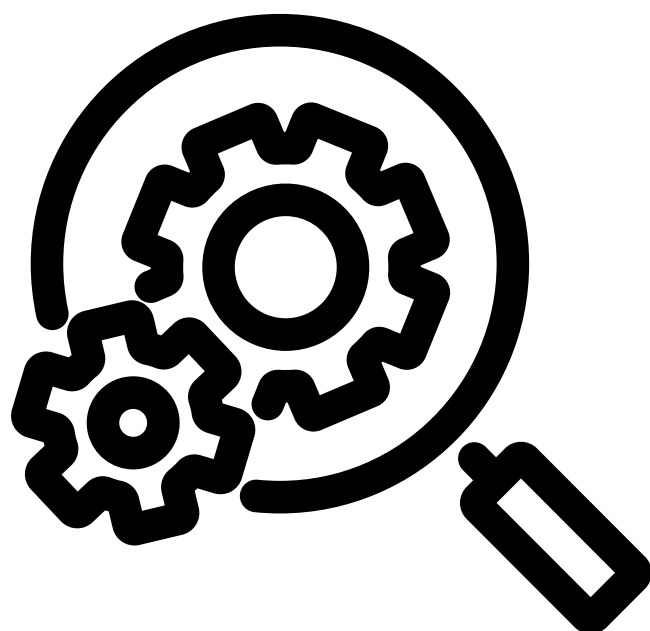
Перед початком сесії:

- Відкрийте посилання на дошку [Miro](#)
- Створіть новий фрейм (рамку) під назвою «Стіна спільних порад» або «Висновки спільноти»
- Додайте кілька прикладів на стікерах (наприклад: «Роби короткі перерви від екрана», «Поговори з другом, коли відчуваєш стрес»)
- Згенеруйте посилання з доступом до редагування для учасників АБО самостійно вносьте їхні відповіді на карту
- **Опціонально.** Створіть QR-код через Canva, що веде безпосередньо на цей фрейм Miro

Під час сесії:

- Виведіть дошку Miro на екран і запросіть учасників відкрити її на своїх пристроях
- Поясніть, що кожен має додати одну «пораду» або висновок за результатами вправи — те, що вони б рекомендували іншим
- Заохочуйте короткі формулювання (максимум 1 речення)
- Зачитайте кілька прикладів вголос, щоб відзначити ідеї учасників

Після сесії:

- Екпоруйте фрейм Miro як PDF або зображення та поділіться ним із групою
- Можна опублікувати його в робочому чаті як «Стіну експертних порад»

Варіанти винагороди:

- **Варіант 1.** Створений учасниками список експертних порад Підготуйте спільний документ (Google Docs або Padlet) під назвою «Експертні поради: усвідомлений скролінг та емоційна стійкість». Поділіться ним через QR-код
- **Варіант 2.** Роздатковий матеріал про mentale здоров'я та соцмережі Надайте роздрукований [PDF-файл](#) або QR-код на матеріал: «[HATE-LESS: 5 порад для усвідомленого скролінгу](#)»
- **Варіант 3.** Челендж «Позитивна стрічка» Запропонуйте учасникам завдання: «Протягом одного тижня підпишіться на один новий акаунт, який вас надихає, і відпишіться від одного, який вас виснажує. Простежте, як зміниться ваша Карта настрою»
- **Облаштування простору та обладнання.** Розсадка колом або літерою «U»: Це сприяє зоровому контакту, інклюзивності та полегшує перехід до роботи в малих групах
- **Доступність посилань.** Переконайтеся, що QR-коди на Карту настрою та інші ресурси готові до використання (на екрані або папері)
- **Перевірка Wi-Fi.** Перед початком переконайтеся, що всі можуть підключитися. Чітко напишіть назву мережі та пароль на фліпчарті

Привітання та коротка розминка-енерджайзер

(5–7 хвилин)

Налаштування: Зберіть групу в коло, усі стоять.

Слова тренера: «Зараз ми проведемо коротку гру з іменами, щоб познайомитися та налаштуватися на нашу тему.

Коли прийде ваша черга:

1. Назвіть своє ім'я.
2. Покажіть коротку позу або жест, що символізує те, за що більшість людей люблять соціальні мережі».

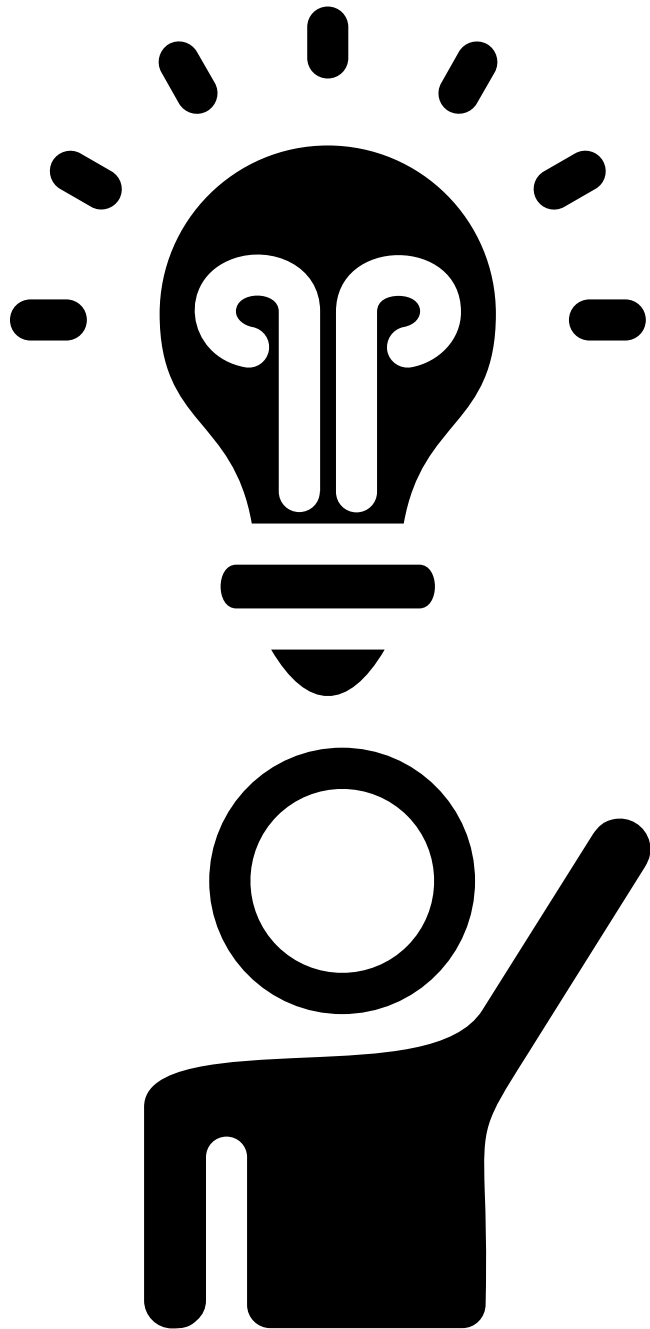
Приклад: «Привіт, мене звати [ваше ім'я]. Більшість людей люблять смішні меми з котами (поза = сміх або жест котячих лапок)».

Коло знайомства (по 30 секунд на людину): Кожен учасник по черзі називає ім'я та показує жест.

Завершення розминки:

- **Для малих груп (<15 учасників).** Коли коло завершиться, усі разом повторюють ім'я кожної людини та обидва жести в тому ж порядку, як вони йшли по колу.
- **Для великих груп (>15 учасників).** Запитайте: «Який із названих сьогодні типів контенту подобається людям найбільше?»

Мета: Розтопити лід і створити приємну атмосферу для відкритого спілкування без тиску.

Основна частина: Теорія/Контекст

(2–3 хвилини)

Слова тренера: «Соціальні мережі можуть мати величезний вплив на життя людей та їхнє ментальне здоров'я».

Поділіться даними і розкажіть учасникам:

- «Дослідження [ECONSTOR](#), проведене в межах ЄС, виявило, що використання соцмереж негативно впливає на ментальне здоров'я молоді та посилює почуття самотності. Скролінг стрічки викликає більше емоційного стресу, ніж безпосереднє спілкування з іншими людьми».
- «Дослідження [EU Science Hub](#) підтверджує, що соцмережі впливають на мигдалеподібне тіло (амигдалу) — ділянку мозку, яка відповідає за обробку емоцій та тривоги. Постійні сповіщення можуть з часом змінити роботу цієї ділянки, підвищуючи рівень тривожності».
- «Це не означає, що соцмережі — це лише шкода. [Національна медична бібліотека](#) зазначає, що вони можуть створювати позитивні спільноти для людей зі схожими інтересами чи ідентичністю».
- «Наша мета сьогодні — зрозуміти, які патерни змушують нас почуватися гірше, а які допомагають навчатися та відчувати радість».

Мета: Ознайомити з науково обґрунтованою інформацією за темою.

Крок 3: Опитування

(5–7 хвилин)

Поставте учасникам запитання: «Яким чином соціальні мережі впливають на емоції та поведінку людей — позитивно чи негативно?».

Коротке обговорення: Дайте можливість висловитися 2–3 добровольцям.

Мета: Дати учасникам можливість поділитися думками та переконатися, що теорія зрозуміла.

Крок 4: Основна вправа / Практика

(10–15 хвилин)

Демонстрація: Покажіть симуляцію стрічки соцмереж ([HATE-LESS Module 2 - Activity 1](#)).

Інструктаж учасників:

1. «Ці дописи створені штучним інтелектом спеціально для цієї вправи, щоб ми могли проаналізувати, як платформи формують наші стрічки».
2. **Застереження:** «Зміст цих дописів не відображає наші погляди. Уявіть, що це просто те, що бачить пересічний користувач».
3. «Підготуйте пристрої або папір для нотаток».
4. Поширте QR-код, щоб кожен міг гортати стрічку на своєму телефоні.

Завдання: «Гортаючи стрічку, дайте відповіді на запитання:

- Якого контенту найбільше (гумор, політика, лайфстайл, тварини)?
- Які почуття цей контент викликає у більшості людей (тривога, розслаблення, роздратування, розвага)? Запишіть до 3 слів-емоцій».

Робота з Miro (опціонально): Попросіть учасників записати емоції на спільній дошці.

Мета: Проаналізувати контент та типові реакції на нього.

Крок 5: Рефлексія

(10–20 хвилин)

Фаза 1 — Робота в групах (5–10 хв):

1. Розділіться на групи по 2–3 особи.
2. Обговоріть спільні результати на Miro: «Які емоції виникають найчастіше?».

3. **Завдання:** «Якби експерт давав поради, як залишатися поінформованим і при цьому не вигорати, які звички він би порадив? Обговоріть і запишіть ці поради».

Фаза 2 – Загальна рефлексія (5–10 хв):

1. Поділіться порадами з усією групою. Які з них найкорисніші та чому?
2. Запишіть найкращі ідеї у спільний Google Doc (це стане частиною винагороди).

Мета: Обдумати механізми роботи соцмереж та сформулювати практичні стратегії захисту.

Завершення та Винагорода

Винагорода: Надішліть учасникам сформований ними «Список експертних порад» або PDF-файл [«HATE-LESS: 5 порад для усвідомленого скролінгу»](#).

Цитата для завершення:

«Між стимулом і реакцією є проміжок. У цьому проміжку лежить наша свобода і влада вибрати свою реакцію». ([Віктор Франкл](#))

Мета: Подякувати за участь та мотивувати до критичного мислення в майбутньому.

**САМООЦІНЮВАННЯ
ВПРАВИ**

Попросіть учасників оцінити вправу, відповівши «Так» або «Ні» у формі (через QR-код).

Запитання включають:

- Чи дізналися ви щось нове?
- Чи була вправа корисною?
- Чи відчуваєте ви себе більш впевнено в цифровій сфері?

Учасники здобудуть наступні знання, навички та ставлення:

Знання

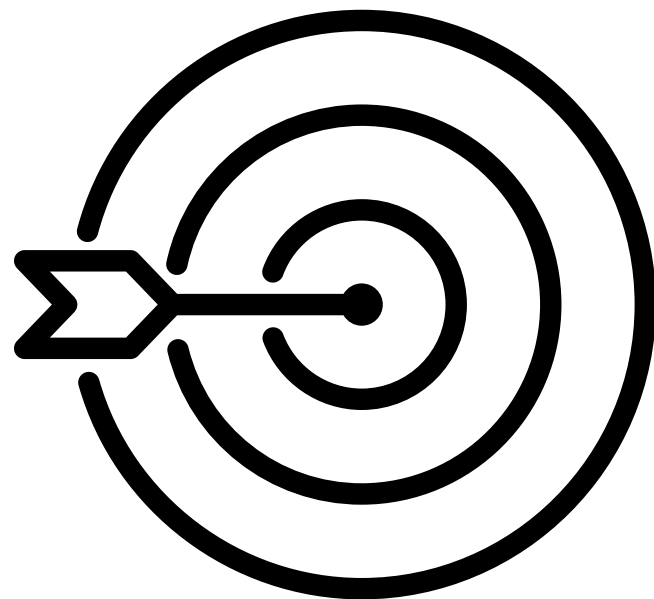
- **Усвідомлення.** Розуміння того, що алгоритми підсилюють емоційний та привабливий контент.
- **Розуміння.** Усвідомлення принципів роботи алгоритмів: вони відстежують реакції користувачів (лайки, поширення, коментарі, час перегляду) і використовують їх, щоб вирішити, який контент з'явиться у стрічці. Це розуміння перевіряється під час вікторини.
- **Застосування.** Використання цих знань у симуляції та вікторині для прогнозування того, як поширюватимуться різні дописи.
- **Аналіз.** Виявлення того, як емоційні патерни (гнів, гумор, страх, цікавість) підкріплюються алгоритмами, та пояснення цих закономірностей під час обговорення вікторини.

Навички

- **Спостереження.** Виявлення емоційних тригерів у дописах (обурення, гумор, страх, цікавість).
- **Дослідження.** Експериментування з голосуванням та обговоренням, щоб перевірити, як різні реакції впливають на стрічку.
- **Вирішення проблем.** Пропонування практичних стратегій, щоб не потрапити в пастки обурення або дезінформації (наприклад, перевірка фактів, вимкнення сповіщень, пауза перед реакцією).
- **Критичне мислення.** Використання аргументації для відповідей на запитання вікторини та рефлексія щодо наслідків вибору реакцій.

Ставлення

- Усвідомлення важливості. Розуміння того, що онлайн-емоції визначають, який контент бачить не лише окрема людина, а й цілі групи.
- Зваженість. Рефлексія над тим, як колективні реакції посилюють або послаблюють певні типи контенту.
- Пріоритетність. Початок свідомого вибору збалансованих і конструктивних способів реагування.

- Самоідентифікація. Сприйняття себе як особистості, здатної впливати на стрічки новин через навмисні та свідомі реакції.
- Поширення. Готовність поділитися з однолітками принаймні однією стратегією для більш здорової взаємодії (під час обговорення або після вікторини).

ТРИВАЛІСТЬ

60-100 хвилин (зазвичай 90)

**НАВЧАЛЬНІ
МАТЕРІАЛИ ТА
РЕСУРСИ**

- Доступ до Wi-Fi
- Цифрові пристрої учасників (телефон, ноутбук, планшет) або ручка та папір.
- Проектор або великий телеекран (для показу макетів дописів та вікторини Kahoot).
- Маркерна дошка або фліпчарт + маркери (для підрахунку відповідей: лайки, поширення, коментарі, ігнорування, скарги).
- Вигадані або реальні дописи із соцмереж: інструктори можуть використовувати готові макети з матеріалів [HATE-LESS Module 2 – Visual Materials](#) (стор. 4–10) або створити власні.
- Вікторина [Kahoot](#).
- Для оцінювання створіть безкоштовний [QR-код через Canva](#) (Шаблон: [HATE-LESS Module 2 – Emotional Algorithms – Evaluation Form Template](#)).
- Загальна винагорода (наприклад, пам'ятка) для всіх учасників.
- Маленький приз для переможців вікторини (наприклад, шоколад).

Облаштування простору

- Розсадка колом або літерою «U» — сприяє відкритому спілкуванню та кращій видимості.
- Підготуйте дошку або пристрій для запису вигаданих дописів для енерджайзера.
- Вільне місце попереду або в центрі для тренера.
- Окремі куточки для обговорення (опціонально), якщо рефлексія проходитиме в малих групах.

Література: [Дослідження Університету Айови щодо алгоритмів YouTube та емоційної упередженості.](#)

Підготовка матеріалів

- Інструктор перевіряє наявність усіх матеріалів із розділу «Навчальні матеріали та ресурси».
- Підготуйте теоретичну базу з візуальних матеріалів [HATE-LESS Module 2](#) (стор. 3–4).

Налаштуйте вікторину Kahoot перед початком сесії.

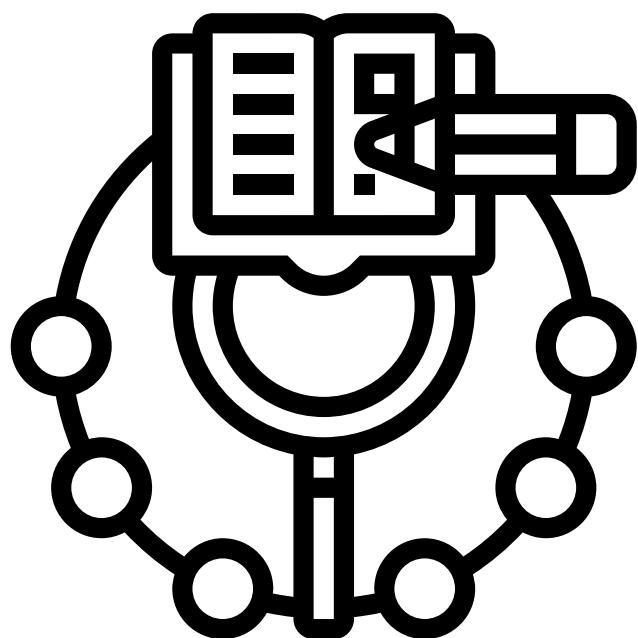
1. Відкрийте посилання на [Kahoot](#).
2. Увійдіть у свій акаунт (або створіть безкоштовний).
3. Створіть QR-код для вікторини через [Canva](#).
4. Натисніть «Play» → оберіть «Teach» (для живої гри з групою).
5. Поділіться PIN-кодом гри або посиланням з учасниками.
6. Запустіть вікторину та відстежуйте результати в реальному часі.

Порада: Обов'язково протестуйте посилання на Kahoot та QR-код заздалегідь. Переконайтеся, що Wi-Fi працює у всіх учасників.

Винагороди

- **Винагорода 1 (для переможця):** Невеличкий приз за перемогу у вікторині (наприклад, шоколадка).
- **Винагорода 2 (для всіх):** Наприкінці вправи рекомендується надати кожному учаснику корисний ресурс.

Пам'ятка: «HATE-LESS: Поради, як перемогти алгоритми соцмереж» (поділіться через QR-код або роздрукуйте PDF) https://drive.google.com/file/d/10o6w-DsfVjBqWSOkYFrkdIOfg0Y8k_yE/view

Крок 1: Привітання та міні-енерджайзер «Хаос у підписах» (10–12 хвилин)

Налаштування: Група збирається в коло або літерою «U».

Слова тренера: *«Ми зараз разом створимо випадковий допис для соцмереж. Кожен додає по два слова, і так ми побудуємо заголовок або підпис. Я почну».*

Початок: Тренер каже 2 слова, наприклад: *«Кіт Ларрі...»*

Приклад результату: *«Кіт Ларрі дико танцює на пляжі з фламінго, який їсть спагеті, поки мер голосно аплодує».*

Запис: Записуйте слова, поки кожен дає свою відповідь.

Демонстрація: Запишіть повний текст на фліпчарті та зачитайте його максимально драматично й комічно.

Запитання до групи:

- Якби цей допис з'явився в мережі, як би люди відреагували? Його б лайкали, поширювали чи ігнорували?
- Які емоції він би викликав: сміх, подив чи збентеження?

Підсумок: *«Це був кумедний приклад того, як випадкові та емоційні дописи привертають увагу. Але в реальному житті соцмережі не просто показують нам смішне — вони вирішують, що ви побачите далі, спираючись на ваші реакції. Давайте розберемося, як працюють алгоритми».*

Мета: Задати легкий тон заняттю та залучити учасників.

Крок 2: Основна частина. Теорія

(4–6 хвилин)

Тренер пояснює такі теми:

- **Поняття алгоритмів:** Це набір правил, за якими платформи вирішують, який контент вам показувати.
- **Чому вони існують?** Це маркетинговий інструмент. Вони відстежують поведінку, щоб «продавати» вашу увагу рекламодавцям. Творці контенту також зацікавлені в цьому, адже заробляють на переглядах.
- **Як це працює?** Алгоритм фіксує, на що ви гостро реагуєте, і пропонує більше схожого.
- **Емоційний аспект:** Дослідження Університету Айови підтверджує, що алгоритми (наприклад, YouTube) підсилюють негативні емоції. Гнів або страх змушують нас ділитися контентом найшвидше, що може призвести до радикалізації.

Важливо: Алгоритм не «читає думки», він лише аналізує ваші кліки, час перегляду та вподобання.

Матеріали для теоретичної частини доступні в [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#) (слайди 3-4)

Мета: Надати наукове підґрунтя та пояснити зв'язок між емоціями та охопленнями.

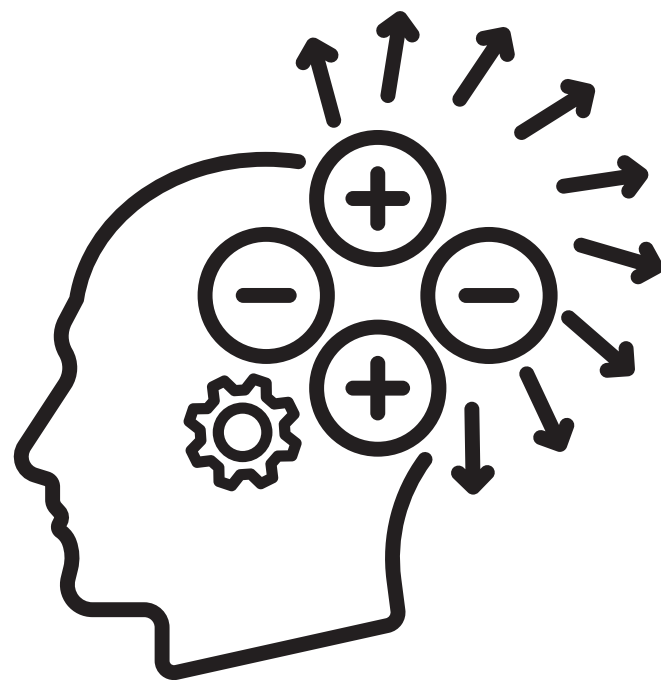
Крок 3: Опитування

(5 хвилин)

Запитання: Чи зміниться ваша стрічка, якщо ви лайкнете допис певного типу? (Наприклад, після котиків почали лайкати кулінарію?).

Обговорення: Дайте можливість 2–3 волонтерам відповісти.

Слова тренера: «Саме так працює алгоритм. Давайте пограємо, щоб побачити це в дії».

Крок 4: Практична вправа — Симуляція (30–60 хвилин)

Інструкція: Учасникам показують 5 макетів дописів (створених ШІ). Для кожного допису проводиться голосування щодо реакцій (Лайк, Поширення, Коментар, Ігнорування, Скарга).

Приклади дописів:

ДОПИС 1 (Instagram/Мем): Про шкоду гаджетів для дітей.

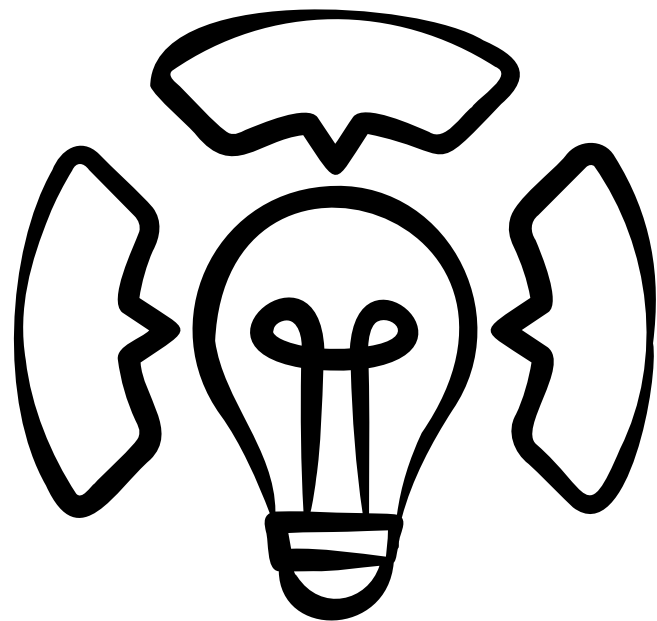
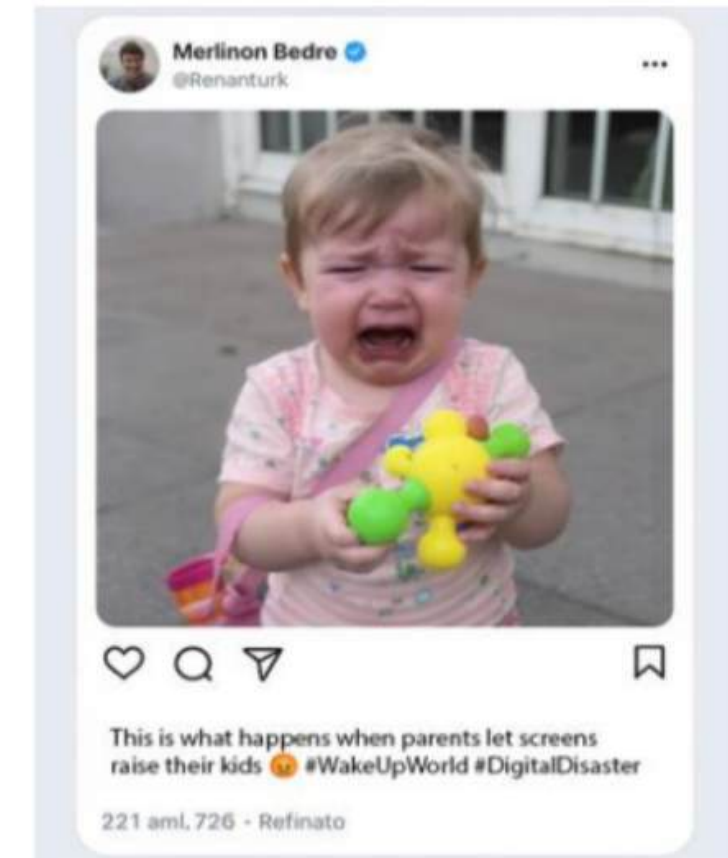
Продемонструйте допис з [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 5

Запитайте про реакцію учасників на цей пост:

- Яку емоційну реакцію викликав би цей допис у більшості людей і чому?
- Як більшість людей відреагує на цей допис?

Зберіть відповіді і зафіксуйте на дошці або фліпчарті.

Поясніть наслідок для алгоритму: Лайк або коментар (навіть гнівний) підніме цей пост вище в стрічці.

ДОПИС 2 (YouTube): Відео про приготування супу.

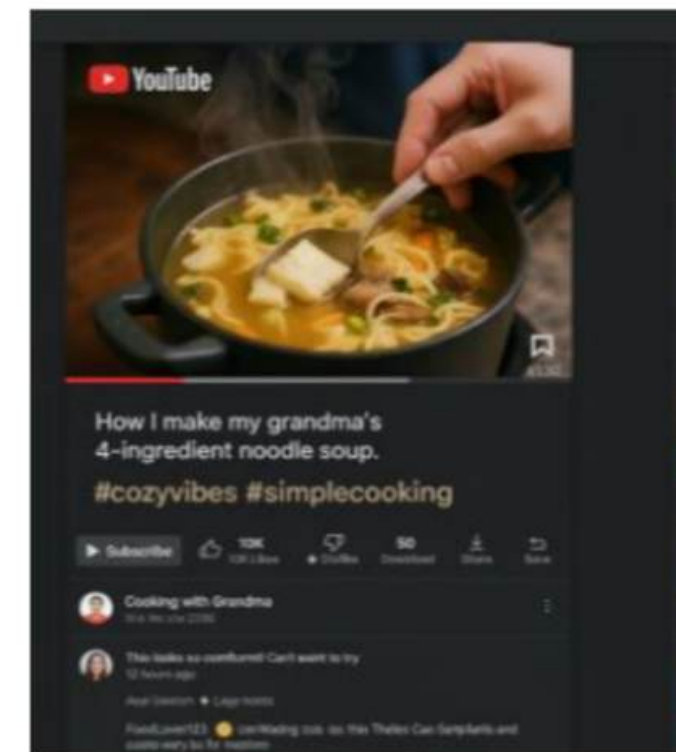
Продемонструйте допис з [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 6

Запитайте про реакцію учасників на цей пост:

- Яку емоційну реакцію викликав би цей допис у більшості людей і чому?
- Як більшість людей відреагує на цей допис?

Зберіть відповіді і зафіксуйте на дошці або фліпчарті.

Поясніть наслідок для алгоритму: Повний перегляд дає алгоритму сигнал про інтерес до лайфстайл-контенту.

ДОПИС 3 (Instagram Story): Маніпулятивний пост про розіграш грошей (\$1000).

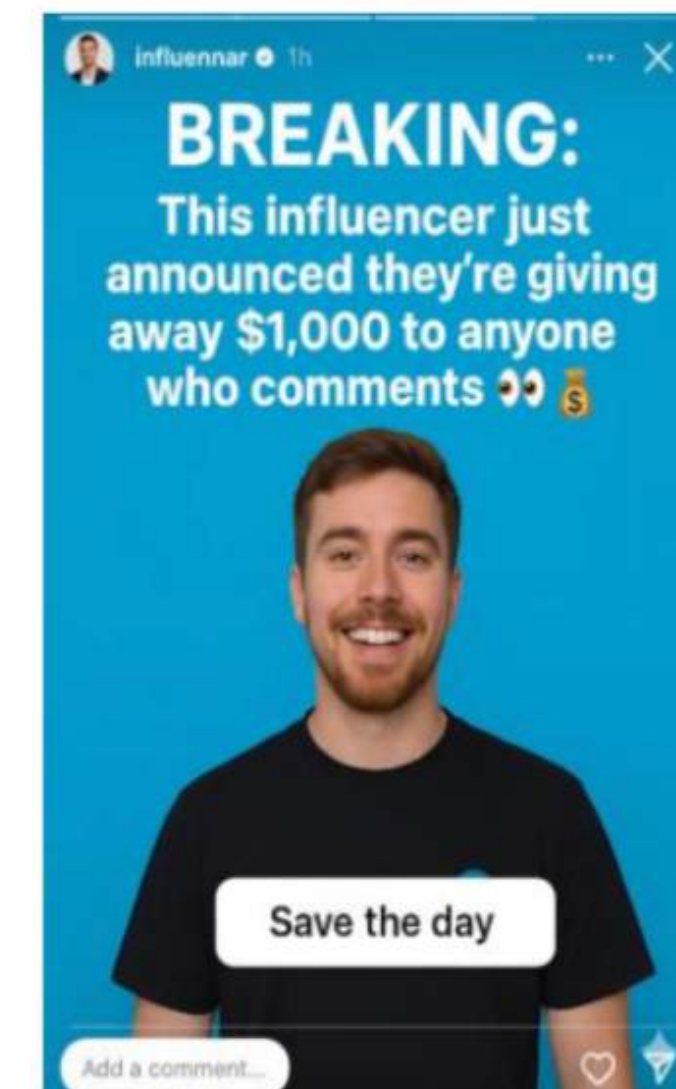
Продемонструйте допис з [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 7

Запитайте про реакцію учасників на цей пост:

- Яку емоційну реакцію викликав би цей допис у більшості людей і чому?
- Як більшість людей відреагує на цей допис?

Зберіть відповіді і зафіксуйте на дошці або фліпчарті.

Поясніть наслідок для алгоритму: Клік по посиланню — найсильніший сигнал для алгоритму про успішність контенту.

ДОПИС 4 (Facebook): Фейкова цитата Ангели Меркель про кордони.
Продемонструйте допис з [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 8

Запитайте про реакцію учасників на цей пост:

- Яку емоційну реакцію викликав би цей допис у більшості людей і чому?
- Як більшість людей відреагує на цей допис?

Зберіть відповіді і зафіксуйте на дошці або фліпчарті.

Поясніть наслідок для алгоритму: Поширення фейку підсилює радикалізацію та дезінформацію.

ДОПИС 5 (X/Twitter): Новина про аномальну спеку та школи.

Продемонструйте допис з [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 9

Запитайте про реакцію учасників на цей пост:

- Яку емоційну реакцію викликав би цей допис у більшості людей і чому?
- Як більшість людей відреагує на цей допис?

Зберіть відповіді і зафіксуйте на дошці або фліпчарті.

Поясніть наслідок для алгоритму: Цитування допису (Quote Post) дає потужний імпульс для поширення новини.

Мета: Продемонструвати, як різні типи контенту «зачіпають» емоції та як алгоритм на це реагує.

Крок 5: Рефлексія та Вікторина

(12–15 хвилин)

Вікторина Kahoot: Учасники проходять тест на знання алгоритмів. Переможець отримує приз (наприклад, шоколад).

Запитання для обговорення:

- Що вас найбільше здивувало в роботі алгоритмів?
- Як можна контролювати свою стрічку (приховування дописів, ліміти часу)?
- Як залишатися поінформованим, не піддаючись на провокації та гнів?

Крок 6: Винагорода та Ресурси

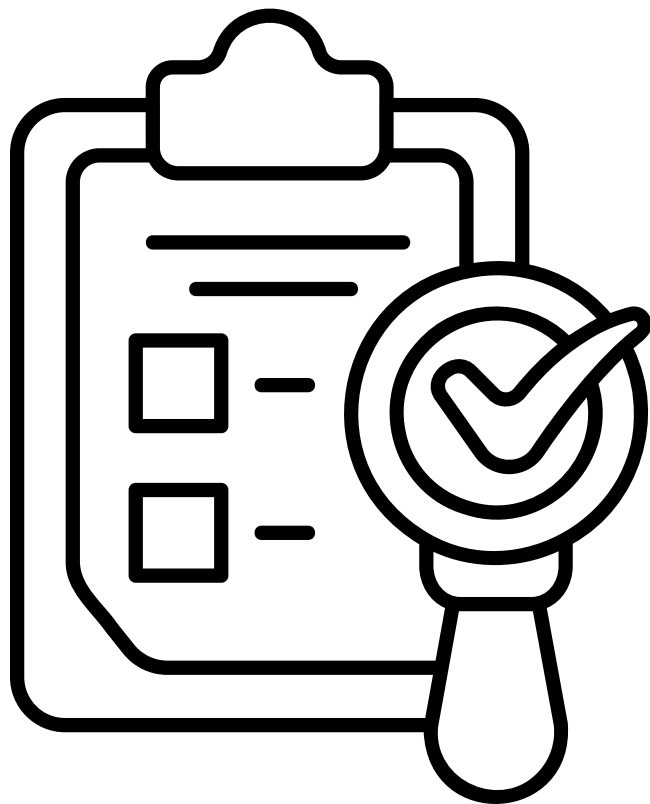
(1–4 хвилини)

Слова тренера: *«Емоції та увага людей — це величезна сила. Платформи соціальних мереж, алгоритми та творці контенту знають, як ними користуватися. Якщо людина не усвідомлює, як саме в мережі запускаються її емоційні реакції, вона стає вразливішою до маніпуляцій, дезінформації та радикалізації».*

Винагорода: Наприкінці цих занять надайте учасникам нагороду. Якщо обрано файл «[HATE-LESS Reward Tips to Beat the Social Media Algorithm.pdf](#)» — поширте його через QR-код або у вигляді роздрукованого PDF.

Цитати для завершення: *«Щиро дякую за участь у сьогоднішніх заходах! Я хотів би завершити нашу сесію трьома цитатами:*

- *«Наша увага — це найцінніша валюта, яку ми маємо».* — Тім Ву (професор права Колумбійського університету).

- «Емоції — це не перешкоди для розуму, а важливі сигнали, які ведуть нас крізь життя». — Антоніо Дамасіо (нейробіолог).
- «Поки ви не зробите несвідоме свідомим, воно буде керувати вашим життям, а ви називатимете це долею». — Карл Густав Юнг.

Мета: Надати учасникам практичні інструменти (поради, чек-листи, позитивні виклики) та завершити заняття на надихаючій ноті, що підкреслює їхню власну спроможність та рівень усвідомленості.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Слова тренера: «Перш ніж ми завершимо цю вправу, будь ласка, оцініть її в цілому, відповівши "Так" або "Ні"».

Розповсюдження анкети:

- Надайте учням QR-код, створений за допомогою [Canva QR-generator](#).
- Шаблон форми оцінювання: [HATE-LESS Module 2 – Emotional Algorithms - Evaluation Form Template](#).

Запитання включають:

- Чи дізналися ви про щось нове?
- Чи була ця вправа корисною для переосмислення ваших поглядів?
- Чи була інформація зрозумілою?
- Чи сприяє це вашій місії? / Чи відчуваєте ви себе більш впевненими у власних силах?
- Чи покращать ці знання/навички ваше життя?
- Чи сподобалася вам ця вправа?
- Чи отримали ви відповідь на своє запитання?

Мета: Оцінка впливу проведеної вправи.

ЦІЛІ	Надати можливість поділитися власною історією в конфіденційному та довірливому середовищі, щоб знайти рішення або рекомендації для особистих чи загальних проблем, пов'язаних із мовою ворожнечі.
ТРИВАЛІСТЬ	40 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	Приємне місце для прогулянки (парк, ліс тощо).
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Тренер пояснює правила вправи. Учасники прогулюються парами. Один із них протягом 10 хвилин розповідає власну історію про досвід зіткнення з мовою ворожнечі. Другий слухає мовчки. Потім вони міняються ролями: розповідає другий, перший — мовчить. Після цього обидва ставлять один одному запитання та обмінюються порадами (близько 10 хвилин).</p> <p>Запитання для вправи «Прогулянка-бесіда»:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи стикалися ви особисто з мовою ворожнечі? • Чи ставали ваші друзі жертвами мови ворожнечі? • Розкажіть історію про ваш досвід або досвід ваших друзів. <p>Усі учасники діляться враженнями від вправи «Прогулянка-бесіда», описують свої емоції та розповідають, чого вони навчилися і як цю вправу можна використовувати у молодіжній роботі.</p>

Учасники здобудуть наступні знання, навички та ставлення:

Знання

- **Усвідомлення.** Розуміння того, що меми та онлайн-контент часто використовують емоційні «гачки» (страх, провина, обурення, гумор).
- **Розуміння.** Усвідомлення того, як зміна подачі (рефреймінг) допису може змінити його емоційний вплив, зберігаючи при цьому основну інформацію.
- **Застосування.** Використання технік створення контрнарративів для перетворення шкідливих або поляризуючих дописів на конструктивні та емоційно інтелектуальні.

Навички

- **Спостереження.** Виявлення токсичних елементів у мемах (нагнітання страху, пошук «цапа-відбувайла», стереотипізація).
- **Дослідження.** Експериментування з творчими інструментами (редагування підписів, використання гумору, фактів, надії) для того, щоб «зламати» звичну негативну стрічку.
- **Співпраця.** Робота в групах над переробкою дописів та обмін зміненими нарративами.
- **Критичне мислення.** Оцінювання того, чи збалансовано у переробленому мемі емоційний інтелект із фактологічною точністю.

Ставлення

- **Усвідомлення важливості.** Розуміння того, як навіть незначні зміни у формулюванні можуть змінити емоції з негативних на конструктивні.
- **Зваженість.** Рефлексія над відповідальністю творців контенту за формування цифрового простору.
- **Пріоритетність.** Початок свідомого вибору на користь створення або взаємодії з контентом, що просуває надію, гумор чи солідарність замість розбрату.
- **Поширення.** Трансляція позитивних контрнарративів як під час воркшопу, так і за його межами.

ТРИВАЛІСТЬ

65-75 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Доступ до Wi-Fi
- Цифрові пристрої учасників (телефон, ноутбук, планшет) або ручка та папір.
- Проектор або великий телеекран (для демонстрації мемів та прикладів).
- Маркерна дошка / фліпчарт + маркери (щоб записувати «емоційні гачки» та «позитивні гачки»).
- Роздатковий матеріал із «токсичними мемами» (по одному на групу): [HATE-LESS Module 2 – Visual Materials](#) (стор. 11–15).

Створює хибне почуття моральної переваги.

Стимулює недовіру без жодних фактів.

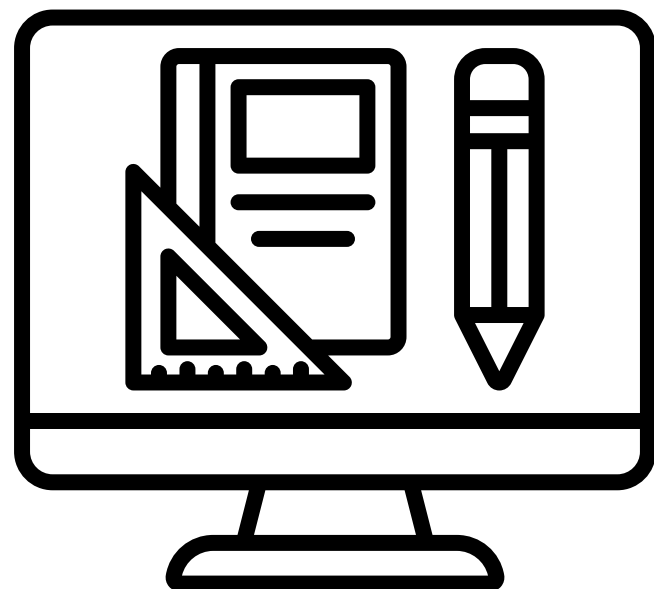
- Форма оцінювання: створіть безкоштовний [QR-код через Canva](#) (Шаблон: [HATE-LESS Module 2 – Emotional Algorithms – Evaluation Form Template](#)).
- Винагорода

Облаштування простору

- Розсадка колом або літерою «U» для зручності обговорення та кращої видимості.
- Окремі куточки або столи для роботи в малих групах.

Література:

«Соціальні медіа та моральне обурення» — [The Decision Lab \(Social Media and Moral Outrage\)](#).

ЕТАПИ ВПРАВИ

Підготовчий етап

- Тренер перевіряє наявність усіх матеріалів, зазначених у розділі «**НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ**».
- Роздрукуйте або підготуйте цифрові копії «токсичних мемів» (слайди 11–15 з матеріалів [HATE-LESS Module 2 – Visual Materials](#)) або створіть власні приклади.

- Переконайтеся, що проєктор або великий екран підключені та видимі для всіх.
- Створіть спільний Google Doc або чат, де учні зможуть ділитися своїми улюбленими емодзі або ідеями.

Облаштування простору та пристроїв:

- Протестуйте Wi-Fi та підтвердьте, що всі учасники мають до нього доступ.
- Перевірте наявність гаджетів у кожного (або паперу та ручок для офлайн-роботи).
- Підготуйте для груп приклади мемів, що містять: нагнітання страху, пошук «винних», стереотипізацію, теорії змови або спрощене звинувачення.
- Заздалегідь підготуйте посилання на застосунки (Canva, Meme Generator) або роздрукуйте порожні шаблони мемів.
- Розставте стільці колом або літерою «U» для дискусії, а також підготуйте окремі столи для групової творчої роботи.

Підготовка винагороди. Ідеї:

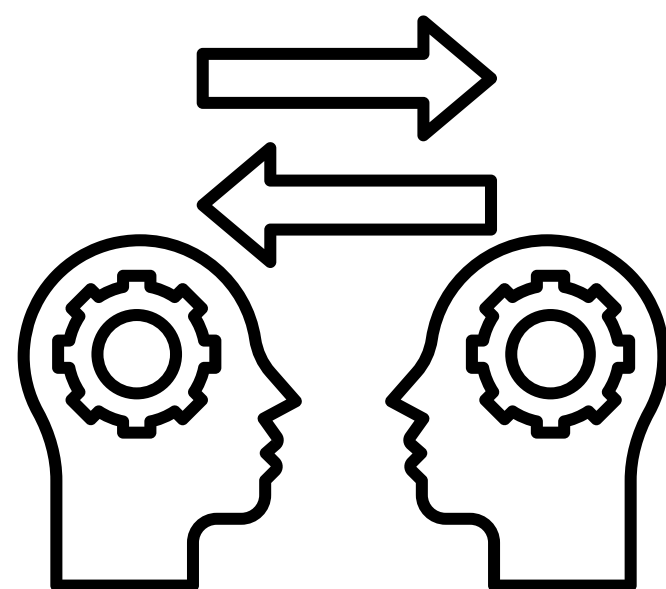
- Роздруківка «*позитивних рефреймів*» (змінених мемів), які створили самі учні (якщо є принтер).
- Поради щодо створення позитивного контенту.

Челендж «Позитивна стрічка»: «Протягом тижня підпишіться на один акаунт, що надихає, і відпишіться від одного, що виснажує. Простежте, як зміниться ваша Карта настрою».

Крок 1: Привітання та міні-енерджайзер «Гра в емодзі»

(7–10 хвилин)

Слова тренера: «Емодзі — це ніби універсальна мова соціальних мереж: маленькі швидкі символи, які показують, що люди відчувають або що вони мають на увазі. Давайте розігріємося за допомогою короткої гри в емодзі».

Завдання учасникам: Подумайте про емодзі, якими люди користуються найчастіше. Який емодзі є улюбленим для більшості з вас?

- Кожен учасник по черзі називає обраний емодзі (можна озвучити, показати на телефоні або навіть намалювати на папері).
- Учасники можуть описати емодзі або вписати їх у спільний Google Doc чи інший загальний документ. Альтернативно — всі можуть приєднатися до групового чату (наприклад, у WhatsApp) і надіслати свої емодзі туди.
- Якщо заняття проходить онлайн, учасники просто надсилають емодзі в чат зустрічі.

Обговорення (опціонально). Коли всі поділяться, запитайте:

- Чому цей емодзі такий популярний?
- Що він говорить про настрій, який люди хочуть висловити в мережі?

Мета: Створити легку, приємну атмосферу, підкресливши різноманітність емоційного вираження в цифровому просторі. Це готує підґрунтя для роздумів про те, як соціальні медіа транслюють почуття.

Крок 2: Основна частина: Теорія/Контекст

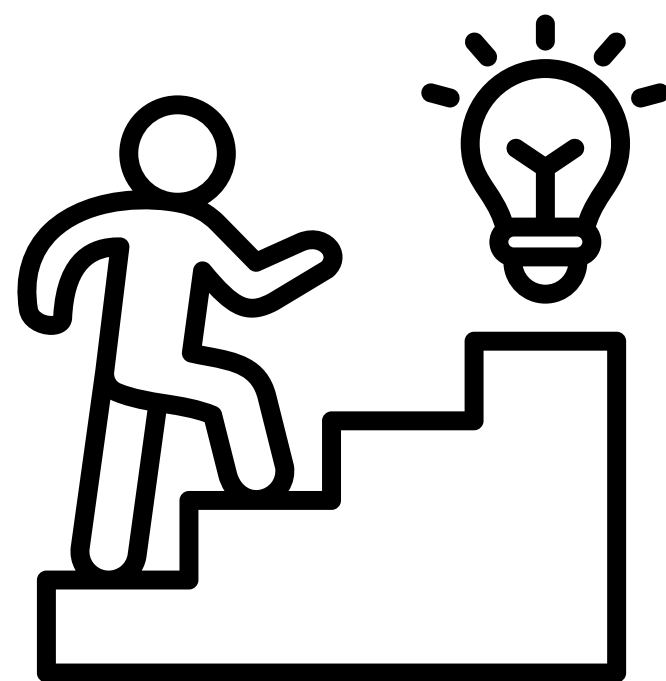
(3–5 хвилин)

Слова тренера:

Алгоритми винагороджують емоційні реакції людей. Стаття від Decision Lab підкреслює, що сильні емоції зазвичай отримують більше залучення (коментарі, поширення, реакції).

Дослідження (наприклад, ["Ампліфікація емоцій у соціальних мережах"](#) від Гарвардської бізнес-школи) виявили, що алгоритми "помічають" це і часто просувають такий контент, оскільки високий рівень залучення сигналізує про те, що допис є "цікавим".

Дописи, які змушують людей гніватися, боятися або засмучуватися, часто поширюються краще (охоплюють більшу аудиторію), ніж нейтральний контент. Джерело <https://thedecisionlab.com/insights/society/social-media-and-moral-outrage>

Але ту саму емоційну механіку можна використовувати і позитивно – через надію, гумор, солідарність або цікавість.

Саме на це спрямовані контрнаративи. Оскільки емоції важливі для алгоритму, ми можемо використовувати їх на благо. Контрнаративи кидають виклик ненависті та поляризації, змінюючи саму суть історії. Давайте подивимося, як саме.

Мета: Роз'яснити, як працює шкідливе фреймування (подача) у мемах, та представити ідею контрнаративів.

Крок 3: Опитування (3–4 хвилини)

Запитання:

- Коли люди бачать у мережі шкідливі або маніпулятивні мему, якими є їхні типові реакції: ігнорувати, відреагувати, поширити чи поскаржитися? Які з цих дій можуть сприяти поширенню контенту, а які зупинити його?
- Чи може зміна самого повідомлення змінити те, як на нього відреагує аудиторія?

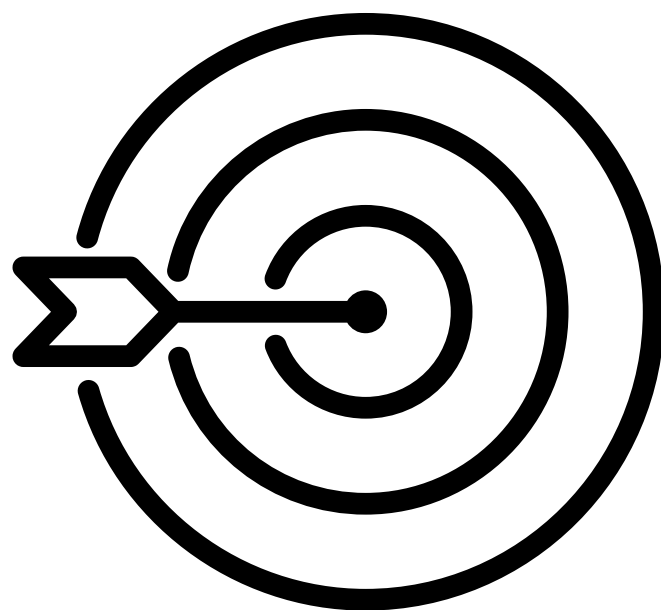
Обговорення: Дайте можливість 2–3 волонтерам відповісти. Це налаштує учасників на виконання творчого завдання з переробки контенту.

Мета: Стимулювати дискусію про первинне сприйняття токсичних або маніпулятивних дописів та підготувати групу до спільної творчої роботи.

Крок 4: Основна вправа / Практика (25–30 хвилин)

Фаза 1 – Налаштування (5 хвилин)

- **Поділ на групи.** Розділіть учасників на 4–5 груп (залежно від загальної кількості, оскільки кожна група отримає один мем).

- **Слова тренера:** «Зараз кожна група отримає один токсичний мем. Ваша мета — запропонувати, як змінити підпис (рефреймінг) так, щоб повідомлення стало позитивним. Якщо єдиний спосіб виправити допис — це змінити ще й зображення, будь ласка, запропонуйте варіанти нового візуалу».
- **Розподіл матеріалів.** Роздайте кожній групі один «токсичний мем» (нагнітання страху, пошук винних, стереотипізація, теорія змови, спрощене звинувачення) із матеріалів [HATE-LESS Module 2 — Visual Materials](#) — слайди 11–15.

Інструктаж:

- Ваша місія: зробити "ремікс" цього мему. Збережіть формат, але змініть меседж на конструктивний, позитивний або такий, що підвищує обізнаність.
- Подумайте, який тут "емоційний гачок"? Хто є ціллю? Які нові почуття може викликати ваш змінений допис?
- Ви можете редагувати картинку в Canva/Meme Generator або просто написати новий текст на папері.

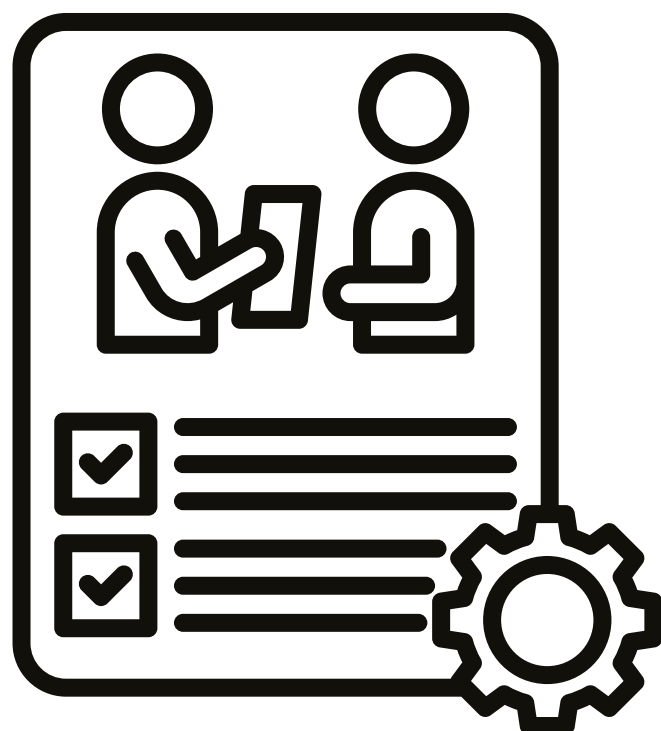
Фаза 2 — Рефреймінг (Зміна подачі):

- Дайте учням 20–25 хвилин на переробку призначених їм дописів.
- **Порада тренеру!** Підходьте до груп, допомагайте зрозуміти зміст мему або давайте підказки, якщо учасники застрягли.

Група 1. Токсичний мем № 1: Нагнітання страху + Пошук винних (Матеріали [HATE-LESS, Модуль 2](#) — Слайд 11)

Типовий підпис: «Відкриті кордони = немає майбутнього для наших дітей. Задумайтесь. / Або ми, або вони».

Як це працює: Розпалює страх, змальовує міграцію як загрозу, використовує логіку «гри з нульовою сумою» (де хтось обов'язково має програти).

Варіанти рефреймінгу (переробки):

- **Зміна тексту.** Залишити зображення, але змінити наратив: «Нові сусіди — нові можливості. Давайте будувати майбутнє разом».
- **Зміна візуалу.** Замінити зображення на таке, що демонструє інтеграцію або спільну роботу громади.

Група 2. Токсичний мем №2: Хибний «здоровий глузд»

(Матеріали [HATE-LESS, Модуль 2](#) — Слайд 12)

Типовий підпис (Instagram Reel): «Якщо я зміг всього досягти сам, то зможеш і ти. Жодних виправдань».

Як це працює: Просуває надмірний індивідуалізм, ігнорує структурну нерівність (різні стартові умови). Емоційно маніпулює через почуття провини.

Варіанти рефреймінгу (переробки):

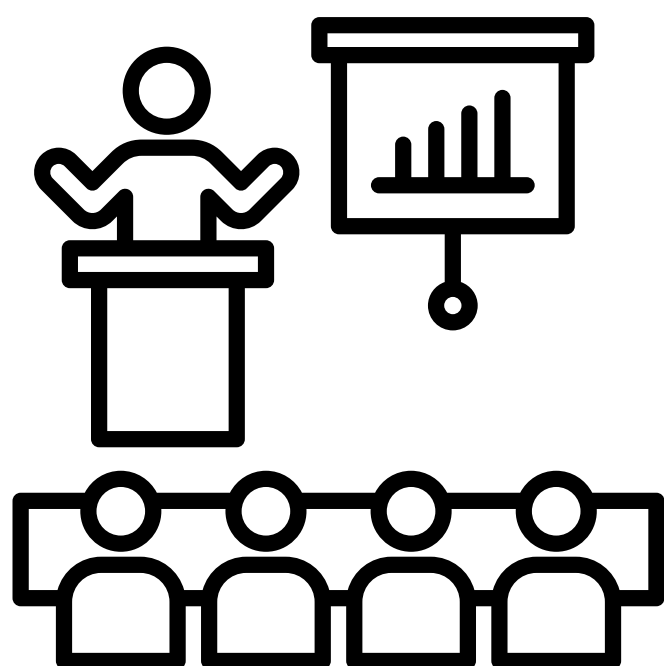
- **Зміна тексту.** Використати ту саму ілюстрацію, але змінити напис на парасольці на: «Система підтримки, спільнота, привілеї».
- **Додати заклик.** «Давайте переконаємося, що парасолька є у кожного».

Група 3. Токсичний мем №3: Конспірологічне фреймування

(Матеріали [HATE-LESS, Модуль 2](#) — Слайд 13)

Типовий підпис (у мережі X): «Прокидайтеся! Медіа вам брешуть!»

Як це працює: Створює поділ на «ми проти них». Формує хибне відчуття моральної та інтелектуальної переваги («я знаю правду, а ви — ні»). Заохочує тотальну недовіру без наведення жодних фактів.

Варіанти рефреймінгу (переробки):

- **Зміна тексту.** Зберегти стиль, але змінити меседж: «Бути критичним не означає відкидати все підряд. Це означає ставити правильні запитання».
- **Заклик до дії.** Додати пораду читати кілька різних джерел для порівняння.

Група 4. Токсичний мем №4: Стереотипізація через гумор
(Матеріали [HATE-LESS, Модуль 2](#) — Слайд 14)

Типовий підпис: «Шукає нові способи, як захопити наше суспільство».

Як це працює: Використовує расистський гумор. Закріплює гендерні та культурні стереотипи. Дегуманізує людей (зображує їх як загрозу).

Варіанти рефреймінгу (переробки):

- **Зміна тексту.** Те саме фото, але з побутовим, людським підписом: «Пише подругам про вечірку, на яку тебе не покликали» або «Коли Uber знову скасував замовлення».

Група 5. Токсичний мем №5: Спрощене звинувачення
(Матеріали [HATE-LESS, Модуль 2](#) — Слайд 15)

Типовий підпис (у Facebook): «Дякуємо екоактивістам. Через вас тепер так».

Як це працює: Маніпулює через почуття провини. Відволікає увагу від справжніх першопричин проблеми. Заохочує ненависть до активістів та громадських рухів.

Варіанти рефреймінгу (переробки):

- **Зміна тексту.** Те саме зображення, але підпис, що спонукає до розв'язання проблеми: «Мабуть, сьогодні поїду до школи поїздом».
- **Додавання фактів.** Додати статистику про державні субсидії або реальну вартість кліматичних змін.

Мета: Учні на практиці вчаться ідентифікувати шкідливе фреймування в онлайн-мемах та розвивають навички перетворення повідомлень на конструктивні та інклюзивні наративи.

Крок 5: Рефлексія
(15–18 хвилин)

Мініпрезентації. Кожна група представляє свій перероблений мем («Зламаною стрічку»).

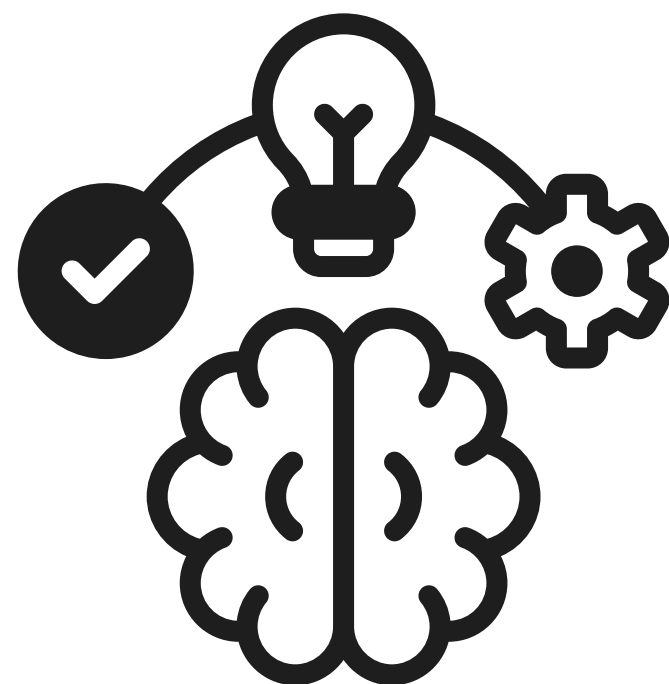
Слова тренера: «Тепер кожна група поділиться своїм новим позитивним мемом! Хто хоче почати першим?»

Питання до групи після кожної презентації:

- Яким був оригінальний емоційний гачок?
- Як змінився наратив (сюжет/подача) після вашого втручання?»
- Яка початкова тактика (страх, провина, гумор, обурення) змушувала цей мем поширюватися?
- Яку контртактику використала ваша група (надія, солідарність, сатира, факти, гумор)?
- Як контрнаративи можуть поєднувати інформативність та емоційний інтелект?

Опціонально: Запишіть ключові «позитивні гачки» на дошці (наприклад: надія, солідарність, гумор, розширення можливостей/empowerment).

Мета: Учні презентують свої змінені меми, аналізують емоційні гачки та контрстратегії, а також усвідомлюють, як позитивні наративи можуть трансформувати онлайн-простір.

Крок 6: Винагорода та ресурси

(2–3 хвилини)

Слова тренера: «Ми щойно побачили, як одне й те саме зображення може розповідати зовсім різні історії залежно від подачі (фреймування). У цьому і полягає сила контрнарративів».

Надання винагороди. Наприкінці цих занять надайте учасникам обрану нагороду (наприклад, роздруківки їхніх позитивних рефреймів або пам'ятку з порадами).

Фінальна цитата: «Я хотів би завершити цю сесію цитатою Лоуренса Нолта: "Коли алгоритми винагороджують обурення, співчуття стає формою опору"».

Мета: Відзначити учасників за їхню роботу та мотивувати їх до критичного мислення під час користування соціальними мережами.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

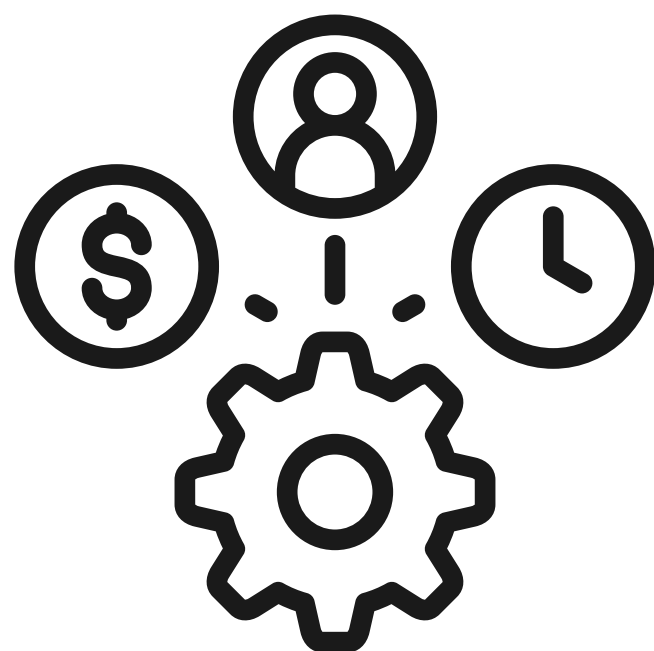
Слова тренера: «Перш ніж ми завершимо цю вправу, будь ласка, оцініть її в цілому, відповівши "Так" або "Ні" на кілька запитань».

Поширте учасникам QR-код, створений за допомогою [Canva QR Code generator](#) з формою оцінювання: [HATE-LESS Module 2 – Emotional Algorithms – Evaluation Form Template](#).

Запитання включають:

- Чи дізналися ви про щось нове?
- Чи була ця вправа корисною для переосмислення ваших поглядів?
- Чи була інформація зрозумілою?
- Чи сприяє це вашій місії? / Чи відчуваєте ви себе більш впевненими у власних силах?
- Чи покращать ці знання або навички ваше життя?
- Чи сподобалася вам ця вправа?

Мета: Отримати зворотний зв'язок для розуміння впливу проведеної вправи.

Учасники здобудуть наступні знання, навички та ставлення:

Знання

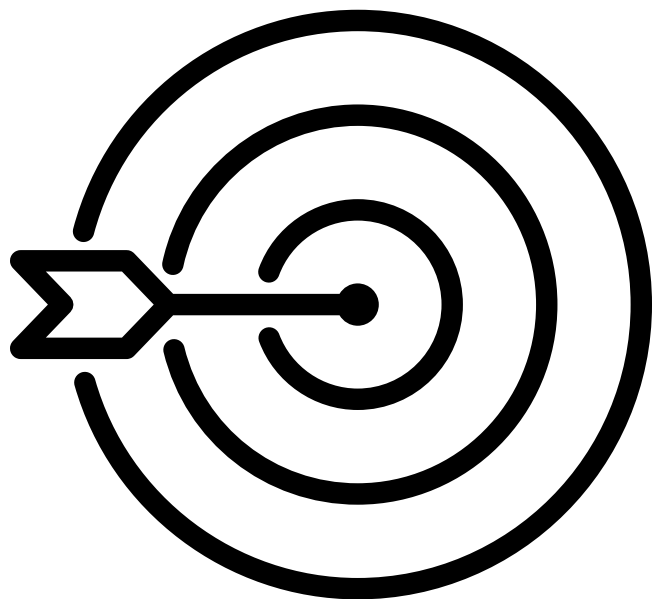
- **Усвідомлення.** Розуміння того, що дрібні емоційні реакції (лайки, поширення, час перегляду) посилюються алгоритмами.
- **Розуміння.** Усвідомлення того, як повторюваний вплив емоційного контенту може підштовхувати користувачів до екстремальних наративів.
- **Застосування.** Використання цього розуміння через симуляцію алгоритму під час вправи та аналіз того, як змінюються стрічки новин.
- **Аналіз.** Аналіз тактик маніпуляції (пошук винних, перебільшення, хибна причинність), що використовуються в токсичних мемах.

Навички

- **Спостереження.** Виявлення емоційних тригерів та маніпуляцій у дописах (страх, огида, гнів, гордість).
- **Дослідження.** Експериментування зі створенням контенту та алгоритмічним голосуванням, щоб побачити, як залучення стимулює поширення.
- **Вирішення проблем.** Пропонування варіантів більш здорової взаємодії для протидії «байтам на обурення» (outrage-bait).
- **Співпраця.** Робота в групах для розшифрування дописів, розв'язання головоломок та створення «токенів ясності».
- **Критичне мислення.** Порівняння стрічок різних персонажів та оцінка відсутніх перспектив (інформаційні бульбашки).

Ставлення

- **Усвідомлення реальності.** Розуміння того, як швидко нейтральні простори можуть перетворитися на «ехо-камери».

- **Зваженість.** Рефлексія над відповідальністю за паузу перед реакцією в мережі.
- **Пріоритетність.** Вибір конструктивних способів взаємодії з контентом замість реактивних.
- **Самоідентифікація.** Сприйняття себе як особистості, здатної протистояти маніпуляціям і підтримувати здоровіші стрічки новин.
- **Адвокація.** Готовність виступати проти маніпулятивних або токсичних практик в інтернеті.
- **Поширення.** Бажання ділитися позитивними стратегіями та порадами (наприклад, усвідомлений скролінг, перевірка фактів) за межами воркшопу.

ТРИВАЛІСТЬ

105 – 135 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Стабільне підключення до Wi-Fi
- Цифрові пристрої учасників (смартфон, ноутбук, планшет) або ручка та папір
- Проектор / великий ТВ-екран (для демонстрації фейкових дописів, мемів, вікторин та загадок) — як альтернатива, роздруковані матеріали для кожного учасника
- Роздруковані або виведені на екран приклади токсичних мемів та фейкових дописів: [Модуль 2 HATE-LESS — Візуальні матеріали](#) — починаючи зі слайда 17 (тренер також може розробити власні фейкові дописи)
- Форма оцінювання: створіть безкоштовний QR-код для оцінювання за допомогою [Canva](#) (Шаблон: [Модуль 2 HATE-LESS — Емоційні алгоритми — Шаблон форми оцінювання](#))
- Винагорода (призи для учасників)

Додаткові матеріали (опціонально):

- Токени ясності (Clarity Tokens): створіть спільний файл (наприклад, у Google Docs), де учасники записуватимуть один короткий висновок після кожної «головоломки» перед переходом до наступної. Наприклад: [Головоломка 1: Токен ясності](#).
- Застосунки для редагування зображень (Canva, Meme Generator, Lovart AI) для створення реміксів на меми.

- Офісна дошка (whiteboard) або фліпчарт + маркери (для підрахунку балів під час симуляції та групових нотаток).
- Спільний документ (якщо учасники працюють онлайн).
- Картки з ролями (наприклад: «Нейтральний користувач», «Контент-мейкер», «Алгоритм»), щоб зробити симуляцію динамічнішою.
- Фонова музика для етапів розв'язання головоломок для створення приємної атмосфери.

Облаштування приміщення:

- Розміщення стільців колом або у формі літери «U» для групових обговорень.
- Окремі зони (breakout corners) для роботи в малих групах над головоломками.
- Вільний простір спереду або в центрі, де тренер буде виконувати роль «алгоритму».

Рекомендована література:

- The Decision Lab - [Social Media and Moral Outrage](#)
- University of Iowa [Study on YouTube Algorithms and Emotional Bias](#)
- EU Science Hub - [Why Children and Adolescents Are Vulnerable to Social Media](#)
- [The Struggle for Human Attention: Between the Abuse of Social Media and Digital Wellbeing](#)

ЕТАПИ ВПРАВИ

Підготовчий етап

- Тренер має переконатися, що всі необхідні матеріали з розділу «**НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ**» готові.
- Знайдіть або вигадайте 5 коротких заголовків для соціальних мереж (частина з них має бути нейтральною, частина — негативною, частина — позитивною).
- Підготуйте та поширте документ, у якому кожна група зможе розміщувати створені ними мему (рекомендація: налаштуйте та надішліть окремий файл Google Docs кожній групі електронною поштою).

Підготовка «Головоломок». Залежно від часу, визначте, які вікторини проведуть учасники. Проект HATE-LESS пропонує 4 вікторини, розраховані приблизно на 2 години 15 хвилин. Якщо часу менше, оберіть конкретні вікторини та адаптуйте активність.

Підготовка завдань. Створіть власні дописи або скористайтеся матеріалами [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#) (починаючи зі слайда 17):

Підготовка Головоломки 1.

[HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 17.

3 фейкові дописи для Вікторини 1 (варіанти також наведені в матеріалах).

Підготовка Головоломки 2.

[HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайди 21-39. Роздрукуйте, поширте онлайн або виведіть на екран.

Вікторина [Mentimeter](#).

Інструкція. як зареєструватися та запустити вікторину: <https://help.mentimeter.com/en/articles/4305015-how-to-host-the-quiz-competition> (після створення облікового запису можна використовувати надану вікторину).

QR-код для учасників доступний тут: [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 40.

Підготовка Головоломки 3.

[HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайди 41-48. Роздрукуйте, поширте онлайн або виведіть на екран.

Підготовка форми оцінювання. Створіть безкоштовний QR-код для оцінювання за допомогою [Canva](#) (Шаблон: [HATE-LESS Module 2 - Emotional Algorithms - Evaluation Form Template](#)).

Додатково, підготовка Токенів ясності. Щоб зробити навчання цікавішим і дати групам можливість ділитися основними тезами, які вони засвоїли, було б корисно створити файл «токена ясності» для кожної головоломки, як у наведеному прикладі: [Головоломка 1: Токен ясності](#) (приклад 1).

Підготовка винагороди:

- **Варіант 1.** [HATE-LESS Escape the Outrage Machine - Quick Guide.pdf](#). Роздрукуйте як PDF або надайте QR-код.
- **Варіант 2.** Картка «Челендж позитивної стрічки»: «Протягом одного тижня підпишіться на один акаунт, який вас надихає, і відпишіться від того, який виснажує. Поспостерігайте, як зміниться ваша стрічка».
- **Варіант 3.** Токен для роздумів: Символічна картка або наліпка «Токен ясності», яку учасники можуть залишити собі як нагадування про те, що вони завжди можуть «вийти з машини [алгоритмів]».

Крок 1: Розминка

(2–3 хвилини)

Слова тренера: *«Щодня люди бачать величезну кількість контенту в соціальних мережах. Зараз я зачитаю кілька варіантів уявних заголовків дописів. Це вигадані приклади. Як ви гадаєте, яку емоційну реакцію викликав би кожен із них у більшості людей?»*

Озвучте вигадані заголовки. Можливі приклади:

- У центрі міста [назва вашого міста] встановили нову лавку.
- На касі в McDonald's помітили інопланетян!
- Мій кіт сьогодні зранку приготував мені каву!
- Я терпіти не можу милих тваринок!

Дайте учасникам хвилину на реакцію

Мета: Ця розминка допомагає розрядити атмосферу сміхом і наочно демонструє, як епатажний (outrageous) контент викликає бурхливішу реакцію.

Крок 2: Основна частина. Теорія та контекст (2–3 хвилини)

Пояснення від тренера

Соціальні мережі працюють як ринок, але замість грошей валютою тут є увага людей. Дописи, що викликають обурення, подібні до найгаласливіших вуличних артистів: вони збирають навколо себе найбільші натовпи.

Дослідження показують, що цифрові платформи спроектовані так, щоб захоплювати увагу людей і торгувати нею як ресурсом. Дослідження у сфері охорони здоров'я 2020 року пояснює, що ця "економіка уваги" не просто змагається за кліки – вона навмисно підсилює емоційний та провокаційний контент, оскільки емоції тримають нас "на гачку" і змушують гортати стрічку далі. (Джерело: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7712353>)

Обурення та страх масштабуються найшвидше, але так само можуть поширюватися гумор, солідарність або цікавість. Головне – помічати, що саме зтягує людей, і запитувати себе: "Це інформація чи маніпуляція?".

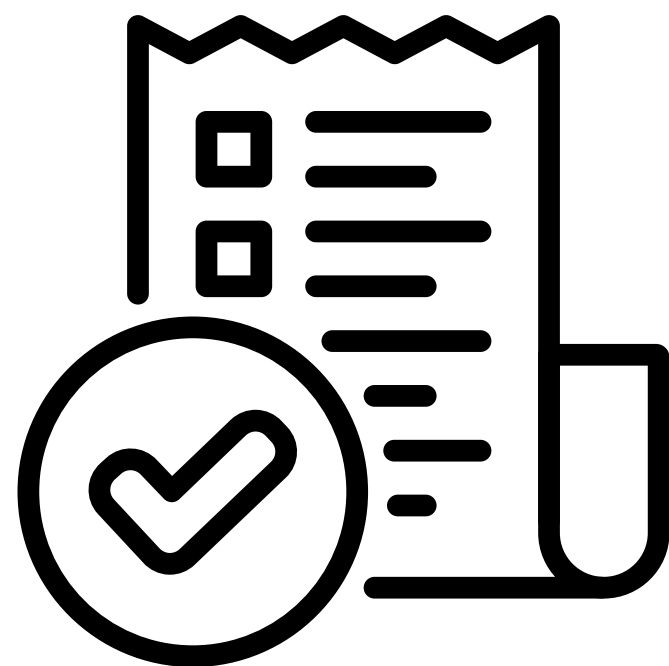
Сьогодні ми змоделюємо, як швидко ця економіка уваги може перетворити нейтральну стрічку на таку, де панує обурення.

Крок 3: Реєстрація (Check-In) (2–3 хвилини)

Запитайте: «Чи реагує більшість людей на дописи, які їх "чіпляють" або провокують? Які саме емоції можуть змусити їх відреагувати (поставити лайк, написати коментар або поширити)?»

Дайте 2–3 хвилини для добровільних відповідей учасників.

Мета: Учасники мають проаналізувати, як емоції загалом впливають на реакції людей на дописи, не посилаючись при цьому на свій власний суб'єктивний досвід.

Крок 4: Основна частина / Практичний досвід (40–45 хвилин)

Частина 1. Створення контенту (10–12 хвилин)

Об'єднання у 4 групи:

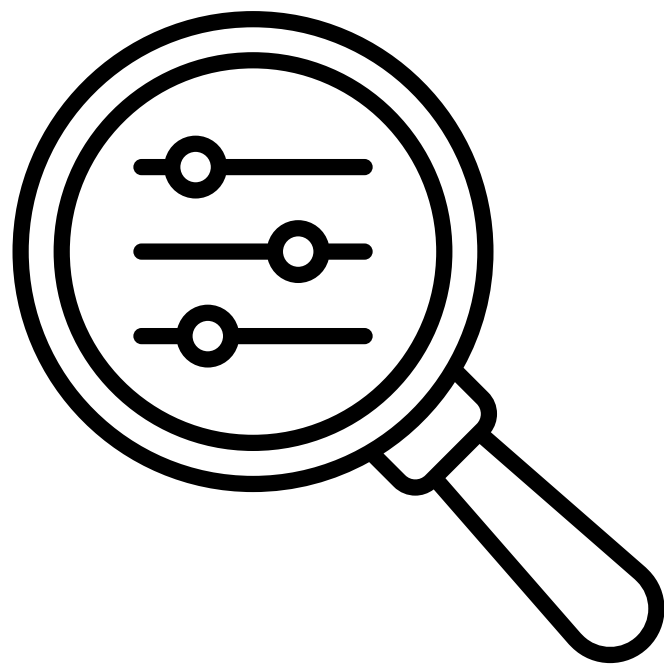
- Розділіть учасників на 4 групи (якщо студентів небагато, груп може бути менше).
- Якщо учасники працюють за ноутбуками чи іншими пристроями, надайте їм QR-код на файл у Google Docs, де вони зможуть редагувати та створювати фейкові меми.

Слова тренера: «Зараз кожна група стане контент-мейкерами. Будь ласка, виконайте наступне: протягом приблизно 5 хвилин узгодьте 2 короткі емоційні підписи або меми, мета яких — викликати конкретні емоції, такі як страх, огида, гнів або гордість».

Додаткове роз'яснення. Кожна група отримує одну емоцію, яку має викликати принаймні один із двох дописів. Другий допис може бути орієнтований на позитивні емоції:

- Група 1: Страх
- Група 2: Огида
- Група 3: Гнів
- Група 4: Гордість

Додатково (за наявності часу). Мотивуйте учасників створити зображення для фейкового допису: «Кожна група також може скористатися застосунками для генерації зображень ([Lovart](#), ChatGPT або Gemini), щоб створити візуал для свого допису».

Озвучте правила.

Слова тренера: «Усі групи під час створення дописів мають дотримуватися таких правил:

- Дописи мають залишатися виключно вигаданими та уявними прикладами.
- Підписи мають бути короткими та простими (максимум 1–2 речення).
- Використовуйте лише вигадані імена та сценарії: жодних реальних імен, організацій чи впізнаваних осіб.
- Уникайте натуралістичних, насильницьких або травмівних подробиць.
- Контент має зосереджуватися на тональності та емоційному тригері (наприклад, страх, гордість, гумор, цікавість), а не на чутливих чи шкідливих темах.
- Дописи мають бути розроблені так, щоб підкреслити, як алгоритми підсилюють емоції, а не для просування чи підтримки самих меседжів».

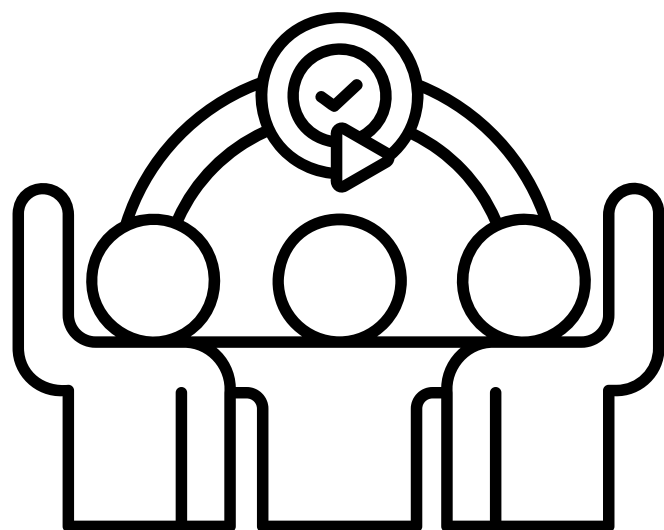
Презентація мемів/фейкових дописів. Приблизно через 8 хвилин попросіть учасників продемонструвати свої меми.

Частина 2. Симуляція алгоритму (25–30 хвилин)

Підготовка. Запишіть на дошці або на аркуші паперу систему балів:

- Вподобайка = 1 бал
- Поширення = 2 бали
- Коментар = 3 бали
- Ігнорування = 0 балів
- Тривалий перегляд допису = 3 бали

Слова тренера: «Тепер, коли кожна група створила свої меми, почнемо з першої групи, яка презентує свої роботи. Після цього всі інші голосують, щоб показати, як більшість людей відреагувала б на ці меми та дописи. Я (або другий тренер) буду "алгоритмом" і записуватиму ваші реакції».

Порада! Підготуйтеся фіксувати кількість лайків, поширень, коментарів та випадків ігнорування. Якщо є другий тренер, він допомагає з підрахунком.

Слова тренера: «Починаємо: презентуємо Підпис № 1».

Кожна група презентує свої підписи (у цьому варіанті вправи їх загалом 8).

Таймінг. Виділіть приблизно 3–4 хвилини на кожну групу. В ідеалі, якщо є другий тренер, він підсумовує бали за кожну реакцію. Наприклад:

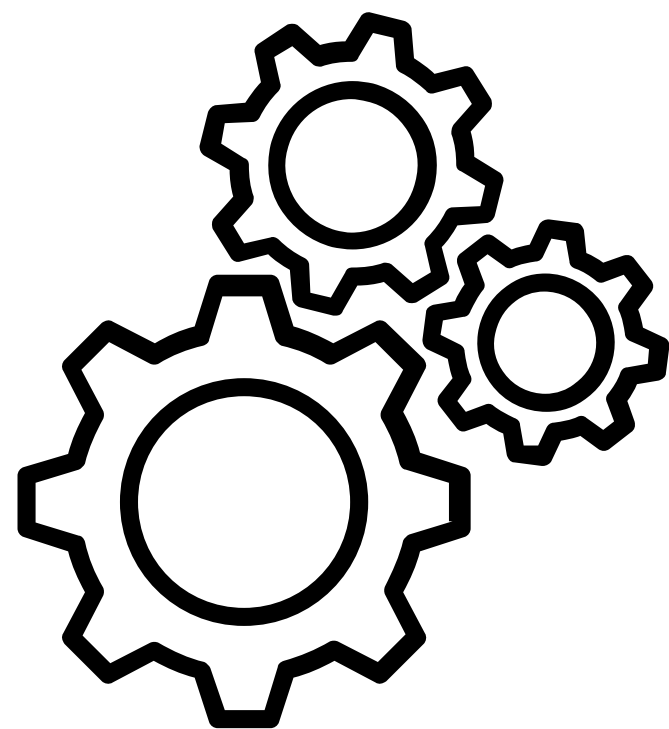
- Вподобайка (1 бал) — 4 учасники підняли руки.
- Поширення (2 бали) — 2 учасники підняли руки.
- Коментар (3 бали) — ніхто не підняв руку.
- Ігнорування (0 балів) — 10 учасників підняли руки.
- Тривалий перегляд (3 бали) — 3 учасники підняли руки.
- Результат: цей підпис набирає 17 балів.

Після завершення підсумуйте результати та поясніть їх.

Слова тренера: «Ми щойно відтворили процес взаємодії між контент-мейкерами, алгоритмом та користувачами соцмереж. Ви всі були одночасно і творцями контенту, і користувачами, а я був (ми були) алгоритмом. Ми відстежували активність так само, як це робить справжній алгоритм».

Висновок тренера: «Чим більше людей взаємодіє з контентом, тим частіше він з'являється в мережі. Поступово нейтральні користувачі починають бачити лише екстремальний контент або те, що пов'язано з їхніми попередніми реакціями. Зараз я оголошу, який допис викликав найсильнішу емоційну реакцію».

Оголосіть підпис, що набрав найбільшу кількість балів.

Додатково. Поясніть логіку розрахунків алгоритму (систему балів, наведену в пункті 1).

Мета: Учасники потрапляють у вигаданий сценарій, де вони опиняються в пастці цифрової «ехо-камери». Їхнє завдання — розшифрувати емоційні тригери, розпізнати тактики маніпуляції та «визволитися», співпрацюючи один з одним і ставлячи під сумнів власні упередження.

Частина 3. Сценарії-головоломки «Ехо-камера» (49–64 хвилини)

Огляд. Учасники мають розв'язати 4 головоломки, щоб вийти із «соціальної ехо-камери».

Слова тренера: *«Це вигадані дописи, створені для навчання. Вони можуть здаватися гострими, але пам'ятайте: ми аналізуємо тактики, а не підтримуємо зміст».*

Опис ситуації тренером: *«Уявіть Лео, звичайного користувача соцмереж. Він прокидається в нескінченній стрічці, що сяє. Його стрічка ідеальна... навіть занадто. Усі з ним погоджуються. Усі новини підтверджують те, у що він вірить. Але щось здається... не так. Він опинився в пастці емоційної ехо-камери. Єдиний вихід? Ставити запитання та мислити критично».*

Головоломка 1. Розпізнай маніпуляцію (15–18 хвилин)

- **Мета:** Навчитися ідентифікувати емоційно маніпулятивні дописи.
- **Порада:** Перед початком переконайтеся, що підготовлено наступне:
- **Матеріали:** 3 фейкові «дописи» (меми, заголовки новин).
- **Групи:** Розділіть учасників на команди по 2–3 особи.
- **Роздатковий матеріал:** Надайте командам 3 фейкові дописи (з матеріалів [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), починаючи зі стор. 18, або створені тренером самостійно).

Кожна команда має розв'язати 4 головоломки. За кожну розв'язану задачу вони отримують «Токен ясності». Зібрати всі 4 токени означає «вийти на волю». Після кожної головоломки група заповнює один рядок у таблиці ([Головоломка 1: Токен ясності](#)).

Поширте документ серед учасників або вносьте їхні записи вручну.

Слова тренера: *«Усі групи зараз будуть розв'язувати 4 головоломки. Додайте свій "Токен ясності" у спільний документ — це має бути один короткий висновок від вашої команди».*

Створіть атмосферу гри. Перший запис у таблиці є лише прикладом. Посилання на таблицю: [Puzzle 1: Clarity Token](#)

Слова тренера: *«Тепер усередині кожної групи, будь ласка, обговоріть та запишіть наступне:*

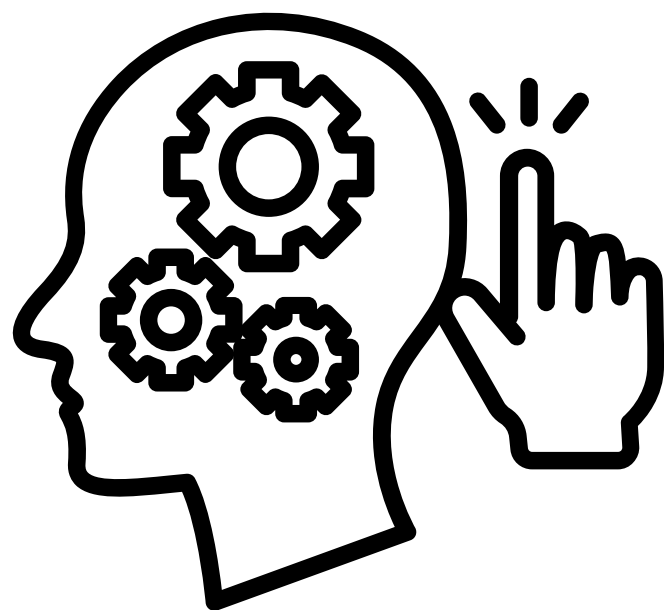
- Яку емоцію цей допис може викликати у людей?
- Яка тактика використана (пошук "цапа-відбувайла", хибна причинно-наслідкова ситуація, емоційне перебільшення)?
- Кому вигідно, щоб цим постом ділилися?
- Бонусне запитання: Чому цей допис ефективно провокує емоцію?»

Додатково. Запишіть на дошці:

- Викликана емоція (емоції):
- Використана тактика:
- Кому це вигідно?

Учасники виконують завдання (14–15 хв).

Детальне пояснення прикладів HATE-LESS ([HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), починаючи зі стор. 18):

ФЕЙКОВИЙ ДОПИС 1: Пост у X (Twitter) [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 18

Текст: «ВОНИ знову спалюють наші міста. А медіа мовчать. Скільки ми ще терпітимемо це божевілля? #Прокидайтеся #РеальніНовини»

Коментарі (приклад):

- Це відбувається всюди. Розплющте очі.
- Очевидно, що за цим стоїть уряд.
- Мейнстрім-медіа знову брешуть. Поширюйте, поки не видалили.

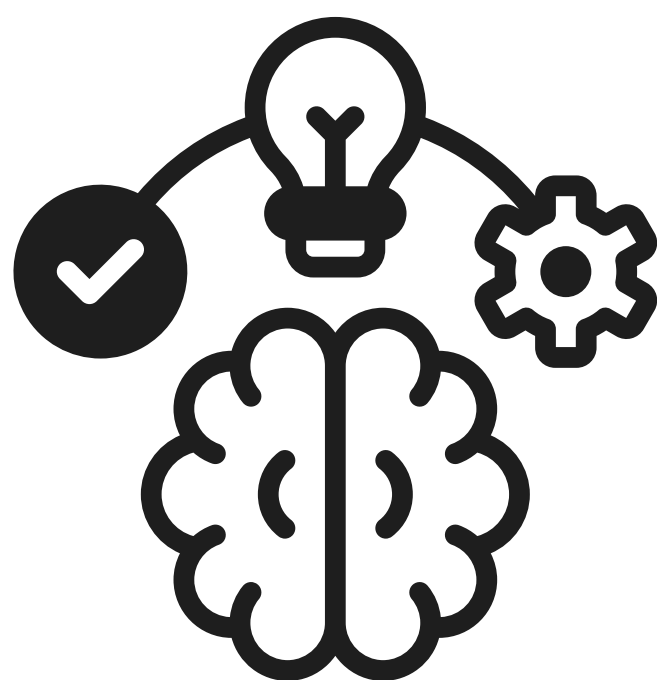
Можливі відповіді:

- **Викликана емоція:** Страх, Гнів.
- **Техніка маніпуляції:** Пошук «цапа-відбувайла» (через розмите поняття «ВОНИ»), емоційне перебільшення.
- **Кому це вигідно?:** Поляризаційним інфлюенсерам або розповсюджувачам конспірологічних теорій, які монетизують обурення.

ФЕЙКОВИЙ ДОПИС 2: Пост в Instagram [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 19

Текст: «Ти або з нами, або ти — частина проблеми. Мовчання = насильство. Виправдань немає».

Можливий підпис: «Пошир це ЗАРАЗ, якщо ти не боягуз. Ми все бачимо».

Можливі відповіді:

- **Викликана емоція:** Провина, сором, моральний тиск.
- **Техніка маніпуляції:** Бінарне фреймування (чорно-біле мислення), тиск оточення.
- **Кому це вигідно?:** Радикально налаштованим групам, які вимагають беззастережної лояльності та карають за будь-які прояви критичного мислення чи неоднозначності.

ФЕЙКОВИЙ ДОПИС 3: Facebook [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 20

Текст: «Нове "дослідження" показує, що 22% дітей із цим геномом, які ведуть активний спосіб життя, стають психічно нестабільними. Але про це ніхто не говорить. Чому вони це приховують?»

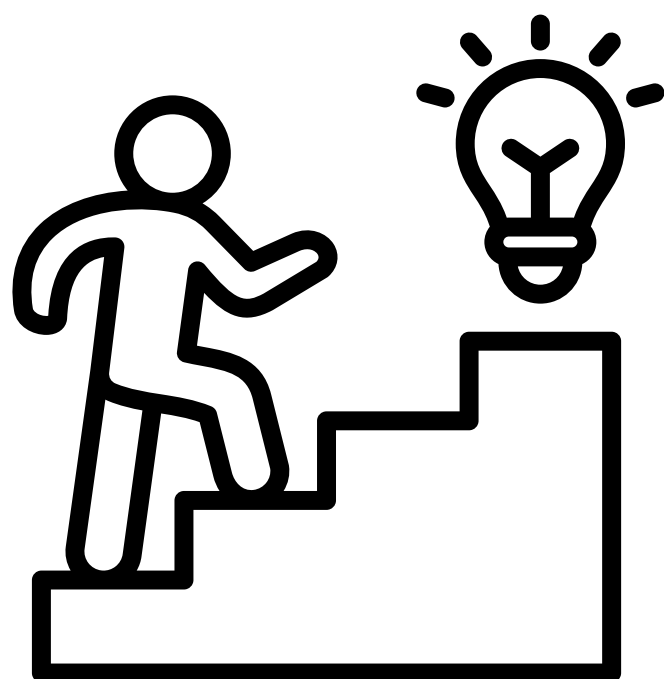
Хештеги: #ПодумайтеПроДітей #НеНенавистьАТількиФакти

Можливі відповіді:

- **Викликана емоція:** Моральна паніка, огида.
- **Техніка маніпуляції:** Псевдонаука, маніпулятивна лексика (loaded language).
- **Кому це вигідно?:** Ідеологічним групам, що просувають свій моральний порядок денний.

Порада тренеру! Пройдіть по кімнаті та допоможіть учасникам розібратися з дописами або з тим, як відповідати на запитання, якщо виникне така потреба.

Мінірефлексія. Після того, як учасники завершать обговорення трьох дописів, кожна група представляє свої відповіді.

Слова тренера: «Тепер кожна група швидко поділиться своїми відповідями. Після завершення кожна група отримає "Токен ясності", щоб перейти до Головоломки 2».

Головоломка 2. Тест на «бульбашку» (18–23 хвилини)

Мета: Навчитися розпізнавати фільтри «інформаційних бульбашок».

Крок 1. Підготовка (2–3 хвилини)

Поділ на команди. Якщо Головоломка 1 не виконувалася, розділіть учасників на команди по 3–4 особи.

Призначення ролей (персон). Кожна команда обирає або отримує одну роль (персону), яка по-різному реагує на дописи. Наприклад:

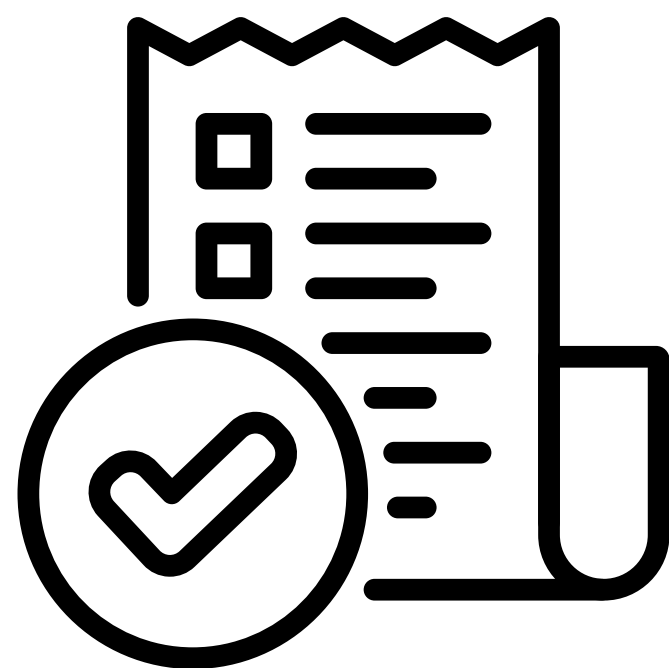
- «Алекс-конспіролог» — обожнює теорії змови.
- «Велнес-Мія» — любить читати про все, що стосується здорового способу життя (wellness), цікавиться контентом про йогу та корисну їжу.
- «Політичний Том» — залучається до будь-яких політичних дебатів.

Порада! Переконайтеся, що кожна команда має папір/ручки або цифровий робочий лист для запису відповідей, а також цифровий пристрій.

Роздайте або виведіть на екран різні «фейкові стрічки новин» для кожної ролі (наприклад, для Алекса, Мії та Тома). Використовуйте роздатковий матеріал від HATE-LESS: [HATE-LESS Module 2 — Visual Materials](#), стор. 22–39.

Крок 2. Гортання стрічки від імені персони (6–8 хвилин)

Слова тренера: «Кожна команда отримала свою фейкову стрічку новин, адаптовану під певну персону. Ці стрічки відображають типи дописів, які людина бачить у мережі залежно від її інтересів та поведінки. Тепер завдання кожної групи — порівняти ці дописи, помітити, чого в них бракує, і проаналізувати, як такий контент може формувати світогляд людини».

Учасники аналізують стрічку своєї персони та визначають:

- Спільні та відмінні риси дописів (порівняння).
- Чого бракує в цій стрічці? (якої інформації чи точок зору немає).
- Як ці дописи можуть вплинути на сприйняття світу цією людиною?

Обговорення (2–3 хвилини). «Що помітила кожна група, переглядаючи ці дописи?» Дайте кожній групі можливість висловитися, але стежте за стислістю відповідей.

Крок 3. Вікторина «Фейкові дописи та коментарі» (10–12 хвилин)

Слова тренера: «Зараз ми розглянемо один фейковий допис із різними коментарями.

а) Щодо кожного коментаря визначте:

- Який є конструктивним і відкритим до дискусії.
- Які є маніпулятивними, токсичними або вводять в оману.

б) Після цього зіставте кожен токсичний коментар із тактикою маніпуляції, яка в ньому використана».

Презентація вікторини: «Тепер ми дослідимо, як люди реагують усередині своєї "бульбашки". Ви побачите фейковий допис і кілька коментарів до нього. Ваше завдання – вирішити, які коментарі є конструктивними, а які використовують маніпуляції чи токсичні прийоми».

Порада! Запустіть вікторину [Mentimeter](#) ([Інструкція із запуску](#)).

Поширте посилання на [Mentimeter](#) або виведіть QR-код на екран (перший слайд вікторини).

QR-код доступний тут: [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 40.

Слова тренера: «Будь ласка, приєднайтеся до вікторини зі своїх смартфонів».

Інструкція для учасників:

- **Слова тренера:** «У кожному запитанні ви побачите фейковий допис та кілька коментарів. Ми будемо відповідати в режимі реального часу».
- **Вказівка:** «Зверніть увагу, що кожен надсилає відповіді індивідуально. Спільні результати з'являтимуться на екрані наживо, тож ми зможемо побачити загальні тенденції та емоції, що виникають».
- **Порада!** Заохочуйте коротке відкрите обговорення перед переходом до наступного слайда. Підбийте підсумки після фінального запитання на основі отриманих результатів.

Головоломка 3. Пастка групового мислення (15–20 хвилин)

Мета: Показати роль тиску оточення на формування власних думок.

Крок 1. Підготовка.

Слова тренера: «Уявіть таку ситуацію: інфлюенсер із 20 мільйонами підписників публікує шкідливу конспірологічну теорію. Усі в коментарях погоджуються з нею. Підписники не впевнені, як до цього ставитися. Як, на вашу думку, вчинить більшість людей?»

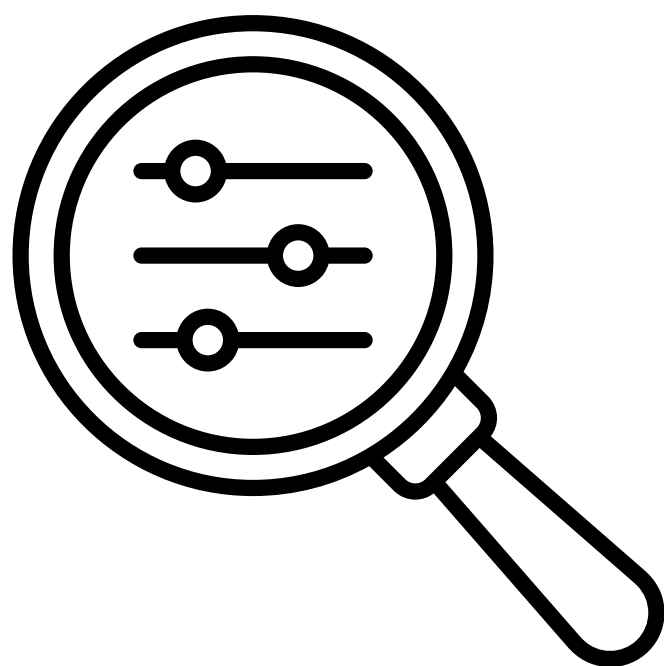
Завдання для команд.

Слова тренера: «Проголосуйте, як відреагує більшість підписників:

- Висловляться проти (публічно заперечать)
- Проігнорують
- Зроблять репост
- Перевірять факти та напишуть автору в особисті повідомлення (Direct)»

Подальше обговорення. Після голосування запитайте команди:

- Яку емоційну реакцію викликав би кожен із цих варіантів відповіді?
- Який тиск заважає людям ставити під сумнів думку групи?

Крок 2. Вікторина «Віральний мем».

Слова тренера: «Тепер погляньмо на 3 мему у віральному стилі. Для кожного з них визначте:

- Яка емоція провокується?
- Яке приховане повідомлення або упередження тут присутнє?
- Якою була б найкраща критична відповідь (реакція)?»

Надання мемів:

- Виведіть на екран або роздайте кожен мем (зображення або текст) — мему HATE-LESS: [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials – Puzzle 3: Groupthink Trap](#), починаючи зі слайда 41.
- Зачитайте запитання та варіанти відповідей вголос.
- Команди обговорюють кожен мем протягом 2 хвилин і озвучують або позначають свої відповіді.

Приклади мемів:

Мем 1 (Страх): [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 42

Текст допису в Instagram: «Вони стежать за кожним вашим кроком. Навіть зараз. Усе ще думаєте, що закони про конфіденційність мають значення?» [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 43

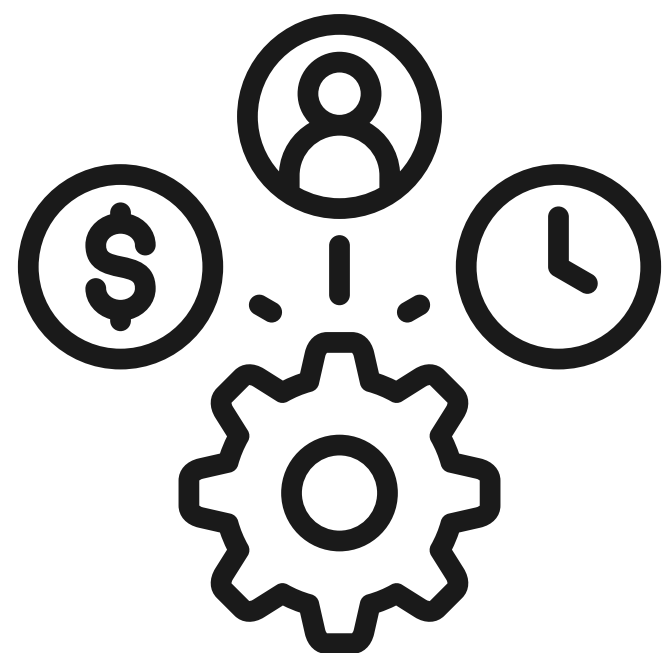
Запитання:

Яка емоція тут провокується?

- Страх ✓
- Радість
- Гордість
- Спантиченість

Яке тут приховане повідомлення?

- Закони не захищають людей, тому державним інституціям не можна довіряти ✓

- Платформи мають бути більш регульованими
- Людям потрібно використовувати складніші паролі
- Частіше ділитися зображенням екрана — це гарна ідея

Якою була б правильна реакція?

- Додати ще одну конспірологічну теорію в коментарях
- Дослідити твердження та перевірити факти ✓
- Поширити, щоб попередити інших
- Проігнорувати, не замислюючись

Мем 2 (Обурення / Провокація): [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 44

Текст допису в X: «Спостерігаємо за застарілими практиками у сфері охорони здоров'я. Що ви думаєте про сучасні підходи громад?»

[HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 45

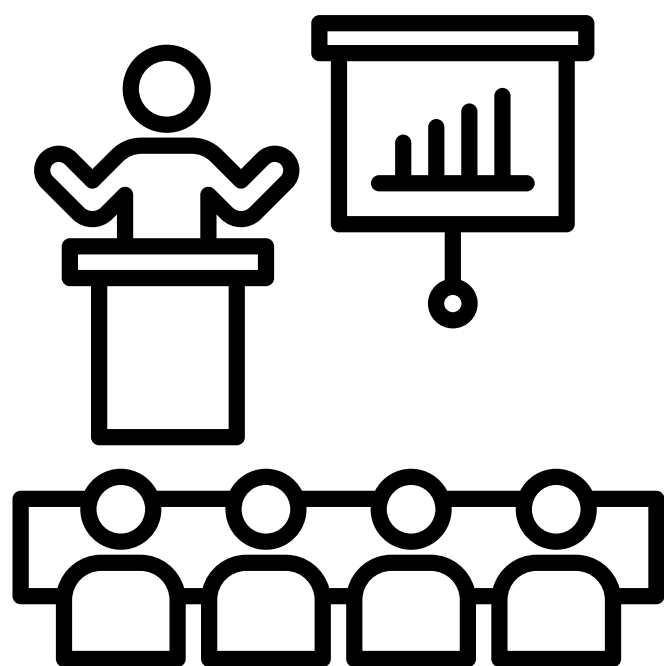
Запитання:

Яка емоція використовується для того, щоб викликати реакцію?

- Цікавість ✓
- Гумор
- Обурення
- Співчуття

Яка тактика тут використана?

- Висміювання та присоромлення
- Заохочення до дискусії ✓
- Пояснення фактів
- Уславлення різноманіття

Як відреагувати критично?

- Відреагувати з гнівом
- Перевірити, хто створив цей допис і навіщо ✓
- Поширити серед людей, які з вами погодяться
- Негайно заблокувати автора допису

Мем 3 (Приналежність + Маніпуляція): [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 46

Підпис до допису в X: «Ми ніколи не припинимо боротися за наших дітей!» [HATE-LESS Module 2 - Visual Materials](#), слайд 47

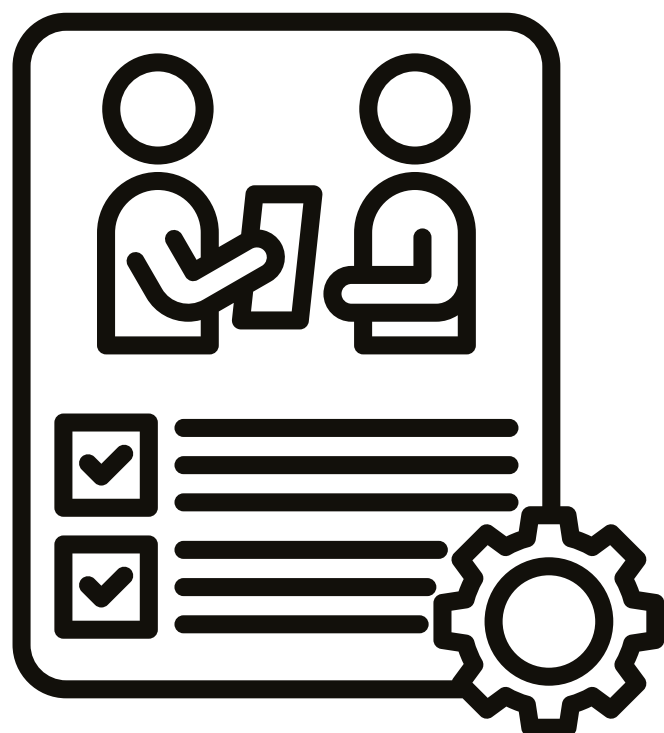
Запитання:

Яка емоція тут використовується?

- Заздрість
- Страх ✓
- Ностальгія
- Ненависть

У чому полягає маніпулятивний прийом?

- Змусити людей сильніше боятися за їхнє спільне майбутнє ✓
- Використання гумору на благо
- Стимулювання критичного мислення
- Пояснення роботи алгоритмів

Підсумок правильних відповідей:

Мем	Емоція	Тактика / Повідомлення	Найкраща реакція
1	Страх	Недовіра до інституцій	Перевірка фактів
2	Цікавість	Заохочення до дискусії	Перевірка джерела та мети допису
3	Страх	Посилення тривоги за спільне майбутнє	Відокремити емоцію від інформації

Мінірефлексія: Запитайте:

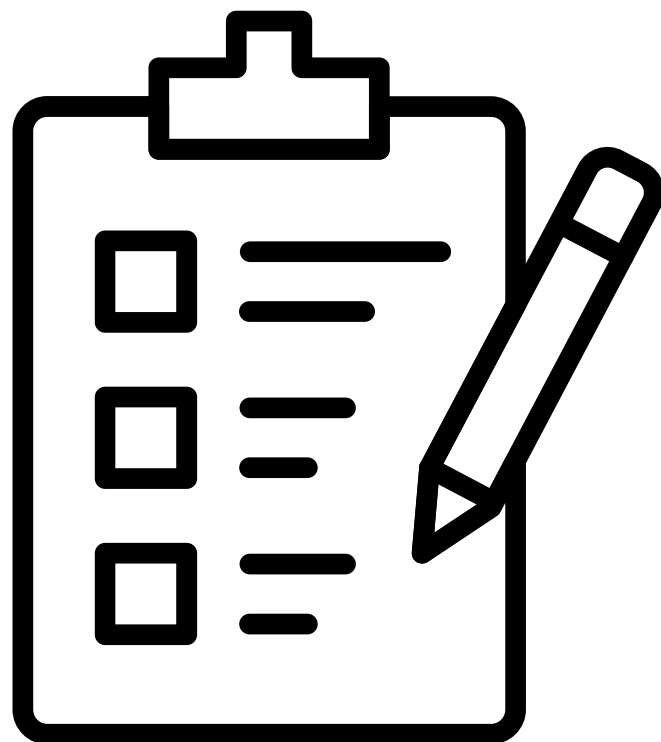
- Як схвалення чи несхвалення групи ускладнює спроби ставити під сумнів шкідливий контент?
- Які стратегії міг би порадити фахівець, щоб допомогти людям протистояти груповому мисленню в мережі?

Дайте можливість відповісти всім охочим.

Головоломка 4. Загадка алгоритму (1–3 хвилини)

Мета: Зрозуміти емоційні тригери алгоритмів. Учасники вчаться розкодувати токсичний тон, помічати емоційні маніпуляції та розпізнавати, коли коментар має на меті роз'єднати, а не спонукати до дискусії.

Слова тренера: «Зараз я загадаю вам загадку: Я бачу, що люди люблять, і показую те, чим вони діляться. Я приховую те, чого вони бояться, але знаю, що воно нікуди не зникло. Я підживляю людську радість і розпалюю їхній гнів. Я вчуса у людей і буду для них клітку. Хто я?»

Дайте учасникам можливість запропонувати свої варіанти відповідей.
Потім озвучте правильну відповідь. **Слова тренера:** «Я — алгоритм».

Крок 5. Рефлексія (15–20 хвилин).

Слова тренера: «Ого! Ми нарешті пройшли крізь цю "машину обурення"! Дякую, що вистояли, і дякую за чудову командну роботу!»

Запитайте учасників:

- Які емоції, на вашу думку, домінували в усіх вправах?
- Які тактики були найефективнішими для привернення уваги людей (страх, провина, гнів, приналежність, гумор)?
- Як людям дотримуватися балансу: залишатися поінформованими й водночас не дати втягнути себе у вир обурення?
- Які стратегії можуть допомогти вийти з "ехо-камери" в реальному житті?

Дайте можливість відповісти всім охочим.

Крок 6. Винагорода (2–3 хвилини).

Підбиття підсумків. Слова тренера: «Вітаю! Усі змогли вибратися з "Машини обурення"! Ми наочно побачили, як швидко нейтральний контент може перетворитися на емоційно маніпулятивний і як сильно на людей тисне необхідність реагувати. Найпотужніше, що ми можемо зробити, — це вчасно помічати, коли це відбувається, і обирати свою реакцію свідомо».

Вручення винагороди: Наприкінці цих занять надайте учасникам винагороду: [HATE-LESS Escape the Outrage Machine - Quick Guide.pdf](#)

Цитата на завершення. Слова тренера: «Я хотів би закінчити цю сесію цитатою Еліс Вокер: "Найпоширеніший спосіб, у який люди віддають свою владу, — це думка про те, що вони її не мають"».

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Слова тренера: «Перш ніж ми завершимо цю роботу, будь ласка, оцініть захід загалом, відповівши "Так" або "Ні"».

Проведення оцінювання:

- Надайте учасникам QR-код, створений за допомогою <https://www.canva.com/qr-code-generator/>
- Шаблон форми оцінювання: [HATE-LESS Module 2 – Emotional Algorithms - Evaluation Form Template](#)

Запитання включають:

- Чи дізналися ви про щось нове?
- Чи був цей досвід трансформаційним для вас?
- Чи була інформація зрозумілою?
- Чи допомагає це вашій місії? / Чи відчуваєте ви себе більш впевненими у своїх силах?
- Чи покращать ці знання/навички ваше життя?
- Чи сподобалася вам вправа?
- Чи отримали ви відповідь на своє запитання?

Мета: Оцінити вплив проведеного заходу.

МОДУЛЬ 3

**ФАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ВИВЧЕННЯ**

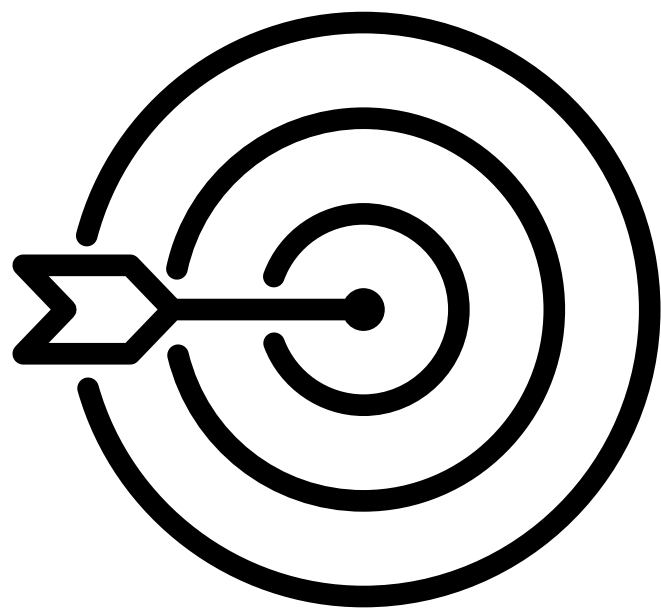

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

Модуль 3 має на меті залучити молодь до практичного дослідницького процесу під керівництвом самих учасників, що перетворює їх із пасивних споживачів медіа на активних творців знань та оповідачів (сторітелерів). Використовуючи партисипативні, творчі та дослідницькі методи, такі як Photovoice (фото-голос), мапування звукового ландшафту (soundscape mapping), аудіощоденники та партисипативне відео, цей модуль закладає основу для критичного усвідомлення, колективної рефлексії та громадянської залученості.

Загальні цілі цього модуля:

- Надати молодим учасникам можливість ідентифікувати, досліджувати та представляти значущі для них соціальні реалії — особливо ті, що пов'язані з мовою ворожнечі, дезінформацією, відчуттям приналежності та дискримінацією.
- Сформуванню розуміння партисипативного дослідження дією (Participatory Action Research) як спільного, рефлексивного процесу, заснованого на правах людини, де молодь виступає співавторами знань, а не просто об'єктами вивчення.
- Виховати відповідальне ставлення до етики, згоди та репрезентації під час збору або поширення історій, зображень чи звуків у межах своїх спільнот.
- Зміцнити здатність молоді критично аналізувати, як медіа формують сприйняття себе та інших, одночасно навчаючи їх відповідально використовувати цифрові та творчі інструменти для документування та сторітелінгу.
- Заохотити учасників пов'язувати свій життєвий досвід із ширшими соціальними проблемами, такими як мова ворожнечі, расизм, міграція або соціальна ізоляція, поглиблюючи емпатію та взаєморозуміння.
- Використовувати груповий діалог, творче виробництво та зворотний зв'язок як інструменти для роздумів про те, як конструюються наративи, як функціонує влада та як молодь може сприяти створенню контрнарративів.
- Створити ідеї та творчі матеріали (наприклад, короткі відео, колекції Photovoice, аудіощоденники), які стануть основою для наступних модулів, присвячених активізму, медіавиробництву та розповсюдженню контенту.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Знання

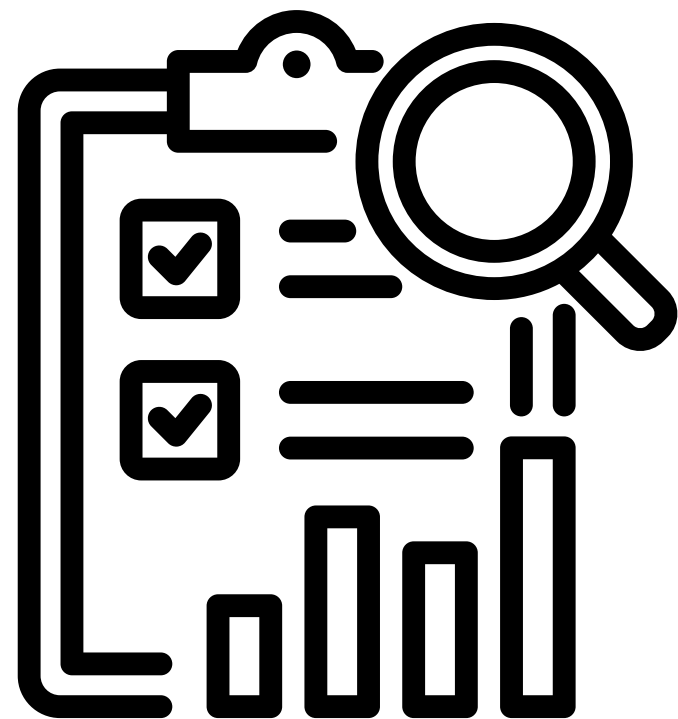
Наприкінці Модуля 3 учасники будуть:

- Розуміти принципи та мету Партисипативного дослідження дією (PAR), а також його відмінність від традиційних методів дослідження.
- Усвідомлювати силу медіа, звуку та візуального сторітелінгу як інструментів для дослідження та передачі життєвого досвіду.
- Розуміти етичні стандарти в дослідженнях, включаючи згоду, конфіденційність, репрезентацію та відповідальне використання цифрових медіа.
- Ідентифікувати, як мова ворожнечі, дезінформація та ексклюзивні наративи функціонують у повсякденному медіасередовищі та контексті місцевих спільнот.
- Усвідомлювати взаємозв'язок між особистими історіями та структурними проблемами, такими як дискримінація, міграція та соціальна нерівність.

Навички

Завдяки практичним та творчим активностям цього модуля учасники зможуть:

- Спільно розробляти та проводити партисипативні дослідження, зокрема обирати теми, формулювати запитання та збирати дані за допомогою візуальних, аудіо- та наративних методів.
- Використовувати цифрові та медіаінструменти (наприклад, відеозаписи, аудіореєстратори, платформи для редагування фото, розкадровки, інструменти мапування) для документування та інтерпретації досвіду.
- Практикувати етичний сторітелінг — отримувати згоду, захищати чутливу інформацію та забезпечувати гідну репрезентацію учасників і спільнот.
- Ефективно співпрацювати в межах групи під час досліджень, прийняття рішень та колективного аналізу.
- Критично аналізувати медіанаративи та розпізнавати упередженість, фреймування та емоційні маніпуляції в цифровому контенті.
- Синтезувати та презентувати результати через творчі формати (галереї Photovoice, звукові ландшафти, партисипативні відео або цифрові виставки).
- Рефлексувати над своєю роллю як молодих дослідників, оповідачів та агентів змін, здатних робити внесок у створення контрнарративів та зміцнення соціальної згуртованості.

НАСТАНОВИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ

Учасників заохочують активно взаємодіяти з прикладами з реального життя та повсякденним медіадосвідом протягом усього модуля. Беріть із собою смартфони або планшети, щоб документувати, фотографувати, записувати звуки або досліджувати контент у соціальних мережах, пов'язаний із обговорюваними темами. Воркшоп розроблений як інтерактивний, творчий та спільний процес із активностями, що ґрунтуються на взаємному навчанні та співтворенні. Участь в обговореннях, сторітелінгу та цифрових вправах наполегливо заохочується, але ніколи не є обов'язковою — кожна людина сама обирає свій рівень комфорту та внеску. Повага до досвіду, приватності та поглядів інших є необхідною умовою для підтримки безпечного та інклюзивного навчального простору.

Примітка для фасилітатора

Перед початком активностей чітко поясніть партисипативний та добровільний характер модуля. Наголосіть на тому, що метою є дослідження та спільне навчання, а не результативність чи оцінювання. Заохочуйте учасників долучатися лише до того, що здається їм безпечним та автентичним, і нагадуйте, що згода та емоційні межі — як власні, так і інших людей — мають завжди поважатися. Створюйте атмосферу довіри, конфіденційності та турботи, демонструючи відкритість, активне слухання та емпатію протягом усіх занять.

СТРУКТУРА МОДУЛЯ

Вправа 1А. Щоденні істини

Вправа 1В. Щоденні істини: молодіжне дослідження за допомогою мови фотографії

Вправа 1С. «Голоси меншин». Мапування звукового середовища

Вправа 2. Громадянська перспектива: досліджуємо громаду через мову фотографії

Вправа 3А. «Руйнування бар'єрів». Анімовані пояснення, створені молоддю

Вправа 3В. «Відлуння в мережі». Аудіощоденники про радикалізацію та спротив

Вправа 4. «Мова об'єктиву». Молодіжна лабораторія партисипативного інтерв'ю

ЦІЛІ

Ця вправа спрямована на запуск процесу партисипативного дослідження дією (PAR) під керівництвом молоді шляхом спільного вибору актуальної теми, практичного застосування методів колективного дослідження та використання партисипативного відеосторітелінгу для вивчення, документування та осмислення життєвих реалій.

Результати навчання:

- Молодь спільно обирає тему для подальшого дослідження.
- Учасники здобувають базові навички партисипативного дослідження дією (PAR).
- Історії розробляються за допомогою автоетнографічної рефлексії та створення розкадровок.
- Молодь створює та поширює партисипативні відеоролики, що висвітлюють особистий та колективний досвід, пов'язаний з ідентичністю, виключенням (ексклюзією) та дезінформацією.
- Стимулюється критична рефлексія та взаємне навчання між учасниками.

ТРИВАЛІСТЬ

4 сесії по 90 хвилин кожне (можна адаптувати)

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Смартфони або відеокамери
- Шаблони для розкадровок
- Стікери, маркери, папір для фліпчарта
- Аудіорекордери (опціонально)
- Програми для монтажу: CapCut, KineMaster, WeVideo або Adobe Rush
- Проектор/екран або онлайн-платформа для презентації фінальних відео
- Підказки для рефлексії (друковані або цифрові)

Цифрові та медіаінструменти, які можна використовувати:

- Партисипативне відеовиробництво
- StoryboardThat або розкадровки для друку
- CapCut, KineMaster, WeVideo
- Google Drive або Padlet для спільної роботи

Опціонально: VoiceThread або YouTube (доступ за посиланням) для поширення

Додаткові матеріали:

Методичні рекомендації Hate-less щодо партисипативних дій, зокрема:

- Розділ 4.2. Кола історій / Story Circles
- Розділ 4.3. Цифровий сторітелінг та самонарація
- Розділ 5.1. Партисипативне відео
- Принципи етичної фасилітації у Розділі 3.

Матеріали для фасилітаторів та учасників для поглиблення розуміння партисипативного відео, сторітелінгу та молодіжних досліджень:

Партисипативне відео та сторітелінг

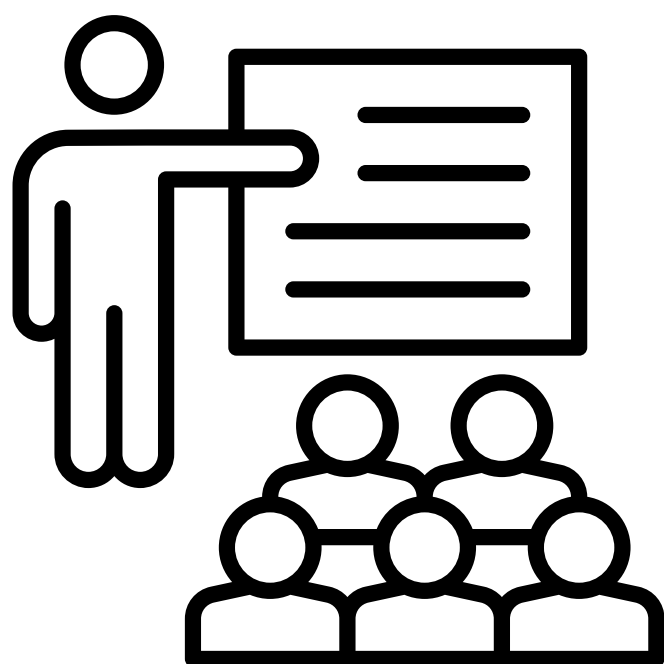
- InsightShare — Посібник із партисипативного відео: Практичне покрокове керівництво з реалізації проєктів партисипативного відео.
- «Партисипативне відео: практичний підхід до творчого використання відео у груповій розвивальній роботі» — Нік та Кріс Ланч (InsightShare).
- Набір інструментів: «Партисипативне відео та методу найбільш значущих змін».
- StoryCenter — Цифровий сторітелінг для соціальних змін.

Автоетнографія та рефлексія

- Короткий посібник з автоетнографії (Адамс, Холман Джонс та Елліс).
- Youth Lens: методологія автоетнографічного відео для освітян — із книги «Навчання заради соціальної справедливості» (Кокран-Сміт та ін.).

Безкоштовні та доступні інструменти для створення відео

- Canva Video (веб та додаток) — для інтуїтивного монтажу.
- WeVideo (веб) — браузерний відеоредактор для спільної роботи.
- InShot (мобільний) — зручний відеоредактор для смартфонів.
- Storyboard That — інструмент для створення цифрових розкадровок.

Сесія 1: Спільний вибір теми (90 хвилин)

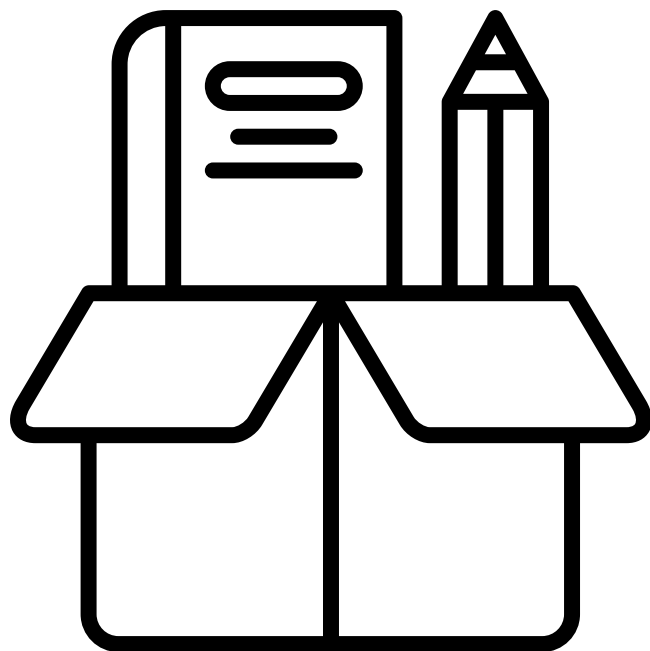
- **Побудова довіри та «Коло історій»** — обмін коротким особистим досвідом, пов'язаним із медіа або ідентичністю (15 хвилин).
- **Вступ до PAR** — пояснення концепції партисипативного дослідження та спільного володіння результатом (15 хвилин).
- **Тематичний мозковий штурм** — які повсякденні реалії часто залишаються незрозумілими, невидимими або викривленими? (30 хвилин).
- **Консенсус та фреймування** — голосування та вибір однієї теми для дослідження (наприклад: дезінформація, приналежність, стереотипи) (30 хвилин).

Сесія 2: Розкадровка наших істин (90 хвилин)

- **Автоетнографічна вправа** — роздуми про особисту істину або спогад, пов'язаний з обраною темою (30 хвилин).
- **Розкадровка** — перетворення ідей для історій у візуальний сценарій за допомогою шаблонів на 4–6 кадрів (40 хвилин).
- **Груповий зворотний зв'язок** — обмін думками та підтримка однолітків для досягнення чіткості та цілісності сюжету (20 хвилин).

Сесія 3: Виробництво відео та планування (90 хвилин)

- **Принципи партисипативного відео** — перегляд прикладів та обговорення ролі відео як інструменту дослідження (20 хвилин).
- **Практика з цифровими інструментами** — вивчення базових функцій монтажу в обраних додатках (CapCut, KineMaster) (30 хвилин).
- **План зйомок** — визначення ролей, часових меж та етичних аспектів. Складання виробничого календаря (40 хвилин).

Сесія 4: Поширення та рефлексія (90 хвилин)

- **Відеопоказ** — перегляд усіх фінальних відеороликів у групі (офлайн або онлайн-показ) (30–40 хвилин).
- **Коло рефлексії** — використання творчих запитань для глибокого аналізу:
 - «Яка історія вразила вас найбільше?»
 - «Які істини відкрилися в цих історіях?»
 - «Яке це — відчувати себе автором власного наративу?»
 - «Що вас здивувало в цьому процесі?» (30 хвилин).
- **Груповий діалог** — обговорення того, як ці відео можуть стати основою для майбутніх дій, підвищення обізнаності або презентації ширшій аудиторії (наприклад: виставки, шкільні заходи, соціальні мережі) (20 хвилин).

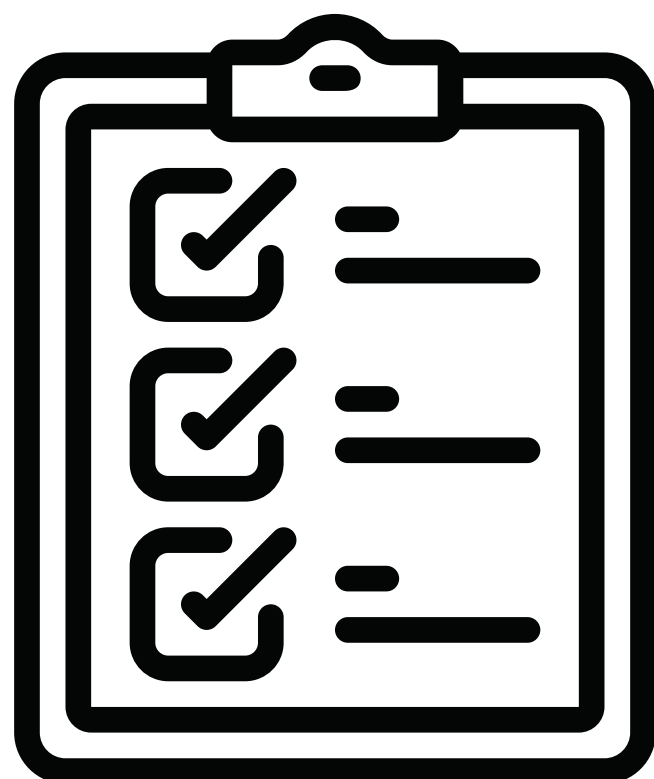
**САМООЦІНЮВАННЯ
ВПРАВИ**

Цей розділ має на меті спонукати учасників до роздумів про їхній досвід під час створення партисипативного відео, визначення сфер особистого зростання та усвідомлення своєї ролі як молодих дослідників і сторітелерів.

Інструкції: Учасники мають заповнити цю самооцінку наприкінці Сесії 4, після перегляду та обговорення своїх відео. Вони можуть відповідати індивідуально письмово або в межах фасилітованої дискусії.

Частина А: Рефлексивні запитання (відкриті)

- Яка «щоденна істина», почута або висловлена під час цієї вправи, була для вас найважливішою? Чому?
- Яка частина процесу створення відео сподобалася вам найбільше? Що було найскладнішим?
- Які відчуття у вас викликав процес спільного вибору теми та формування вашої історії разом з іншими?
- Що нового ви дізналися про свою громаду чи однолітків завдяки цьому процесу?
- Як ваша історія чи відео можуть сприяти позитивним змінам у вашій школі, мікрорайоні чи онлайн-просторі? Як це допомагає боротися з ненавистю та/або дезінформацією?

Частина Б: Перевірка впевненості та навичок

(Оцініть за шкалою від 1 = Зовсім не впевнений(-а) до 5 = Дуже впевнений(-а))

- Я розумію, що таке Партисипативне дослідження дією (PAR). (оцінка від 1 до 5)
- Я відчуваю впевненість у тому, що можу визначати соціальні теми, які є важливими для мене. (оцінка від 1 до 5)
- Я долучився(-лася) до вибору теми дослідження нашої групи. (оцінка від 1 до 5)
- Я розробив(-ла) та передав(-ла) особисту історію за допомогою відео. (оцінка від 1 до 5)
- Я використовував(-ла) цифрові інструменти (наприклад, розкадровки, відеозастосунки), щоб ефективно розповісти свою історію. (оцінка від 1 до 5)
- Я з повагою слухав(-ла) інших та надавав(-ла) їм зворотний зв'язок. (оцінка від 1 до 5)
- Я краще усвідомлюю, як медіа можуть формувати думки та ідентичність людей. (оцінка від 1 до 5)
- Я вірю, що голоси молоді, зокрема мій, можуть впливати на зміни. (оцінка від 1 до 5)

ЦІЛІ

Ця вправа має на меті познайомити молодь із практикою партисипативного дослідження дією (PAR) через спільне визначення фокусу дослідження за допомогою керованого діалогу та колективного мапування, а також використання методу Photovoice для вивчення життєвого досвіду, пов'язаного з обраною темою.

Результати навчання:

- Розуміння та відпрацювання основ партисипативного дослідження дією (PAR).
- Спільний вибір значущої теми та формулювання дослідницьких питань.
- Використання цифрової фотографії для розповіді особистих історій та історій громади.
- Колективна рефлексія щодо впливу візуальних наративів.

ТРИВАЛІСТЬ

2 сесії по 90 хвилин (плюс час на збір фотографій між заняттями)

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Стікери, ручки/маркери АБО Miro/Jamboard
- Мобільні телефони або камери
- Доступ до інтернету
- Padlet, Miro або Google Drive для завантаження файлів

Опціонально: Snapseed або Google Photos

Для фасилітаторів та молодих учасників (матеріали для підтримки навичок у Photovoice, сторітелінгу та партисипативних дослідженнях дією):

Методологія Photovoice

- Ванг, С. та Берріс, М. (1997). [Photovoice: концепція, методологія та використання для партисипативної оцінки потреб](#). Health Education & Behavior.
- [PhotoVoice UK](#) — Ресурси для молоді та освітян. Містить посібники та історії глобальних проєктів Photovoice.
- ЮНІСЕФ — [Рекомендації щодо участі молоді](#) (адаптовано для молодіжного лідерства).

Інструменти для сторітелінгу та самовираження

- [Шаблон мапи емпатії](#) — корисний для розуміння поглядів інших та оформлення фотоісторій.
- [Фоторедактор Canva](#) (безкоштовний, онлайн): використовуйте для підписів та візуального сторітелінгу.
- [Adobe Express](#) — зручний для молоді онлайн-інструмент для створення фотоколажів або карток із цитатами.

Опціональний перехід до відео:

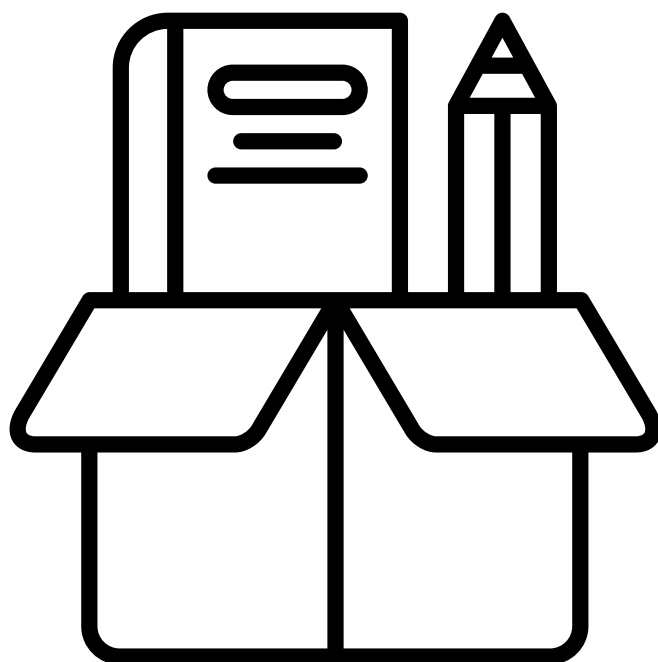
- Підхід InsightShare [«Від Photovoice до відео»](#).
- Розділи 4 та 5 [Методичних рекомендацій Hate-less щодо партисипативних дій](#) — рекомендують поєднувати Photovoice із візуальним сторітелінгом та відео як інструментами для адвокації та самопрезентації.

ЕТАПИ ВПРАВИ

Сесія 1: Спільне визначення фокусу дослідження (90 хвилин)

Покрокова інструкція:

- **Привітання та вступ до PAR (15 хвилин):** Коротко поясніть, що таке партисипативне дослідження дією (PAR) і як воно ставить молодь у центр змін. Використовуйте просту візуалізацію (таймлайн, ролі, приклади). Наголосіть на їхній ролі як співдослідників, а не просто учасників.
- **Опитування «Що для нас важливо» (20 хвилин):** Попросіть учасників індивідуально подумати про проблеми, з якими вони стикаються або які спостерігають у своїй школі/громаді (особливо пов'язані з ненавистю, виключенням, дезінформацією тощо).
- *Запишіть або намалюйте їх на стікерах (справжніх або віртуальних).*
- *Розмістіть їх на стіні або спільній дошці Jamboard/Miro.*
- **Тематична кластеризація (15 хвилин):** Спільно згрупуйте ідеї за темами (наприклад: ненависть в інтернеті, небезпечні простори, стереотипи, голос молоді, фейкові новини, булінг, приналежність).
- **Голосування та пріоритезація (10 хвилин):** Роздайте учасникам наліпки або скористайтеся цифровим опитуванням, щоб проголосувати за тему, яку вони вважають найбільш нагальною або цікавою для дослідження.

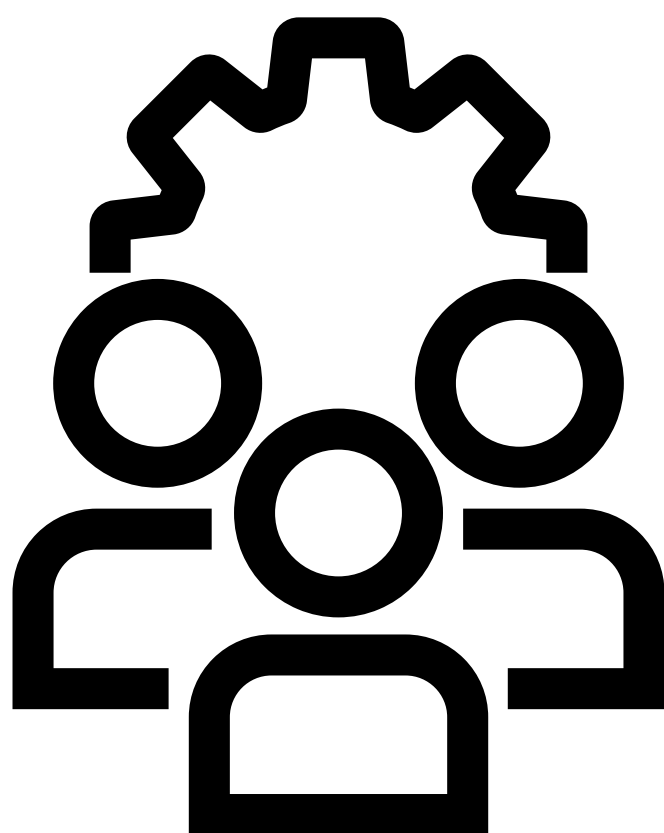

- **Дослідницькі запитання за методом 5W1H (20 хвилин):** У малих групах застосуйте метод 5W1H до обраної теми, щоб створити напрямні запитання для дослідження (Що? Хто? Де? Чому? Коли? Як? — What, Who, Where, Why, When, How).
- **Закриття та домашнє завдання (10 хвилин):** Поясніть, що наступне заняття буде присвячене використанню фотографії для вивчення їхнього життєвого досвіду щодо обраної проблеми. Попросіть їх почати думати про те, які кадри вони хотіли б зробити. Обговоріть питання етики, згоди та поваги.

Сесія 2: Дослідження методом Photovoice (90 хвилин)

Покрокова інструкція:

- **Підсумок та інструктаж із Photovoice (10 хвилин):** Нагадайте учасникам про спільно обрану тему та дослідницькі запитання. Представте Photovoice як метод візуального вираження їхнього досвіду.
- **Планування зйомки (10 хвилин):** Мозковий штурм:
 - *«Які образи у вашому повсякденному житті відображають цю проблему?».* Створіть мінірозкадровку або план фотозйомки.
- **Фотозавдання (гнучкий графік — між заняттями):** Молодь збирає 3–5 зображень протягом 2–3 днів за допомогою мобільних телефонів або цифрових камер. За бажанням вони можуть додати анотації за допомогою Snapseed або Google Photos.
- **Обмін фото та рефлексія (40 хвилин):** Учасники завантажують зображення на Padlet або Miro. У колі кожен презентує 1–2 фотографії та розповідає, чому обрав саме їх і яку історію вони розповідають.
- **Написання підписів (10 хвилин):** Учасники пишуть 1–2 речення підпису до кожного фото.
- **Визначення тем (10 хвилин):**
 - *Які теми або емоції повторюються?*
 - *Що ці історії говорять про обрану нами проблему?*
 - *Що нас здивувало?*

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Питання для рефлексії (для щоденника або обговорення в групі)

- 1. Яку фотографію ви вважаєте найсильнішою? Чому?
- 2. Яку історію чи повідомлення несе ваше фото про вашу «щоденну істину»?
- 3. Як співпраця з іншими вплинула на ваше бачення чи змінила вашу перспективу?
- 4. Чи дізналися ви щось нове про свою громаду завдяки фотографіям інших учасників?
- 5. Як ці фотоісторії можуть спонукати до дій або кинути виклик стереотипам?

ЦІЛІ

Ця вправа має на меті привернути увагу до середовищних та емоційних вимірів маргіналізації: молодь спільно створює «звукову мапу» своєї громади, яка виявляє, як ненависть, упередженість або виключення можуть проявлятися в повсякденному житті.

ТРИВАЛІСТЬ

60–75 хвилин (плюс час для зйомки на вулиці)

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Смартфони із застосунками для голосових нотаток або Soundtrap
- Google Slides, ThingLink або Soundcloud для завантаження
- Miro або Google Maps для цифрового мапування

Рекомендовані ресурси для молоді та фасилітаторів для підтримки аудіосторітелінгу, мапування звукового середовища та критичної медіаграмотності:

Звукове середовище та методи партисипативного аудіо

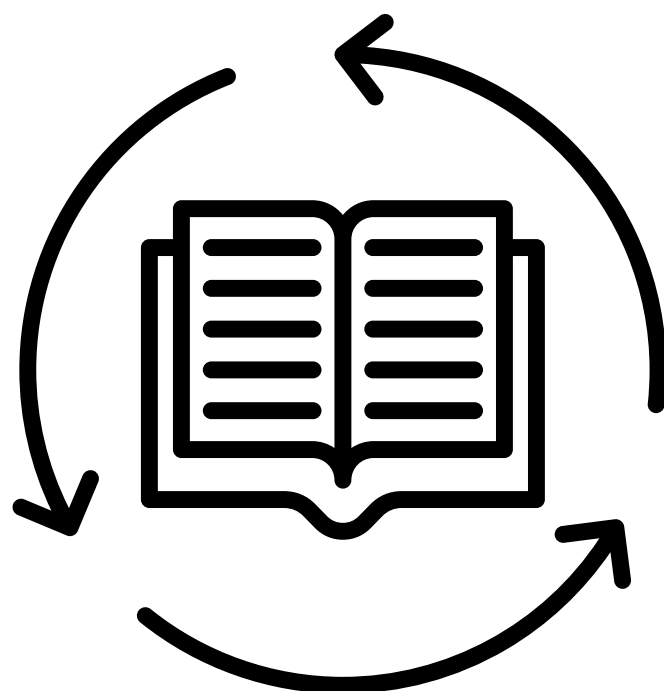
- **Центр глобальних звукових ландшафтів ([Center for Global Soundscapes](#))** — розділ інструментів: пропонує відкриті інструменти для керування, аналізу та відтворення польових записів звукового середовища; корисно для партисипативних аудіодосліджень та залучення громад.

Безкоштовні цифрові інструменти для запису та монтажу аудіо

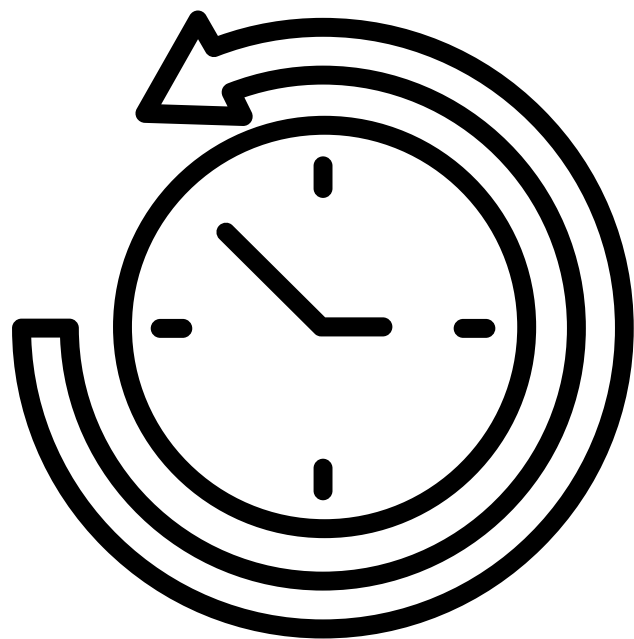
- Застосунок «Диктофон» (Voice Memos) / Easy Voice Recorder (Android/iOS) — базові інструменти для мобільного запису.
- [Audacity](#) — безкоштовний аудіоредактор із відкритим кодом для Windows/Mac/Linux.
- [Soundtrap](#) від Spotify for Education — онлайн-платформа для спільної роботи над аудіо, адаптована для молоді.

Медіаграмотність та критичне слухання

- [Listen In](#). Набір інструментів для глибокого слухання та аудіосторітелінгу — Центр стратегій, заснованих на сторітелінгу (Center for Story-Based Strategy).
- [Посібник ЄС з дезінформаційної грамотності \(для молоді\)](#) — розуміння дезінформації через аналіз медіа.

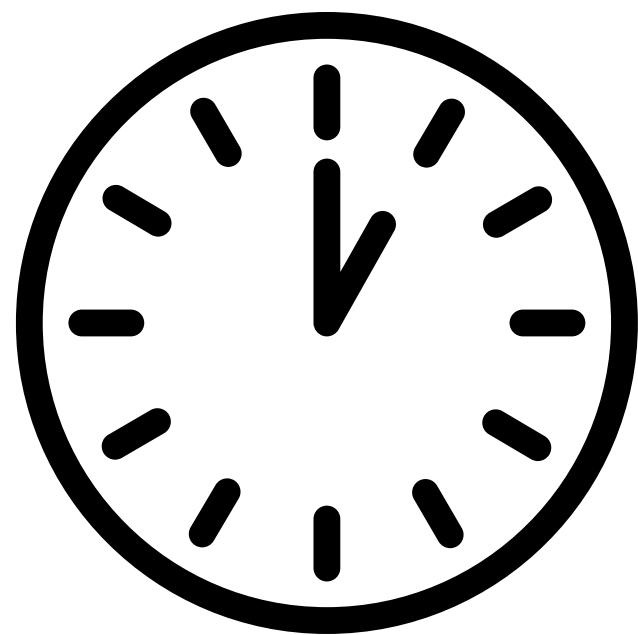

ЕТАПИ ВПРАВИ

- **Вступ та ознайомлення з інструментами (10 хвилин).** Стисло поясніть, що таке звукове середовище. Прослухайте кілька аудіоприкладів. Продемонструйте, як записувати короткі звукові фрагменти за допомогою мобільних диктофонів або онлайн-інструментів, як-от Soundtrap.
- **Обговорення та планування (10 хвилин).** Попросіть молодь згадати місця, де вони стикалися або були свідками виключення, напруги чи, навпаки, стійкості (наприклад, шкільне подвір'я, станція метро, кафе). Які звуки характерні для цих просторів?
- **Збір звуків (гнучкий графік — 1 день або на місці).** Учасники записують короткі навколишні звуки (20–40 секунд) у 2–3 різних локаціях. Вони також можуть записати власний голос, коментуючи, що саме уособлює це місце.
- **Створення групової звукової мапи (20–30 хвилин).** Завантажте кліпи на спільну платформу (Soundtrap, Google Slides із вбудованим аудіо або ThingLink). Розмістіть їх на цифровій мапі (використовуючи Google Maps або Miro) відповідно до місця, де було зроблено запис.
- **Рефлексія та зв'язок із PAR (20 хвилин).** У парах обговоріть:
Які історії розповідають ці звуки?
Які зони є «мовчазними» або недостатньо представленими?
Як ці спостереження можуть допомогти визначити фокус нашого дослідження?
- Підбийте підсумки всією групою та сформулюйте попередні дослідницькі запитання.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

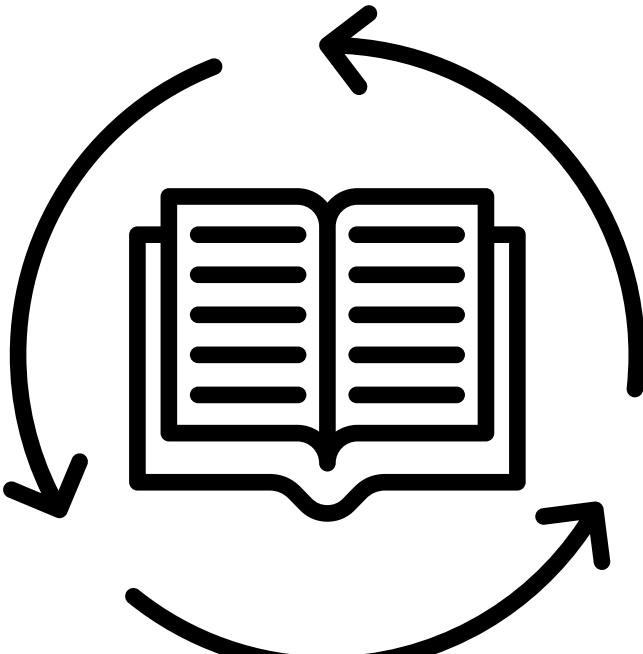

Запитання для рефлексії (для щоденника або обговорення в групі):

- Який із записаних вами звуків був найбільш значущим? Чому?
- Яку приховану історію чи проблему цей звук відкриває у вашій громаді чи оточенні?
- Чи змінила ця вправа те, як ви дослухаєтеся до довкілля чи до інших людей?
- Як можна використовувати звук для боротьби зі стереотипами, дискримінацією або мовою ворожнечі?
- Як співпраця з іншими вплинула на ваш вибір під час створення звукового середовища?

Перевірка особистих результатів навчання (1 = зовсім ні, 5 = дуже сильно):

- Я дізнався(-лася), що таке звукове середовище та як його створити. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я брав(-ла) активну участь у записі звуків або інтерв'ю. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я роздумував(-ла) над тим, як різні звуки представляють мою реальність або реальність інших. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я зробив(-ла) свій внесок у спільне створення звукового середовища нашої групи. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я уважно та з повагою слухав(-ла) звуки, обрані іншими учасниками. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я навчився(-лася) користуватися принаймні одним новим аудіоінструментом або додатком. *(оцінка від 1 до 5)*
- Я краще усвідомлюю, як медіа та звук можна використовувати для сторітелінгу та соціальних змін. *(оцінка від 1 до 5)*

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення обізнаності щодо локальних суспільних проблем через візуальний сторітелінг. • Стимулювання критичного мислення та демократичного діалогу серед молоді. • Розширення можливостей учасників для визначення напрямів громадянської активності. • Сприяння інклюзивному самовираженню через цифрові медіа.
ТРИВАЛІСТЬ	2,5 години (30 хвилин — вступ та планування, 60 хвилин — фотопрогулянка, 30 хвилин — рефлексія, 30 хвилин — галерея робіт та обговорення)
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Теоретичний розділ набору інструментів та витяги з Методичних рекомендацій Hate-less щодо партисипативних дій (особливо розділи 3–5) • Смартфони з камерами • Безкоштовні додатки для редагування фото (Snapseed, мобільна версія Canva) • Платформи для цифрових галерей: Padlet / Jamboard / Miro • Опціонально: друковані роздаткові матеріали про концепції громадянської активності
ЕТАПИ ВПРАВИ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступ (30 хвилин): <ul style="list-style-type: none"> • Проінформуйте учасників про концепцію Photovoice як інструменту для дослідження громади та вираження демократичної позиції. • Обговоріть приклади суспільних проблем (наприклад: доступність, використання публічного простору, представництво, несправедливість). • Запитайте: «Як виглядає активне громадянство у вашому районі?». • Ознайомте з правилами цифрової безпеки, конфіденційності та отримання згоди на зйомку. 2. Фотопрогулянка (60 хвилин): <ul style="list-style-type: none"> • Учасники виходять індивідуально або парами, щоб сфотографувати об'єкти чи ситуації, які уособлюють громадянську участь або її відсутність у їхньому середовищі (наприклад: передвиборчі плакати, занедбані публічні простори, протестні плакати, культурні події).

- Заохочуйте використання безкоштовних мобільних додатків, таких як Snapseed, Canva, або стандартних камер смартфонів.

3. Коло рефлексії (30 хвилин):

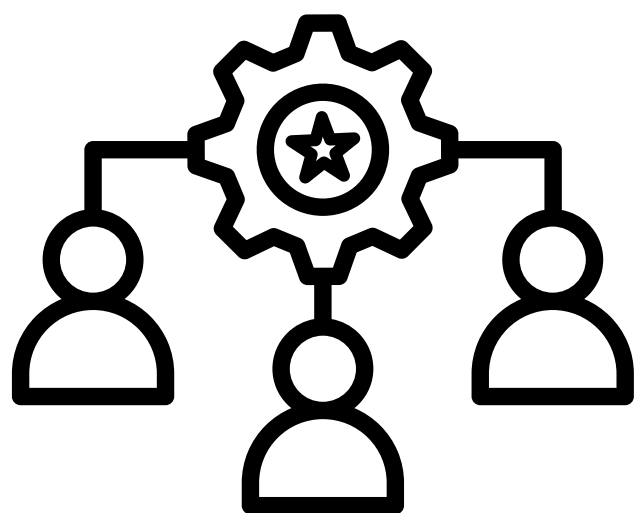
- Повернення та обговорення обраних фото у малих групах.
- Напрямні запитання:
 - Яку історію розповідає ваше фото?
 - Яку суспільну проблему чи можливість воно висвітлює?
 - Як це пов'язано з демократичною участю?

4. Галерея робіт та діалог (30 хвилин):

- Створіть віртуальну галерею за допомогою Padlet, Miro або Jamboard.
- Кожен учасник завантажує 1–2 ключові зображення та додає до них назви.
- Проведіть груповий діалог щодо виявлених закономірностей, несподіваних знахідок та закликів до дії.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

- Які суспільні проблеми я помітив(-ла) у своїй громаді?
- Як ця вправа змінила або підкріпила моє розуміння активного громадянства?
- Яку роль я можу відіграти у вирішенні однієї з проблем, яку я сфотографував(-ла)?

ЦІЛІ

- Деконструкція медіанаративів та виявлення технік, що використовуються в радикальному або поляризаційному контенті (наприклад, пошук «цапа-відбувайла», емоційні маніпуляції).
- Створення коротких анімованих експлейнерів (анімованих пояснень), розроблених молоддю за допомогою безкоштовних інструментів, для декодування та протидії дезінформації та пропаганді.

ТРИВАЛІСТЬ

3 сесії по 90–120 хвилин кожна

- Сесія 1: Розуміння та деконструкція наративів
- Сесія 2: Написання сценарію та анімація
- Сесія 3: Демонстрація та зворотний зв'язок

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Зразки радикальних або поляризаційних медіапостів (короткі відео або новинні кліпи)
- Робочий аркуш «Мапа медіанаративу»
- Canva (безкоштовний акаунт), [Animaker](#) або Powtoon
- Приклади анімованих експлейнерів (наприклад, Kurzgesagt або експлейнери з TikTok)

МАПА МЕДІАНАРАТИВУ. РОЗДАДКОВИЙ МАТЕРІАЛ

Фасилітатори можуть використовувати цей аркуш для проведення **Сесії 1**.

Використовуйте цю мапу, щоб розібрати та проаналізувати будь-який медіаконтент — відео, пост, мем або статтю. Це допоможе вашій групі виявити прийоми, використані в повідомленні, і стане основою для створення вашого анімованого експлейнера. (текст мапи наведено на наступній сторінці)

1. У чому полягає меседж?

Яка головна ідея або твердження цього медіаматеріалу? Сформулюйте заголовок або головну думку своїми словами: _____

2. Хто є цільовою аудиторією?

На кого розрахований цей контент?

- Молодь
- Батьки
- Виборці
- Маргіналізовані групи
- Націоналістичні групи
- Інше: _____

Які емоції або страхи намагається спровокувати цей матеріал?

- Гнів
- Страх
- Гордість
- Приналежність
- Провина
- Емпатія
- Надія

3. Наративні техніки

Позначте техніки, які ви помітили в аналізованому матеріалі.

- **Пошук «цапа-відбувайла»:** Звинувачення особи чи групи у соціальній проблемі.
- **«Іншування» (Othering):** Зображення когось як фундаментально іншого або неповноцінного.
- **Апеляція до страху:** Використання загроз або небезпеки для просування меседжу.
- **Надмірне спрощення:** Спрощення складної проблеми до примітивного рівня.
- **Маніпуляція фактами:** Показ лише вибраних фактів або зображень.
- **Створення образу ворога:** Поділ на чітких «хороших» і «поганих» персонажів.
- **Поляризація:** Поділ людей на два ворогуючі табори.

Випишіть конкретні слова або образи, використані для 1 чи 2 технік вище: _____

4. Кому вигідний цей наратив?

- Хто може отримати владу, увагу або гроші завдяки цьому повідомленню?
- Кому це може зашкодити, кого це виключає або зображує у хибному світлі?

5. Чого не вистачає?

- Які голоси, факти або перспективи залишилися за межами цього медіа?
- Які запитання має поставити критичний глядач після побаченого?

6. Мозковий штурм контрнарративу

А тепер подумайте: як би ВИ відповіли на цей наратив?

Яке нове повідомлення ви хочете донести? _____

Який формат підійде найкраще?

- Анімоване відео
- Мем
- Аудіозапис
- Сторіз

Які емоції ви хочете викликати у своєї аудиторії?

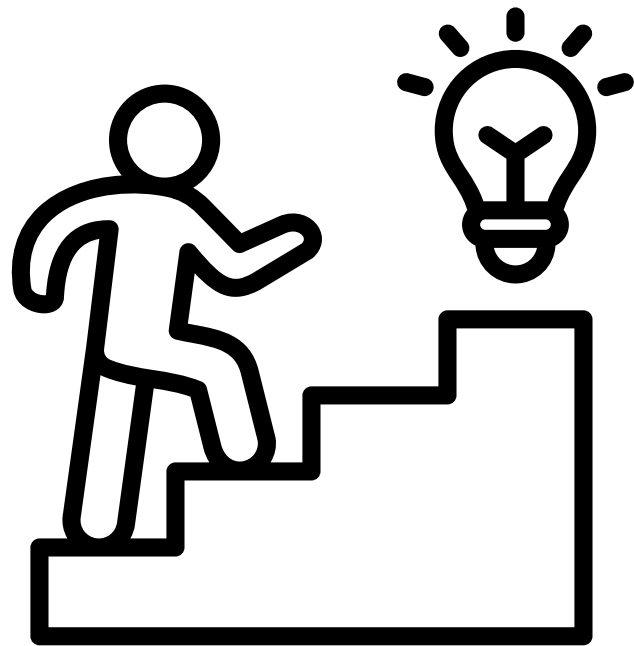
- Впевненість / Розширення можливостей
- Солідарність
- Цікавість
- Критичне мислення

Фінальна порада: Будьте декодером, а не губкою. Медіа ніколи не бувають нейтральними. Вчіться запитувати: Хто це зробив? Навіщо? Хто виграє? Чий голос відсутній?

Цей інструмент адаптовано на основі:

- [Project Look Sharp](#): стратегії декодування медіа для освітян.
- **RAN (Radicalisation Awareness Network)**: Робоча група з комунікацій та наративів — настанови щодо «Контрнарративів та альтернативних наративів» для виявлення та протидії механізмам радикалізації.
- [Методичні рекомендації Hate-less щодо партисипативних дій](#): Розділи 4 та 5 про аналіз медіа, побудову наративів та партисипативні методи роботи з молоддю.

ЕТАПИ ВПРАВИ

Сесія 1: Розуміння та деконструкція наративів

- **Розминка.** Перегляд короткого відео у стилі пропаганди (наприклад, TikTok із радикальним фреймуванням).
- **Деконструкція за допомогою «Мапи медіанаративу»** (адаптованої на основі інструментів Project Look Sharp або Radicalisation Awareness Network).
- **Обговорення.** Які техніки фреймування використано? Які емоції вони викликають? Хто тут «ворог»?
- **Робота в малих групах.** Учасники обирають наратив, якому хочуть протидіяти, і починають розробку розкадровок.

Сесія 2: Написання сценарію та анімація

- **Створення анімованого експлейнера** тривалістю 1–2 хвилини за допомогою безкоштовних інструментів (наприклад, анімація в Canva або Animaker).
- **Експертне оцінювання.** Сценарій проходить перевірку однолітками перед початком анімації.
- **Виробництво відео.** Групи створюють ролики, використовуючи перевірену інформацію, інклюзивну мову та прийоми контрнарації (counter speech).

Сесія 3: Демонстрація та зворотний зв'язок

- **Презентація.** Кожна група представляє свій експлейнер.
- **Рефлексія.** Обговорення за допомогою запитань: Що спрацювало? Який меседж вдалося донести?
- **Планування поширення.** Обговорення можливостей розповсюдження: соціальні мережі, адвокаційні кампанії Hate-Less тощо.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Самооцінювання можна провести під час Сесії 3. Фасилітатори можуть використовувати цей посібник для підтримки процесу саморефлексії учасників.

Частина 1. Індивідуальна рефлексія (15–20 хвилин)

Надайте учасникам час у тиші, щоб обдумати та записати свої думки у форматі особистого щоденника.

Ви можете надати роздруковані копії або використовувати спільний цифровий документ (наприклад, Google Forms або Jamboard).

1. Розуміння медіанаративів

- Що я дізнався(-лася) про те, як створюється радикальний або заснований на ненависті медіаконтент?
- Чи було щось несподіване або нове для мене?

2. Емоційні реакції

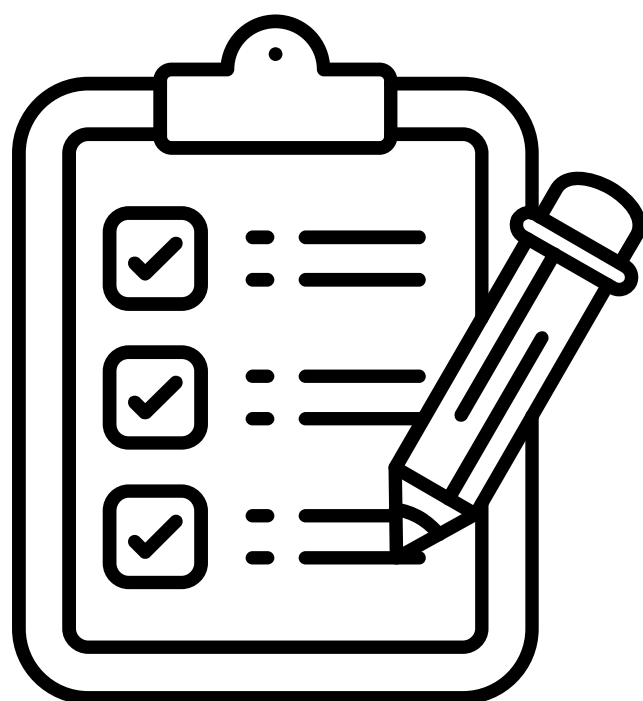
- Що я відчував(-ла) під час аналізу медіаконтенту? (наприклад: гнів, розгубленість, впевненість, заціпеніння, натхнення).
- Які емоції намагався спровокувати оригінальний медіаматеріал? Чи піддався(-лася) я на них у якийсь момент?

3. Творчий вибір

- Який меседж я хотів(-ла) донести своїм анімованим експлейнером? Чому?
- Які художні рішення (голос, тон, візуал, персонажі) я обрав(-ла) і як вони допомагають кинути виклик або переосмислити оригінальний наратив?

4. Груповий процес та внесок

- Яку роль я відігравав(-ла) у своїй групі? (наприклад: генератор ідей, художник, редактор, дослідник).
- Наскільки успішно ми співпрацювали та що я дізнався(-лася) про роботу з іншими над чутливими темами?

5. Особисте зростання

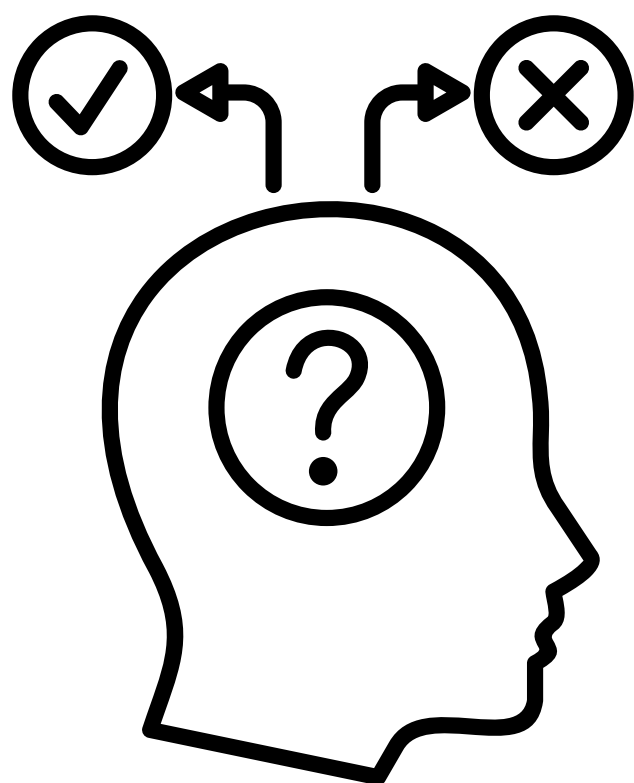
- Що я дізнався(-лася) про свої власні переконання чи припущення?
- Які навички я здобув(-ла) або зміцнив(-ла) під час цього процесу?
 - Критичне медіамислення
 - Сторітелінг
 - Інструменти анімації
 - Фасилітація групи
 - Дослідження
 - Емпатія
 - Візуальна грамотність
 - Вміння висловлюватись / активізм

Частина 2: Обговорення в малих групах (15–20 хвилин)

Фасилітатори проводять коло обговорення. Рекомендовані запитання:

- Який момент під час цього проєкту став для вас найбільшим відкриттям («еврика-моментом»)?
- Що було найскладнішим або найбільш виснажливим у створенні контрнаративу?
- Як ви вважаєте, чи може ваш анімований експлейнер вплинути на інших?
- Яку пораду ви б дали тим, хто намагається декодувати медіанаративи?
- Що для вас тепер означає «відповідальний сторітелінг»?

Опціонально: завершіть сесію творчим ритуалом (наприклад, груповою стіною малюнків, цифровим колажем або анонімною «схринькою рефлексій»).

ЦІЛІ

- Картографування того, як наративи ненависті та розколу поширюються через повсякденну цифрову взаємодію.
- Розвиток критичної медіаграмотності та емпатії шляхом збору та редагування аудіоісторій або звукових ландшафтів, що відображають моменти напруги або спротиву.

ТРИВАЛІСТЬ

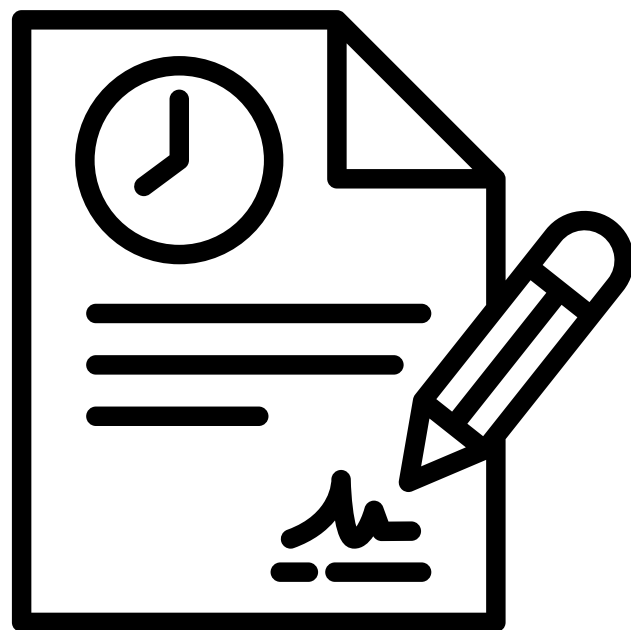
- **2 сесії (по 90 хвилин кожна) + опціональна підтримка з монтажу.**

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Мобільні телефони або ноутбуки з можливістю запису.
- Audacity, Anchor.fm або GarageBand.
- Етичні рекомендації щодо цифрового сторітелінгу та анонімізації даних.
- Зразки аудіощоденників, створених молоддю, або уривків у стилі подкастів.

Ресурси з цифрової етнографії та автоетнографічних методів. Ці ресурси допоможуть молоді та фасилітаторам поглибити розуміння особистого сторітелінгу, використання голосу як джерела даних та етичного використання цифрових просторів для досліджень і наративів спротиву.

- [Digital Ethnography Research Centre](#) (DERC) – RMIT University. Пропонує практичні посібники та кейс-стаді з проведення цифрової етнографії, що є особливо актуальними для дослідження онлайн-культури молоді, активізму та самовираження (voice). Охоплює такі теми, як цифровий сторітелінг, спостереження у соціальних мережах та етика в цифровому просторі.
- [Autoethnography as Youth Inquiry](#) – by Stacy Holman Jones et al. Фундаментальна книга та набір вправ, які структурують автоетнографію як метод для молоді, що дозволяє пов'язати власний життєвий досвід із ширшими соціальними явищами (такими як радикалізація, ідентичність та опір). Посібник особливо корисний для освітян та молодіжних працівників. ISBN 978-0-367-33535-3.

Цифрові інструменти та ресурси.

Платформи для редагування аудіо та сторітелінгу. Ці інструменти рекомендовані для планування, запису, редагування та поширення аудіощоденників та історій, створених молоддю.

- [Soundtrap by Spotify](#). Спільний запис та редагування аудіо (музика, подкасти, голос).
- [Audacity](#). Безкоштовне програмне забезпечення з відкритим вихідним кодом для багатоканального редагування аудіо.
- [Anchor by Spotify](#). Створення аудіощоденників та публікація подкастів.
- [StoryCorps DIY](#). Інструментарій для усної історії та аудіосторітелінгу для спільнот.
- [SpeakPipe](#). Онлайн-диктофон для збору голосових повідомлень або рефлексій.

Партисипативні аудіометоди та джерела натхнення

Використовуйте їх для етичної фасилітації, розширення можливостей різноманітних голосів та забезпечення змістовних досліджень під керівництвом молоді:

- [«Посібник із молодіжного подкастингу»](#) від RadioActive Youth Media. Практичний посібник, що дає молоді змогу створювати наративні подкасти про ідентичність, справедливість та право голосу (voice).
- Інструментарій етичного подкастингу ([Transom](#)). Зосереджений на чутливому контенті, інтерв'ю з урахуванням травми (trauma-informed) та посиленні перспектив маргіналізованих груп.
- Аудіосерія [«Молодь за права людини»](#). Короткі приклади сторітелінгу та опору, пов'язані з правами людини, у форматі подкастів.

Критична грамотність та обізнаність щодо радикалізації

- [Project Look Sharp](#) — ресурси з медіаграмотності Включає кейс-стаді, інструменти наративного аналізу та деконструкцію пропаганди для молоді.
- [«Як працює пропаганда»](#) — молодіжний інструментарій від MediaSmarts Навчає, як виявляти маніпуляції та дезінформацію.
- [«Щоденники дезінформації»](#) від Tactical Tech Аудіо та інтерактивні цифрові історії про особистий вплив дезінформації.

Етика та згода

- Надайте учасникам форму дозволу на використання аудіозапису (Audio Release Form), адаптовану до їхнього віку та потреб у конфіденційності.
- Запропонуйте варіант використання псевдонімів або записів із модульованим (зміненим) голосом.
- Перед початком активності ознайомтеся з [Методичними рекомендаціями Hate-Less щодо партисипативних дій](#): Розділ 3.2 — Етика, фасилітація та чутливі теми.

ЕТАПИ ВПРАВИ

Сесія 1. Збір відлунь (Collecting Echoes)

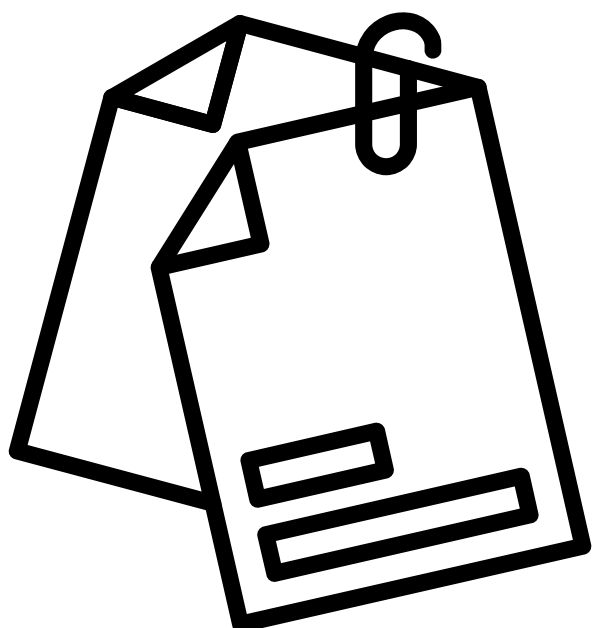
- Вступ до методів цифрової етнографії та автоетнографії.
- Мозковий штурм: молодь обговорює повсякденні ситуації, у яких вони стикаються з ненавистю або дезінформацією (наприклад, чати в іграх, сторінки з мемами, групи у WhatsApp).
- Запис аудіощоденників: кожен учасник записує короткий аудіощоденник про власний досвід зіткнення з мовою ворожнечі в мережі або опору їй (запис може бути анонімним). Для полегшення процесу запису учасники можуть використовувати «Журнал рефлексії для аудіощоденників» (див. ДОДАТОК), що допомагає у сторітелінгу, етичному осмисленні та формулюванні особистих висновків.

Між сесіями

Учасники редагують свої аудіозаписи (використовуючи такі інструменти, як [Audacity](#) або [Anchor.fm](#)) та можуть додавати музику, фонові звуки або цитати, щоб зробити розповідь змістовнішою.

Сесія 2. Слухання та обговорення

- **Створення «кола слухання»**, де відтворюються вибрані записи (за умови згоди авторів).
- **Груповий аналіз**: обговорення того, як наративи ненависті проявляються у прихованих формах.
- **Дискусія** про що ці «відлуння» говорять нам щодо наших цифрових світів?

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

- Я дослідив(ла) та описав(ла) цифровий момент, який вплинув на мене особисто.
- Я використав(ла) звук/аудіо як інструмент для сторітелінгу та рефлексії.
- Я здобув(ла) краще розуміння того, як радикальні повідомлення з'являються на повсякденних платформах.
- Я співпрацював(ла) з іншими для аналізу та розуміння онлайн-нарративів.

ДОДАТОК

Журнал рефлексії для аудіощоденників

Контекстуальна рефлексія

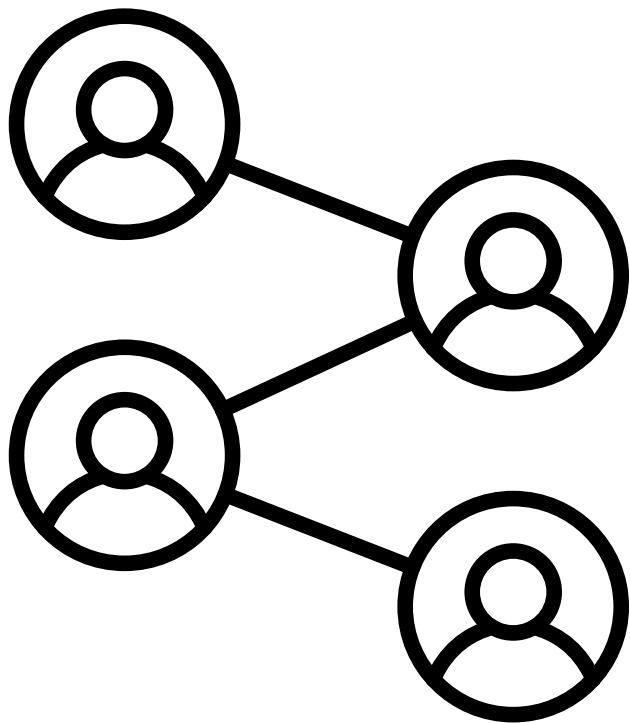
1. Де ви вперше натрапили на контент, що містив ненависть або ознаки радикалізації? (наприклад: соцмережі, форум, мем, розділ коментарів)
2. Якою була ваша перша реакція — емоційна та ментальна — коли ви це побачили?
3. Чи відчувалося це як атака, спрямована саме на вас, на когось, кого ви знаєте, або на групу, з якою ви себе ідентифікуєте?
4. Що змусило вас зупинитися або поставити під сумнів те, що ви побачили чи почули?

Критична обізнаність

1. Як ви зрозуміли, що цей контент є сповненим ненависті або маніпулятивним?
2. Чи був момент, коли ви не були впевнені, як до цього ставитися? Чому?
3. Хто або що вплинуло на те, як ви інтерпретували цей контент? (наприклад: друзі, школа, онлайн-автори, спільнота)

Подолання та опір

1. Яких дій ви вжили у відповідь: поскаржилися (зарепортили), проігнорували, відповіли, поширили чи поговорили з кимось?
2. Чи відчували ви себе спроможними діяти (empowered) чи безсилями в той момент? Чому?
3. Які стратегії відтоді допомагають вам критично ставитися до мови ворожнечі в інтернеті?

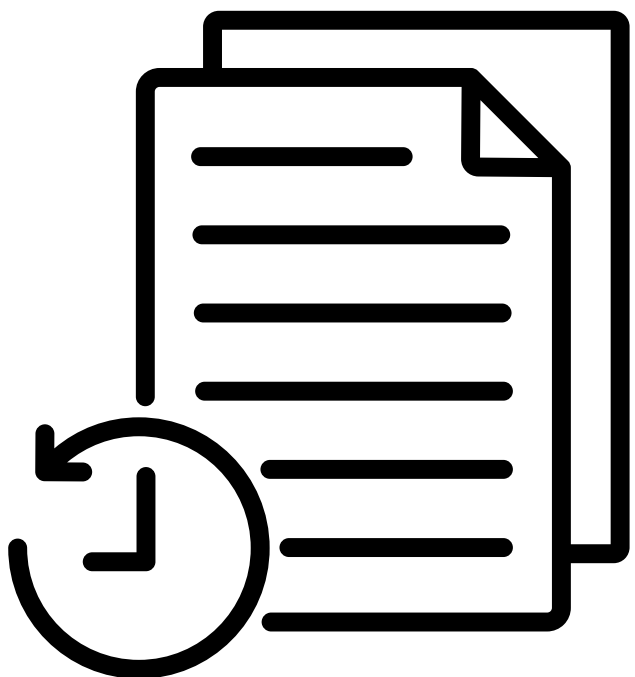

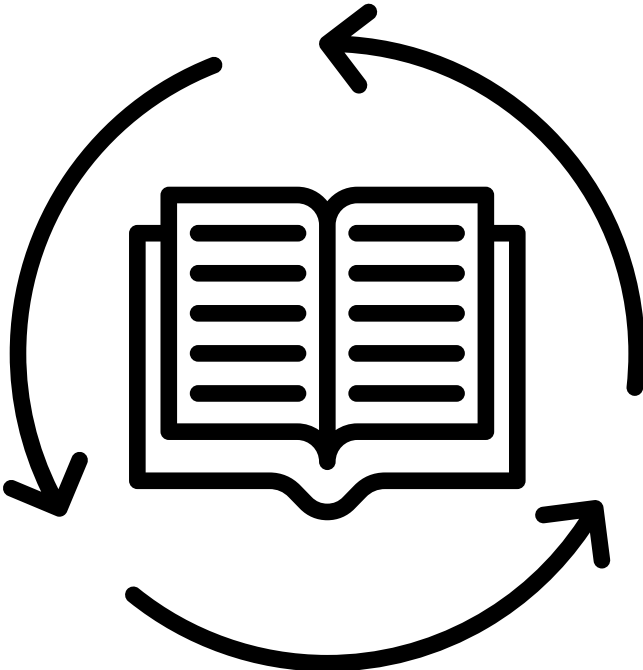
Особисті висновки

1. Як цей досвід змінив те, як ви взаємодієте з медіа?
2. Що б ви сказали людині, яка стикається з подібним контентом сьогодні?
3. Якби ви могли переосмислити (reframe) цю історію одним реченням, яким би воно було?

Зв'язок із ширшими темами

1. Чи бачите ви закономірності або повторення в подібному онлайн-контенті?
2. Що ця історія говорить про платформу чи спільноту, де це сталося?
3. Яким чином ваша особиста історія є частиною більшої соціальної проблеми?

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Розуміти та застосовувати принципи роботи з травмою під час проведення інтерв'ю. • Практикувати отримання інформованої згоди та етичне ведення опитування. • Розпізнавати та зменшувати асиметрію влади у сторітелінгу. • Здобути навички відеоінтерв'ювання, монтажу та рефлексії.
ТРИВАЛІСТЬ	3 сесії, тривалістю 90–120 хвилин кожна
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Посібник «Етичний сторітелінг» від StoryCenter. • Рекомендації RAN YF&C щодо протидії екстремізму. Інструментарій Мережі з питань підвищення обізнаності про радикалізацію (Radicalisation Awareness Network) • Descript (сервіс для AI-транскрибування та відеомонтажу). • KineMaster (мобільний додаток для монтажу відео).
ЕТАПИ ВПРАВИ 	<p>У цій вправі молоді співдослідники практикують проведення інтерв'ю з урахуванням аспектів травми та балансу влади, використовуючи метод партисипативного відео. Починаючи з кіл обміну історіями та етичної підготовки, вони переходять до симуляцій інтерв'ю у форматі рольових ігор, а потім знімають короткі інтерв'ю за допомогою мобільних телефонів або планшетів. Мета полягає в тому, щоб зрозуміти емоційну вагу та відповідальність, пов'язану зі слуханням, опитуванням та етичним поширенням історій — особливо під час розгляду тем ненависті, виключення (ексклюзії) чи онлайн-шкоди.</p> <p>Сесія 1. Підготовка ґрунту: Влада, Згода та Етика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ознайомлення з динамікою влади у сторітелінгу та пояснення того, що означає бути інтерв'юером, який враховує аспект травми. • Дослідження інформованої згоди, використовуючи підхід, що ґрунтується на правах людини. • Проведення «Лабораторії згоди»: рольові ігри в малих групах із розігруванням сценаріїв отримання письмової та відеозгоди. • Спільне створення групових норм та плану безпеки для проведення інтерв'ю.

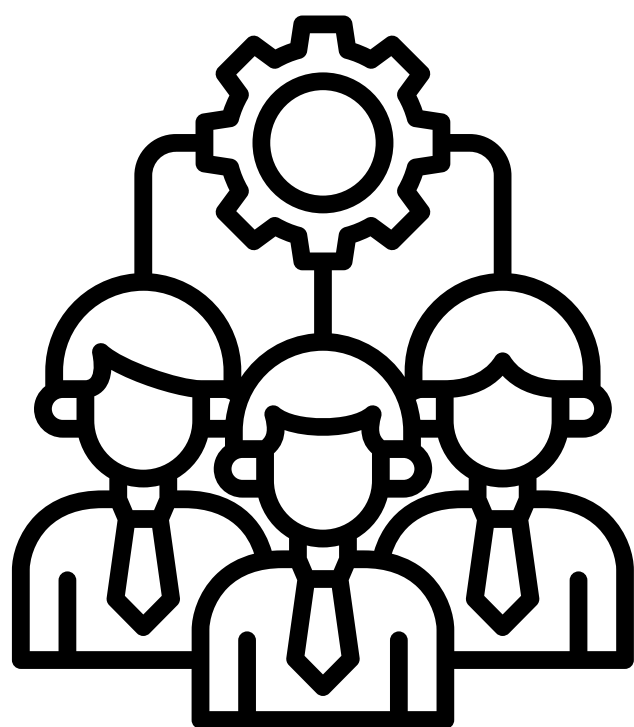
Сесія 2. Практика інтерв'ю: Рольова гра та Рефлексивність

- Розминка: «Проінтерв'юй мене як...» (практика у форматі рольової гри).
- Молодь розробляє власний перелік етичних запитань для інтерв'ю, використовуючи «метод 3L» (Listen–Learn–Lean In: Слухай–Вчайся–Залучайся).
- Кожен учасник проводить тренувальне інтерв'ю, відпрацьовуючи вербальні та невербальні сигнали.
- Групова рефлексія: Що відчувалося як безпечне, ризиковане або таке, що надає сил (empowering)?

Сесія 3. Реальні історії. Партисипативні відеоінтерв'ю

- Учасники об'єднуються в пари та проводять короткі партисипативні відеоінтерв'ю (за наявності згоди).
- Використання цифрових інструментів для зйомки, монтажу та титрування короткого 1-хвилинного «моменту історії».
- Рефлексія в парах: які етичні дилеми чи емоції виникли? Чого ви навчилися щодо влади та вразливості?

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

- Як я діяв(ла) у моменти дискомфорту під час інтерв'ю?
- Чи переконався(лася) я, що історія мого співрозмовника була поважною, а не «експлуатованою» (extracted)?
- Які техніки допомогли мені підтримувати безпечне та довірливе середовище?
- Які емоції виникали в мене під час слухання? Чому?
- Як моя позиційність (positionality) вплинула на процес інтерв'ю?

МОДУЛЬ 4

ОСНОВИ
ПАРТИСИПАТИВНОЇ
ДІЇ

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

- Орієнтування в алгоритмічній упередженості, цифрова етика та нові форми участі. Медіааналіз.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Знання

- Учасники розуміють основні характеристики контенту, створеного за допомогою ШІ.
- Зростання впевненості у виявленні зманіпулованих або неавтентичних медіа.
- Спільне створення чек-листа або набору порад для розпізнавання ШІ.
- Глибше усвідомлення того, як ШІ може використовуватися в інтернеті як з позитивною, так і зі шкідливою метою.
- Розуміння того, як емоційні заклики та упередження використовуються в мові ворожнечі та дезінформації.
- Знання поширених типів емоційної маніпуляції та їхнього впливу на аудиторію.
- Розпізнавання типових логічних помилок та розуміння того, як вони спотворюють аргументацію.

Навички

- Розпізнавати та аналізувати емоційні заклики у повідомленнях.
- Критично обговорювати та оцінювати маніпулятивні або упереджені твердження.
- Застосовувати стратегії виваженого реагування на вводячий в оману або шкідливий контент.
- Виявляти логічні помилки, критично оцінювати аргументи та відповідати логічно.

СТРУКТУРА МОДУЛЯ

Вправа 1. ШІ проти людини. Впізнай бота!

Вправа 2. Chatterpix: контрмова «Якби картинки могли говорити... Виступай проти ненависті!»

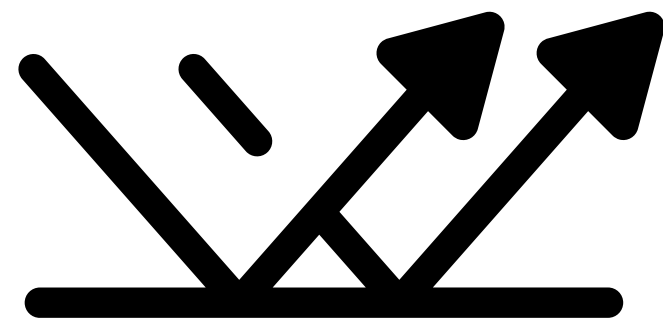
Вправа 3. PromptCraft

Вправа 4. Дивись, хто говорить

Вправа 5. CheckGPT

Вправа 6. Тест на емоційні звернення: розпізнавання упереджень у мові ненависті та дезінформації

Вправа 7. Декодування переконання: розпізнавання упереджень та маніпуляцій

ЦІЛІ

- Сформулювати розуміння того, як створені ШІ тексти, зображення чи відео можуть використовуватися для поширення дезінформації або ненависті.
- Зміцнити цифрову грамотність та критичне мислення під час оцінювання онлайн-контенту.
- Озброїти учасників практичними стратегіями для ідентифікації матеріалів, створених ШІ.
- Стимулювати діалог про етику, довіру та відповідальність медіа в епоху штучного інтелекту.

ТРИВАЛІСТЬ

60-90 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

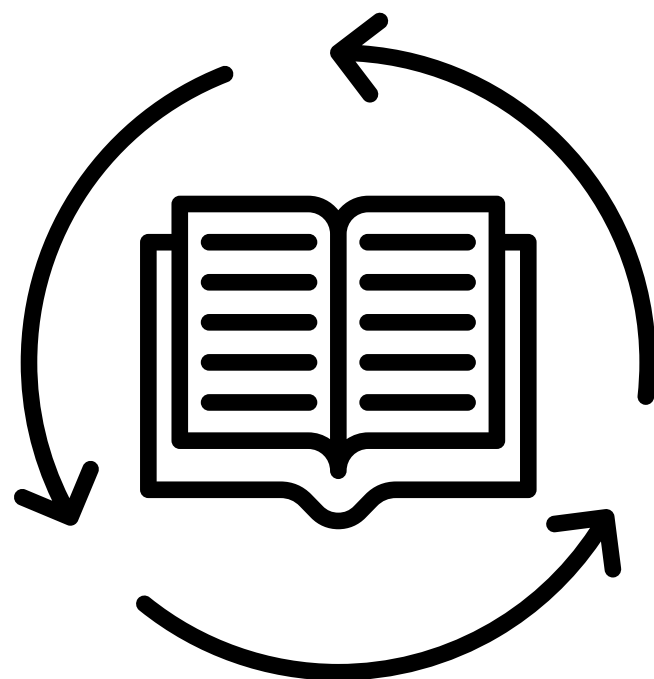
- Проектор або роздруківки зі зразками контенту (тексти, зображення, відео).
- **Опційно:** доступ до інструментів ШІ для генерації контенту (ChatGPT, генератори ШІ-зображень).
- Фліпчарт або дошка для складання чек-листа з розпізнавання ШІ.
- Таблиця результатів гри або аркуш для підрахунку балів.
- **Опційно:** планшети або комп'ютери для проведення дослідження в групах.

ЕТАПИ ВПРАВИ

Вправа із розпізнавання ШІ, розроблена як партисипативна гра або воркшоп, де учасники вчаться відрізнити реальний контент від створеного штучним інтелектом. Це є ключовою навичкою у боротьбі з дезінформацією та мовою ворожнечі в мережі.

Крок 1. Вступ та контекст (10–15 хвилин)

- **Метод:** Групова дискусія або коротка вікторина
- **Запитайте:** Чи бачили ви в інтернеті діпфейки, статті, створені ШІ, або фейкові цитати?
- **Покажіть** короткі приклади (наприклад: фейкова цитата знаменитості, ШІ-зображення протесту, пост у соцмережах, згенерований чат-ботом).
- **Поясніть**, як інструменти ШІ можуть створювати реалістичний, але неправдивий контент, і як це може підживлювати ненависть, дезінформацію та ворожнечу.

Крок 2. Гра: «Людина чи ШІ?» (30–40 хвилин)

- **Метод:** Командна гра у форматі вікторини (аналогова або цифрова)
- **Підготовка:** Підготуйте 6–10 слайдів, карток або роздруківок із парами контенту: один реальний, інший — створений ШІ.

Типи контенту:

- Короткі пости в соцмережах (реальні проти згенерованих ШІ).
- Портрети або зображення (фотографії проти ШІ-арту).
- Короткі заголовки новин (справжні проти стилю GPT).
- Приклади мови ворожнечі (реальний пост троля проти риторики, згенерованої ботом).

Як грати:

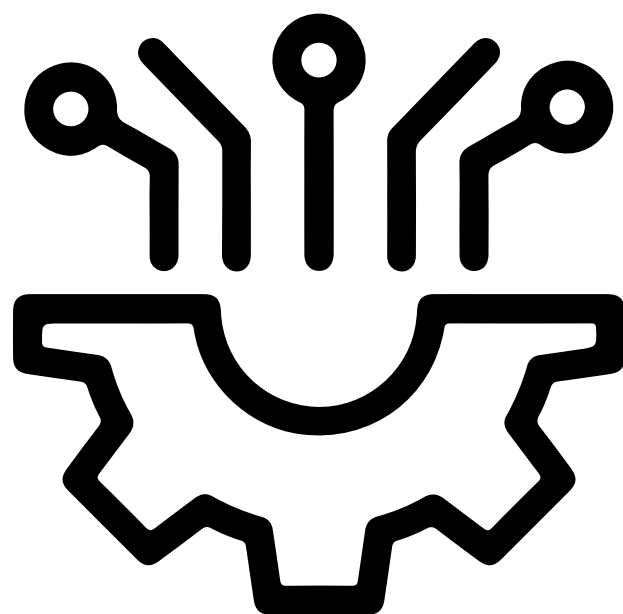
- Розділіть учасників на малі команди (2–5 осіб).
- У кожному раунді команди вгадують: що з цього справжнє, а що — створене ШІ?
- **Бонус:** Поясніть свою логіку — які ознаки видали підробку? Нарахування балів:
- 1 бал за кожну правильну відповідь.
- Бонусні бали за влучні та глибокі обґрунтування.

Крок 3. Станція стратегій — Створіть свій інструментарій виявлення (15–20 хвилин)

- **Метод:** Груповий мозковий штурм

На основі гри створіть спільний чек-лист для розпізнавання ШІ-контенту:

- Неприродна граматики чи повтори?
- Занадто узагальнено чи розмито?
- Невідповідне освітлення, дивні руки або обличчя (на зображеннях)?
- Відсутність надійного джерела чи автора?
- Емоційно маніпулятивний тон? Запишіть це на фліпчарті або у спільному цифровому документі.

Крок 4. Міні-челендж (Опційне розширення, 10–15 хвилин)

- Учасники створюють власний «підступний» контент (текст або зображення), використовуючи ШІ-інструменти (наприклад, ChatGPT, Bing Image Creator тощо, якщо є доступ).
- Власну уяву (для фейкових цитат або відредагованих у фотошопі зображень). Потім проведіть раунд «обмани групу», де інші намагаються вгадати походження контенту.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

1. Питання для саморефлексії

- Наскільки впевнено я почуваюся зараз у розпізнаванні контенту, створеного ШІ?
- Які типи контенту було найважче оцінити?
- Як фейковий ШІ-контент може бути використаний для поширення ненависті? Як я можу на це відреагувати?

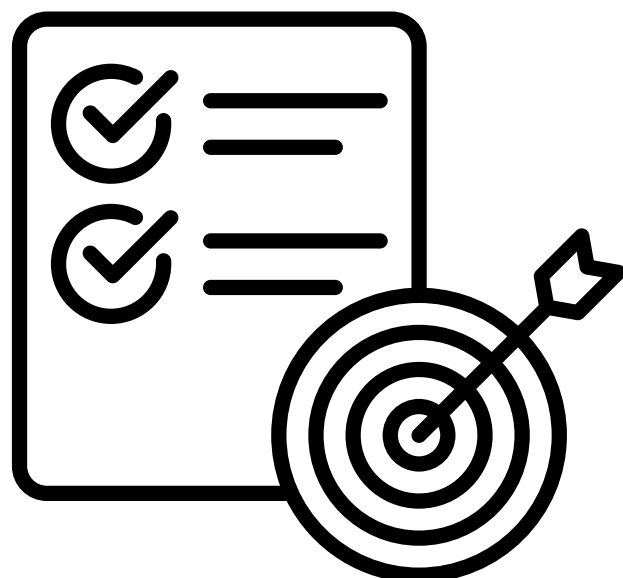
2. Вихідний квиток: «Одна ознака, яку я запам'ятаю...»

- Кожен учасник завершує речення: «Наступного разу, коли я побачу в інтернеті щось підозріле, я зверну увагу на...»

3. Опційне голосування серед учасників

Учасники голосують за наступними номінаціями:

- Найбільш переконлива підробка.
- Найкращий ШІ-детектив.
- Найкраща командна робота або пояснення.

ЦІЛІ

- Надати учасникам інструменти для розпізнавання та реагування на мову ворожнечі та дискримінацію в інтернеті.
- Сприяти розвитку емпатії, надаючи голос позитивним, інклюзивним меседжам через сторітелінг.
- Ознайомити з креативними інструментами для створення контрнарративів (counter-speech) та втручання в наративи (narrative intervention).
- Сприяти розвитку медіаграмотності та критичного мислення в цифровому середовищі.

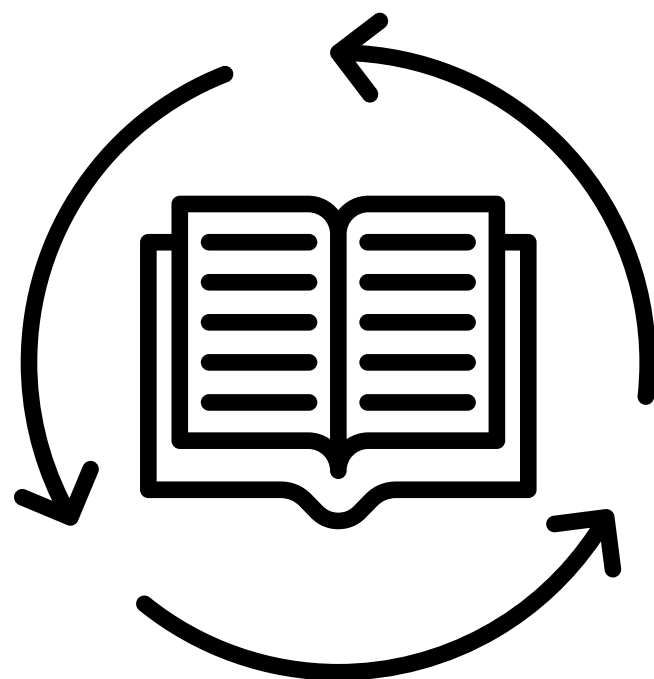
ТРИВАЛІСТЬ

90 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

- Планшети або смартфони зі встановленим додатком ChatterPix Kids (тільки для iOS).
- Доступ до інтернету (опційно: для перегляду прикладів або вивантаження робіт).
- Роздруковані або фізичні об'єкти/зображення для натхнення.
- Навушники (опційно: для забезпечення тиші під час запису).
- Проектор або монітор для демонстрації відео (опційно).

ЕТАПИ ВПРАВИ

Вступ до контрнарративів (15–20 хвилин)

- **Метод:** Коротка групова дискусія або приклади
- **Запитайте:** Що таке мова ворожнечі? Де ви її бачили або чули?
- **Ознайомте** з поняттям контрнарративу (counter-speech): використання власного голосу, щоб відповісти емпатією, фактами або креативністю замість мовчання чи ненависті.
- **Покажіть** 1–2 зрозумілі молоді приклади кампаній із контрнарративами або цифрових втручань (наприклад: Love Speech, #CreateRespect).

Розминка. Хто б заговорив? (10–15 хвилин)

- **Метод:** Уява та рольова гра
- **Покажіть** зображення звичайних або символічних об'єктів (наприклад: кросівки, дерево, олівець, собака, книга, маска супергероя).

- **Запитайте:** Якби цей предмет міг говорити, що б він сказав тому, хто поширює ненависть або дискримінацію в мережі?
- **Проведіть** спільний мозковий штурм, вигадуючи смішні, сміливі або добрі фрази.

Продакшн із ChatterPix (30–40 хвилин)

- **Метод:** Практичне створення медіаконтенту в малих групах або парах
- **Учасники обирають або роблять фото** (об'єкта, малюнка або символічного персонажа).

Використовують додаток ChatterPix Kids, щоб:

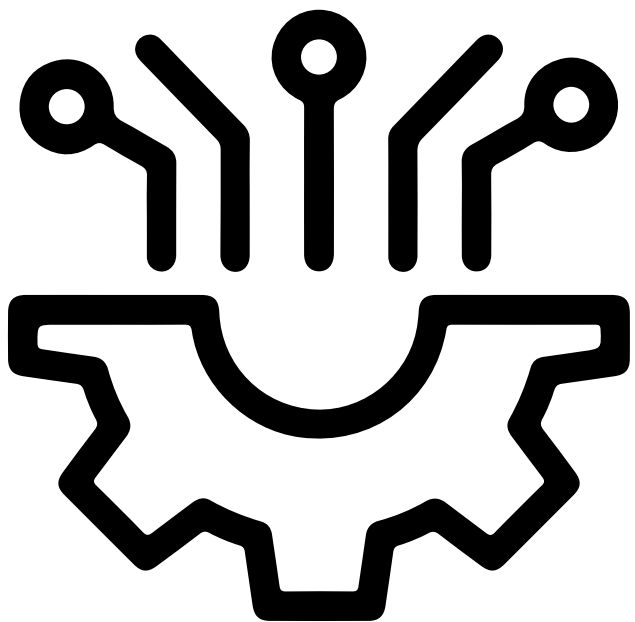
- Намалювати рот.
- Записати повідомлення-контрнартив (макс. 30 секунд).
- Додати стікери або текст (за бажанням).

Ідеї для закликів:

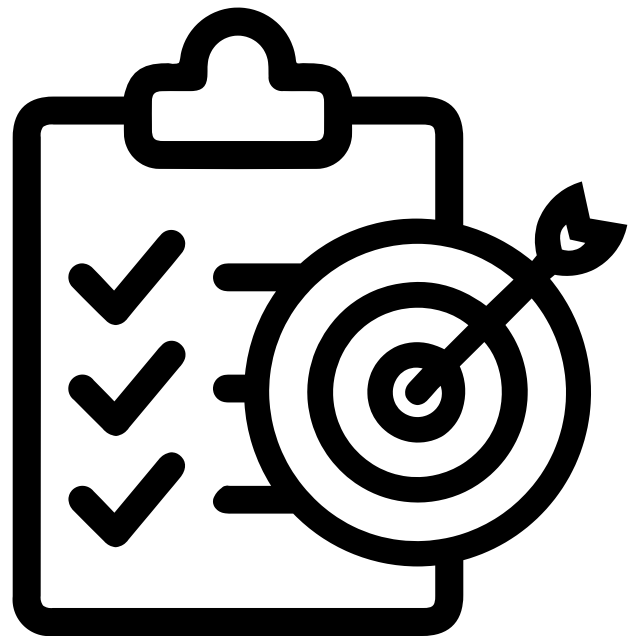
- «Зупини ненависть, говори серцем!»
- «У доброті — сила».
- «Нам не обов'язково погоджуватися, але ми маємо поважати один одного».
- «Слова можуть лікувати, а не завдавати шкоди».

Презентація та дебрифінг (10–15 хвилин)

- Перегляд готових відео у колі групи.
- Оплески та рефлексія: Які з робіт здалися вам несподіваними, сильними чи кумедними?
- Опційно: Створіть «Стіну опору» (фізичну або цифрову), де будуть зібрані всі ролики ChatterPix.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Швидкі питання для рефлексії

Використовуйте після завершення активності у письмовій формі, через малюнки або в малих групах.

- Що я дізнався(лася) про мову ворожнечі сьогодні?
- Яким меседжем я хотів(ла) поділитися у своєму відео?
- Які були відчуття, коли я висловлював(ла) свою позицію, нехай навіть через об'єкт?
- Чи відчуваю я зараз більшу готовність реагувати на ненависть в інтернеті?

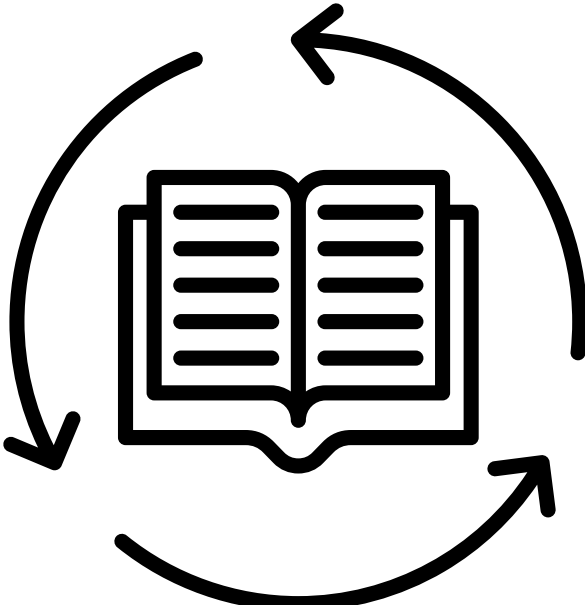
Оцінювання емодзі (для молодших груп)

Кожен учасник обирає емодзі (намальований або роздрукований), який відображає його стан:

- 😊 = Мені було весело, і я багато чого навчився(лася)
- 😐 = Було нормально, але я все ще не впевнений(на)
- 😞 = Я не зовсім зрозумів(ла) або почувався(лася) дискомфортно

«Знайди пару для меседжу» (Опційна гра на завершення)

- Роздрукуйте фрази з відео (або запишіть їх на картках).
- Перемішайте та роздайте знову — учасники мають знайти відповідне зображення або об'єкт до кожного меседжу.
- Вправа допомагає закріпити матеріал у пам'яті, перевірити чіткість меседжу та висловити визнання роботам одне одного.

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Ознайомити учасників з базовими принципами побудови ефективних промптів (prompt engineering) для роботи з ШІ. • Розвинути навички формулювання чітких, контекстуально релевантних запитів. • Навчити учасників адаптувати промпти для різних цілей: інформування, аналізу, генерації контенту, модерації тощо.
ТРИВАЛІСТЬ	90 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Пристрої з доступом до ChatGPT або аналогічного інструменту (може бути безкоштовна версія на смартфонах учасників) • Фліпчарт + презентація з правилами побудови промптів • Роздруківки з прикладами «поганих» промптів • Таймер • Наліпки / маркери для фасилітації роботи в групах • Проектор • Доступ до Wi-Fi
ЕТАПИ ВПРАВИ 	<p style="text-align: center;">1. ВСТУП</p> <p>Коротке обговорення «Що таке промпт?»</p> <p>Слова тренера: <i>«Сьогодні ми почнемо з простого, але надзвичайно важливого питання: як правильно спілкуватися з штучним інтелектом, щоб він розумів нас і давав корисні відповіді? Ключ до цього — промпти.</i></p> <p><i>Промпт — це інструкція або запит, який ми даємо штучному інтелекту, щоб він видав відповідь, згенерував текст, проаналізував дані чи виконав інше завдання.</i></p> <p>Чому це важливо?</p> <p><i>Тому що результат напряду залежить від того, як саме ви сформулюєте свій запит. Один і той самий ШІ може дати або блискучий, або зовсім непотрібний результат — і все вирішує формулювання.»</i></p>

Риторичне питання учасникам: *Що, на вашу думку, робить промпт “ефективним”?*

Можливі варіанти відповідей учасників: чіткість, конкретика, логічна структура, етичність, релевантність до теми, зрозумілість для машини.

Приклади: один запит — різні результати

Показ прикладів в реальному часі.

Приклад 1: загальний vs уточнений запит

- **Невдалий промпт:** *Розкажи мені про мову ворожнечі.*

(Відповідь демонструємо на екрані проєктора).

- **Покращений промпт:** *Поясни в межах 100 слів, як мова ворожнечі поширюється у соціальних мережах, і наведи два реальні приклади за останні роки (2020–2024).*

(Відповідь демонструємо на екрані проєктора).

Приклад 2: недостатній контекст vs чітка інструкція

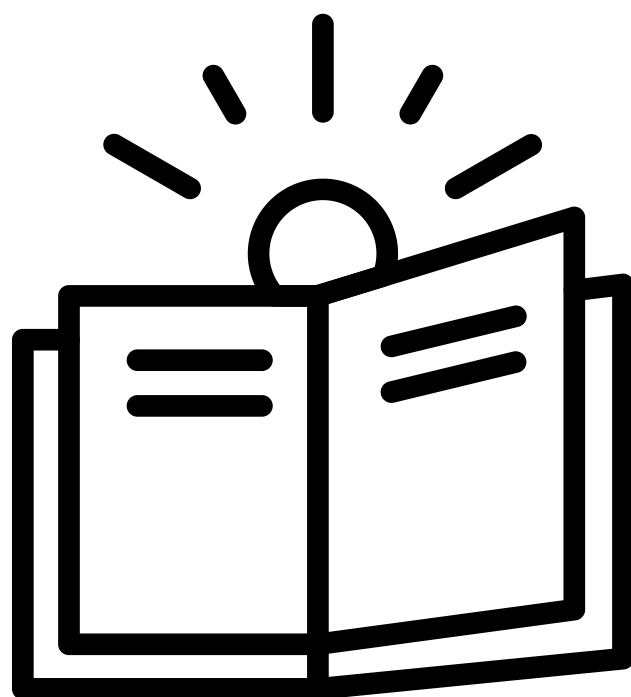
- **Невдалий промпт:** *Напиши пост.*
- **Покращений промпт:** *Напиши короткий пост для Instagram (макс. 100 слів) для молодіжної кампанії, яка закликає скаржитися на мову ворожнечі в інтернеті. Використовуй надихаючий тон.*

Підсумки вступної частини

Слова тренера: *«Під час цього курсу ми навчимося створювати “розумні” або «ефективні» промпти, які допомагають нам досягати конкретної мети — наприклад, створити інклюзивний контент, виявити мову ворожнечі або навіть перевірити, чи упереджений той чи інший текст.*

Промпти — це спосіб комунікації з ШІ, наша ШІ мова. І чим краще ми їх формулюємо, тим краще ми навчимося створювати продумані та ефективні промпти.»

Порада тренеру. Можна попросити 2–3 учасників запропонувати свої варіанти уточнених промптів до одного з “поганих” прикладів — щоб одразу залучити групу до мислення.

2. ПРАВИЛА ЕФЕКТИВНОГО ПРОМПТИНГУ

Тренер пояснює основи побудови ефективного промпту. Приклад пояснення наведений нижче:

Є кілька простих, але дієвих правил, які допоможуть вам "говорити мовою ШІ" — чітко, структуровано і результативно. Під час створення промпту, необхідно враховувати такі особливості:

Чіткість і конкретика

Чим чіткіше сформульований промпт, тим точнішою буде відповідь. Уникай загальностей.

Порівняй:

“Що ти знаєш про дискримінацію?”

“Дай короткий опис 3 типів дискримінації, які часто зустрічаються в соцмережах, і приклади для кожного.”

Контекст

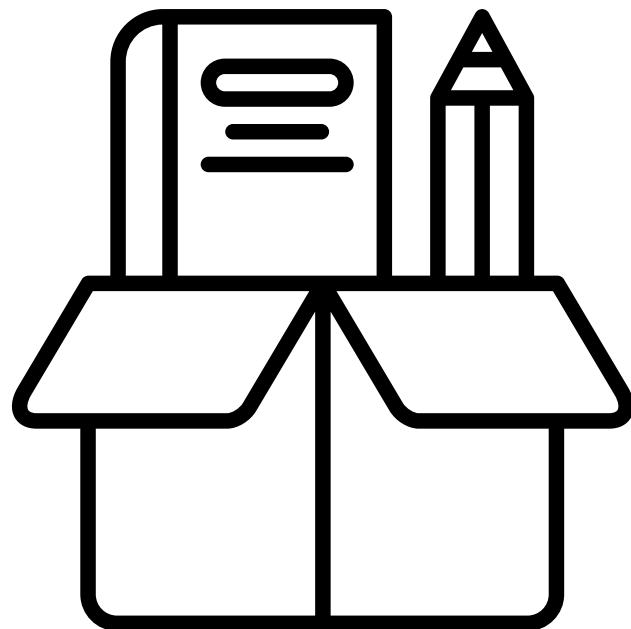
ШІ — не телепат. Він не читає наші думки. Якщо ви не дасте йому чіткого контексту, він почне діяти наосліп: згенерує щось із найпоширеніших варіантів, спробує «вгадати», що ви мали на увазі, або видасть загальну й поверхневу відповідь.

Чим точніше ми формулюємо запит, тим менше шансів, що ШІ буде вигадувати відповідь.

Коли ви даєте ШІ завдання, контекст — це будь-яка додаткова інформація, яка допомагає йому точніше зрозуміти, що і як потрібно зробити.

До контексту можуть входити:

- Хто отримає результат (цільова аудиторія: студенти, фахівці, діти тощо).
- Мета (інформувати, розважити, переконати).
- Стиль і тон (офіційний, дружній, гумористичний).
- Формат (стаття, презентація, інструкція).
- Додаткові умови (обмеження за обсягом, використання термінології, уникнення певних тем).

Приклад: *“На основі цього тексту про мову ненависті склади три глибокі, але зрозумілі питання для молодіжної дискусії в університеті, щоб вони були релевантними сучасним подіям і стимулювали критичне мислення” (цільова аудиторія — “студенти 18–22 років”; мета — “стимулювати критичне мислення та обговорення”; стиль — “дружній, але інтелектуальний”; формат — “3 питання для дискусії”).”*

Role & Tone

Ви можете вказати ШІ, в якій ролі він має відповідати: як викладач, журналіст, активіст, правозахисник, тощо. Це радикально змінює стиль відповіді.

Приклад:

- Поясни явище Бермудського трикутника від імені науковця.
- Поясни явище Бермудського трикутника від імені особи, що вірить в містику.
- Підсумуй цей текст із позиції правозахисника: “Уяви, що ти тренер з цифрових прав. Як би ти пояснив студентам, чому важливо повідомляти про мову ненависті онлайн?”

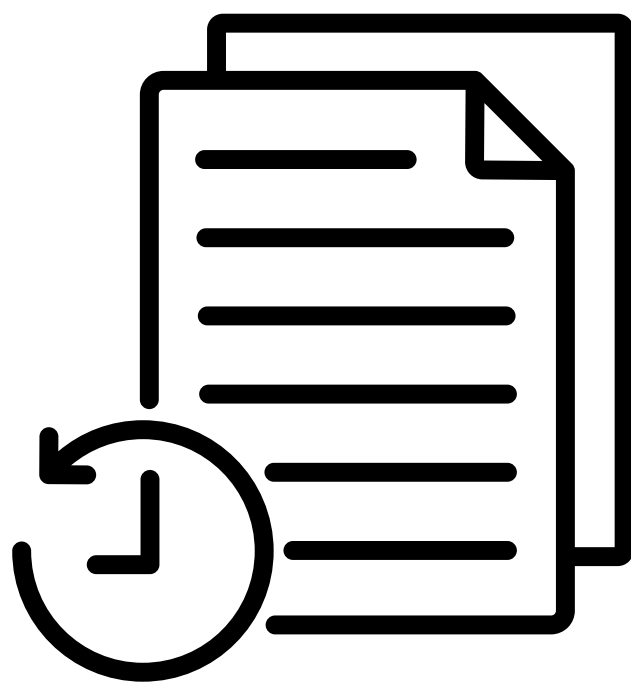
Також вкажіть тон: *формальний, дружній, натхненний, критичний.*

Формат очікуваної відповіді

ШІ краще працює, коли знає, в якому форматі дати відповідь.

Варіанти форматів: *список, таблиця, короткий текст, пости для соцмереж, сценарій для відео, інструкція / гайд.*

Приклад: *“Створи список із 5 кроків, як реагувати на мову ненависті в чаті, у вигляді порад для Telegram-каналу.”*

Промптинг ланцюжком думок (Chain-of-Thought Prompting)

Складні теми краще «розкривати поетапно». Це дозволяє ШІ будувати логіку міркувань, а не видавати поверхневу відповідь.

Підхід:

- Спочатку: “Назви головні причини X”
- Потім: “Поясни, як кожна з них впливає на Y”
- Далі: “Запропонуй, що можна з цим зробити”

Приклад: *“Спочатку наведи 3 причини поширення мови ненависті серед молоді, а потім — способи, як цьому протидіяти в соцмережах.”*

3. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ: “ПОГАНИЙ VS ХОРОШИЙ ПРОМПТ”

Учасники працюють в парах, отримують по 3 “поганих” промпта і мають їх покращити. Потім порівнюють відповіді ШІ на поганий і покращений варіант. Тренер може не надавати версії вдосконалених промптів, а залучити учасників самостійно вдосконалити промпт.

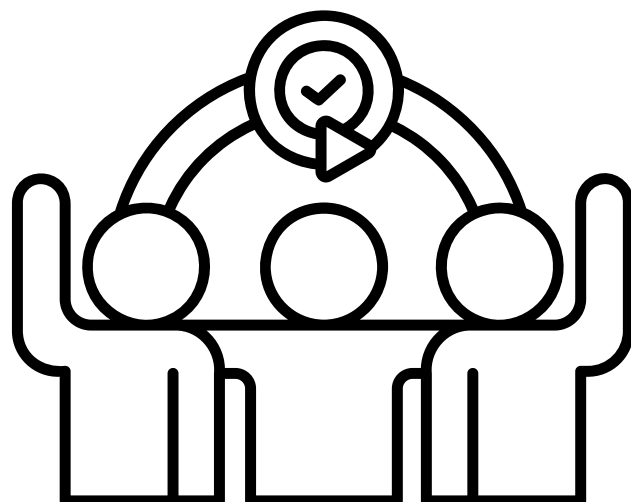
Приклади промптів, які потрібно вдосконалити:

1. Що таке мова ворожнечі?

- **Проблема:** Занадто загальний, без цілі, без формату, без аудиторії.
- **Удосконалений:** *Що таке мова ворожнечі? Надай пояснення обсягом 100 слів, яке підійде для роздаткового матеріалу на молодіжному воркшопі, та наведи один приклад із реального життя.*

2. Напиши щось про онлайн-булінг.

- **Проблема:** Невизначена тема, немає формату чи цільової аудиторії.
- **Удосконалений:** *Напиши короткий інформативний абзац (макс. 80 слів) про онлайн-булінг для шкільної інформаційної кампанії, орієнтованої на підлітків 16–18 років.*

3. Скажи мені, чому дискримінація — це погано.

- **Проблема:** Немає структури, звучить оцінно, не чітко сформульована мета.
- **Удосконалений:** *Перелічи 3 основні негативні наслідки расової дискримінації для ментального здоров'я з коротким поясненням кожного з них.*

4. Напиши пост.

- **Проблема:** Не вказано тему, формат, ціль, тон.
- **Удосконалений:** *Напиши пост для Instagram (макс. 100 слів) у надихаючому тоні, який заохочує молодь протистояти мові ворожнечі в інтернеті.*

5. Дай мені ідею для кампанії.

- **Проблема:** Занадто абстрактно. Про що? Для кого? Який формат?
- **Удосконалений:** *Запропонуй 3 креативні ідеї кампаній для підвищення обізнаності про гендерно зумовлену агресію в мережі серед студентів університетів, включаючи головний слоган та тип контенту.*

6. Як може допомогти ШІ?

- **Проблема:** Дуже загально. У якій сфері? Для кого?
- **Удосконалений:** *Опиши два способи, якими ШІ може допомогти модераторам контенту виявляти мову ворожнечі на платформах соціальних мереж, із прикладами.*

7. Поговори про права.

- **Проблема:** Немає теми, контексту, типу відповіді.
- **Удосконалений:** *Сформулюй у 5 пунктах основні цифрові права, які повинна знати молодь під час використання соцмереж, спираючись на міжнародні принципи прав людини.*

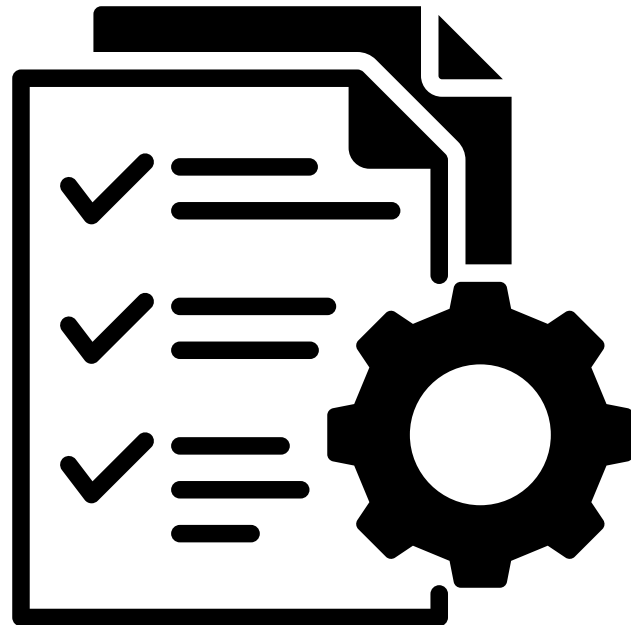
8. Скажи щось мотивуюче.

- **Проблема:** Без цілі, тону, контексту, аудиторії.
- **Удосконалений:** *Напиши коротке мотиваційне повідомлення (макс. 3 речення) для молодіжної антидискримінаційної кампанії, використовуючи інклюзивну та надихаючу мову.*

9. Що ти знаєш про тролів?

- **Проблема:** Немає чіткої мети, термін не уточнено, не структуровано.
- **Удосконалений:** *Коротко поясни, хто такі інтернет-тролі, як вони діють у кампаніях з поширення ненависті та як безпечно на них реагувати.*

10. Допоможи з боротьбою проти ненависті.

- **Проблема:** Занадто коротко. Не вказано формат, дію, аудиторію, тему.
- **Удосконалений:** *Згенеруй 5 ідей для інтерактивних активностей в рамках університетського воркшопу з протидії мові ворожнечі в інтернеті.*

11. Чи знаєш ти про групи ненависті?

- **Проблема:** Не сформульовано як завдання. Без мети, формату, тону.
- **Удосконалений:** *Перелічи та коротко опиши 3 характеристики онлайн-груп ненависті, зокрема те, як вони вербують нових членів та спілкуються.*

12. Що таке цифрова безпека?

- **Проблема:** Без контексту і конкретики. Кому пояснити? З якою метою?
- **Удосконалений:** *Поясни концепцію цифрової безпеки простими словами, зрозумілими для учнів старших класів (14–17 років), на прикладі з соціальних мереж.*

13. Поясни культуру скасування.

- **Проблема:** Загальне, без позиції, немає тону чи контексту.
- **Удосконалений:** *Поясни, що таке культура скасування (cancel culture), у нейтральному тоні, навівши один позитивний та один негативний приклад, пов'язаний з онлайн-активізмом.*

14. Створи щось круте для соцмереж.

- **Проблема:** Невизначене завдання. Що створити? Про що? Для кого?
- **Удосконалений:** *Створи зразок твіту (макс. 280 символів) для молодіжної кампанії, яка руйнує стереотипи про біженців, використовуючи дружній тон.*

15. Яка твоя думка про ненависть?

- **Проблема:** Немає конкретної мети, не формулюється завдання, занадто філософське.
- **Удосконалений:** *Як ШІ, навчений на даних про права людини, надай нейтральний аналіз того, як мова ворожнечі може впливати на соціальну згуртованість у мультикультурних суспільствах.*

16. Поговори про свободу.

- **Проблема:** Незрозумілий запит — яка свобода, для кого, в якому контексті?
- **Удосконалений:** *У межах 100 слів опиши баланс між свободою слова та регулюванням мови ворожнечі в соціальних мережах.*

17. Що ти порадиш?

- **Проблема:** Немає теми, контексту, задачі — нічого конкретного.
- **Удосконалений:** Запропонуй 3 прості дії, які студенти можуть вжити для підтримки однолітків, що зіткнулися з онлайн-ненавистю, з одним прикладом для кожної дії.

18. Напиши щось креативне.

- **Проблема:** Дуже абстрактний запит. Про що? В якому стилі?
- **Удосконалений:** Напиши короткий креативний діалог (5–6 рядків) між двома персонажами, які обговорюють, як вони поскаржилися на коментар з мовою ворожнечі в Instagram.

19. Упередженість — це погано?

- **Проблема:** Запитання неконкретне, провокативне без мети, не структуроване
- **Удосконалений:** Поясни у 3–4 реченнях, як алгоритмічна упередженість може призводити до неоднакових результатів модерації контенту в соціальних мережах.

20. Зроби список.

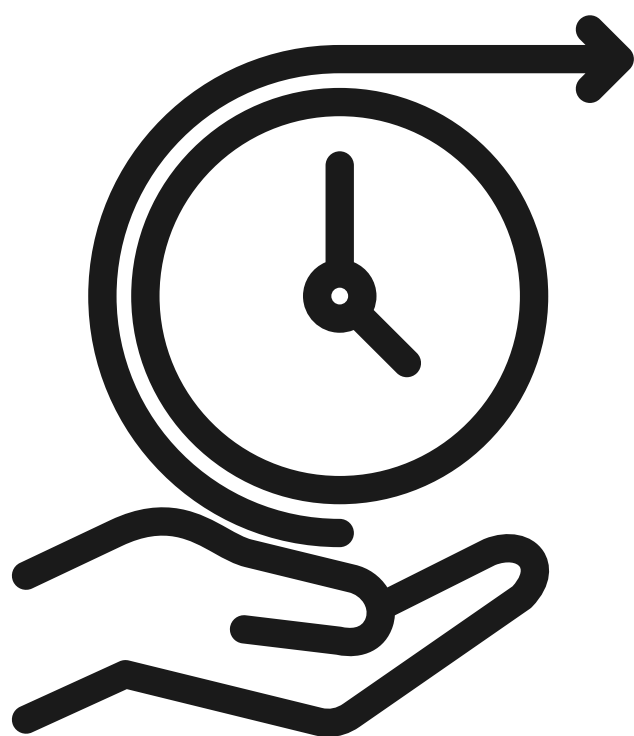
- **Проблема:** Про що? Для кого? У якому контексті?
- **Удосконалений:** Склади список із 5 порад щодо розпізнавання закованої мови ворожнечі в онлайн-мемах, орієнтований на молодих цифрових активістів.

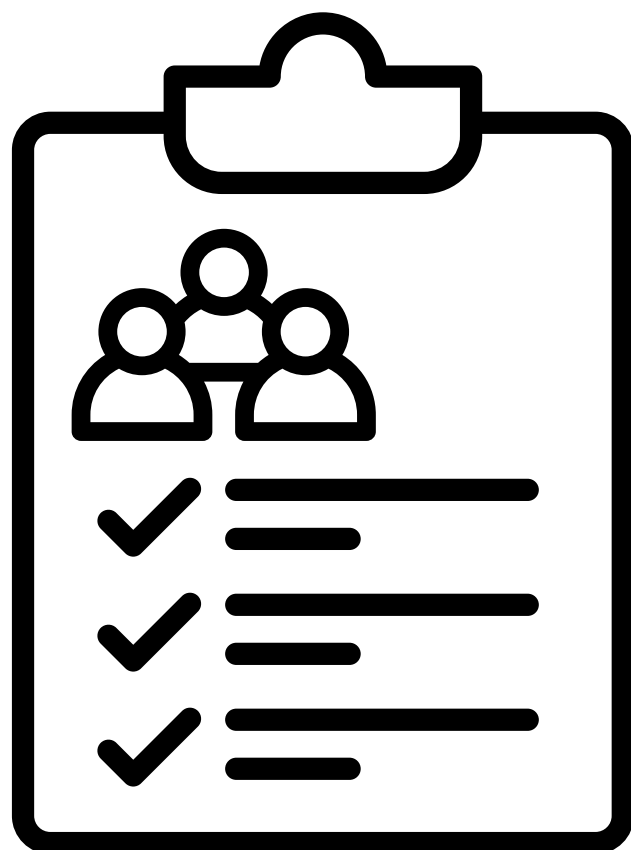
4. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ: СТВОРЕННЯ ПРОМПТІВ ПІД ЗАДАЧІ

Учасники діляться на групи по 3-4 особи. Першим завданням для груп буде створити назву своєї групи за допомогою ШІ та бути готовими прокоментувати, які промпти вони використовували. Далі, кожна група отримує тему та створює ефективний промпт для вирішення проблеми за допомогою ШІ і тестує його.

Приклади тем для самостійного створення промпту:

- Ваша команда готує матеріал для онлайн-кампанії, яка має мотивувати молодь повідомляти про прояви мови ненависті у соцмережах.
- Ви працюєте над аналізом медіа-контенту і хочете перевірити, чи один з текстів новини містить ознаки упередженості щодо певної спільноти.

- До вас звернулися друзі-початківці, які не знають, як діяти, якщо побачили хейтерський коментар у TikTok. Ви хочете створити для них просту інструкцію.
- Ви модеруватимете молодіжну дискусію на тему мови ворожнечі в онлайн-іграх і вам потрібні цікаві запитання для старту розмови.
- Ваша група готує дебати, і ви хочете зібрати аргументи «за» і «проти» обмеження свободи слова в контексті протидії мові ненависті онлайн.
- Команда працює над коротким відео для TikTok або Reels, яке має показати реальні ситуації, як молодь стикається з мовою ворожнечі в чатах.
- Вам потрібно перевірити текст допису для кампанії на предмет проблемних або некоректних формулювань і зробити його більш інклюзивним.
- Ви створюєте навчальний візуальний контент для соцмереж, який допоможе молоді розпізнавати приховану мову ненависті в коментарях.
- Ваша команда консультує молодого інфлюенсера, який хоче знати, як етично та конструктивно реагувати на хейт у коментарях.
- Ви досліджуєте, як різні країни підходять до регулювання мови ненависті онлайн, і хочете підготувати короткий огляд для блогу або презентації.

5. ПРЕЗЕНТАЦІЯ ГРУП

Кожна група презентує свій промпт, результат і враження.

Обговорення: які промпти були найуспішнішими і чому.

6. ПІДСУМОК І РЕФЛЕКСІЯ

Обговоріть з учасниками:

- Що нового вони дізналися?
- Які типові помилки?
- Як можна застосовувати промптингові навички у своїй діяльності?
- Можна використати метод «одне слово/речення в коло» для отримання рефлексії на заняття.

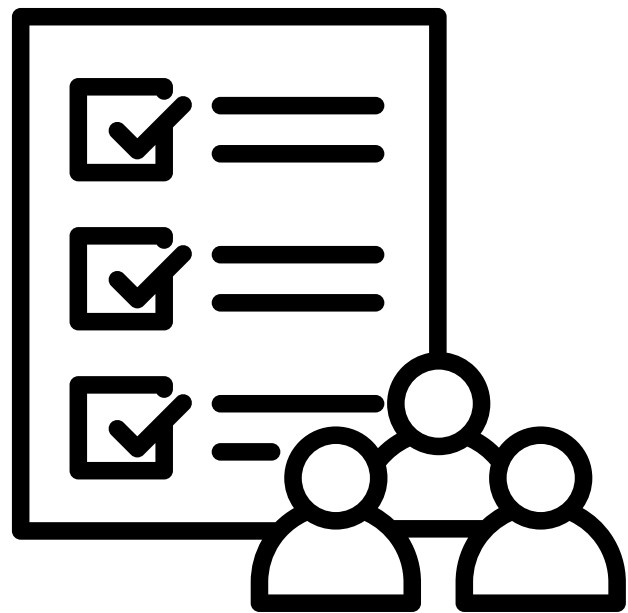
САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Формативне оцінювання (під час вправ):

- Якість сформульованих промптів (конкретність, структура, результативність)
- Активність у груповій роботі
- Рефлексія усна

Риторичні питання протягом тренінгу:

- Чи був мій промпт конкретним?
- Чи надав я/ми достатньо контексту?
- Чи отримали ми від ШІ відповідь, яка відповідає цілі?

ЦІЛІ	<p>Практичний аспект</p> <p>1. Ознайомити учасників з використанням генеративного ШІ в симуляційних ситуаціях.</p> <p>Аналітичний аспект</p> <p>2. Розвинути критичне мислення щодо висловлювань ШІ (у т.ч. упереджених або токсичних).</p> <p>3. Розвинути критичне мислення щодо медіаматеріалів (особливо сенсаційних або з анонімними джерелами).</p> <p>Компетентнісний аспект</p> <p>4. Підвищити медіаграмотність та цифрову етику.</p> <p>5. Практикувати інтерперсональну комунікацію у складних соціальних ситуаціях з елементами конфлікту або дискримінації.</p>
ТРИВАЛІСТЬ	60 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони або ноутбуки з доступом до ChatGPT (чи іншої платформи) та наявністю мікрофона і гучномовця для ведення голосового спілкування. • Список персон (карточки/слайд) • Аркуші або шаблони для нотаток і підсумків • Проектор для демонстрації прикладу інтерв'ю та рекомендованого промпту
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p style="text-align: center;">1. ВСТУП ТА ПОЯСНЕННЯ ЗАВДАННЯ</p> <p>Мета цієї вправи — взяти інтерв'ю у відомої особи за допомогою ШІ. Це може бути хтось із:</p> <ul style="list-style-type: none"> • історичних діячів (наприклад, Мартін Лютер Кінг, Степан Бандера, Вірджинія Вулф), • сучасних лідерів думок, • суперечливих персонажів, • культурних героїв, активістів, науковців, • власна ідея щодо відомої особи. <p><i>ШІ відіграватиме роль цієї особи, а учасники — журналісти, які готують публікацію для відповідального медіа.</i></p>

Завдання: з'ясувати погляди цієї особи на складні соціальні теми — наприклад:

- свободу слова,
- мову ненависті,
- цензуру,
- штучний інтелект,
- міжкультурний діалог,
- інша важлива соціальна тема на вибір учасників.

2. ФОРМУВАННЯ ГРУП І ВИБІР ПЕРСОНАЖА

Учасники об'єднуються в групи по 3 особи.

Обирають з-поміж попередньо підготовленого списку історичних/відомих постатей, або пропонують власну ідею щодо особи співрозмовника.

3. ПІДГОТОВКА ДО ІНТЕРВ'Ю

Група формулює 5–6 запитань, з яких 2–3 мають торкатися соціально важливих питань, пов'язаних із темою мови ненависті (наприклад, її виявлення, наслідки, шляхи протидії). Для формування запитань можна використовувати інструменти ШІ, але не розкриваючи, хто саме є співрозмовником. ШІ виконуватиме роль обраної відомої особи, а студенти — журналістів, які готують матеріал для відповідального медіа.

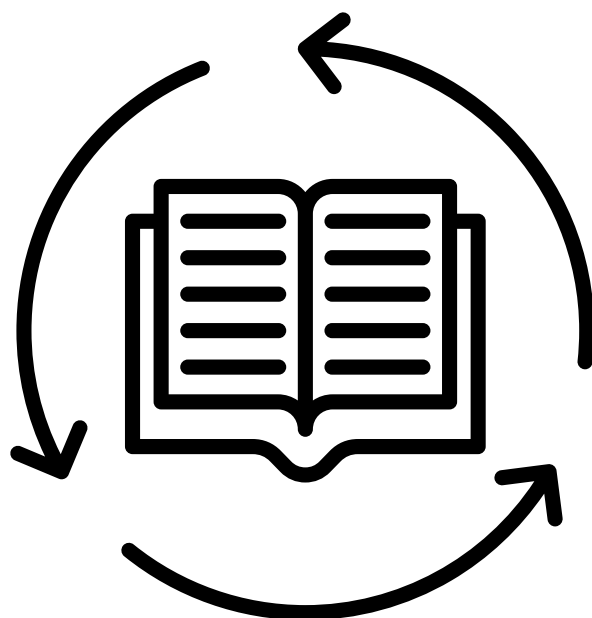
Стартовий prompt до ШІ має бути на зразок наведеного, напр.:

"Відповідай від імені Ліни Костенко. Я — журналіст, який бере у вас інтерв'ю у 2025 році, і я хочу дізнатися про вашу експертну думку щодо певного важливого питання."

4. ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

- Група веде голосовий чат із ШІ, ставлячи запитання в реальному часі.
- ШІ відповідає від імені обраного персонажа.
- Учасники фіксують цікаві формулювання, спірні висловлювання, потенційні упередження, відверту вигадку або "викривлення фактів".

(Транскрипт діалогу автоматично зберігається у вигляді тексту в чаті.)

5. АНАЛІЗ І КОРОТКИЙ "РЕДАКЦІЙНИЙ БРІФ"

Група обговорює:

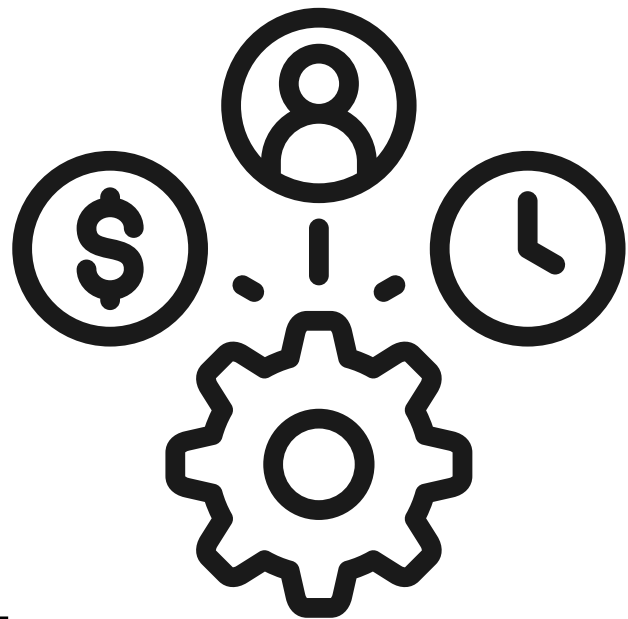
- Наскільки відповіді ШІ відповідали реальній постаті?
- Чи були моменти викривлення історії або підміни цінностей?
- Як ШІ сформулював думку про важливі соціальні чи суспільні конфлікти?
- Чи з'являлись стереотипи, кліше, занадто м'які/нейтральні формулювання?
- Чи є у відповідях факти?
- Чи легко повірити в правдивість такого інтерв'ю?

6. ПРЕЗЕНТАЦІЯ ВИСНОВКІВ

Кожна група коротко (до 2 хв) ділиться:

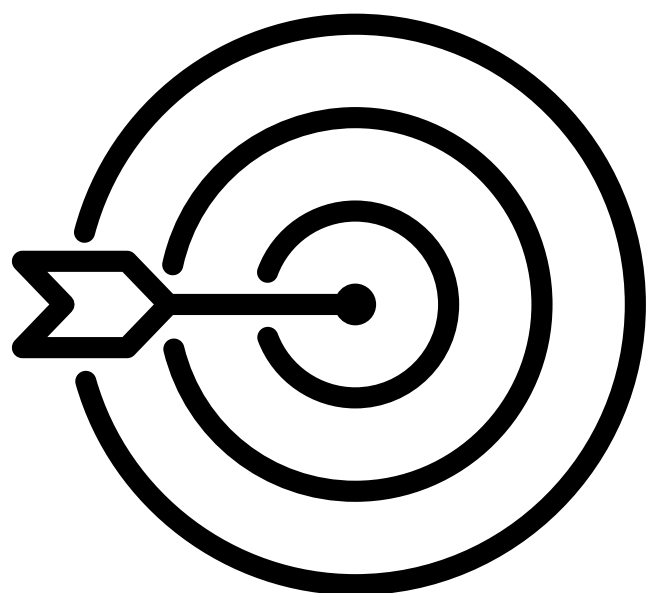
- Кого вони інтерв'ювали
- Що було несподіваним у відповідях ШІ
- Чого навчилися про роботу зі ШІ як джерелом
- Яку відповідальність несе журналіст, якщо він працює з таким типом інтерв'ю.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

- Здатність критично проаналізувати медіаматеріали
- Рефлексія групи щодо «сліпої» довіри до чутливої інформації, розміщеної в мережі (особливо в соціальних мережах)

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Сформувати навички критичної оцінки інформації, згенерованої штучним інтелектом. • Розвинути вміння перевіряти факти за допомогою надійних джерел. • Підвищити обізнаність про ризики дезінформації, зокрема у темах, пов'язаних з мовою ненависті. • Навчити учасників аналізувати отримані відповіді.
ТРИВАЛІСТЬ	60 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Комп'ютери або смартфони з доступом до WiFi у всіх учасників. • Попередньо підготовлені відповіді ШІ на різні запити. • Попередньо підготовлена дошка Padlet з інструкціями та відповідями ШІ для аналізу та розподілом на групи. • Презентація із прикладом фейкової відповіді ШІ (для демонстрації). • Фліпчарт, маркери для нього.
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p style="text-align: center;">1. ВСТУП</p> <p>Слова тренера: <i>«Сьогодні штучний інтелект — не футуристична іграшка, а щоденний помічник, який уже змінив спосіб, у який ми працюємо, навчаємося та творимо. Він шукає для нас інформацію швидше за будь-який пошуковик, пише тексти й вірші, генерує зображення та музику, аналізує юридичні документи і навіть допомагає лікарям у діагностиці. Та попри всю цю магію, ШІ — лише інструмент. І саме від того, наскільки критично й усвідомлено ми з ним працюємо, залежить, чи стане він джерелом інновацій або каналом для помилок, упереджень і маніпуляцій.»</i></p> <p>Запитання для залучення учасників Тренер на слайді демонструє запитання: <i>“Чи можна довіряти відповідям ШІ?”</i></p>

Учасники швидко висловлюють свої думки (1–2 речення кожен). Тренер фіксує відповіді на фліпчарті, формує підсумок та коментує результати, наприклад:

“Чудово, що у нас є різні думки. І сьогодні ми спробуємо зрозуміти, як перевіряти інформацію, яку дає ШІ, і чому це важливо, особливо коли йдеться про теми, де легко поширюється мова ненависті або стереотипи.”

Вступ до поняття дезінформації та “галюцинацій” ШІ

Тренер пояснює простою мовою:

“Ми звикли, що ШІ виглядає розумним та всезнаючим, але він насправді не ‘знає’ фактів, а лише генерує ймовірно правильні відповіді на основі того, що бачив у навчальних даних. Іноді це працює бездоганно. А іноді він може «вигадати» факти, імена, дати або цитати, яких ніколи не існувало. Це називається галюцинаціями ШІ. Чому так відбувається? Алгоритм роботи ШІ – це алгоритм LLM, який аналізує абсолютно всі значення слів та вибудовує логічний зв’язок між ними за найбільш спільним значенням, враховуючи закодовані статистичні зв’язки з даних, на яких вона була натренована”

На підтвердження цих слів можна навести приклад запиту до ШІ:

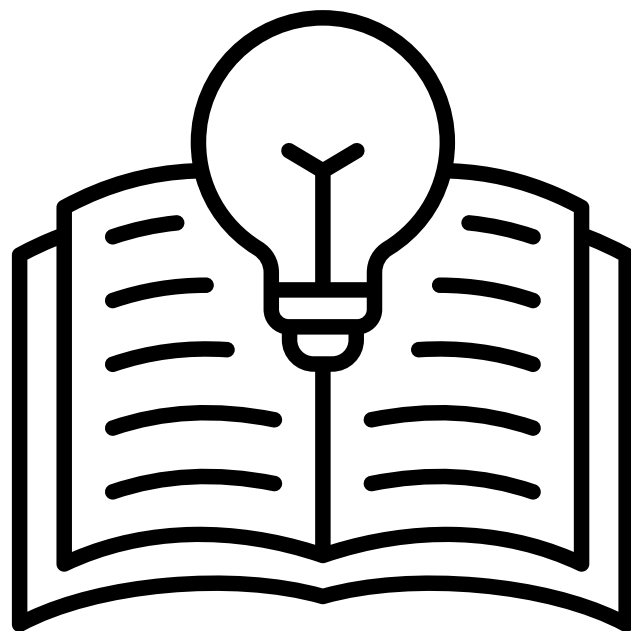
“«Хто винайшов інтернет?» – відповідь: «Це зробив Ілон Маск». Це не просто помилка, це переконливо подана вигадка.”

Важливо наголосити учасникам:

“Коли ми говоримо про мову ненависті чи соціально важливі теми, ці помилки можуть бути ще небезпечнішими – бо вони можуть підсилювати стереотипи або поширювати неправду.”

Підсумок:

“Сьогодні ми будемо вчитися мислити критично й перевіряти факти так, щоб ніколи не стати, або хоча б мінімізувати можливість стати жертвою ШІ-галюцинацій чи дезінформації.”

2. ДЕМОНСТРАЦІЯ РЕАЛЬНОГО ПРИКЛАДУ ТА ПРАВИЛ ПЕРЕВІРКИ ВІДПОВІДЕЙ ШІ

Тренер демонструє на слайдах по черзі декілька заздалегідь підготовлених відповідей ШІ з галюцинаціями або неправильними відповідями.

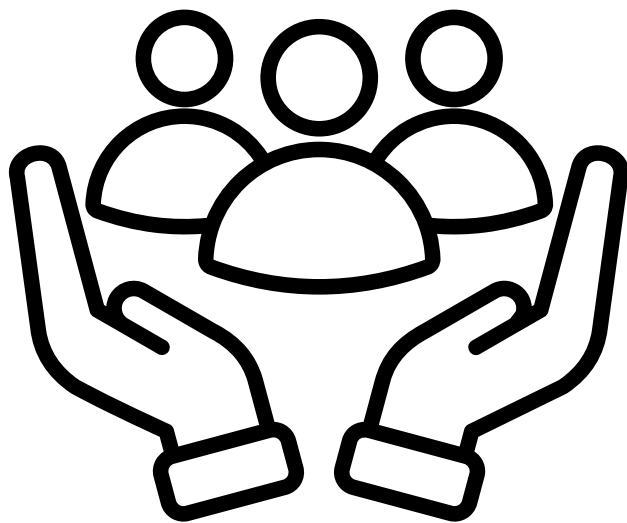
Під час демонстрації відбувається аналіз тексту відповіді за такими критеріями:

- 1. Розділити відповідь на перевірювані твердження, конкретні факти, які можна перевірити:** дати, імена, цифри, цитати, статистику, історичні події. Зверніть увагу, чи є взагалі факти у відповіді.
- 2. Використовуйте для перевірки надійні джерела:** офіційні сайти (державні установи, міжнародні організації — наприклад, UN, WHO, UNESCO), авторитетні медіа (BBC, The Guardian, Deutsche Welle, Reuters тощо), наукові джерела (Google Scholar, JSTOR, ResearchGate), перевірені енциклопедії (Britannica).
- 3. Використовуйте перевірочні інструменти:** fact-checking платформи (Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, StopFake, VoxCheck), пошук зворотних зображень (Google Images, TinEye, CircleToSearch опцію в смартфоні) для фото й графіки, архіви (Wayback Machine) для перевірки, чи існувала сторінка/джерело в потрібний час.
- 4. Перевіряйте кількома джерелами:** не зупиняйтесь на першому збігу — знайдіть принаймні два незалежних авторитетних підтвердження, якщо джерела повторюють одне й те ж без власної перевірки — це “ланцюг без оригіналу”, і варто шукати далі або відмовитися від такої відповіді.
- 5. Виявляйте “сигнали тривоги”:** надто впевнена або переконлива подача без посилань на джерела, неконкретні формулювання (“експерти кажуть”, “дослідження показують”) без посилань на першоджерело. Можуть зустрічатися поєднання правдивих фактів з підтасованими чи вигаданими деталями, що ускладнює роботу з перевірки.

3. РОБОТА В ГРУПАХ

Учасники об'єднуються в групи по 3 особи.

Кожна група отримує декілька заздалегідь підготовлених відповідей ШІ на різні запити (на теми з історії, соціальних питань, прав людини, мови ненависті тощо) та інструкцію з правилами перевірити достовірності отриманої інформації.

Завдання групи:

- Прочитати відповідь ШІ.
- Визначити факти, які потрібно перевірити.
- Перевірити інформацію через надійні джерела.

Примітка! Теми групам та інструкції добре передавати за допомогою сервіса Padlet.

Після завершення завдання кожна група презентує свої висновки (2–3 хвилини на групу).

Тренер доповнює, уточнює та надає фідбек.

4. РЕФЛЕКСІЯ ТА ПІДСУМОК

Обговорення з учасниками та фіксація відповідей на фліпчарті для формування висновків:

- Що здивувало?
- Що було складно?
- Як це впливає на ваше сприйняття ШІ?

Заключні поради від тренера:

- На що звертати увагу при роботі з ШІ
- Які джерела вважати надійними
- Як уникати поширення фейків, особливо щодо вразливих груп.

**САМООЦІНЮВАННЯ
ВПРАВИ**

Формативне оцінювання через:

- Здатність аргументовано викрити недостовірну інформацію
- Рефлексію — як змінилось розуміння використання ШІ після вправи

ЦІЛІ

Допомогти учасникам розпізнавати та аналізувати емоційні заклики, упередження та маніпулятивні тактики у мові ворожнечі та дезінформації. Виявляючи, як повідомлення використовують страх, провину, гнів або інші емоції для впливу на думки, учасники розвивають навички критичного мислення, медіаграмотність та краще розуміння того, як мова може формувати переконання та поведінку. Вправа заохочує до рефлексії над особистими реакціями на переконливі повідомлення та сприяє формуванню зважених і відповідальних відповідей на контент, що вводить в оману або є шкідливим.

ТРИВАЛІСТЬ

45-60 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

Підготовлений тест у паперовій формі.

ТЕСТ

1. Вони всі однакові: жорстокі, небезпечні та не бажають змінюватися. Просто подивіться новини щодня.

A) Апеляція до логіки

C) Апеляція до авторитету

B) Апеляція до страху

D) Апеляція до єдності

2. Нам потрібно захистити наших дітей від їхнього впливу; вони намагаються захопити наші школи та розум!

A) Апеляція до провини

C) Апеляція до страху

B) Апеляція до традицій

D) Апеляція до співчуття

3. Справжні патріоти ніколи б не довіряли чужинцям. Якщо ви любите свою країну, ви виступите проти них.

A) Апеляція до націоналізму

C) Апеляція до жалю

B) Апеляція до розуму

D) Апеляція до авторитету

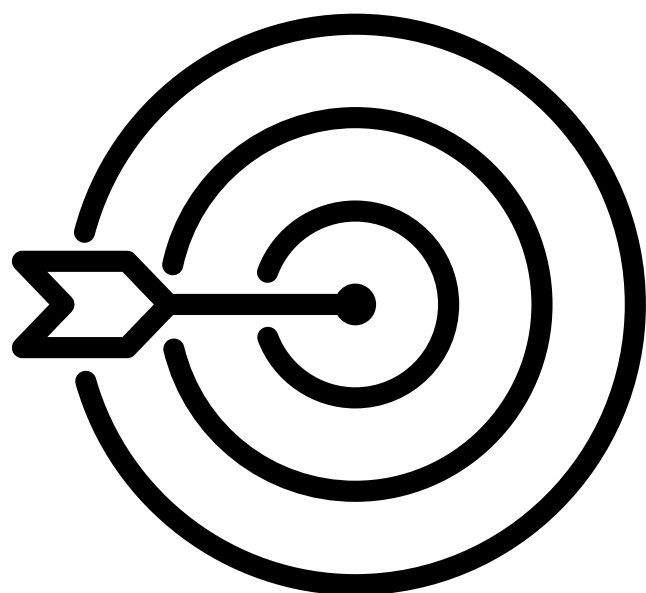
4. Як вони можуть скаржитися на расизм? Подивіться, скільки допомоги вони вже отримують!

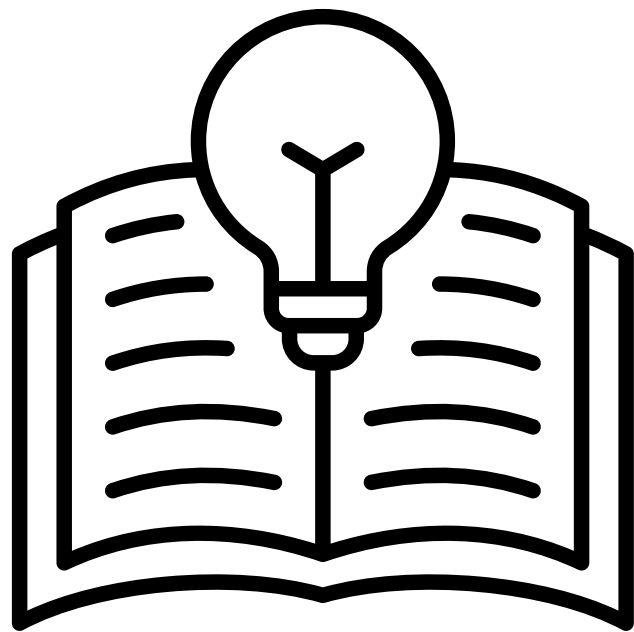
A) Апеляція до справедливості

C) Апеляція до гніву

B) Апеляція до заздрощів

D) Апеляція до співчуття

5. Тільки неосвічені люди повелися б на таке. Ви ж розумніші за це, чи не так?

A) Апеляція до марнославства ✓

C) Апеляція до співчуття

B) Апеляція до авторитету

D) Апеляція до страху

6. Ми завжди робили це саме так, навіщо змінюватися зараз через них?

A) Апеляція до новизни

C) Апеляція до традицій ✓

B) Апеляція до страху

D) Апеляція до єдності

7. Ви ж не хочете, щоб ваша родина була в небезпеці? Тоді підтримайте цю політику.

A) Апеляція до співчуття

C) Апеляція до розуму

B) Апеляція до страху ✓

D) Апеляція до різноманітності

8. Їм тут не місце! Вони ніколи не стануть одними з нас, що б вони не говорили.

A) Апеляція до єдності

C) Апеляція до відчуження (othering) ✓

B) Апеляція до страху

D) Апеляція до логіки

9. Ці люди заповняють усе, забираючи вашу роботу, ваші домівки, ваше майбутнє!

A) Апеляція до прогресу

C) Апеляція до емпатії

B) Апеляція до дефіциту (scarcity) ✓

D) Апеляція до гніву

10. Уявіть, що відчули б ваші предки, побачивши, що ви на їхньому боці.

A) Апеляція до традицій

C) Апеляція до жалю

B) Апеляція до провини ✓

D) Апеляція до надії

11. Той політик завжди посміхається — очевидно, він щось приховує.

A) Апеляція до страху

C) Апеляція до логіки

B) Апеляція до підозрливості ✓

D) Апеляція до авторитету

12. Подумайте про майбутні покоління — хіба ви не хочете, щоб ваші діти росли в кращому світі?

A) Апеляція до страху

C) Апеляція до традицій

B) Апеляція до співчуття ✓

D) Апеляція до авторитету

13. Чому ви їх захищаєте? Ви тепер один із них?

A) Апеляція до трайбалізму (групової приналежності) ✓

C) Апеляція до жалю

B) Апеляція до логіки

D) Апеляція до провини

14. Якщо ми дозволимо їм залишитися, наступне, що ви дізнаєтесь — вони будуть керувати.

A) Апеляція до надії

C) Апеляція до новизни

B) Апеляція до страху ✓

D) Апеляція до єдності

15. Вони кричать про дискримінацію, але вони просто ледачі та зухвалі.

A) Апеляція до правосуддя

C) Апеляція до гніву/зневаги ✓

B) Апеляція до справедливості

D) Апеляція до істини

16. Вам має бути соромно за те, що ви стали на бік терористів.

A) Апеляція до провини ✓

C) Апеляція до мужності

B) Апеляція до істини

D) Апеляція до логіки

17. Вони навіть не намагаються вписатися, просто подивіться, як вони одягаються.

A) Апеляція до стилю

C) Апеляція до марнославства

B) Апеляція до нормальності (конформізму) ✓

D) Апеляція до страху

18. Тільки справжні громадяни мають право висловлюватися з цього приводу; решта повинні мовчати.

A) Апеляція до авторитету

C) Апеляція до виключення ✓

B) Апеляція до єдності

D) Апеляція до страху

19. Якщо ми не почнемо діяти зараз, деякі з наших традицій можуть бути назавжди втрачені.

A) Апеляція до страху

C) Апеляція до традицій ✓

B) Апеляція до надії

D) Апеляція до єдності

20. Не дозволяйте їм змусити вас мовчати через почуття провини. Це наша країна, а не їхня.

A) Апеляція до гордості ✓

C) Апеляція до страху

B) Апеляція до провини

D) Апеляція до статусу

21. Вони користуються вашою добротою, не будьте дурнями!

A) Апеляція до логіки

C) Апеляція до страху

B) Апеляція до жадібності

D) Апеляція до недовіри ✓

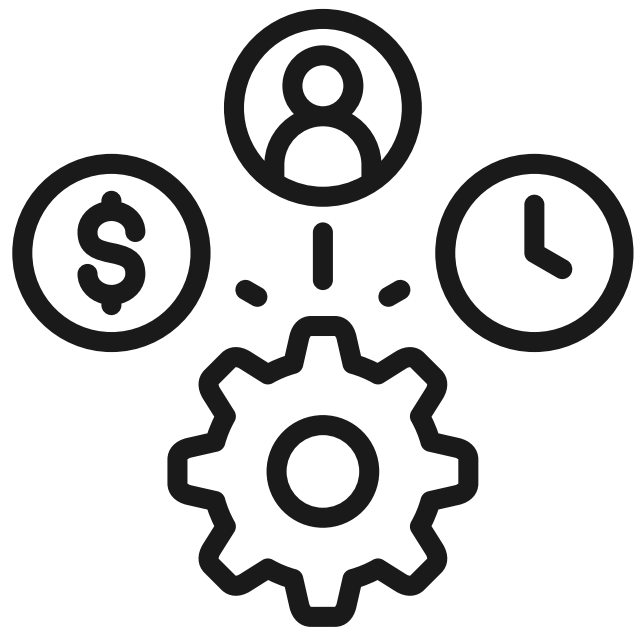
22. Вони завжди прикидаються жертвами, саме так вони отримують те, що хочуть.

A) Апеляція до істини

C) Апеляція до жалю

B) Апеляція до гніву ✓

D) Апеляція до логіки

23. Якщо ви не з нами, ви проти нас. Оберіть сторону.

A) Апеляція до лояльності ✓

C) Апеляція до єдності

B) Апеляція до співчуття

D) Апеляція до сорому

24. Вони моляться інакше, їдять дивну їжу і розмовляють незрозумілими мовами — як ми можемо їм довіряти?

A) Апеляція до новизни

C) Апеляція до відчуження (othering) ✓

B) Апеляція до екзотики

D) Апеляція до захоплення

25. Це не расизм. Я просто наводжу факти, подивіться на рівень злочинності серед них.

A) Апеляція до логіки

C) Апеляція до гніву

B) Апеляція до хибної об'єктивності ✓

D) Апеляція до емоцій

26. Ми — обраний народ. Наші цінності вищі, а їхні — варварські.

A) Апеляція до провини

C) Апеляція до переваги (superiority) ✓

B) Апеляція до традицій

D) Апеляція до страху

27. Вони отримують особливе ставлення, а страждаємо ми. Коли настане справедливість для нас?

A) Апеляція до співчуття

C) Апеляція до єдності

B) Апеляція до статусу жертви ✓

D) Апеляція до новизни

28. Наше суспільство було чистим і добрим, поки не прийшли вони, а тепер усе змінюється на гірше.

A) Апеляція до чистоти ✓

C) Апеляція до прогресу

B) Апеляція до гумору

D) Апеляція до авторитету

29. Вони завдали нам шкоди в минулому; час віддячити їм тим самим.

A) Апеляція до традицій

C) Апеляція до помсти ✓

B) Апеляція до прощення

D) Апеляція до єдності

30. Виступати проти них — це не просто політика, цього хоче Бог.

A) Апеляція до страху

C) Апеляція до лояльності

B) Апеляція до релігійного авторитету ✓

D) Апеляція до логіки

ЕТАПИ ВПРАВИ

1. Вступ (5–10 хвилин)

- **Поясніть мету:** розпізнавання емоційних закликів та упередженості в мові ворожнечі та дезінформації.
- **Стисло визначте ключові терміни:** емоційні заклики, упередженість (bias), дезінформація.

2. Індивідуальна або групова робота (15–20 хвилин)

Учасники читають твердження та визначають тип емоційного заклику або упередженості. Учасникам потрібно обрати одну правильну відповідь із чотирьох запропонованих варіантів.

3. Обговорення в парах або малих групах (10–15 хвилин)

Порівняйте відповіді, поясніть свій вибір та обговоріть альтернативні інтерпретації.

4. Дебрифінг та перевірка відповідей (10–15 хвилин)

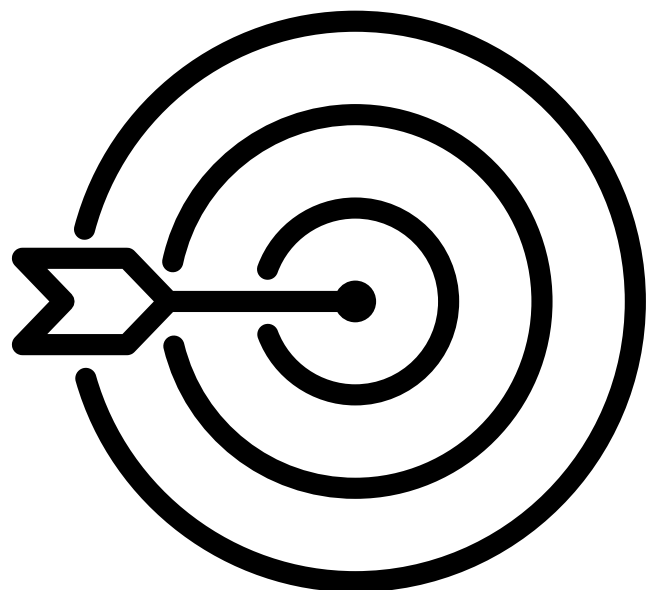
Спільний огляд відповідей, розгляд пояснень та обговорення того, як повідомлення маніпулюють емоціями.

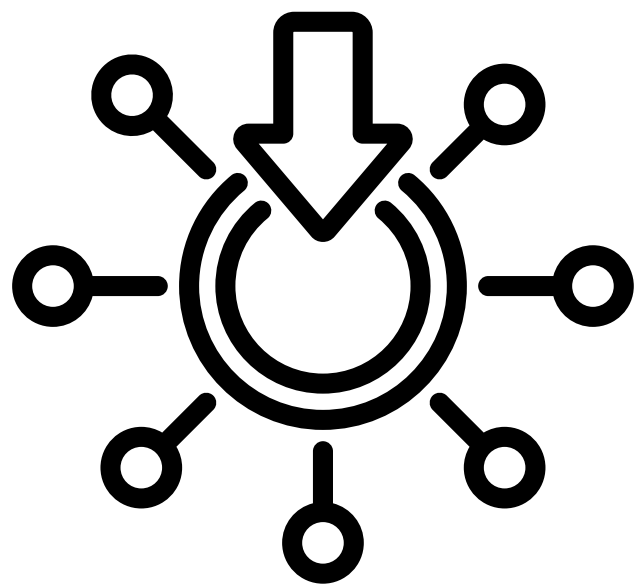
САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Рефлексія над особистими реакціями та стратегіями критичного оцінювання подібних повідомлень у реальному житті.

ЦІЛІ	<p>Допомогти учасникам розвинути навички критичного мислення через розпізнавання та розуміння поширених логічних помилок і упереджень, щоб вони могли об'єктивніше оцінювати аргументи та ефективно реагувати на маніпулятивні або упереджені судження.</p>
ТРИВАЛІСТЬ	60-90 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<p>Підготовлений тест у паперовій формі.</p> <p style="text-align: center;">ТЕСТ</p> <p>1. Не можна довіряти її поглядам на свободу; вона носить хіджаб!</p> <p>A) Опудало (Straw man) C) Ad hominem (Атака на особистість) ✓ B) Генетична помилка D) Етноцентризм</p> <p>2. Якщо ми дозволимо цим людям говорити зараз, наступним кроком вони захоплять усю нашу систему освіти.</p> <p>A) Словесне коло C) Хибна причина B) Опудало (Straw man) D) Слизька доріжка (Slippery slope) ✓</p> <p>3. Більшість погоджується, що іммігранти небезпечні, отже, це має бути правдою.</p> <p>A) Аргумент до незнання C) Ad populum (Апеляція до натовпу) ✓ B) Відволікання уваги (Red herring) D) Або-або (Хибна дилема)</p> <p>4. Як він може говорити про рівність, коли його власна компанія навіть не наймає представників меншин?</p> <p>A) Відволікання уваги (Red herring) C) Опудало (Straw man) B) Ad hominem (Атака на особистість) ✓ D) Хибна причина</p> <p>5. Якщо ви не згодні з заборноюю, значить, ви ненавидите свою країну.</p> <p>A) Слизька доріжка C) Або-або (Хибна дилема) ✓ B) Пошук золотої середини D) Опудало (Straw man)</p>

6. Наші традиції завжди виключали їх, навіщо щось змінювати зараз?

A) Апеляція до традиції ✓

C) Ad populum

B) Генетична помилка

D) Натуралістична помилка

7. Подивіться, що вони робили 100 років тому! Вони завжди були дуже жорстокими.

A) Хибна причина

C) Генетична помилка ✓

B) Опудало (Straw man)

D) Ad populum

8. Ця група погана: вони їдять дивну їжу, дивно одягаються і навіть не розмовляють англійською.

A) Етноцентризм ✓

C) Апеляція до емоцій

B) Відволікання уваги (Red herring)

D) Або-або

9. Я відчуваю таку огиду до їхньої культури. Це просто не може бути правильним.

A) Опудало (Straw man)

C) Словесне коло

B) Аргумент до незнання

D) Апеляція до емоцій ✓

10. Ми повинні заборонити цю релігію, згадайте, що сталося 11 вересня!

A) Слизька доріжка

C) Генетична помилка

B) Надмірне обурення

D) Хибна причина ✓

11. Цим людям тут не місце, подивіться, як вони поведуться у фільмах.

A) Аргумент до хибного авторитету ✓

C) Опудало (Straw man)

B) Хибна причина

D) Відволікання уваги (Red herring)

12. Щоразу, коли вони з'являються, рівень злочинності зростає. Збіг? Не думаю.

A) Хибна причина ✓

C) Генетична помилка

B) Апеляція до емоцій

D) Аргумент до незнання

13. Немає доказів того, що вони не планують чогось лихого, отже, ймовірно, планують.

A) Відволікання уваги (Red herring)

C) Ad populum

B) Аргумент до незнання ✓

D) Опудало (Straw man)

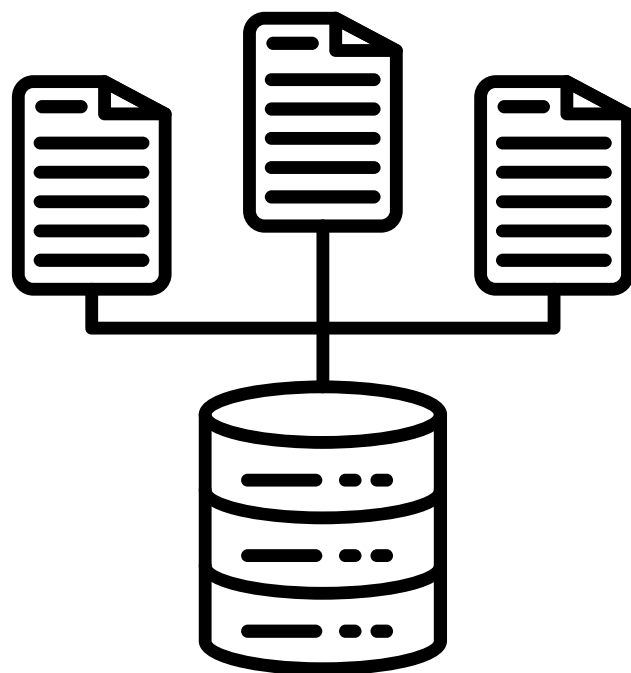
14. Той професор підтримує біженців, але він колись збрехав дружині. Як ми можемо йому вірити?

A) Хибна причина

C) Апеляція до традиції

B) Ad hominem (Атака на особистість) ✓

D) Словесне коло

15. Якщо ми дозволимо один хіджаб, завтра всі всюди носитимуть релігійні символи!

A) Слизька доріжка (Slippery slope) ✓

C) Відволікання уваги (Red herring)

B) Або-або

D) Апеляція до емоцій

16. Вони злочинці! Ви просто не хочете цього визнавати.

A) Словесне коло ✓

C) Ad populum

B) Аргумент до незнання

D) Надмірне обурення

17. Якщо ви хочете поставити під сумнів заборону, то ви, мабуть, підтримуєте тих терористів.

A) Апеляція до емоцій

C) Опудало (Straw man)

B) Або-або (Хибна дилема) ✓

D) Генетична помилка

18. Вони явно жорстокі, хіба ви не дивилися новини останнім часом?

A) Відволікання уваги (Red herring)

C) Ad populum ✓

B) Хибна причина

D) Опудало (Straw man)

19. Давайте не будемо говорити про їхню дискримінацію, а як щодо наших податків?

A) Апеляція до традиції

C) Надмірне обурення

B) Відволікання уваги (Red herring) ✓

D) Слизька доріжка

20. Я не довіряю її думці; вона не народилася тут.

A) Генетична помилка ✓

C) Хибна причина

B) Апеляція до традиції

D) Відволікання уваги (Red herring)

21. Цей активіст стверджує, що підтримує рівні права, але він тричі розлучався.

A) Опудало (Straw man)

C) Слизька доріжка

B) Ad hominem (Атака на особистість) ✓

D) Аргумент до незнання

22. Щоразу, коли я бачу хіджаб, мені стає ніяково, отже, це має бути загрозою.

A) Ad populum

C) Або-або

B) Апеляція до емоцій ✓

D) Хибна причина

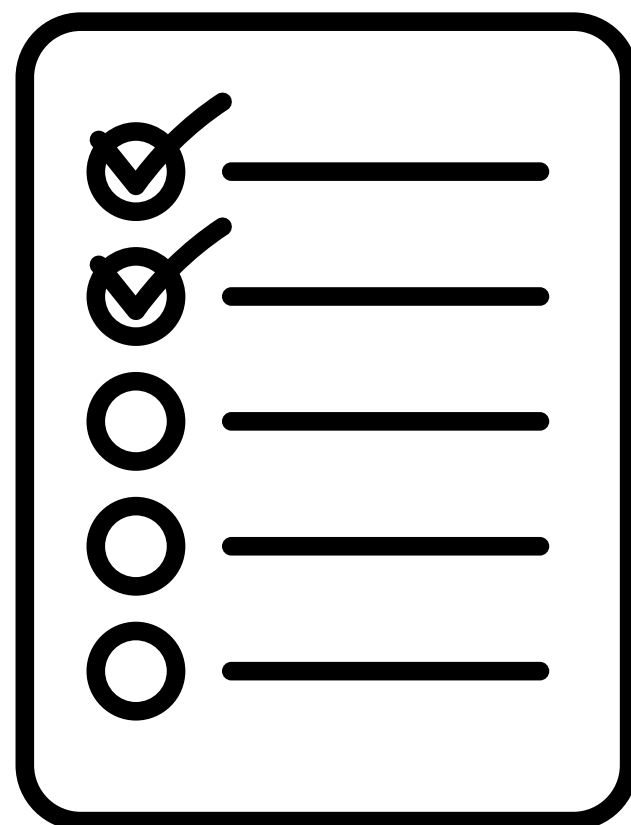
23. Якщо ми дамо їм права, наступне, що ви дізнаєтесь — вони керуватимуть країною.

A) Відволікання уваги (Red herring)

C) Опудало (Straw man)

B) Слизька доріжка ✓

D) Апеляція до традиції

24. Наша культура завжди була вищою за їхню, просто подивіться на нашу історію.

A) Етноцентризм

B) Словесне коло

C) Апеляція до традиції

D) Хибна причина

25. Нам варто послухати цього репера; він сказав, що євреї контролюють усе.

A) Ad populum

B) Генетична помилка

C) Аргумент до хибного авторитету

D) Відволікання уваги (Red herring)

26. Якщо ми дамо їм рівні права, це означає, що ми втрачаємо свої!

A) Або-або (Хибна дилема)

B) Ad populum

C) Відволікання уваги (Red herring)

D) Опудало (Straw man)

27. Ми завжди усували цю групу від керівництва, і так краще.

A) Апеляція до традиції

B) Слизька доріжка

C) Генетична помилка

D) Словесне коло

28. Ви не вірите в цю змову? Вам, мабуть, промили мізки.

A) Ad hominem (Атака на особистість)

B) Аргумент до незнання

C) Відволікання уваги (Red herring)

D) Надмірне обурення

29. Вони не заслуговують на довіру, судячи з того, звідки вони родом.

A) Генетична помилка

B) Ad populum

C) Опудало (Straw man)

D) Відволікання уваги (Red herring)

30. Нам не потрібно брати до уваги їхні погляди; вони вірять у дивні речі.

A) Аргумент до хибного авторитету

B) Етноцентризм

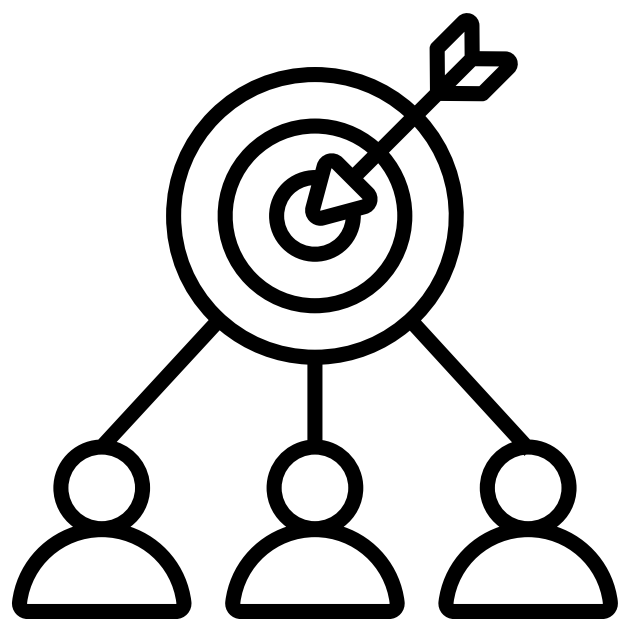
C) Аргумент до незнання

D) Ad hominem

ЕТАПИ ВПРАВИ

1. Вступ (5 хвилин)

- Стисло поясніть, що таке логічні помилки та чому важливо їх розпізнавати.
- Наведіть кілька простих прикладів для ілюстрації.

2. Розповсюдження тверджень (5 хвилин)

- Роздайте учасникам список тверджень (або виведіть їх на екран).
- Поясніть, що кожне твердження містить певний тип логічної помилки.

3. Індивідуальна, парна або групова робота (30 хвилин)

- Учасники читають кожне твердження та обирають тип помилки, який воно представляє.
- Заохочуйте їх думати про те, чому це помилка, а не просто запам'ятовувати відповіді.

4. Групове обговорення / Огляд (10 хвилин)

- Спільно розберіть кожне твердження.
- Попросіть учасників пояснити свою логіку, перш ніж давати правильну відповідь.
- Проясніть хибні уявлення та підкресліть ключові особливості кожної помилки.

5. Рефлексія (5–15 хвилин)

- Обговоріть, як ці помилки проявляються в повсякденному житті, медіа чи політиці.
- Запитайте учасників, як вони можуть реагувати логічно, коли стикаються з подібними аргументами.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Правильні відповіді та пояснення

- 1. C) Ad hominem.** Тут атакують зовнішність або ідентичність особи замість того, щоб розбирати її аргументи. Це особиста атака, яка дозволяє уникнути обговорення суті її поглядів.
- 2. D) Слизька доріжка.** Це логічна помилка, при якій стверджується, що відносно невеликий перший крок неминуче призведе до вкрай негативних наслідків без жодних доказів такого ланцюгового зв'язку.
- 3. C) Ad populum.** Також називається «апеляцією до більшості». Вона припускає, що якщо багато людей у щось вірять, то це має бути правдою, що не є логічним доказом.
- 4. B) Ad hominem.** Атака на характер або дії спікера замість розбору його аргументу. Це вид ad hominem, заснований на звинуваченні в лицемірстві, також відомий як tu quoque («ти також»).
- 5. C) Або-або.** Представляє хибну дилему, даючи лише два крайні варіанти (підтримати заборону або ненавидіти свою країну), хоча очевидно, що можливі й інші позиції.

6. А) Апеляція до традиції. Припускає, що щось є правильним або кращим лише тому, що так було завжди, незалежно від поточної логіки чи етики.

7. С) Генетична помилка. Цей аргумент оцінює людей або ідеї на основі їхнього походження/історії замість того, щоб оцінювати їх зараз. Використовує минулі зв'язки для дискредитації теперішнього.

8. А) Етноцентризм. Класичний етноцентризм: оцінка іншої культури як нижчої на основі власних культурних стандартів чи норм (їжа, одяг, мова).

9. D) Апеляція до емоцій. Використовує особисту огиду або почуття як єдину підставу для судження, без логічної чи фактичної підтримки.

10. D) Хибна причина. Помилково пов'язує цілу релігію з конкретною трагічною подією, маючи на увазі причинно-наслідковий зв'язок без прямих доказів.

11. А) Аргумент до хибного авторитету. Спирається на фільми (розважальний жанр, а не фактичне джерело) для оцінки реальних людей. Це довіра до вигаданого джерела як до доказу.

12. А) Хибна причина. Припускає причинно-наслідковий зв'язок лише тому, що дві речі відбуваються одночасно, без доведення прямого зв'язку.

13. В) Аргумент до незнання. Стверджує, що щось має бути правдою, оскільки не було доведено протилежне. Помилка ґрунтується на відсутності доказів.

14. В) Ad hominem. Атака на особистий характер професора (його минулу нечесність) замість обговорення його аргументів чи експертності.

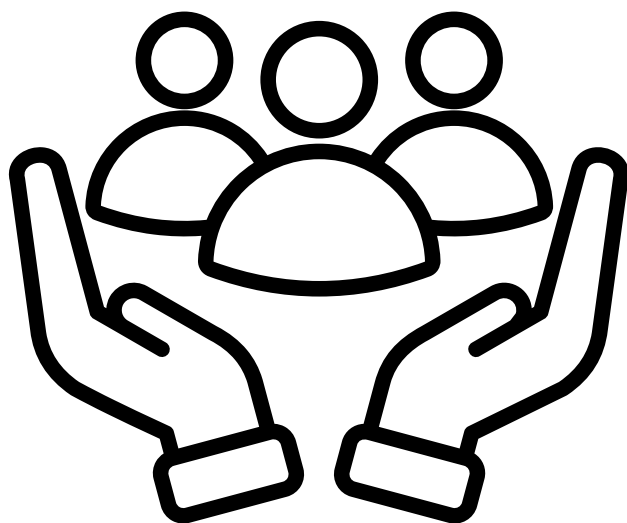
15. А) Слизька доріжка. Припускає, що незначна дія призведе до екстремального ланцюга подій без жодних доказів. Використовує страх ескалації, щоб уникнути розумної дискусії.

16. А) Словесне коло (Circular reasoning). Твердження припускає те, що воно намагається довести: вони злочинці, тому що... вони злочинці. Не пропонує доказів, а просто повторює заяву як виправдання.

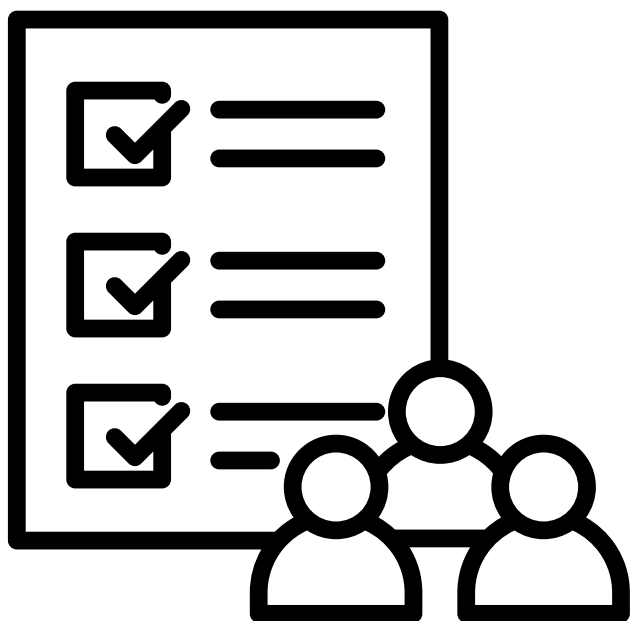
17. В) Або-або. Створює хибну дилему: ви або за заборону, або з терористами, ігноруючи всі інші можливі позиції.

18. С) Ad populum. Апелює до сприйняття через мас-медіа як до факту, припускаючи, що поширене зображення дорівнює істині.

19. В) Відволікання уваги (Red herring). Перемикає розмову з актуальної теми (дискримінація) на щось непов'язане (податки).

- 20. А) Генетична помилка.** Дискредитує аргумент людини на основі того, де вона народилася (походження особи), а не на основі цінності того, що вона говорить.
- 21. В) Ad hominem.** Атакує особисте життя активіста (його розлучення), щоб дискредитувати його погляди на рівність.
- 22. В) Апеляція до емоцій.** Використовує особистий дискомфорт як виправдання для того, щоб назвати щось загрозою.
- 23. В) Слизька доріжка.** Припускає, що невелика зміна (надання прав) призведе до екстремальних наслідків без доказів такої ескалації.
- 24. А) Етноцентризм.** Оцінює іншу культуру як неповноцінну, використовуючи власну культуру як еталон.
- 25. С) Аргумент до хибного авторитету.** Спирається на думку неексперта (репера), який робить широку та шкідливу заяву.
- 26. А) Або-або.** Хибна дилема, що припускає варіант «ми або вони», ніби права є обмеженим ресурсом.
- 27. А) Апеляція до традиції.** Стверджує, що щось є правильним лише тому, що так робили завжди, ігноруючи сучасний контекст чи справедливість.
- 28. А) Ad hominem.** Атакує розумові здібності людини замість того, щоб розібрати її аргумент чи сумніви.
- 29. А) Генетична помилка.** Відкидає надійність людини виключно на основі її походження, а не її вчинків чи характеру.
- 30. D) Ad hominem.** Атакує переконання людини, щоб дискредитувати її аргумент, замість того, щоб працювати з самим аргументом.

МОДУЛЬ 5

**ТЕХНІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЗІ СТВОРЕННЯ
ПАРТИСИПАТИВНОГО ВІДЕО**

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

Цей модуль має на меті надати учасникам фундаментальні технічні знання та практичні навички, необхідні для створення партисипативного відео. Учасники навчатимуться перетворювати ідеї на переконливі візуальні наративи, використовуючи різні медіаінструменти та платформи, а також усвідомлять етичні аспекти, пов'язані з виробництвом відеоконтенту.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Знання

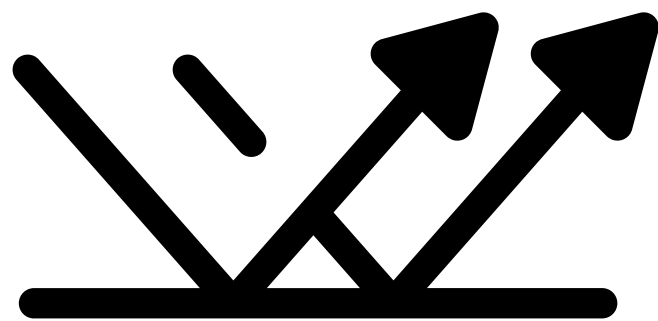
- Після завершення цього модуля учасники знатимуть:
- Основні принципи візуальної композиції та їх застосування у фотографії та відеозйомці.
- Ефективні методи побудови сюжету для створення захопливих наративів.
- Ключові технічні принципи запису звуку та проведення зйомок.
- Важливість та правила використання форм згоди (consent forms) у відеовиробництві.
- Популярні додатки для відеомонтажу та їхні основні функції.
- Стратегії поширення відеоконтенту в соціальних мережах та відстеження рівня залученості аудиторії.

Навички

- Після завершення цього модуля учасники зможуть:
- Вибудувувати композицію для створення візуально привабливих фотографій та коротких відеокліпів.
- Розробляти креативні сюжетні лінії для відеопроектів.
- Ефективно проводити інтерв'ю, застосовуючи принципи запису звуку та зйомки.
- Працювати з базовим програмним забезпеченням для відеомонтажу з метою створення цілісної розповіді.
- Поширювати та просувати свій відеоконтент на платформах соціальних мереж.

НАСТАНОВИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ

Цей модуль розроблений як практичний та інтерактивний. Учасники будуть активно створювати контент та експериментувати з різними техніками відеовиробництва. Фасилітатор не очікує, що учасники вже знають усі ці концепції — вправи структуровані так, щоб вести учасників крок за кроком. Пориньте у процес навчання, будьте креативними та не соромтеся ставити запитання!

СТРУКТУРА МОДУЛЯ

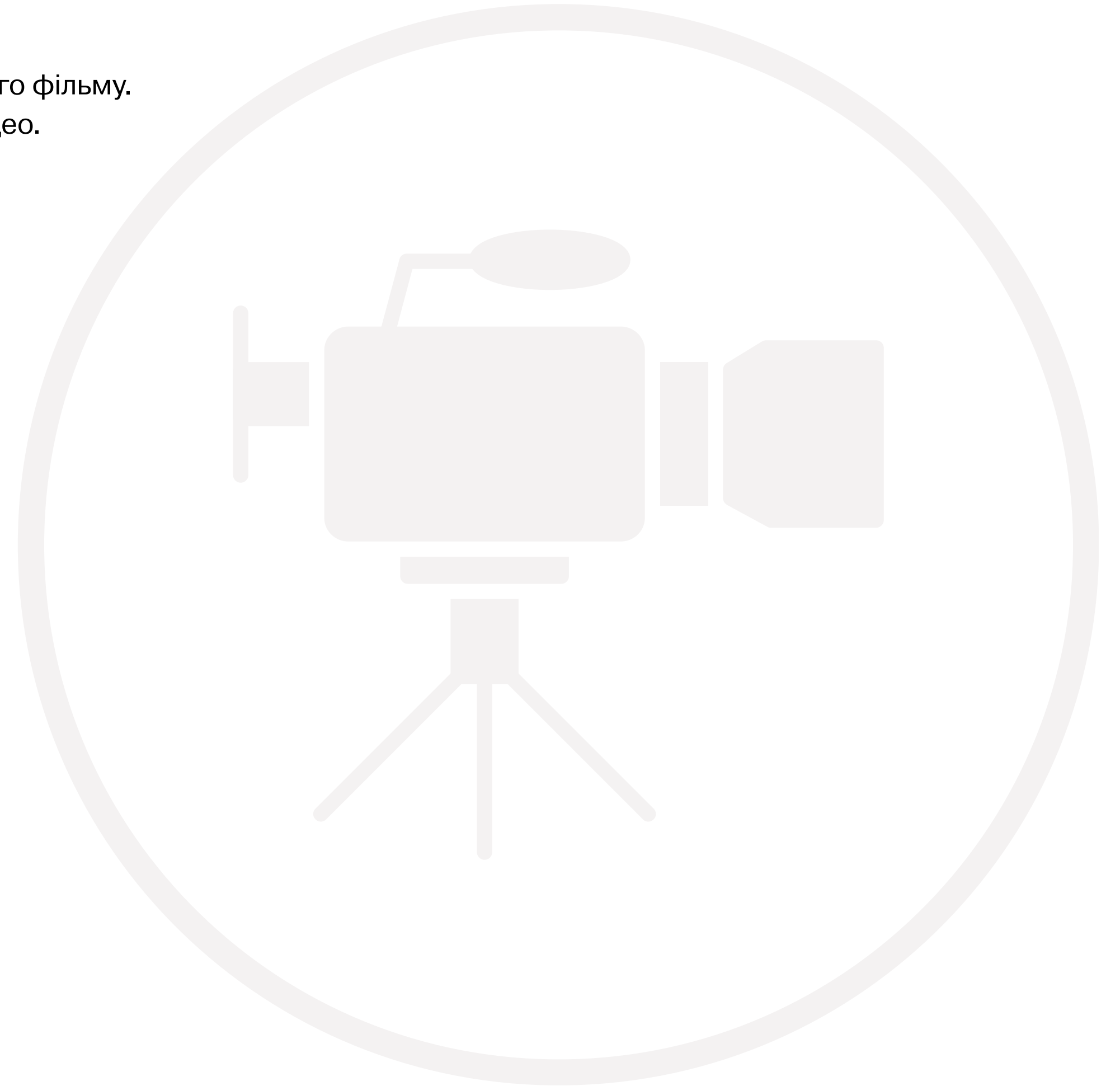
Вправа 1. Створення фотоісторії.

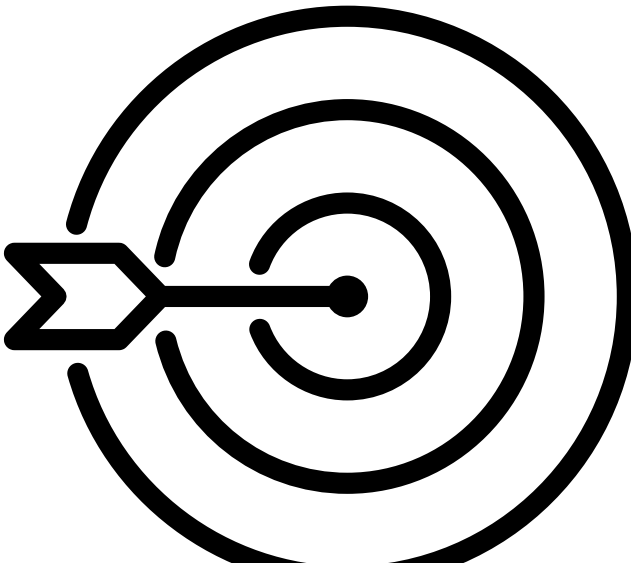
Вправа 2. Інтерв'ю з другом.

Вправа 3. Створення 1-хвилинного фільму.

Вправа 4. Поширення вашого відео.

Вправа 5. Відеознайомство.

<p>ЦІЛІ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ознайомити учасників із фундаментальними принципами візуальної композиції у фотографії. • Надати учасникам можливість застосувати креативні методи побудови сюжету для передачі чіткого повідомлення або ідеї через послідовність зображень. • Стимулювати спостережливість та критичне мислення щодо того, як саме зображення передають інформацію.
<p>ТРИВАЛІСТЬ</p>	<p>160-180 хвилин</p>
<p>НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони або цифрові камери для фотозйомки. • Біла дошка або фліпчарт та маркери для проведення мозкового штурму та ілюстрації концепцій. • Проектор та екран для демонстрації слайдів презентації з прикладами правил композиції та ефективних фотоісторій. • Роздатковий матеріал / Цифровий ресурс. Короткий довідник із базових правил композиції (наприклад, правило третин, напрямні лінії, кадрування) та поради щодо побудови сюжету. • Додатково. Прості додатки для створення фотоколажів або презентацій (наприклад, Google Photos, InShot, Canva, Google Slides, PowerPoint, Miro) на пристроях учасників для вибудовування послідовності кадрів.
<p>ЕТАПИ ВПРАВИ</p> 	<p>Учасники створять візуальну історію за допомогою серії фотографій. Основна увага приділяється застосуванню правил композиції та інтеграції методів побудови сюжету для передачі чіткої ідеї або повідомлення.</p> <p>1. Вступ до візуального сторітелінгу та композиції (під керівництвом фасилітатора):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Фасилітатор стисло пояснює концепцію візуального сторітелінгу — як серія зображень може створювати наратив. • Фасилітатор знайомить з основними правилами композиції (наприклад, правило третин, напрямні лінії, кадрування, симетрія, глибина різкості, перспектива). Використовуйте візуальні приклади для ілюстрації кожного принципу.

- Фасилітатор обговорює креативні методи побудови сюжету, придатні для фотоісторій (наприклад, загальний план для встановлення контексту, крупний план деталей, представлення героя, розвиток дії, передача емоцій, розв'язка). Наведіть прості сценарії або теми для натхнення.
- Фасилітатор пояснює завдання: Учасники мають створити фотоісторію (послідовність із 5–10 фотографій), яка розповідає коротку історію або передає певну ідею чи емоцію, застосовуючи принаймні три правила композиції та демонструючи чітку сюжетну лінію.

2. Мозковий штурм та планування (індивідуально або у малих групах):

- Учасники генерують ідеї для своєї фотоісторії. Заохочуйте їх подумати про простий повсякденний процес, коротку емоційну подорож або конкретне повідомлення, яке вони хочуть донести.
- Учасники коротко планують свої кадри, продумуючи, як кожне фото сприятиме загальному наративу та які правила композиції вони збираються використати. На цьому етапі може бути корисним створення простого ескізу розкадровки (навіть схематичних фігур).

3. Фотозйомка (індивідуально або в парах):

- Учасники використовують свої смартфони або наявні камери для зйомки фото згідно зі своїм планом.
- Фасилітатор пересувається між групами, надаючи поради та зворотний зв'язок щодо композиції та ідей для кадрів. Заохочуйте учасників робити більше знімків, ніж потрібно, щоб пізніше мати кращий вибір.

4. Відбір фото та вибудовування послідовності:

- Учасники переглядають відзняті фото та обирають 5–10 найкращих кадрів, які найефективніше розповідають їхню історію.
- Учасники розташовують вибрані фото у логічній послідовності, що створює цілісну розповідь (початок, середина, кінець або чіткий розвиток ідеї).
- Учасники можуть використовувати прості додатки для колажів або презентаційне програмне забезпечення (наприклад, Google Slides або PowerPoint), щоб упорядкувати свої фото, додавши заголовки за бажанням.

5. Презентація та відгуки колег:

- Кожен учасник або мала група презентує свою фотоісторію загальній групі.
- Після кожної презентації фасилітатор проводить коротке обговорення, просячи учасників визначити сюжет, використані правила композиції та те, що було вдалим.
- Фасилітатор надає конструктивний зворотний зв'язок, відзначаючи сильні сторони та вказуючи на аспекти, які можна вдосконалити.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Учасникам пропонується обміркувати свій досвід виконання вправи, спираючись на наступні запитання:

1. Чіткість сюжету.

- Чи вдалося мені передати чітку історію або ідею через послідовність моїх фото? (*Так / Частково / Ні*)
- Якою була моя задумана історія/ідея?
- Чи вважаю я, що інші зрозуміли її?

2. Застосування композиції.

- Чи вдалося мені успішно застосувати принаймні три правила композиції у моїх фото? (*Так / Частково / Ні*)
- Які правила я намагався(-лася) використати (*наприклад, правило третин, напрямні лінії, кадрування*)?
- На яких фото їх видно найвиразніше?

3. Креативна побудова сюжету.

- Наскільки ефективно я використав(-ла) методи побудови сюжету (*наприклад, загальний план, крупний план, розвиток дії*), щоб зробити мою фотоісторію захопливою? (*Дуже ефективно / Помірно ефективно / Потребує вдосконалення*)
- Що було «початком», «серединою» та «кінцем» моєї історії?
- Чи намагався(-лася) я викликати якісь конкретні емоції?

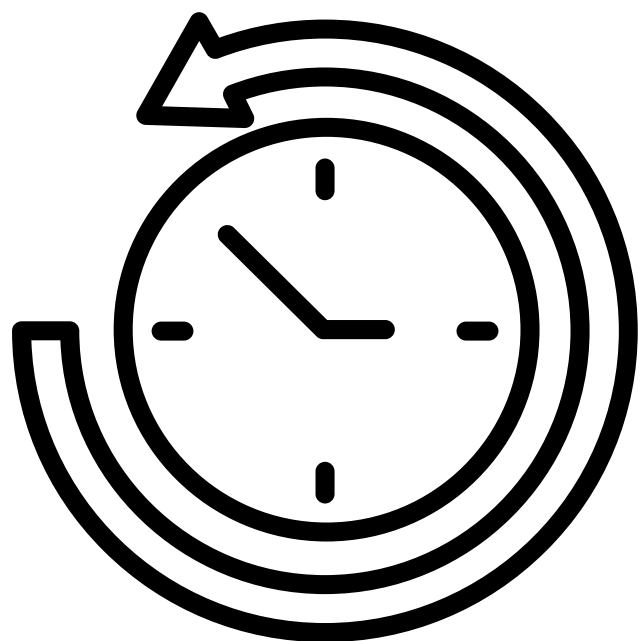

4. Технічне виконання.

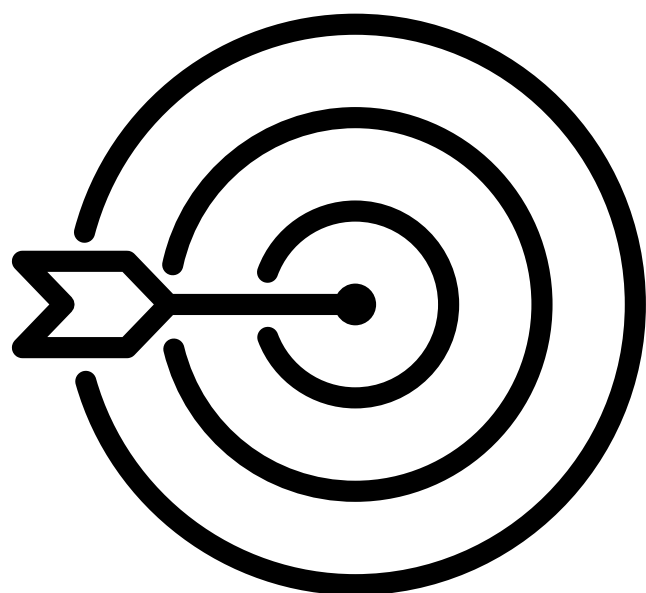
- Наскільки я задоволений(-а) технічною якістю моїх фото (наприклад, фокус, освітлення)? *(Дуже задоволений(-а) / Задоволений(-а) / Потребує вдосконалення)*
- З якими труднощами я зіткнувся(-лася) під час роботи з освітленням чи фокусом?

5. Навчання та вдосконалення.

- Що було найважливішим із того, що я дізнався(-лася) про візуальний сторітелінг або композицію під час цієї вправи?
- Який один аспект я хотів би / хотіла б покращити під час виконання наступної вправи?

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Ознайомити учасників із фундаментальними технічними принципами запису звуку для відео. • Надати учасникам можливість застосувати базові техніки зйомки для проведення інтерв'ю. • Наголосити на критичній важливості та правильній процедурі отримання інформованої згоди у відеовиробництві. • Забезпечити практичний досвід проведення короткого структурованого інтерв'ю.
ТРИВАЛІСТЬ	180-210 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони або цифрові камери з можливістю запису відео. • Зовнішні мікрофони (опціонально, але рекомендовано за наявності). Петличні мікрофони, мікрофони-пушки або навіть окремі аудіорекордери для демонстрації кращої якості звуку. • Навушники для моніторингу аудіо під час запису. • Штативи/Стабілізатори (опціонально, але рекомендовано) для забезпечення стабільності кадру. • Роздатковий матеріал «Форма згоди». Заздалегідь розроблений, чіткий і лаконічний шаблон форми згоди для використання учасниками. • Біла дошка або фліпчарт та маркери для ілюстрації концепцій звуку та кадрування. • Приклади. Короткі відеокліпи, що демонструють хороший та поганий звук/відеоряд під час інтерв'ю.
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Учасники практикуватимуть навички запису звуку та зйомки, беручи інтерв'ю у друга. Не забудьте застосувати обговорені технічні принципи та, що найважливіше, використати форму згоди для дотримання етичних норм.</p> <p>1. Вступ до принципів інтерв'ювання, запису звуку та зйомки (під керівництвом фасилітатора). Фасилітатор пояснює мету інтерв'ю у відео та обговорює різні стилі інтерв'ю (наприклад, сидячи, у русі, короткі коментарі або «sound bites»).</p>

Фасилітатор знайомить з основними принципами запису звуку:

- Типи мікрофонів та їх розміщення (наприклад, вбудовані мікрофони телефонів, зовнішні мікрофони за наявності, близькість до джерела звуку).
- Мінімізація фонового шуму (наприклад, вибір тихих локацій, вимкнення вентиляторів).
- Моніторинг аудіо (наприклад, використання навушників, якщо це можливо).

Фасилітатор знайомить з основними принципами зйомки інтерв'ю:

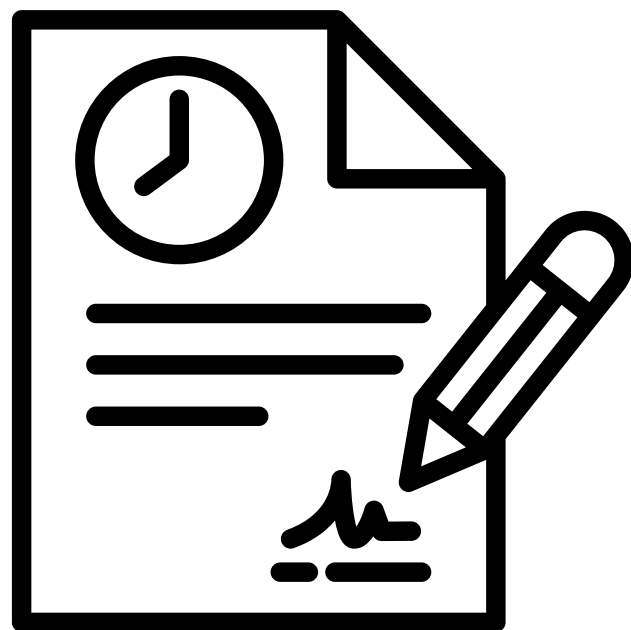
- Кадрування (наприклад, план «голова та плечі», правило третин для розміщення героя).
- Освітлення (наприклад, уникнення контрового світла, ефективно використання природного світла).
- Стабільність (наприклад, використання штативів або опора на стабільні поверхні).
- Напрямок погляду (наприклад, погляд трохи вбік від камери проти погляду прямо в камеру).

Фасилітатор проводить ґрунтовне обговорення інформованої згоди:

- Пояснює, чому згода є вирішальною (етичний та юридичний аспекти, розбудова довіри).
- Знайомить із формою згоди: проходить по кожному розділу, пояснюючи його призначення (наприклад, для чого буде використано відео, конфіденційність даних, право на відкликання згоди).
- Наголошує на тому, що згода має бути добровільною, поінформованою та явно висловленою.

2. Планування та практика інтерв'ю (індивідуально або в парах).

- Учасники об'єднуються в пари (один інтерв'юер, один респондент/герой).
- Учасники формулюють прості відкриті запитання для інтерв'ю (наприклад, «Яке твоє улюблене хобі?», «Розкажи про пам'ятний випадок із дитинства?»). Мета — розговорити респондента, а не отримати конфіденційну інформацію.
- Учасники обирають місце для інтерв'ю, враховуючи особливості звуку та освітлення.
- Учасники практикуються ставити запитання та активно слухати.

3. Проведення інтерв'ю та отримання згоди (в парах).

- Перед початком зйомки «інтерв'юер» має надати форму згоди своєму «другу» (респонденту). Він повинен чітко все пояснити, відповісти на запитання та переконатися, що респондент розуміє документ і підписує його добровільно. Цей крок є обов'язковим.
- Потім учасники (інтерв'юер і респондент) знімають своє коротке інтерв'ю (3–5 хвилин). Вони мають зосередитися на застосуванні обговорених принципів звуку та зйомки.
- Фасилітатор пересувається між групами, спостерігаючи за процесом, надаючи зворотний зв'язок у реальному часі щодо якості звуку, кадрування та техніки інтерв'ювання.
- Учасники міняються ролями та повторюють процес, щоб кожен спробував себе в обох ролях.

4. Огляд та обговорення.

Учасники коротко переглядають відзнятий матеріал інтерв'ю (принаймні фрагмент) у своїх парах.

Фасилітатор проводить групове обговорення, зосереджуючись на:

- Труднощах, що виникли зі звуком або освітленням.
- Ефективності запитань для інтерв'ю.
- Досвіді отримання та надання згоди.
- Ключових висновках щодо підготовки до інтерв'ю та етики.

**САМООЦІНЮВАННЯ
ВПРАВИ**

Учасникам пропонується обміркувати свої результати та отримані знання під час виконання вправи, спираючись на наступні запитання:

1. Якість звуку.

- Як би я оцінив(-ла) якість звуку в моєму інтерв'ю? (*Відмінно / Добре / Задовільно / Погано*)
- З якими конкретними труднощами я зіткнувся(-лася) під час запису звуку (наприклад, фоновий шум, гучність)?
- Які стратегії я використав(-ла), щоб покращити звук?

2. Техніка зйомки.

- Наскільки добре я застосував(-ла) принципи зйомки (кадрування, освітлення, стабільність) під час інтерв'ю? (*Відмінно / Добре / Задовільно / Погано*)
- Які рішення щодо кадрування чи освітлення я прийняв(-ла) і чому?
- Чи була моя камера стабільною протягом усього інтерв'ю?

3. Інформована згода.

- Чи вдалося мені успішно пояснити форму згоди своєму другу, переконатися в його розумінні та отримати добровільний підпис перед початком зйомки? (*Так / Частково / Ні*)
- Що було найскладнішим в обговоренні питання згоди?
- Чому, на мою думку, згода є настільки важливою для такого типу діяльності?

4. Навички інтерв'ювання.

- Наскільки комфортно та ефективно я ставив(-ла) запитання та отримував(-ла) відповіді від свого друга? (*Дуже комфортно / Помірно комфортно / Потребує вдосконалення*)
- Чи були мої запитання достатньо відкритими?
- Чи активно я слухав(-ла) відповіді?

5. Загальне навчання.

- Яку найбільш значущу нову навичку або знання я здобув(-ла) під час цієї вправи?
- На якому конкретному аспекті я хочу зосередитися для вдосконалення у своєму наступному відеопроєкті?

ЦІЛІ

- Надати учасникам можливість зрозуміти та втілити базову структуру наративу (початок, середина, кінець, конфлікт і розв’язка) у короткометражному фільмі.
- Ознайомити учасників із фундаментальними функціями мобільних додатків для відеомонтажу.
- Забезпечити учасникам практичний досвід монтажу відзнятого матеріалу в цілісний та захопливий короткометражний фільм.
- Стимулювати креативне розв’язання проблем під час перетворення ідеї сюжету у візуальний та слуховий досвід.

ТРИВАЛІСТЬ

До 8 годин

**НАВЧАЛЬНІ
МАТЕРІАЛИ ТА
РЕСУРСИ**

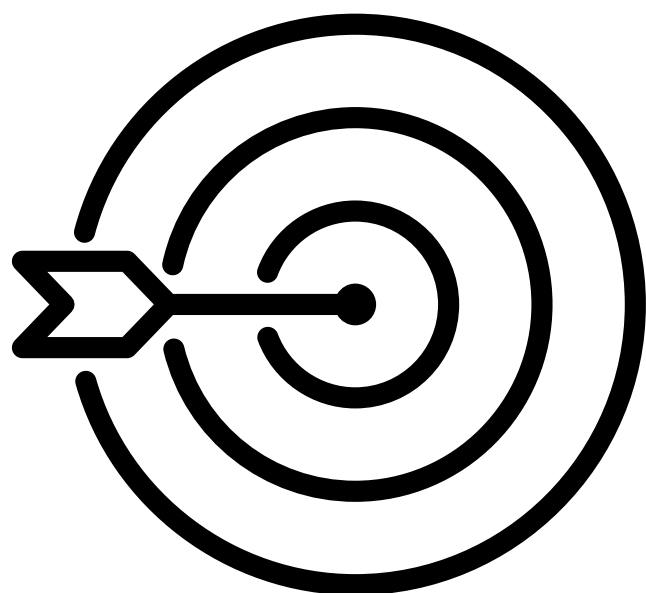
- Смартфони або планшети із достатнім обсягом пам’яті та зарядом акумулятора.
- Обраний додаток для відеомонтажу. Попередньо встановлений на пристроях учасників (наприклад, CapCut, InShot, KineMaster, VN Video Editor). Фасилітатору варто запропонувати один або два безкоштовні та зручні у використанні варіанти.

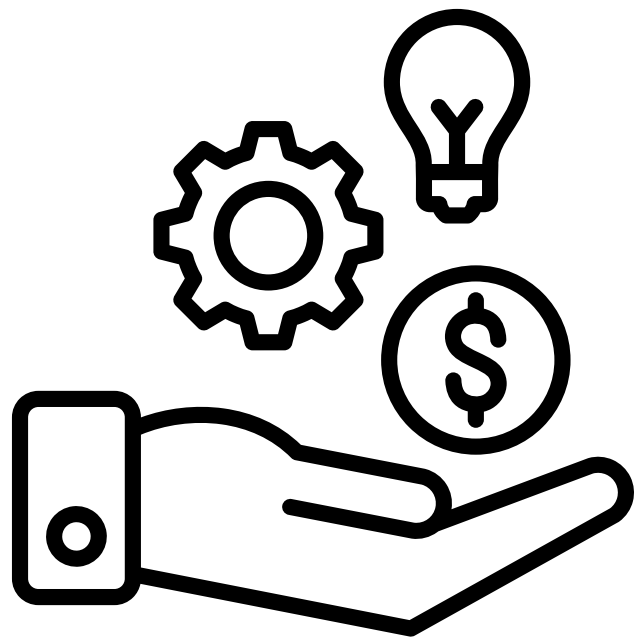
Додатково.

- Зовнішні мікрофони, невеликі штативи/стабілізатори (з Вправи 2, якщо вони є в наявності).
- Біла дошка або фліпчарт та маркери для візуалізації структури наративу та демонстрації концепцій монтажу.
- Проектор та екран для демонстрації роботи у програмах монтажу та перегляду фільмів учасників.
- Роздатковий матеріал / Цифровий ресурс. Шпаргалка зі структури наративу та основних команд редагування в обраних додатках.

Додатково.

- Доступ до бібліотек безкоштовної (royalty-free) музики та звукових ефектів.

Це можливість для учасників об'єднати все, чого вони навчилися! Створіть короткий 1-хвилинний фільм, який має чіткий початок, середину та кінець, а також конфлікт і його розв'язання. Учасники використовуватимуть доступні додатки для монтажу, щоб втілити свою історію в життя.

1. Вступ до кінонарративу та основ монтажу (під керівництвом фасилітатора).

- Фасилітатор пояснює основні елементи нарративу: початок (експозиція), середина (розвиток подій, конфлікт) та кінець (кульмінація, розв'язка). Використовуйте прості приклади з відомих історій або короткометражок.
- Фасилітатор вводить поняття «конфлікту» (внутрішній, зовнішній, людина проти себе, людина проти людини, людина проти природи/суспільства) та його «розв'язки». Наголосіть, що навіть 1-хвилинний фільм потребує цих елементів.
- Фасилітатор робить огляд популярних мобільних додатків для монтажу (наприклад, CapCut, InShot, KineMaster, DaVinci Resolve Mobile, VN Video Editor) та демонструє їхні базові функції:
 - Імпорт кліпів.
 - Обрізка/нарізка кадрів.
 - Розташування кліпів на таймлайні (часовій шкалі).
 - Додавання базових переходів.
 - Регулювання рівнів аудіо.
 - Додавання простого тексту/титрів.
 - Експорт готового відео.

Фасилітатор ставить завдання. Учасники мають створити 1-хвилинний фільм, що містить чіткий початок, середину, кінець, конфлікт і розв'язку.

2. Планування сюжету та створення списку кадрів (індивідуально або в малих групах)

- Учасники генерують ідеї для свого фільму. Заохочуйте їх обирати прості сюжети, які можна реалізувати в межах часового ліміту. Ідеї можуть стосуватися героя, що долає невелику перешкоду, простого завдання, яке пішло не так, або візуальної розповіді про «подорож» предмета.

- Учасники розробляють дуже стислу розкадровку або список кадрів (shot list), намічаючи ключові сцени, необхідні для розповіді історії та побудови сюжетної дуги.

Це допоможе переконатися, що вони відзняють весь необхідний матеріал.

3. Зйомка та збір матеріалу (індивідуально або в малих групах).

- На основі свого плану учасники знімають усі необхідні відеокліпи.
- Фасилітатор нагадує учасникам про попередні уроки щодо композиції, освітлення та звуку, заохочуючи робити різнопланові кадри (загальний, середній, крупний плани) для полегшення монтажу.
- Наголосіть на важливості зйомки більшої кількості матеріалу, ніж потрібно, для гнучкості під час монтажу.

4. Монтаж 1-хвилинного фільму (індивідуально).

Учасники імпортують свій матеріал в обраний додаток для монтажу.

Починається процес монтажу, зосереджений на:

- Збиранні кліпів у порядку черговості сюжету.
- Обрізці кадрів для створення темпоритму та дотримання ліміту в 1 хвилину.
- Забезпеченні чіткості початку, середини та кінця, а також конфлікту й розв'язки.
- Налаштуванні аудіо та додаванні доречної музики/звукових ефектів (з безкоштовних джерел).
- Додаванні назви та фінальних титрів (опціонально, але корисно для практики).

Фасилітатор надає індивідуальну підтримку та допомагає вирішувати технічні проблеми в процесі монтажу.

5. Перегляд та конструктивний зворотний зв'язок.

Після завершення учасники демонструють свої фільми групі.

Після кожного фільму фасилітатор проводить сесію конструктивного обговорення, фокусуючись на:

- Чіткості сюжетної дуги (початок, середина, кінець, конфлікт, розв'язка).
- Ефективності монтажу в передачі історії.
- Технічній якості (відео, звук).
- Загальному враженні та залученості глядача.
- Заохочуйте учасників давати конкретні та дієві поради колегам.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Учасникам пропонується обміркувати свій досвід створення 1-хвилинного фільму, спираючись на наступні запитання:

1. Структура наративу.

- Чи був мій 1-хвилинний фільм чітко структурований із помітним початком, серединою, кінцем, конфліктом та його розв'язкою? (*Так / Частково / Ні*)
- Чи можу я коротко описати конфлікт мого фільму та те, як він був вирішений?

2. Навички монтажу.

- Наскільки комфортно я почувався(-лася) під час використання додатка для монтажу?
- Які конкретні функції монтажу я використав(-ла) найефективніше? (*Дуже комфортно / Помірно комфортно / Потребує вдосконалення*)
- Що було для мене найскладнішим у процесі монтажу?
- Яку одну нову техніку монтажу я опанував(-ла) або хочу опанувати?

3. Цілісність історії.

- Чи всі елементи мого фільму (відеоряд, звук, темп) працюють разом для створення цілісної історії в межах 1-хвилинного ліміту? (*Так / Здебільшого / Потребує доопрацювання*)
- Якби хтось подивився мій фільм без звуку, чи зрозумів би він основну ідею?

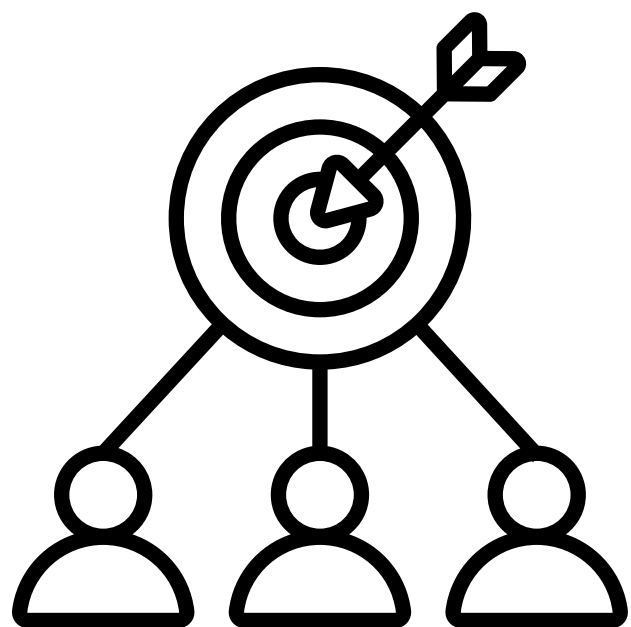

4. Технічна якість.

- Як би я оцінив(-ла) загальну технічну якість мого готового фільму (наприклад, чіткість зображення, зрозумілість аудіо)? (*Відмінно / Добре / Задовільно / Погано*)
- Чи є якісь конкретні технічні аспекти (наприклад, тремтіння камери, тихий звук), які мені все ще потрібно покращити?

5. Загальне навчання та наступні кроки.

- Який найцінніший урок я засвоїв(-ла) про створення фільмів або сторітелінг під час цієї вправи?
- На якому конкретному аспекті я зосереджуся для вдосконалення у своєму наступному відеопроекті?

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Ознайомити учасників із процесом завантаження та поширення відеоконтенту на популярних платформах соціальних мереж. • Ознайомити учасників із поняттям відстеження показників залученості (поширення, реакції, перегляди) у соціальних мережах. • Сприяти розумінню того, як партисипативні відео можуть охоплювати ширшу аудиторію та потенційно спонукати до дій або підвищувати рівень обізнаності. • Заохочувати практики безпечного та відповідального поширення контенту в інтернеті.
ТРИВАЛІСТЬ	До 180 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони/планшети/комп'ютери з доступом до інтернету для роботи з платформами соціальних мереж. • Готовий 1-хвилинний фільм (з попередньої вправи). • Наявні акаунти в соціальних мережах. Власні акаунти учасників або інструкції щодо створення тимчасових приватних акаунтів, якщо це доцільніше для цієї вправи. • Проектор та екран для демонстрації процесу поширення на платформі та показу прикладів показників залученості. • Роздатковий матеріал / Цифровий ресурс. Простий посібник із налаштування конфіденційності на популярних платформах та поради щодо написання ефективних підписів до відео. • Таблиця відстеження. Простий шаблон (цифровий або паперовий), щоб учасники могли фіксувати кількість переглядів, реакцій та поширень протягом певного часу.
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Дізнайтеся, як ефективно поширити готовий 1-хвилинний фільм у соціальних мережах. Учасники також практикуватимуться у відстеженні результатів, моніторячи кількість поширень, реакцій та переглядів.</p> <p>1. Вступ до поширення у соціальних мережах та впливу.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Фасилітатор обговорює силу соціальних мереж як платформи для поширення партисипативних відео та охоплення широкої аудиторії.

- Фасилітатор стисло оглядає популярні платформи, актуальні для учасників (наприклад, Facebook, Instagram, YouTube, TikTok), та їхні унікальні особливості для поширення відео.

Фасилітатор пояснює ключові показники залученості:

- **Перегляди:** Скільки разів відео було переглянуто.
- **Реакції/Вподобайки:** Позитивний зворотний зв'язок.
- **Коментарі:** Пряма взаємодія та відгуки аудиторії.
- **Поширення:** Наскільки широко відео розповсюджується іншими користувачами.

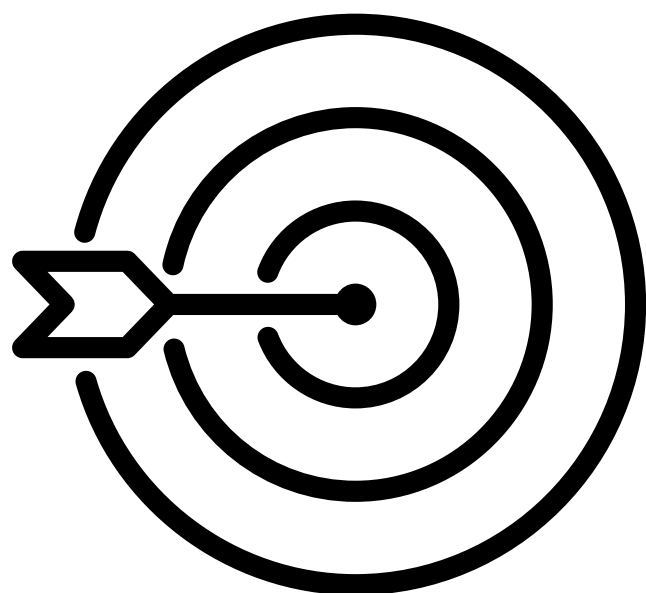
Фасилітатор наголошує на відповідальному поширенні, налаштуваннях конфіденційності, обізнаності щодо авторських прав (особливо стосовно музики) та неприпустимості поширення чутливої особистої інформації без чіткої згоди.

2. Підготовка відео до поширення.

- Учасники переконуються, що їхній 1-хвилинний фільм експортований у сумісному форматі та легкодоступний на пристрої.
- Учасники коротко обмірковують короткий, цікавий підпис до свого відео. Цей підпис має містити назву, стислий опис ідеї чи сюжету відео та, за можливості, відповідний хештег.

3. Завантаження та поширення відео.

- Учасники обирають одну платформу соціальних мереж, де вони мають акаунт (або створюють новий тимчасовий акаунт за потреби, в ідеалі — під керівництвом фасилітатора щодо налаштувань приватності).
- Учасники виконують кроки для завантаження свого 1-хвилинного фільму.
- Учасники додають підготовлений підпис та відповідні хештеги.

- Учасники перевіряють налаштування конфіденційності, щоб вони відповідали їхньому рівню комфорту (наприклад, «публічно», «лише для друзів», «доступ за посиланням»). Для цієї вправи фасилітатор може рекомендувати обмежену аудиторію або доступ за посиланням, щоб зосередитися на відстеженні показників без широкого публічного розголосу, якщо учасники до цього не готові.
- Учасники публікують своє відео.

4. Первинне відстеження та спостереження.

- Одразу після поширення учасники переходять до свого опублікованого відео.
- Учасники визначають, де платформа відображає перегляди, вподобайки/реакції та коментарі.
- Учасники записують початкові цифри для кожного показника.
- Фасилітатор заохочує учасників періодично перевіряти залученість відео протягом наступних 24–48 годин (як домашнє завдання) та фіксувати будь-які зміни.

5. Групове обговорення та рефлексія щодо впливу.

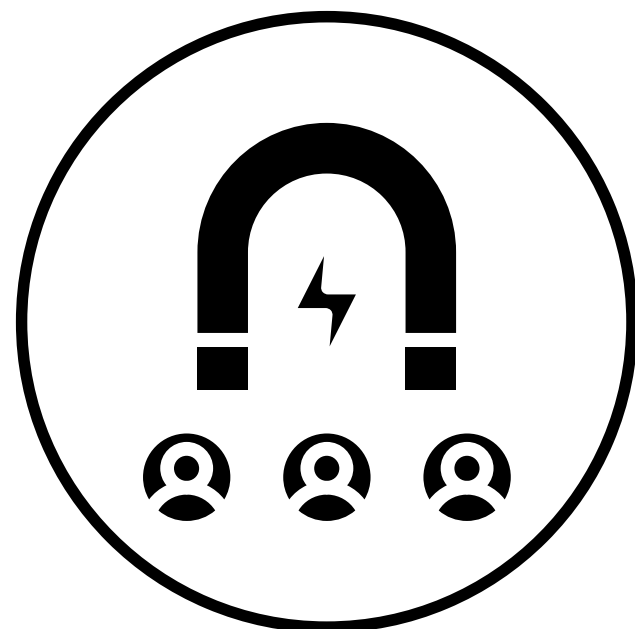
Фасилітатор проводить дискусію, де учасники діляться досвідом:

- Яку платформу вони використали?
- Наскільки легким чи складним був процес поширення?
- Яку початкову залученість отримало їхнє відео?
- Що їх здивувало в процесі або результатах?
- Як, на їхню думку, цей процес розширює можливості громад ділитися своїми історіями?
- Які етичні міркування виникли під час поширення (наприклад, хто може це бачити, коментарі)?

Фасилітатор підбиває підсумки щодо потенційного впливу партисипативного відео, поширеного в мережі, та обговорює наступні кроки для подальшого навчання.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Учасникам пропонується обміркувати свій досвід виконання вправи, спираючись на наступні запитання:

1. Навички поширення.

- Наскільки комфортно я почуваюся зараз із процесом завантаження та поширення відео на платформах соціальних мереж? (*Дуже комфортно / Помірно комфортно / Потребую більше практики*)
- Що було найпростішим у процесі поширення? Що було найскладнішим?

2. Розуміння показників.

- Чи розумію я, що означають «перегляди», «реакції» та «поширення» як показники залученості? (*Так, чітко / Орієнтовно / Ще ні*)
- Чому ці показники мають значення під час поширення відео?

3. Відповідальне поширення.

- Чи став(-ла) я більше усвідомлювати етичні аспекти та налаштування конфіденційності при поширенні відеоконтенту в інтернеті? (*Так / Частково / Ні*)
- Який один важливий етичний аспект я пам'ятатиму, поширюючи відео в майбутньому?

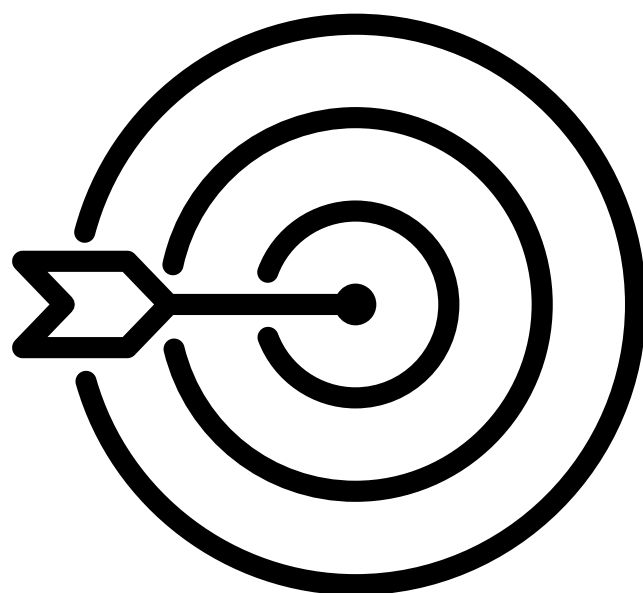
4. Спостереження та рефлексія.

- Що я помітив(-ла) стосовно перших результатів мого відео після його поширення? (*наприклад, миттєві перегляди, коментарі*)
- Чи отримало моє відео якісь коментарі або поширення? Якщо так, то яким був характер цієї взаємодії?

5. Загальне навчання.

- Яким був найважливіший висновок після навчання тому, як поширювати відео та відстежувати його результати в мережі?
- Як ця навичка може бути корисною для майбутніх проектів із партисипативного відео?

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Зміцнити зв'язки всередині групи через спільну творчість та спільну рефлексію. • Стимулювати самовираження за допомогою кінематографічної та невербальної мови. • Сприяти співпраці, залучаючи учасників до спільної роботи замість індивідуальної зйомки. • Ознайомити учасників із основами генерації креативних ідей, візуального сторітелінгу та простих технік зйомки й монтажу.
ТРИВАЛІСТЬ	180 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Смартфони із застосунками для зйомки та монтажу. • Штативи, невеликі стабілізатори або ручні тримачі (за наявності). • Додатково: петличні мікрофони або запасні телефони для запису аудіо. • Презентаційні слайди або роздаткові матеріали про генерацію ідей, основи зйомки та інструменти монтажу (вміст презентації можна взяти та адаптувати з «Методичних рекомендацій щодо партисипативних дій»). • Група проєкту у WhatsApp для поширення відео. • Простір із хорошим освітленням та різноманітними варіантами для зйомки.
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Вступ та презентація (20 хвилин)</p> <p>Фасилітатор представляє три техніки генерації ідей (https://www.indeed.com/career-advice/career-development/idea-generation-techniques-besides-brainstorming):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Розкадровка (візуальні ескізи ключових моментів). • S.C.A.M.P.E.R. (Замінити, Комбінувати, Адаптувати, Модифікувати, Запропонувати інше застосування, Усунути, Змінити на протилежне). • Мозковий штурм «А що, якби...» (креативні припущення). • Фасилітатор знайомить з основними правилами зйомки: композиція кадру, освітлення, стабілізація, кадрування (горизонтальне/вертикальне) та запис звуку за допомогою телефонів або мікрофонів. • Короткий огляд структури 3 актів для побудови сюжету.

Розробка ідеї (5 хвилин)

- Учасники індивідуально обмірковують коротке відео (1–5 кадрів), що відповідає на запитання: «Чого інші люди не бачать у мені?»
- Самовираження має відбуватися без прямої мови; натомість слід використовувати кінематографічну мову, рухи тіла, поетичний текст або візуальні метафори.

Вибір партнера (5 хвилин)

- Кожен учасник знаходить іншу людину, яка зніме його ідею. Учасникам заборонено використовувати власний телефон.

Зйомка власного відео (10 хвилин)

- Учасники виступають у ролі режисерів і дають вказівки своєму партнеру із зйомки, щоб той записав їхню відеоідею (тривалістю 7–20 секунд).

Зйомка для інших (10 хвилин)

- Потім кожен учасник допомагає своєму партнеру, знімаючи його відеоідею.

Монтаж власного відео (10 хвилин)

- Учасники монтують своє записане відео, використовуючи прості додатки або інструменти редагування у телефоні.

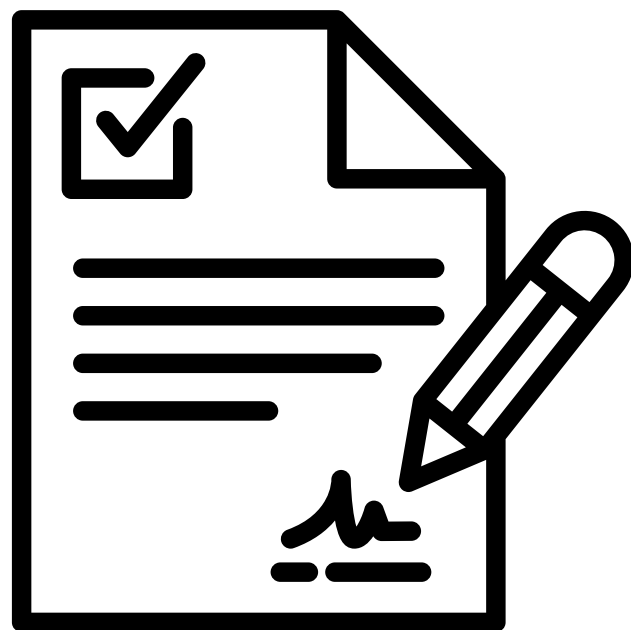
Монтаж для інших (10 хвилин)

- Учасники допомагають партнеру монтувати його відео (сприяючи співпраці та опануванню нових навичок).

Поширення та колективний перегляд (10 хвилин, за наявності часу)

- Учасники завантажують свої фінальні відео у групу проекту у WhatsApp.

Якщо дозволяє час, група разом переглядає всі відео, щоб обміркувати аспекти креативності, самовираження та співпраці.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Учасники обмірковують наступні запитання:

- Креативне самовираження. Чи вдалося мені знайти значущий спосіб виразити щось невидиме в собі через образи, жести чи символи?
- Співпраця. Наскільки добре мені вдалося донести свою ідею партнеру по зйомці? Що я відчував(-ла), коли знімав(-ла) та монтував(-ла) ідею іншої людини?
- Технічне навчання. Чи почуваюся я впевненіше у використанні базових технік зйомки та монтажу? (*Так / Дещо / Ще ні*)
- Усвідомлення інклюзивності. Як робота без особистих пристроїв (використання телефону іншої людини) вплинула на відчуття рівності та командної роботи?
- Рефлексія. Що було найбільш несподіваним або надихаючим із того, що я дізнався(-лася) про себе чи інших під час цієї вправи?
- Майбутнє застосування. Як я міг би / могла би використовувати подібні креативні методи зйомки у своїй роботі з молоддю?

МОДУЛЬ 6

НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ РЕФЛЕКСІЮ

ЗАГАЛЬНІ ЦІЛІ

- Дізнатися більше про мову ворожнечі та емоційний інтелект.
- Навчитися виражати власні почуття та реагувати на мову ворожнечі.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Учасники знатимуть:

- Що таке мова ворожнечі.
- Що таке емоційний інтелект.
- Як реагувати на мову ворожнечі.
- Як розвивати критичне мислення та емпатію у спілкуванні.

Учасники вмітимуть:

- Виражати себе та свої думки.
- Створювати коротку історію (сторітелінг).
- Вдосконалювати навички слухання.
- Рефлексувати над силою мови та її впливом на оточуючих.
- Досліджувати способи відповідального та шанобливого висловлення власної думки.

НАСТАНОВИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ

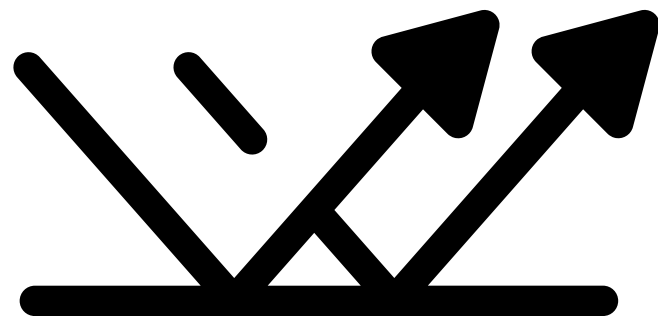
Учасники мають бути готові поділитися власними чи чужими історіями про мову ворожнечі, запропонувати ідеї щодо зменшення проявів ворожості та способів зробити спілкування вільним від ненависті.

СТРУКТУРА МОДУЛЯ

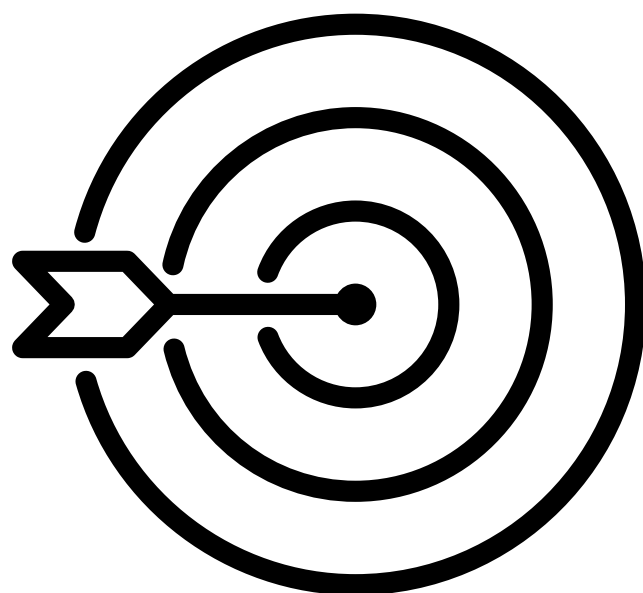
Вправа 1. Настільна гра

Вправа 2. Роздуми про світ соціальних мереж

Вправа 3. Оцінювання фотографій

ЦІЛІ	<ul style="list-style-type: none"> • Залучити учасників до процесу сторітелінгу. • Покращити знання про мову ворожнечі, свободу слова та емоційний інтелект.
ТРИВАЛІСТЬ	60 хвилин
НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ	<ul style="list-style-type: none"> • Дошка для настільної гри. Маке можна роздрукувати на форматі паперу А3. Макет зеаходиться за посиланням https://drive.google.com/file/d/150ofDcBtEcewTKgUm6aoQg_9eh5eh7nL/view • Кубики для настільних ігор. • Кольорові фішки для гри в настільні ігри • Кольорові картки з відповідними написами, наведеними в тексті «Етапи вправи»
ЕТАПИ ВПРАВИ	<p>Тренер пояснює правила настільної гри. Учасники по черзі кидають кубик і просуваються по дошці відповідно до числа, що випало. Дошка має клітинки 8 різних кольорів, і кожен колір відповідає певному типу карток:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Жовтий. Учасник бере жовту картку та зачитує групі вголос твердження або цитату, пов'язану з мовою ворожнечі. • Зелений. Учасник бере зелену картку та розповідає коротку історію, пов'язану з темою на картці (історія не повинна бути особистою). • Сріблястий. Учасник бере сріблясту картку та ділиться особистою історією, пов'язаною з темою на картці. • Синій. Учасник бере синю картку та ставить одному з інших гравців запитання, написане на ній. • Помаранчевий. Учасник бере помаранчеву картку та відповідає на запитання, написане на ній. • Бірюзовий. Учасник бере бірюзову картку з однією з компетенцій емоційного інтелекту та розмірковує над нею. • Фіолетовий. Учасник бере фіолетову картку, зачитує твердження про те, як реагувати на мову ворожнечі, та коментує його. • Червоний. Учасник бере червону картку, зачитує твердження про те, як змінити мову ворожнечі на мову без ненависті, та коментує його.

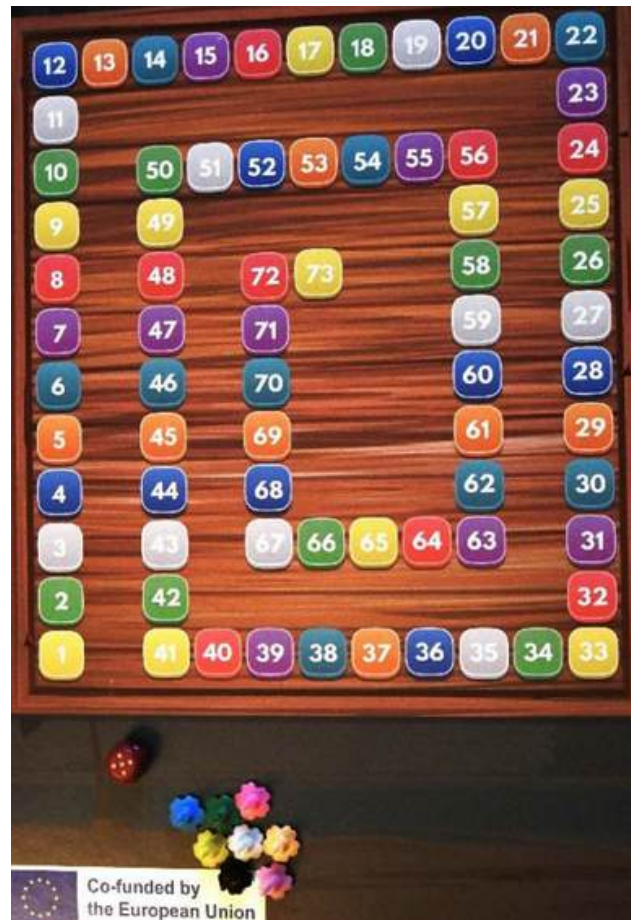
Гра включає дошку, кубик та набори кольорових карток із текстами, завданнями та запитаннями.

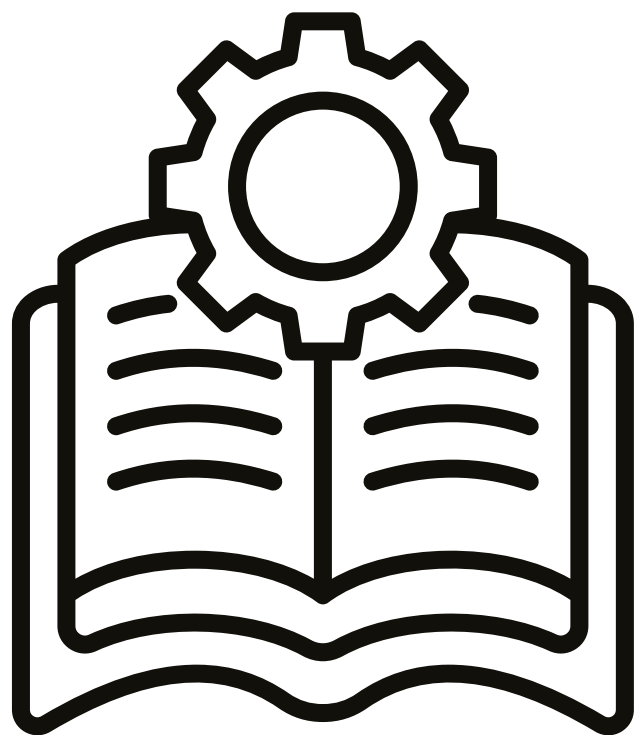
Жовті картки (твердження та цитати про мову ворожнечі):

- «Мова ворожнечі — це не просто слова, це шкода, яка поширюється крізь суспільство».
- «Те, як ми говоримо про інших, показує, ким ми є і що ми цінуємо».
- «Кожен заслуговує почуватися в безпеці — як онлайн, так і офлайн».
- «Свобода слова приходить разом із відповідальністю поважати інших».
- «Слова можуть бути потужними інструментами для інклюзії або зброєю розбрату».
- «Протидія мові ворожнечі допомагає створити безпечнішу спільноту для всіх».
- «Ми можемо не погоджуватися, не виявляючи неповаги».
- «Подумай, перш ніж публікувати — твої слова можуть або ранили, або зцілити».
- «Мова ворожнечі починається з малого, але може призвести до насильства в реальному світі».
- «Повага до відмінностей — це перший крок до справжнього діалогу».
- «Потрібна мужність, щоб вказати на ненависть, але мовчання дозволяє їй рости».
- «Різноманіття робить нас сильнішими; мова ворожнечі послаблює нашу єдність».
- «Коли ви використовуєте доброзичливу мову, ви будujete простір, де кожен відчуває себе на своєму місці».
- «Інтернет ніколи не забуває — обирай слова, якими зможеш пишатися».
- «Освіта — це не лише про знання, а й про емпатію та повагу».

Зелені картки (теми історій про мову ворожнечі та свободу слова):

- **Висловитися чи змовчати.** Випадок, коли ви стали свідком сповненої ненависті або шкідливої мови — як ви відреагували і чого навчилися про мужність чи мовчання?
- **Слова онлайн, наслідки в реальності.** Досвід, коли щось сказане в соціальних мережах спричинило конфлікт, непорозуміння або шкоду, і як це було вирішено.
- **Мова на шкільному подвір'ї.** Історія зі школи, де чийсь слова перейшли межу, і як вчителі, друзі або ви з цим впоралися.

- **Навчання поваги через діалог.** Випадок, коли ви були категорично не згодні з кимось, але змогли зберегти розмову шанобливою.
- **Коли слова ранять.** Особистий момент, коли чийсь слова змусили вас почуватися виключеним, засудженим або в небезпеці.
- **Коли слова зцілюють.** Випадок, коли чиясь доброта або вибачення допомогли виправити шкоду, заподіяну сповненою ненависті або необережною мовою.
- **Сила публікації.** Пост, мем або коментар, який ви зробили або побачили, і який навчив вас, як швидко поширюються слова — на добро чи на зло.
- **Свобода проти відповідальності.** Ситуація, коли свобода слова використовувалася для виправдання образливої чи шкідливої поведінки — як нам збалансувати права та повагу?
- **Роль слухача.** Випадок, коли ви випадково почули мову ворожнечі і мали вирішити, чи варто і як саме реагувати.

Сріблясті картки (теми для особистих історій):

- **Зміна думки.** Історія про відмову від стереотипу чи упередження після того, як ви вислухали чийсь досвід.
- **Приналежність та відчуження.** Момент, коли мова змусила вас (або когось іншого) почуватися аутсайдером — або частиною спільноти.
- **Протидія в мережі.** Досвід, коли ви або хтось із ваших знайомих виступили проти ненависті чи булінгу в цифровому просторі.
- **Слова, що надихають на мир.** Цитата, промова чи повідомлення, що змінили ваше уявлення про емпатію та спілкування.
- **Свідок ненависті в публічному місці.** Історія про те, як ви побачили мову ворожнечі або дискримінацію в громадському місці — що ви відчули і що зробили.
- **Навчання на помилках.** Випадок, коли ви сказали щось, що ненавмисно ранило когось, і як ви зробили з цього висновки.
- **Голоси, що мають значення.** Як людина, якою ви захоплюєтеся (вчитель, митець, активіст чи одноліток), використовує свій голос для просування поваги та розуміння.

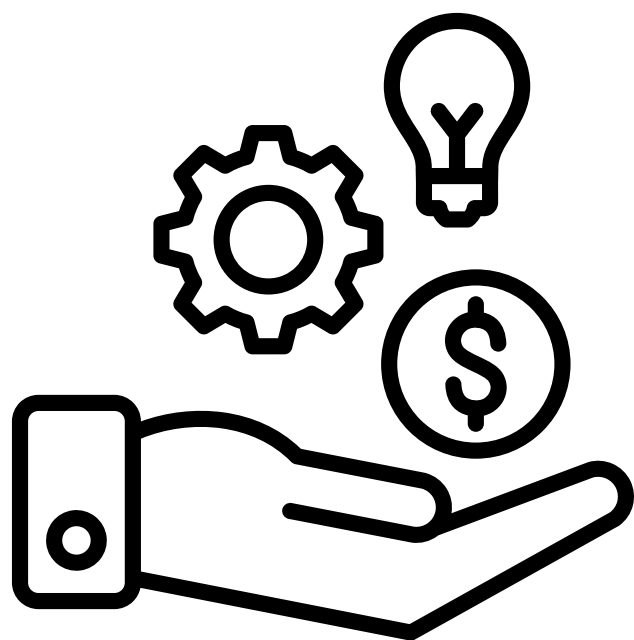
- **Мова та ідентичність.** Особисті роздуми про те, як ваше походження, акцент чи культура впливають на те, як інші говорять з вами або про вас.
- **Надія та зміни.** Історія, що показує, що люди можуть змінюватися — як розуміння, освіта чи діалог зменшили ненависть у вашому оточенні.

Сині картки (запитання для інших учасників):

- Як мова ворожнечі впливає на окремих людей, особливо на представників груп меншин?
- Який вплив має мова ворожнечі на суспільство в цілому?
- Чи може мова ворожнечі призвести до насильства або дискримінації в реальному світі? Наведіть приклади.
- Чим мова ворожнечі в інтернеті відрізняється від мови ворожнечі в реальному житті?
- Яку роль відіграють медіа та соціальні мережі у поширенні чи запобіганні мові ворожнечі?
- Як молоді люди можуть реагувати, коли стають свідками мови ворожнечі онлайн або особисто?
- Які існують шанобливі способи висловити незгоду без використання ненависті чи образ?
- Чи бачили ви коли-небудь, як хтось виступає проти мови ворожнечі? Що зробило цю реакцію ефективною?
- Що можуть зробити школи чи громади для просування свободи вираження поглядів та поваги до інших?

Помаранчеві картки (запитання для учасника, який витягнув картку):

- Чи є заборона мови ворожнечі загрозою свободі слова чи захистом людської гідності?
- Як ми можемо захистити водночас і право вільно говорити, і право почуватися в безпеці?
- Який світ ми створюємо, коли використовуємо слова для включення, а не для відчуження?
- Чи повинні бути обмеження свободи слова? Якщо так, то де ми маємо провести межу?
- Як ми можемо зрозуміти, коли висловлювання є просто образливим, а коли воно стає мовою ворожнечі?
- Хто має вирішувати, що вважається мовою ворожнечі — уряди, громади чи окремі особи?
- Як емпатія та освіта можуть допомогти зменшити рівень мови ворожнечі?

- Чому свобода слова вважається важливим правом людини?
- Чи повинна мова ворожнечі бути обмежена законом?

Бірюзові картки (слова / компетенції емоційного інтелекту):

- Самоусвідомлення
- Самоменеджмент
- Саморегуляція
- Емпатія
- Контроль реакцій
- Внутрішня мотивація
- Соціальні навички
- Управління відносинами
- Мотивація команд

Фіолетові картки (як реагувати на мову ворожнечі):

Зберігайте спокій

- Не відповідайте гнівом або ще більшою ненавистю — це може погіршити ситуацію.
- Зробіть вдих і подумайте, перш ніж діяти.

Пріоритет — безпека

- Якщо ситуація здається небезпечною або загрозливою, залиште її та зверніться за допомогою (до вчителя, модератора або представника влади).
- В інтернеті краще поскаржитися на людину або заблокувати її, ніж вступати в суперечку.

Не мовчіть

- Мовчання може бути сприйняте як згода.
- Якщо є можливість, висловіться спокійно та чітко, щоб показати, що ненависть є неприйнятною.

Використовуйте факти та повагу

- виправляйте дезінформацію фактами, але робіть це без образ.

Приклад: *«Це неправда — ось про що я дізнався...»*

Підтримайте того, на кого спрямована агресія

- Проявіть доброту та солідарність із людиною, на яку нападають.
- Навіть просте повідомлення «Ти не один / не одна» може мати велике значення.

Поскаржтеся або позначте контент

- Більшість соціальних мереж, шкіл та громад мають способи повідомити про мову ворожнечі.
- Скарга допомагає зупинити шкідливу поведінку та захистити інших.

Освітуйте, а не принижуйте

- Іноді мова ворожнечі походить від неуцтва.
- Ставте запитання або діліться досвідом, що спонукає до розуміння, а не до сорому.

Обговоріть це

- Обговоріть те, що сталося, з друзями, вчителями або молодіжними лідерами.
- Розмова допомагає опрацювати емоції та знайти кращі способи реагування наступного разу.

Будьте прикладом для наслідування

- Використовуйте власну мову для просування поваги, емпатії та інклюзії.
- Позитивні голоси можуть бути гучнішими за сповнені ненависті.

Червоні картки (як змінити мову ворожнечі на мову без ненависті):

- **Подумайте перед тим, як сказати або опублікувати.** Запитайте себе: «Чи сказав би я це людині в обличчя?» Якщо відповідь «ні» — перефразуйте. Зробіть паузу перед тим, як натиснути «надіслати».
- **Зосередьтеся на ідеях, а не на особистостях.** Критикуйте дії чи думки, а не людей чи групи.

Приклад: скажіть «Я не згоден з цією ідеєю» замість «Такі люди, як ви, помиляються».

- **Замініть ярлики на слухання.** Уникайте стереотипів на кшталт «вони всі...» або «такі люди як...». Слухайте окремі історії — кожна людина має свій власний досвід.
- **Використовуйте мову емпатії.** Спробуйте використовувати «Я-повідомлення» — вони показують емоції без нападу.

Приклад: «Мені неприємно, коли...» замість «Ти огидний, тому що...»

- **Перетворіть гнів на цікавість.** Коли ви відчуваєте роздратування, ставте запитання замість того, щоб реагувати ненавистю.

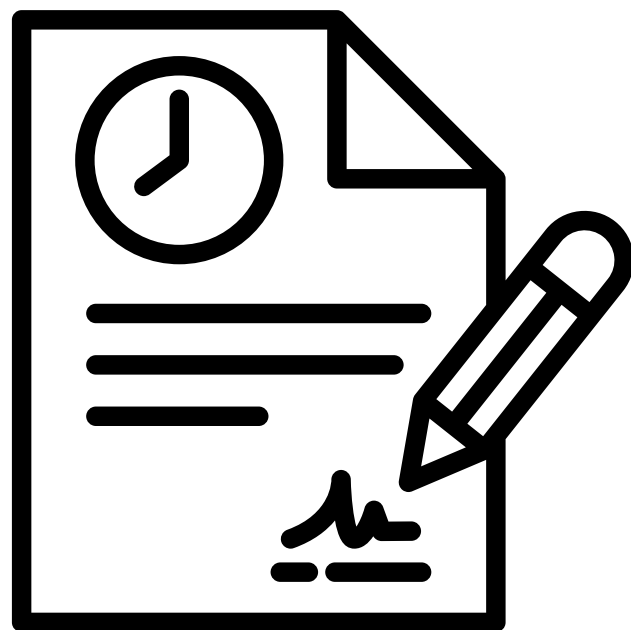
Приклад: «Чи можеш пояснити, чому ти так думаєш?» — це відкриває діалог замість того, щоб припиняти його.

- **Замініть образи фактами.** Використовуйте докази та приклади, щоб пояснити свою точку зору. Правда створює довіру — ненависть її руйнує.
- **Обирайте шанобливий гумор.** Жарти можуть об'єднувати людей або розділяти їх. Уникайте гумору, який висміює чийсь расу, стать або ідентичність. Смійтеся разом з людьми, а не над ними.
- **Просувайте позитивну мову.** Використовуйте слова, які включають та об'єднують.

Приклад: кажіть «кожен», «наша спільнота» або «ми» замість «ми проти них».

- **Будьте голосом поваги.** Коли ви бачите мову ворожнечі, покажіть кращий спосіб спілкування. Відповідайте спокійно, виявляйте емпатію та надихайте інших робити так само.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Індивідуальна перевірка знань.

Оцініть свої знання за шкалою від 1 до 5 (*1 = зовсім ні, 5 = дуже сильно*) відповідно до наведених тверджень:

- Я дізнався(-лася) про процес сторітелінгу та про те, як створити власну коротку історію.
- Я брав(-ла) активну участь у грі.
- Я дізнався(-лася) про мову ворожнечі.
- Я дізнався(-лася) про емоційний інтелект.
- Я слухав(-ла) інших уважно та з повагою.
- Я покращив(-ла) свої навички спілкування.
- Я краще усвідомлюю, як настільну гру можна використовувати для сторітелінгу в молодіжній роботі.

ЦІЛІ

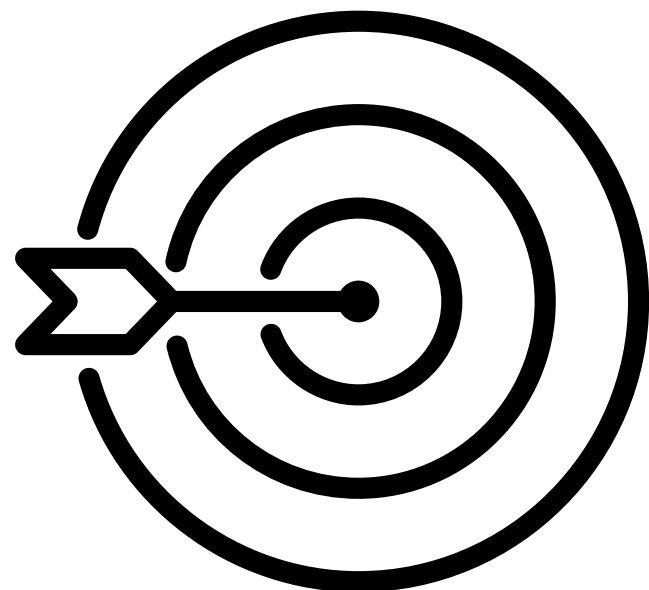
- Осмислити візуальний контент із соціальних мереж та зрозуміти, що не всі публікації варто поширювати серед інших.
- Розвивати відповідальне ставлення та застосовувати критичне мислення під час отримання та поширення контенту в соціальних мережах.

ТРИВАЛІСТЬ

60 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

Ось кілька прикладів ілюстрацій, створених за допомогою інструментів генеративного штучного інтелекту. Тренер може взяти подібні зображення із соціальних мереж для проведення цієї вправи (це можуть бути як цифрові, так і друковані варіанти).

ЕТАПИ ВПРАВИ

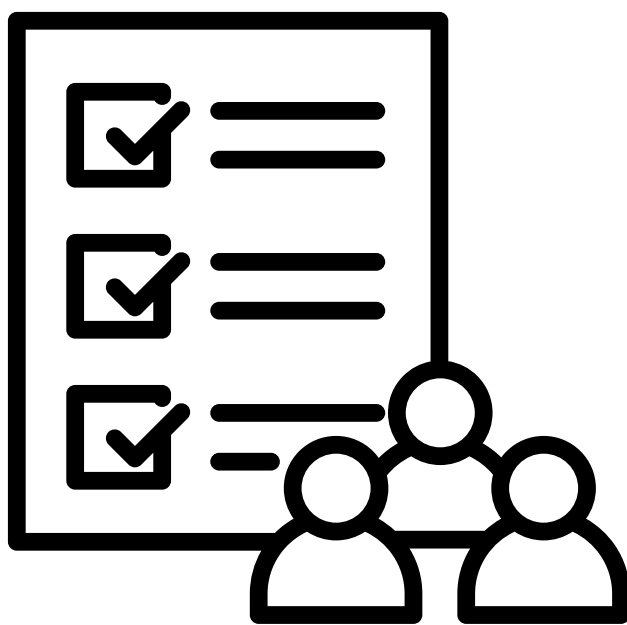
Тренер пояснює правила вправи та представляє набір цифрових або друкованих ілюстрацій, взятих із соціальних мереж. Кожен учасник обирає 1–2 зображення або постери, якими він був би готовий поділитися зі своїми друзями у Facebook або на іншій платформі соціальних мереж. Під час сесії обміну думками у малих групах по 4–5 осіб або у загальному колі учасники пояснюють, чому вони обрали саме це конкретне зображення чи постер. Вправа завершується груповим обговоренням тем мови без ненависті, співвідношення фактів і почуттів, емоційного інтелекту, відповідального використання соціальних мереж та важливості критичного мислення для молоді.

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Індивідуальна перевірка знань.

Оцініть свої знання за шкалою від 1 до 5 (*1 = зовсім ні, 5 = дуже сильно*) відповідно до наведених тверджень:

- Я дізнався(-лася) більше про соціальні мережі та їхній вплив на молодь.
- Я розумію, що не всіма публікаціями із соціальних мереж варто ділитися.
- Я розумію, наскільки обережними ми маємо бути з емоціями та почуттями інших людей.
- Я розумію, що не всі люди сприймають візуальні матеріали однаково.
- Я покращив(-ла) свої навички публічних виступів.
- Я вважаю цю вправу актуальною для себе та своєї цільової групи.

ЦІЛІ

Дати учасникам можливість обрати фотографію, яка відображає їхні почуття або думки після завершення вправи.

ТРИВАЛІСТЬ

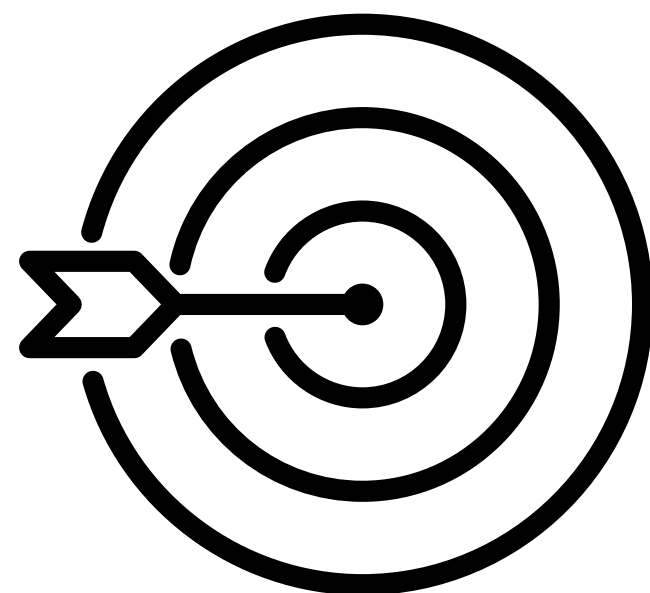
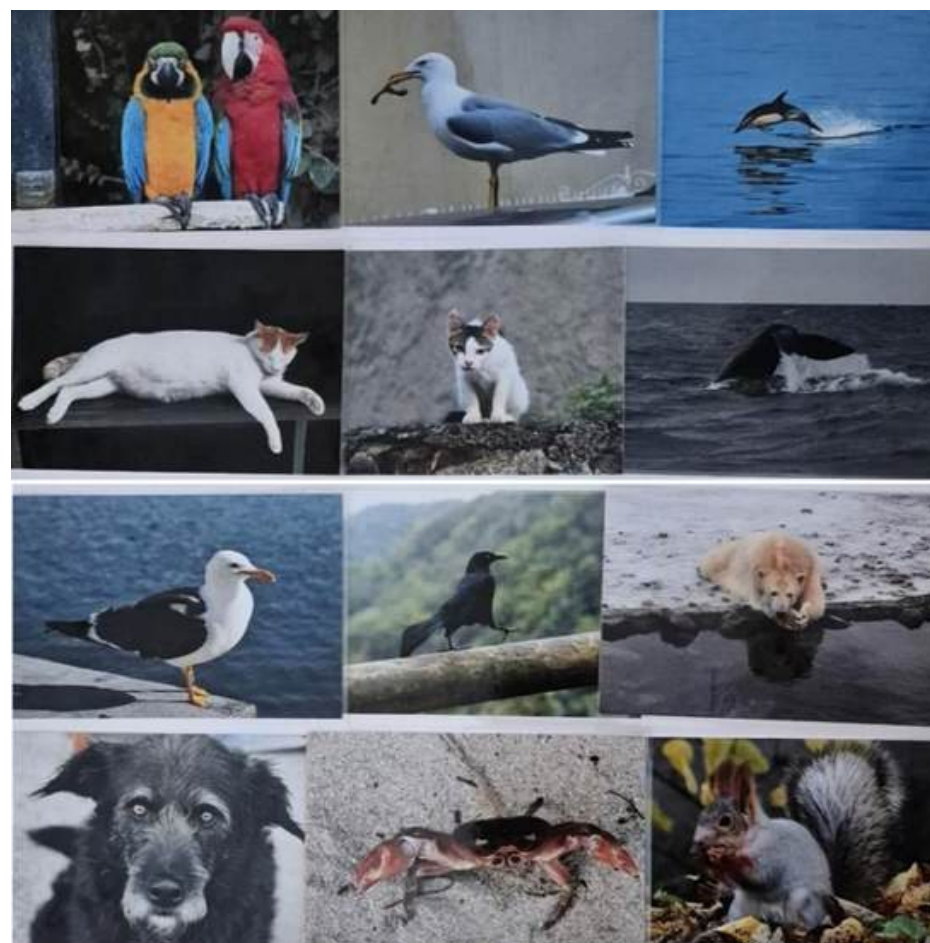
30 хвилин

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ ТА РЕСУРСИ

Набір з 30-50 фото, наприклад, як наведені нижче.

ЕТАПИ ВПРАВИ

Тренер пояснює інструкції до вправи. Фотографії розкладені на столах. Учасники ходять навколо, розглядають фото протягом 5–7 хвилин і обирають 1–2 з них, які перегукуються з їхніми думками та почуттями. Потім усі сідають у коло, щоб поділитися тим, чому вони обрали саме ці фото та як вони пов'язані з проектом. Це також дає можливість надати рекомендації та практичні рішення для просування середовища, вільного від ненависті.

Вправа 3. Оцінювання фотографій

САМООЦІНЮВАННЯ ВПРАВИ

Індивідуальна перевірка знань.

Оцініть свої знання за шкалою від 1 до 5 (*1 = зовсім ні, 5 = дуже сильно*) відповідно до наведених тверджень:

- Я навчився(-лася) рефлексувати над заходами проєкту та ділитися своєю особистою історією.
- Я слухав(-ла) з повагою та вчився(-лася) в інших.
- Тепер я чіткіше розумію, чому почуття мають значення, коли ми говоримо про мову ворожнечі.
- Мені подобаються візуальні інструменти для рефлексії.
- Наявність картинки полегшує розповідь історії.
- Я став(-ла) краще розуміти себе та дізнався(-лася) більше про власні почуття.
- Я став(-ла) краще спілкуватися з групою та розуміти, що відчувають інші.

РЕКОМЕНДОВАНИ ДЖЕРЕЛА

- Accem. (2024). INFRA-D II: “Más allá de la denuncia”. Qualitative investigation funded by the Ministry of Social Rights and the 2030 Agenda. Accem.
- Arendt & Medernach. (2023, April 5). New legislation: Criminal penalties doubled for intention to discriminate. <https://www.arendt.com/news-insights/news/new-legislation-criminal-penalties-doubled-for-intention-to-discriminate/>
- Bäumlér, J., Voronin, G., & Kaufhold, M. (2025). Cyber hate awareness: Information types and technologies relevant to the law enforcement and reporting center domain. *i-com*, 24(1), 87–106. <https://doi.org/10.1515/icom-2024-0062>
- Bulger, M., & Davison, P. (2018). The promises, challenges, and futures of media literacy. Data & Society Research Institute. <https://datasociety.net/library/the-promises-challenges-and-futures-of-media-literacy/>
- Bundeskriminalamt. (2025). Kriminalität im Kontext von Zuwanderung: Bundeslagebild 2024. https://www.bka.de/SharedDocs/Downloads/DE/Publikationen/JahresberichteUndLagebilder/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung/KriminalitaetImKontextVonZuwanderung_2024.pdf
- Centre d'Etude et de Formation sur les Interventions Sociales. (2023). Rapport Racisme et Discrimination 2023 (RED23). <https://cefis.lu/wp-content/uploads/2023/11/RED23.pdf>
- Chronicle.lu. (2025, April 30). Respect.lu highlights rising radicalisation concerns in 2024 annual report. <https://chronicle.lu/category/surveys-reports/54608-respect-lu-highlights-rising-radicalisation-concerns-in-2024-annual-report>
- Commissioner for Children’s Rights. (n.d.). News. Retrieved January 2, 2026, from <https://uncrcpc.org.cy/news>
- Council of Europe. (2020). The Council of Europe youth sector strategy 2030. <https://rm.coe.int/youth-strategy-2030/16809709f1>
- Council of Europe. (2022a). Digital citizenship education handbook. Council of Europe Publishing.
- Council of Europe. (2022b). Recommendation CM/Rec(2022)16 of the Committee of Ministers to member States on combating hate speech. <https://search.coe.int/cm?i=0900001680a67955>
- Council of Europe. (2023). ECRI report on Cyprus (sixth monitoring cycle). European Commission against Racism and Intolerance. <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-cyprus/1680aa6876>
- Council of Europe. (2025). No Hate Speech Week 2025. <https://www.coe.int/en/web/combating-hate-speech/no-hate-speech-week-20251>
- Council of the European Union. (2018). Recommendation on key competences for lifelong learning.
- Delfi AS v. Estonia, No. 64569/09 (European Court of Human Rights 2015). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155358>
- Estonian Human Rights Centre. (2021). Examine. Participate. Change: Strengthening resilience and social cohesion through media literacy and civic engagement. <https://humanrights.ee/en/events/examine-participate-change-workshop-on-hate-speech-for-young-people/>
- Estonian Human Rights Centre. (n.d.). Human rights in Estonia 2023. <https://humanrights.ee/en/topics-main/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/>
- European Commission. (2022). Digital Education Action Plan (2021-2027): Resetting education and training for the digital age. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- European Commission. (2025a). New action plan against hate crime and research on migrant inclusion in Spain. https://home-affairs.ec.europa.eu/news/new-action-plan-against-hate-crime-and-research-migrant-inclusion-spain-2025-10-29_en
- European Commission. (2025b). The Code of conduct on countering illegal hate speech online +. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/code-conduct-countering-illegal-hate-speech-online>

- European Commission DG HOME. (2025, July 16). Tackling hate crime, new regularisation measures and changes to the Immigration Regulation in Spain [Press release]. https://home-affairs.ec.europa.eu/news/tackling-hate-crime-new-regularisation-measures-and-changes-immigration-regulation-spain-2025-07-16_en
- European Commission Representation in Cyprus. (2023). The EU's strengthened Code of Conduct on countering illegal hate speech online. https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/no-place-hate-europe-commission-and-high-representative-launch-call-action-unite-against-all-forms-2023-12-06_en
- European Parliament. (2020). Tackling hate speech and hate crime in the EU. European Parliamentary Research Service.
- European Parliament. (2022). Foreign interference in all democratic processes in the European Union, including disinformation (2020/2268(INI)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0064_EN.html
- European Parliament. (2024). Criminalisation of hate speech and hate crime in selected EU countries. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)766226](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)766226)
- European Union. (2022). Regulation (EU) 2022/2065 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). Official Journal of the European Union, L 277.
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2019a). Integration of young refugees in the EU: Good practices and challenges. <https://fra.europa.eu/en/publication/2019/integration-young-refugees-eu-good-practices-and-challenges>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2019b). Being black in the EU. Publications Office of the EU.
- Fiscalía General del Estado. (2019). Circular 7/2019, de 14 de mayo, sobre pautas para interpretar los delitos de odio tipificados en el artículo 510 del Código Penal. Boletín Oficial del Estado. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2019-7771
- Friedrich-Ebert-Stiftung. (n.d.). Publications: FES Cyprus. Retrieved January 2, 2026, from <https://cyprus.fes.de/publications.html>
- FSM e.V., Freiwillige Selbstkontrolle Fernsehen, & Google Zukunftswerkstatt. (2021). Desinformation und Hate Speech: Medien in die Schule (Modul 4). Medien in die Schule. https://www.medien-in-die-schule.de/wp-content/uploads/Medien-in-die-Schule_Modul_Desinformation_Hate-Speech_gesamt.pdf
- Gilbert, A., & Karam, R. (2021). Technology and inclusion: A framework for digital participation among migrant youth. *Journal of Youth Studies*, 24(7), 926–944. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1785551>
- Goldzycher, J., Röttger, P., & Schneider, G. (2024). Improving adversarial data collection by supporting annotators: Lessons from GAHD, a German hate speech dataset. *Proceedings of the 2024 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies (Volume 1: Long Papers)*, 4405–4424. <https://doi.org/10.18653/v1/2024.naacl-long.248>
- Hobbs, R. (2017). *Create to learn: Introduction to digital literacy*. Wiley-Blackwell.
- La Moncloa. (2025, February 5). The Government presents the 2024 report on the evolution of hate crimes in Spain. <https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/presidente/intervenciones/paginas/2025/20250205-digital-rights-observatory-speech.aspx>
- La Moncloa. (2025, July 18). Los delitos e incidentes de odio descendieron un 13,8 % en 2024. <https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/interior/paginas/2025/180725-informe-delitos-odio.aspx>
- Leets, L. (2002). Experiencing hate speech: Perceptions and responses to anti-Semitism and ancient prejudice. *Journal of Social Issues*, 58(2), 341–361. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00264>
- Légifrance. (2020). Loi n° 2020-766 du 24 juin 2020 visant à lutter contre les contenus haineux sur internet (1). <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000042031970>

- Légifrance. (2024). Loi n° 2024-449 du 21 mai 2024 visant à sécuriser et à réguler l'espace numérique (1). <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000051593180>
- Luxembourg Times. (2025, July 11). Prosecutor launched investigation into 43 cases of hate crime last year. <https://www.luxtimes.lu/luxembourg/prosecutor-launched-investigation-into-43-cases-of-hate-crime-last-year/77212417.html>
- Ministerio de Igualdad. (2022). Recommendations for refugee integration and tackling discrimination (Executive Summary). https://www.ligualdad.gob.es/wp-content/uploads/Executive_summay_2022_ING_VIVIENDA.pdf
- Ministerio del Interior. (2024). Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2023. Gobierno de España. https://www.interior.gob.es/opencms/export/sites/default/.galleries/galeria-de-prensa/documentos-y-multimedia/balances-e-informes/2023/Informe_evolucion_delitos_odio_Espana_2023.pdf
- Netzwerkdurchsetzungsgesetz. (2018). Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken. <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/>
- Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia. (2025). Sistema FARO: Monitorización de la incitación al odio en redes sociales. <https://www.inclusion.gob.es/web/oberaxe/w/el-sistema-faro-clave-contra-el-discurso-de-odio-racista-y-xenofobo-en-redes-sociales>
- Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia. (2021). Guía metodológica sobre las Comunidades Locales de Aprendizaje (CLAP). Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones.
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2022). Hate crime reporting: Luxembourg 2022. <https://hatecrime.osce.org/luxembourg>
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2024). Hate crime reporting: Cyprus. <https://hatecrime.osce.org/cyprus>
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (n.d.-a). Hate crime legislation in Spain. Retrieved September 2, 2025, from <https://hatecrime.osce.org/spain>
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (n.d.-b). Hate crime reporting: Germany. <https://hatecrime.osce.org/germany>
- Republic of Cyprus. (2011). The Combatting Certain Forms and Expressions of Racism and Xenophobia by means of Criminal Law, Law 134(I)/2011. http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2011_1_134.pdf
- Republic of Cyprus. (2015). Amendment of the Criminal Code Law 87(I)/2015. http://www.cylaw.org/nomoi/arith/2015_1_087.pdf
- Republic of Cyprus Police Headquarters. (2023). Standing Order No. 3/38: Procedures for identifying and recording hate crimes and discrimination incidents.
- Revista de la Seguridad Social. (2024, May 14). El OBERAXE incorpora la Inteligencia Artificial para combatir el discurso de odio. Ministerio de Inclusión, Seguridad Social y Migraciones. <https://revista.seg-social.es/-/el-oberaxe-incorpora-la-inteligencia-artificial-para-combatir-el-discurso-de-odio>
- Riigikogu. (2015). The Constitution of the Republic of Estonia. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>
- RTL Today. (2024, October 29). Equal Treatment Centre reports heavy caseload and leadership vacancy. <https://today.rtl.lu/news/luxembourg/equal-treatment-centre-reports-heavy-caseload-and-leadership-vacancy-2350174>
- Secretaría de Estado de Migraciones. (2025, March 19). El Ministerio de Migraciones redobla esfuerzos en la monitorización de discursos de odio con un nuevo sistema que permite identificar más de 2000 en la primera semana. Revista Seguridad Social. <https://revista.seg-social.es/-/el-sistema-faro-detecta-mas-de-2000-discursos-de-odio-en-su-primera-semana>
- Serrano, A., & Teixeira, P. (2019). Innovation in youth work: Creative methodologies for social inclusion. *International Journal of Youth and Adolescence*, 48(10), 1992–2005.
- UNHCR. (2021). Refugee data finder. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking. Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>

ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ

**EUROPEAN YOUTH4MEDIA NETWORK EV
(GERMANY)**

EESTI PEOPLE TO PEOPLE (ESTONIA)

**MITRA
FRANCE**

MITRA FRANCE (FRANCE)

**FORMATION ET SENSIBILISATION DE
LUXEMBOURG (LUXEMBOURG)**

**EVOLUTIONARY ARCHETYPES
CONSULTING SL (SPAIN)**

**WAVES FOUNDATION
FOR GLOBAL EDUCATION (CYPRUS)**

Дизайн: Михайло Погорілий (Eesti People to People)
Світлини: Леонід Смульський (Eesti People to People)
Переклад та адаптація українською: Євген Цимбаленко (European Youth4Media e.V.)

Цей посібник ліцензовано за умовами міжнародної ліцензії
Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY-NC 4.0).
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>